T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÇOK DİLLİLİK

Zeynep ATEŞAL

2502130389

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ Mehmet Yalçın YILMAZ

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

Adı ve Soyadı	:	ZEYNEP ATEŞAL	**Numarası**	:	2502130389
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI	**Danışmanı**	:	DR.ÖĞRT.ÜYESİ.MEHMET YALÇIN YILMAZ
Tez Savunma Tarihi	:	02.03.2018	**Saati**	:	14:30
TEZ BAŞLIĞI	:	''TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÇOK DİLLİLİK''			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ABİD NAZAR MAHDUM		
2-DOÇ.DR. LATİF BEYRELİ		Kabul
3-DOÇ. DR. FATMA BÖLÜKBAŞ KAYA		Kabul
4-DR. ÖĞRT. ÜYESİ. MEHMET YALÇIN YILMAZ	Mehmet Yalçın.	Kabul
5- DOÇ.DR. BEKİR İNCE		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. FİKRET TURAN		Kabul
2-DR.ÖĞRT.ÜYESİ. MUHAMMET SANİ ADIGÜZEL		

ÖZ

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÇOK DİLLİLİK

ZEYNEP ATEŞAL

Çok dillilik, günümüzde ülkelerin ve toplumların farklı bakış açılarına göre değerlendirdikleri ve çeşitli etkenlerden dolayı gittikçe aktüellik kazanan, popülerleşen bir olgudur. Bu tezde amaç, çok dilliliğin hem tarihî arka planını hem de günümüzdeki durumunu yerli ve yabancı kaynakları tarayarak ilmî bir perspektifte ortaya koymaktır. Bununla birlikte çok dilli kişilerin, çok dillilikle ve çok kültürlülükle ilgili görüşlerini tespit ederek değerlendirmelerde bulunmak da bir diğer amacı oluşturmaktadır.

Çalışmamız nitel desende hazırlanmış ve yürütülmüş betimsel bir çalışmadır. Nitel araştırma desenlerinin yer aldığı çalışmanın ilk aşamasında veri toplama yöntemine göre belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmamızın diğer aşamasında yaptığımız çalışmayı daha geniş boyutta, derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde ele almak, görüşleri ortaya koymak ve değerlendirmelerde bulunmak için nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenolojik) desenine de yer verilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde veri toplama tekniklerinden olan görüşme tekniğine yer verilmiştir. Buradaki amaç, fenomene ilişkin katılımcıların deneyimlerinin zengin bir biçimde ortaya koyulmasıdır.

Araştırma, çok dilli olan 10 kişiden (3 ve 3'ten fazla dil bilen) oluşan bir çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Çalışma grubu, Amaçlı Örnekleme türünün bir "ölçüt örnekleme" alt başlığındaki örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Verilerin analizinde, nitel araştırma veri analiz biçimlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analiziyle beraber katılımcıların çok dillilikle ve çok kültürlülükle ilgili görüşlerinin ne olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Çok dillilik, çok kültürlülük, Türk tarihi, kıtalar, görüşler.

ABSTRACT

MULTILINGUALISM FROM PAST TO PRESENT

ZEYNEP ATEŞAL

Multilingualism is a popular phenomenon nowadays that countries and societies value according to different perspectives and become more and more topically (up-to date) based on various factors. The purpose of this thesisis to reveal both the historical background of multilingualism and the present situation in a scientific perspective by scanning domestic and foreign sources. However, it is also an aim of multilingual people to identify and evaluate opinions related to multilingualism and multiculturalism.

Our work is a descriptive work that is prepared and executed qualitatively. In the first phase of the study where qualitative research designs were included, documentary screening was used according to the data collection method. However, there is also a phenomenological pattern, which is one of the qulitative research patterns for studying, devising, and evaluating the work we have done in the other stages of our work in a wider dimension, in depth and detail. In the research, the interview technique, which is one of the data collection techniques, was included in the scope of qualitative research approach. The aim here is to enrich the experiences of participants involved in phenomenology.

The research was conducted through a study group consisting of 10 multilingual individuals (who speak 3 or more than 3 languages). The study group was formed by the sampling method of the Purposive Sampling sub-heading of a “criterion sampling”. In the analysis of the data, the content analysis technique was used from the qualitative research data analysis formats. Along with content analysis, it has been determined what the participants’ opinions about multilingualism and multiculturalism.

Key words: Multilingualism, multiculturalism, Turkish history, continents, opinions.

ÖN SÖZ

Günümüzde birçok ülke dil, topluluk ve kültür yönünden çeşitlilik göstermektedir. Özellikle 20. yüzyılla birlikte artan göçler ve göçler sonrasında meydana gelen gelişmeler, çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir hayatın yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Elde ettiğimiz tarihî verilere göre çok dilliliğin varlığının ilk çağlara kadar gittiği tespit edilmiştir. Ancak 20. yüzyılda özellikle 1970'li yıllarla birlikte çok dilliliğe, dilbilim alanında bir kavram olarak yer verildiği görülmüştür. Böylece çok dilliliğin anlamsal yapısı genişlemiş ve kendi içinde ferdi çok dillilik, sosyal çok dillilik ve kurumsal çok dillilik gibi türlere ayrılmıştır.

1980'lerden itibaren çok dillilik kavramı daha çok, azınlık dillerinin korunması ve sürdürülmesi gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda ele alınmıştır. Böylece düşük statülü diller gibi görülen azınlık dillerinin yüksek statülü olan ve prestijli görülen dillere karşı korunması amacıyla çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Bu da çok dilliliğin çalışma alanının genişlemesini sağlamıştır.

1990'lı yıllardan itibaren ise çok dillilik kavramı daha çok politik alanda ve kamu alanında ele alınıp değerlendirilmiştir. Çok dilliliğe politik alanda yer verilip değerlendirilmesi noktasında Avrupa Birliği'nin rolü büyük olmuştur. Bunda da Birliğin arka arkaya büyümesi neticesinde (üye ülke sayısının artması) dikkate alacağı dil sayısının (resmî diller) fazla olmasının ve kendi içinde dillerin devamını sağlamak amacıyla aldığı kararların önemli etkisi olmuştur. Dolayısıyla bugün Avrupa'da özellikle politik alanda yer alan hatta eğitim-öğretim alanında da yer verilen çok dilliliğin bir kavram adı altında parladığı görülmüştür.

Birçok alanda ele alınan çok dillilik kavramını inceleyip değerlendirmek amacıyla *Tarihten Günümüze Çok Dillilik* başlığı altında bir tez çalışması yapılmıştır. Tez çalışmasının odak noktasını çok dillilik oluşturmuştur. Çalışmada çok dilliliğin hem tarihî hem de günümüzdeki boyutu üzerinde durulmuş ve elde edilen bilgiler ışığında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bununla birlikte tezin ilk bölümünde çok dilliliğin kavramsal boyutu üzerinde durulmuş ve ne gibi anlam kalıpları içerdiğine, türlerine, hukuki boyutuna ve daha birçok alt başlığa yer verilmiştir. Ayrıca çok dillilik kavramı ele alınmadan önce iki dillilik kavramı üzerinde durulmuş, iki dillilikle ilgili yapılan bazı tanımlara ve iki dilliliğin türlerine (ferdi iki dillilik, sosyal iki dillilik) de değinilmiştir.

Çok dillilik kavramından sonra çok kültürlülük kavramı üzerinde de durulmuştur. Çok dillilik gibi çok kültürlülüğün de hem tarihî hem de günümüzdeki boyutuna yer verilmiştir. Burada ayrıca modernizm, modernite, postmodernizm ve küreselleşme gibi kavramlara değinilmiş ve bu kavramların, çok kültürlülükle olan ilişkisine de temas edilmiştir.

Bütün bu uzun süreçte, desteklerini gördüğüm fedakâr, çözümleyici, pratik ve aklıselim olan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yalçın Yılmaz'a; çalışma konumu tespit etmemde yardımcı olan, tezimin hazırlanmasında ve neticelendirilmesinde ilmî anlamda en büyük yardımlarından birini gördüğüm çok nazik, müşfik, ilmî anlamda cömert ve ender bulunan bilim adamlarımızdan biri olan Okt. Halil Açıkgöz hocama; bununla birlikte yine tezimin hazırlanması sürecinde kendilerinden önemli ölçüde istifade ettiğim Prof. Dr. Günay Karaağaç'a ve Doç. Dr. Bekir İnce'ye en içten şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

Zeynep ATEŞAL

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ……..iii

ABSTRACT……..iv

ÖN SÖZ…...……...v

KISALTMALAR LİSTESİ……..x

TABLOLAR LİSTESİ…...……xii

ŞEKİLLER LİSTESİ……xiii

GRAFİKLER LİSTESİ…….xiv

GİRİŞ……1

1. İKİ DİLLİLİKTEN ÇOK DİLLİLİĞE……10

1.1. İki Dillilik……11

1.2. Çok Dillilik……..13

1.2.1. Çok Dillilikte Anahtar (Önemli) Kavramların Tanımları……22

1.2.1.1. Diglossia……..22

1.2.1.2. Pidgin ve Kreoller……...26

1.2.1.3. Kod Değiştirme - Kod Karıştırma……...33

1.2.1.4. Diyalektler……...35

1.2.1.5. Konuşma Toplulukları……36

1.2.1.6. Lingua Franca…….....37

1.2.1.7. Millî Dil……...43

1.3. Çok Dillilik Türleri……45

1.4. Çok Dilliliğin Yaygınlaşmasının Nedenleri……..50

1.5. Çok Dilliliğin Edinimi……51

1.6. Çok Dilli İnsanların Özellikleri…….....56

1.7. Kısaca Dünya Tarihinde Çok Dillilik…….……..58

1.8. Çok Dilliliğin Avantajları……..61

1.9. Çok Dilliliğin Hukuki Boyutu……...62

1.10. Avrupa Birliği'nin Çok Dilliliğe Yaklaşımı……64

1.11. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Çok Dillilik (1923- …)……69

1.12. Çok Kültürlülük……..……..73

2. TÜRK TARİHİNDE ÇOK DİLLİLİK……96
2.1. Hun İmparatorluğu'nda Çok Dillilik……98
2.2. Göktürkler'de Çok Dillilik……106
2.3. Uygurlar'da Çok Dillilik……...112
2.4. Sözlükler……116
2.4.1. Dîvânü Lûgati't-Türk (1072-1077)……116
2.4.2. Mukaddimetü'l-Edeb (1127-1144)……119
2.4.3. Senglâh (1758-1760)…….……119
2.5. Selçuklular'da Çok Dillilik……120
2.6. Osmanlılar'da Çok Dillilik……126
2.6.1. Manzum Sözlükler……138
2.6.1.1. Arapça-Farsça Manzum Sözlükler……138
2.6.1.2. Arapça-Türkçe Manzum Sözlükler……138
2.6.1.3. Türkçe-Arapça Manzum Sözlükler……138
2.6.1.4. Yazma Hâlde Olan Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler……..139
2.6.1.5. Eski Harflerle Basılmış Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler……...139
2.6.1.6. Eski Harflerle Basılmış Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler……..140
2.6.1.7. Diğer Dillerdeki Manzum Sözlükler……..140
2.6.2. Mülemmâ Gazeller……140
3. KITALARA GÖRE ÇOK DİLLİLİK……142
3.1. Afrika Kıtasında Çok Dillilik……..142
3.2. Amerika Kıtasında Çok Dillilik..……150
3.3. Asya Kıtasında Çok Dillilik…….....159
3.4. Avrupa Kıtasında Çok Dillilik…….....165
3.5. Avustralya/Pasifik/Okyanusya Kıtasında Çok Dillilik……169
4. YÖNTEM……177
4.1. Araştırmanın Modeli.……...177
4.2. Çalışma Grubu…….....178
4.3. Verilerin Toplanması (Veri Toplama Araçları)……181
4.3.1. Kişisel Bilgi Formu…….……181
4.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu……181
4.4. Verilerin Analizi.……..182
4.5. Bulgular ve Yorum……..183

SONUÇ……...221

KAYNAKÇA……224

EKLER……...267

ÖZGEÇMİŞ……...364

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

A.Ü. : Atatürk Üniversitesi

AB. : Avrupa Birliği

akt. : Aktaran

bs. : Baskı

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

Ens. : Enstitü

et. al. : İlk yazardan sonrakiler (v.d.)

Haz. : Hazırlayan

Ibid. : Aynı eser

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

op. cit : Adı geçen eser

p. : Sayfa

s. : Sayfa

S. : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türk Diyanet Vakfı

Terc. : Tercüme eden

Üni. : Üniversite

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

Yay. : Yayınları, yayınevi

yy. **:** Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları……179
Tablo 2: Katılımcıların Dil Özelliklerine Göre Dağılımları…….....180
Tablo 3: Katılımcıların Farklı Dil Öğrenme Sebepleri…….....180
Tablo 4: Çok dilliliğin tanımına ilişkin görüşler……184
Tablo 5: Çok dilliliğin nasıl hissettirdiğine ilişkin görüşler……...185
Tablo 6: Çok dilliliğin avantajlarına ilişkin görüşler…….187
Tablo 7: Çok dilliliğin dezavantajlarına ilişkin görüşler……189
Tablo 8: Çok dillilik ve bilgiye erişim……...190
Tablo 9: Çok dillilik ve düşünce yapısı……..192
Tablo 10: Çok dillilik ve dünyayı anlama……..193
Tablo 11: Çok dillilik-analiz ve değerlendirme…….195
Tablo 12: Çok dillilik-iş fırsatları…….196
Tablo 13: Çok dillilik-maddi kazanç……197
Tablo 14: Çok dillilik-yaratıcı düşünce……198
Tablo 15: Çok kültürlülüğe ilişkin görüşler……..200
Tablo 16: Çok kültürlülük avantaj mı-dezavantaj mı? …….201
Tablo 17: Çok kültürlülük algısına ilişkin görüşler……...203
Tablo 18: Çok kültürlülüğün nasıl hissettirdiğine ilişkin görüşler……204
Tablo 19: Farklı kültürlere uyum sağlayabilmeye ilişkin görüşler……206
Tablo 20: Çok kültürlü ortamlarda kimlik karmaşası……207
Tablo 21: Çok kültürlülük ve ötekileştirme……..208
Tablo 22: Çok kültürlülük ve bakış açısı……..210
Tablo 23: Çok kültürlü ortamların hayat üzerinde etkisi……...211
Tablo 24: Ortam tercihi (kozmopolit-homojen) üzerine görüşler……..212
Tablo 25: Çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara ilişkin görüşler……..213
Tablo 26: Çok kültürlü ortamlarda güvende hissetme durumuna ilişkin görüşler……215
Tablo 27: Çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlara ilişkin görüşler……..216
Tablo 28: Çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlara ilişkin görüşler……218

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Diglossia (Sociolinguistic)……..25
Şekil 2: Atlas of Pidgin and Creole Language Structures (APİCS)…….27
Şekil 3: Afrika'daki dil aileleri……...143
Şekil 4: Afrika kıtasındaki dil sayısı……...144
Şekil 5: Afrika Dilleri…….145
Şekil 6: Kuzey Amerika…….152
Şekil 7: Güney Amerika…….153
Şekil 8: Amerika kıtasındaki dil sayısı……...154
Şekil 9: Amerika kıtasındaki diller…….155
Şekil 10: Asya Kıtası……..160
Şekil 11: Asya kıtasındaki dil sayısı……...161
Şekil 12: Avrupa Kıtası……..166
Şekil 13: Avrupa kıtasındaki dil sayısı……...167
Şekil 14: Avustralya/Pasifik/Okyanusya Kıtası…….170
Şekil 15: Pasifik kıtasındaki dil sayısı…….172

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Kıtalardaki dil zenginliklerinin yüzdelik dilimleri…….145

GİRİŞ

Bugün ülkelerin dil, kültür, topluluk ve din yönünden çeşitlilik göstermesi kaçınılmazdır. Özellikle meydana gelen göçler, medyatik gelişmeler, eğitim, farklı kültürleri tanıma arzusu, bilgiye ulaşma ve yabancı dil öğrenme isteğinin artması, devletler arasındaki ticari ve diplomatik temaslar; çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir hayatın meydana gelişinde önemli rol oynamaktadır. Bütün bu saydığımız sebepler, çok dilliliğin hem var olmasını ve yaygınlaşmasını sağlamakta hem de çok dilliliğin tabii sebeplerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda bütün bu sebepler, çok dilliliğin popüler bir hâle gelmesini de sağlamaktadır.

Çok dillilik yeni bir şey değildir eskiden de insanlar çeşitli etkenler doğrultusunda içerisinde yaşadığı topluluğun dilini veya dillerini öğrenerek çok dilli olabilmekte ve bu yolla birliktelik sağlamaya çalışmaktaydı. Birliktelikler için, insan ilişkilerinin sağlıklı ve kolay bir şekilde devam edebilmesi için ve daha birçok neden için dil öğrenme eylemi gerçekleşmekteydi. Devletlerin idari işlerini sürdürebilmek, ticari hayatın devamını sağlamak, başka dilden olan eserleri tercüme edebilmek ve bilgiye ulaşmak adına çok dilli olmak veya en azından iki dilli olmak kaçınılmaz olmaktaydı.

Geçmişte çok dilli hayatın var olduğunu yansıtan örneklerden birini Türk tarihi oluşturmaktadır. Türk tarihi incelendiği zaman Türk Devletlerinin konumlandıkları coğrafyalardan (İç Asya, Anadolu, Balkanlar…) ve devlet adamlarının, doğu-batı istikameti doğrultusundaki yayılmacı politikalarından dolayı (sınırların genişlemesi üzerine devletin içerisinde çeşitli toplulukların, dillerin ve kültürlerin dâhil olması) hep çok dilli bir yapıda oldukları görülmüştür. Özellikle Türklerin tarihinin geçtiği kuşağın Asya ve Avrupa'nın orta kuşağı olması ve İpek, Baharat, Kürk yolları gibi üç ticaret yolunun da Türklerin hâkim olduğu yerlerden geçmesi, çok dilli bir hayatın var olmasını sağlamıştır.

Çok dilli olma, hem hayat şartlarının getirdiği bir sonuç hem de kişilerin ihtiyacının bir sonucu olmaktadır. Çünkü değişen hayat şartlarından dolayı kişiler; bilgiye ulaşmak, bir kurumda çalışmak, seyahat etmek, ticaret yapmak, farklı bir ülkeye giderek o ülke insanının dilini öğrenip kültürünü tanımak için hatta yabancı dil öğrenmeyi bir hobi ve gereklilik olarak gördüğü için tek dilli olmayı bir dezavantaj gibi görmektedir. Hatta tek dillilik günümüzde değişen hayat şartlarından dolayı bir yetersizlik olarak da düşünülmektedir.

Tek dillilik anlayışı daha çok Fransız İhtilâli'nin getirdiği nasyonalist cereyanın tesirleri neticesinde meydana gelmiştir. İhtilâl'in getirdiği nasyonalist anlayış, milletlerin

düşünce yapıları üzerinde ve de dil anlayışları üzerinde önemli tesirler göstermiştir. Kısacası nasyonalist tesirler bu dönemde, çok dilliliği baltalamaya çalışmış ve tek dillilik anlayışını hâkim kılmaya çalışmıştır. Ancak yapılan incelemeler dâhilinde görülmüştür ki bu durum pek uzun bir süre devam edememiş, insanların 20. yüzyılla birlikte hayatlarında meydana gelen değişim, çok dilliliğin yeniden parlamasını sağlamıştır. Hatta bu yüzyılın ortalarından itibaren bazı ülkeler, nasyonalist anlayışın etkisiyle (ayrı bir kimlik olduğunu gösterme), siyasi istikrarın sağlanması ve toplulukların problemsiz şekilde bir arada yaşamaları adına resmî iki dillilik ve resmî çok dillilik anlayışını benimsemek durumunda kalmıştır.

Günümüzde çok dilliliğin tabii sebepleri bulunduğu gibi suni sebepleri de bulunmaktadır. Çok dilliliğin suni sebeplerini daha çok resmî çok dillilik uygulamaları oluşturmaktadır. Resmî çok dillilik uygulamasını gerçekleştiren ülkelere de çalışmamızdaki *Kıtalara Göre Çok Dillilik* başlığı altındaki bölümde yer verilmiştir. Resmî çok dilli ülkelerin tespitinde, ethnologue veri tabanından ve de ülkelerin kendi anayasalarından istifade edilmiştir. Yapılan incelemeler dâhilinde günümüzde Güney Afrika, Rwanda, Seyşeller, Karayip Hollandası, Bosna Hersek, İsviçre, Belçika, Malezya… gibi bazı ülkelerin resmî çok dilliliğe yer verdikleri tespit edilmiştir. Diğer birçok ülkenin ise (Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Fransa, Almanya, İran gibi) resmî tek dillilik anlayışını benimsedikleri görülmüştür.

Ülkelerin resmî çok dillilik politikasına ve resmî tek dillilik politikasına yer vermeleri daha çok demografik, siyasi ve nasyonalist sebeplere dayanmaktadır. Çünkü bir ülke her ne kadar farklı dil topluluklarından ve çeşitli ana dili konuşurlarından meydana gelse de temelde nüfusça çok olan bir topluluk ve de devleti kuran topluluk hâkim güç ve dili de hâkim dil olarak görülmekte ve resmî dil genellikle bu tür anlayışa göre belirlenmektedir. Bu durum bilhassa resmî tek dilliliği benimseyen ülkelerde görülmektedir. Resmî çok dilliliğe yer veren ülkelerin ise kendi içlerinde farklı grupların, azınlıkların bulunduğu bölgeler bulunmakta, bu bölgelere ilk etapta talep üzerine bölgesel özerklik verilmekte ve dilleri de resmî dil statüsünde tanınmaktadır. Bu noktada İsviçre önemli bir örnek oluşturmaktadır. Çünkü resmî çok dillilik politikasının uygulandığı ülkelerde nasyonalist cereyanın tesiriyle her grup kendini ayrı bir grup, kimlik olarak görmekte ve dilinin de ayrı bir dil olarak tanınmasını istemektedir. Bunun yanı sıra devletlerin resmî çok dillilik politikasına yer vermelerinin nedenlerinden birini de sömürge hareketleri oluşturmaktadır. İspanya, Portekiz, Almanya, Fransa, İngiltere gibi sömürgeci ülkelerin geçmiş zamanlarda özellikle Afrika kıtasında ve kısmen Asya kıtasında (Hindistan) başlattıkları sömürge hareketleri söz konusu ülkelerin

dillerinin (sömürge dilleri) de resmî dil olarak benimsenmesini mecbur kılmıştır. Bu durum da Güney Afrika gibi bazı ülkelerin resmî çok dilli olmasına neden olmuştur.

Ülkelerin resmî tek dilliliğe ve resmî çok dilliliğe yer vermeleri daha çok devletlerin izlediği politikalardan kaynaklanmaktadır. Resmî tek dillilik politikasını işleten ülkeler her ne kadar tek dilliymiş gibi görülseler de bünyesinde yaşayan farklı ana dili konuşurlarından olan topluluklar (göçmenler de dâhil), mevcut ülkelerdeki dil zenginliğini/çok dilliliği de sergilemektedir aslında. Bunun yanı sıra resmî iki dillilik ve resmî çok dillilik politikasını uygulayan ülkelerin halklarında tek dillilik görülebilirken (Kanada resmî iki dilli ancak bu halkların iki dilli olduğu anlamına gelmemektedir) resmî tek dillilik politikasına yer veren ülkelerin halklarında en azından iki dilli olma ve çok dilli olma durumu dahi net bir şekilde görülebilmektedir. Dolayısıyla resmî çok dilliliğin bugün daha çok devletlerin aldığı siyasi kararlar doğrultusunda görülen bir durum olduğunun ancak buna rağmen fertler bazında tek dilliliğin de görüldüğünün belirtilmesi gerekmektedir. Burada asıl vurgulanmaya çalışılan şey de çoğu ülkenin resmî tek dilli olarak belirtilmesine rağmen sahip oldukları topluluklarla, dillerle ve kültürlerle çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir manzara sergiledikleridir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere devletlerin resmî tek dilli ve resmî çok dilli olarak gösterilme nedeni hem nasyonalist anlayışın hem de devlet politikasının bir sonucu olmaktadır. Bugün çok dilliliği siyasi bakış açısıyla ele alan ve buna siyasetin gündemiyle bakan Avrupa Birliği'dir. Ancak Avrupa Birliği bu siyasi bakış açısını da daha çok eğitim ve öğretim alanına karıştırmaktadır. Çünkü incelenen birçok çalışmada çok dillilik hep pedagojik bakış açısıyla ele alınmakta onun sosyolojik yönü, boyutu göz ardı edilmektedir.

Bugün AB'nin çok dilliliğe olan bakış açısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çok dilliliğe olan bakış açısı birbirinden oldukça farklıdır. AB'nin özellikle II. Dünya Savaşı'ndan (1939-1945) sonra dünyanın birçok ülkesinden aldığı göçler ve sonrasında meydana gelen gelişmeler, Birliğin, çok dilliliği politik bir zeminde ele almasına neden olmaktadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde politik odaklı ele alınan bir çok dillilik anlayışının olmadığı görülebilmektedir.

Bununla birlikte günümüzde Avrupa Birliği'nin çok dillilikle ilgili bazı uygulamaları bulunmaktadır. Mesela her Avrupalının ana diline ek olarak iki dil öğrenmesi (Barselona Konseyi/2002), AB'nin çok dillilik uygulamaları arasında gösterilebilir. Birliğin bu uygulamayı gerçekleştirmesindeki maksat, Avrupalı vatandaşların birbirleriyle rahat ve kolay bir şekilde iletişime geçmelerini sağlamaktır. Ancak İngilizcenin bütün dünya ülkeleri

üzerinde olan baskın gücü, mevcut maksadın gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. İngilizcenin kolay öğrenilebilen bir dil olması, milletlerarası ilişkilerde en çok kullanılan dil olması (lingua franca) birçok insanın, topluluğun ikinci, üçüncü dili olması ve yabancı dil olarak öğrenilmesinde en fazla talep gören bir dil olması yüzünden AB, çok dillilikle ilgili hedeflerini, uygulamalarını gerçekleştirememektedir. Dolayısıyla AB'nin çok dilliliği politik eksenli ele alışı, bunu da daha çok eğitim-öğretim hayatına yansıtması, kendi vatandaşlarının en azından üç dilli olmasını teşvik edici çalışmalar yapmak istemesi ancak İngilizcenin buna gölge düşürmesi, Birliğin beklentilerini sarsmaktadır.

Bütün bu açıklamalarımızdan sonra çalışmayla ilgili olarak neler yapıldığına dair bilgiler verebiliriz.

Tezin amacı

Çok dillilik, günümüzde ülkelerin farklı bakış açılarına göre ele alıp değerlendirdikleri ve gittikçe önem kazanan bir olgudur. Bu çalışmanın amacı, çok dilliliğinin hem tarihî arka planını hem de günümüzdeki durumunu ilmî bir perspektifte ortaya koymaktır. Ayrıca ülkemizde yaşayan çok dilli kişilerin çok dillilikle ve çok kültürlülükle ilgili görüşlerini tespit etmek de diğer amacı oluşturmaktadır.

Problem Durumu

Araştırmada;

1. Türk tarihinde devletlerin ve imparatorlukların çok dilliliğe olan bakış açıları nasıldır? Söz konusu devletlerin ve imparatorlukların çok dilli olduklarını belirten göstergeler nelerdir?
2. Günümüzde Avrupa Birliği'nin ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çok dilliliğe olan bakış açıları nasıldır?
3. Çok kültürlülüğün tarihteki ve günümüzdeki boyutu nasıldır? Çok kültürlülüğü yansıtan göstergeler nelerdir?
4. Çok kültürlülüğün ele alınış şekli Avrupa Birliği'nde ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde nasıldır?
5. Günümüzde çok dilli kişilerin, çok dillilikle ve çok kültürlülükle ilgili görüşleri nelerdir?

Alt problem

Çok dilli kadınlarla çok dilli erkekler arasında çok dillilik ve çok kültürlülük üzerine görüş farkı var mıdır?

Tezin Önemi

Çalışma, ülkemizde çok dillilikle ilgili az sayıdaki çalışmalara yenisini eklemek, çok dilliliği tarihî bağlamda ve günümüzdeki durumuyla analiz etmek, elde edilen yeni bilgiler aracılığıyla bu yönde yapılacak çalışmalara ışık tutmak ve bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara katkı sağlamak bakımından önem arz etmektedir.

Tezin Bölümleri

Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan *İki Dillilikten Çok Dilliliğe* başlıklı bölümünde iki dillilik ve çok dillilik kavramlarının ne olduğu ve türleri hakkında bilgiler verildi. Çok dillilikle ilgili önemli kavramların hangileri olduğu ve bunların ne olduğu çeşitli örneklerden yola çıkılarak açıklandı. Bununla birlikte çok dilliliğin yaygınlaşmasının nedenlerinin neler olduğu, çok dilliliğin ediniminin nasıl gerçekleştiği ve çok dilli insanların ne gibi özelliklere sahip olduğu verilmeye çalışıldı. Dünya tarihinde kısaca çok dilliliğin nasıl olduğu bazı ülkeler ve medeniyetlerden yola çıkılarak verilmeye çalışıldı. Devamında da çok dilliliğin avantajlarının neler olduğu, Avrupa Birliği'nin çok dilliliğe nasıl yaklaştığı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde (1923- …) çok dilliliğin nasıl ele alındığı, çok dilliliğin hukuki boyutunun nasıl olduğu belirtilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte yine çok dillilik gibi çok kültürlülüğün de tarihî boyutunun ve günümüzdeki boyutunun nasıl olduğu, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından nasıl ele alındığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan *Türk Tarihinde Çok Dillilik* başlığı altında, çok dilliliğin geçmişte var olduğunu ve tabii bir gerçeklik olduğunu göstermek için Türk devletleri ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu nedenle Hun İmparatorluğu'ndan başlayarak Göktürk, Uygur, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'ndeki çok dillilik üzerinde durulmuştur. Hun İmparatorluğu'yla ilgili olarak eldeki dilsel veriler yetersiz olmasına rağmen incelemeler daha çok söz konusu imparatorluktaki hâkim grup ve hâkim dilin dışındaki topluluklara ve dillere yönelik olmuştur. Dolayısıyla birçok yerli ve yabancı araştırmacının konuyla ilgili olarak (topluluklar ve diller) çalışmalarında yer verdikleri bilgiler ışığında Hun İmparatorluğu'nda farklı toplulukların ve dillerin var olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte aynı incelemeler, diğer Türk devletleri üzerinde de yapılmıştır ancak Göktürk Devleti'nde ve Uygur Devleti'nde yazılı malzemelerin daha doğrusu iki dilliliğe ve çok dilliliğe işaret eden

göstergelerin bulunmasından dolayı iki dilli ve çok dilli yazıtlara ve bazı eserlere (Budist eserler) de yer verilmiştir. Uygurlar'dan sonra ise Karahanlılar'da, Harezmler'de ve Çağataylar'da bulunan iki dilli ve çok dilli sözlüklere *Sözlükler* başlığı altında yer verilmiştir. Daha sonra Selçuklular'daki çok dilliliğe yer verilmiş ve burada da yine iki dilli bir özellik gösteren bazı eserler belirtilmiştir. Selçuklular'daki çok dillilikten sonra ise Osmanlılar'daki çok dilliliğe yer verilmiş ve devletin çok dilli olduğunu yansıtan çeşitli göstergeler üzerinde durulmuştur. Burada ayrıca iki dillilik ve çok dillilik açısından ele alınan sözlüklere ve mülemma gazel örneklerine de iki farklı başlık açılarak yer verilmiştir.

Kıtalara Göre Çok Dillilik başlığını taşıyan üçüncü bölümde de günümüzde çok dilliliğin devam eden bir süreç olduğunu belirtmek amacıyla kıtalardaki ve ülkelerdeki dil zenginlikleri ele alınmıştır. Kıtalardaki ve kıtalar içerisinde dil zenginliği en fazla olan ülkelerdeki dil çeşitliliklerinin sebepleri üzerinde durulmuştur. Burada ayrıca resmî iki dilliliğe ve resmî çok dilliliğe yer veren ülkeler tespit edilmiş ve çok dilliliğin suni bir sebebe dayandığı mevcut ülke örnekleriyle (resmî çok dilli ülkeler) gösterilmeye çalışılmıştır. Hatta resmî tek dilliliğe yer veren ülkelerin sahip oldukları dillerle çok dilli bir özellik gösterdiklerine de dikkat çekilmiştir.

Yöntem başlıklı dördüncü bölümde de çalışmanın temsilcileriyle yapılan uygulama kısmına yer verilmiştir. Burada araştırma modeline, çalışma grubuna, verilerin toplanmasına (veri toplama araçları "kişisel bilgi formu, yarı yapılandırılmış mülakat formu"), verilerin analizine ve elde edilen bulgularla birlikte bu bulguların yorumuna yer verilerek sonuca ulaşılmıştır.

İncelenen Çalışmalardan Bazıları

İki dillilik, çok dillilik ve çok kültürlülük kavramlarını ele alıp değerlendirmelerde bulunmak için çok sayıda kitap, makale, tez ve internet veri tabanı taranarak incelenmiştir. Buna göre iki dillilik ve çok dillilik kavramlarının ne tür anlam kalıpları içerdiği, türlerinin neler olduğu, ikisi arasındaki farklılıkların neler olduğu ve çok dillilik ediniminin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili soruların cevapları, incelenen çalışmalardan yola çıkılarak verilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çok kültürlülük kavramının ne tür anlam kalıpları içerdiği, tarihte ve günümüzde nasıl ele alınıp değerlendirildiği de gösterilmeye çalışılmıştır. Bütün bunlara göre incelenen çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir:

İki dillilik kavramıyla ilgili incelenen çalışmalar:

Ufuk Deniz Aşçı, "İngiltere'deki Türkçe Konuşan Toplumda İki Dillilik (Bilingualism) ve Dil Karışması (İnterference)".

Z. Fulya Temel, Hatice Şimşek Bekir, "Erken Çocukluk Döneminde İki Dillilik".

Hadumod Bussmann, **Routledge Dictionary of Language and Linguistics**.

Josiane F. Hamers and Michel H. A. Blanc, **Bilinguality and Bilingualism**.

Zeliha Yazıcı, Binnur Genç İlter, "Okul Öncesi Dönemdeki İki Dilli/Çok Dilli Çocukların Dil Kazanım Süreci".

Şerif Oruç, "Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil".

Günay Karaağaç, "Bireysel İki Dillilik ve Toplumsal İki Dillilik".

Alim Koray Cengiz, "Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İki Dillilik", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ahmet Kesmez, "İki Dillilik, Zazaca-Türkçe İki Dilli Akademisyenlerde Dil Kullanımı ve Tercihler".

Hüseyin Türk, Koray Cengiz, "Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması".

Çok dillilikle ilgili incelenen çalışmalar:

"Multilingual Children Beyond Myths and Toward Best Practices".

Navin Kumar Singh, Shaoan Zhang, Parwez Besmel, "Globalization and Language Policies of Multilingual Societies: Some Case Studies of South East Asia".

Jeroen Darquennes, Peter Nelde, Multilingualism and Language Planning, © Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS).

Rita Franceschini, "Chapter 3 The Genesis and Development of Research in Multilingualism", **The Exploration of Multilingualism**.

Rita Franceschini, "Multilingualism and Multicompetence: A Conceptual View".

Hiroshi Shoji, "Is Japan A Multilingual Society".

Charlotte Kemp, "Chapter 2 Defining Multilingualism", **The Exploration of Multilingualism**, **The Exploration of Multilingualism**.

"EUR-Lex, Access to European Union law".

Tilda Saydı, "Avrupa Birliği Vizyonuyla İkidillilik, Çokdillilik ve Eğitimi".

Benard Odoyo Okal, "Benefits of Multilingualism in Education".

Joyce Milambiling, "Bringing One Language to Another: Multilingualism as a Resource in the Language Classroom".

Durk Gorter and et. al., **Sustainable Development in a Diverse World (SUS.DIV) "Cultural diversity as an asset for human welfare and development" Benefits of linguistic diversity and multilingualism.**

Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **Dilbilim Sözlüğü**.

Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**.

The Linguistics Encyclopedia, Second Edition, Ed. by. Kirsten Malmkjaer.

Susan Gal, "Multilingualism", Ed. by. Carmen Llamas, Louise Mullany, Peter Stockwell, **The Routledge Companion to Sociolinguistics**.

Süer Eker, **Çağdaş Türk Dili**.

David Lasagabaster, Different Educational Approaches to Bi- or Multilingualism and Their Effect on Language Attitudes, **In Content-Based Language Learning in Multilingual Educational Environments**.

Suresh Canagarajah and Adrian J. Wurr, "Multilingual Communication and Language Acquisition: New Research Directions".

European Conferences on Plurilingualism 2005-2009.

Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet, Ed. by. Tove Skutnabb-Kangas et. al.

Ahmet Topaloğlu, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1989.

Atakan Altınörs, **Dil Felsefesi Sözlüğü**.

Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**.

Federico Fellini, Multilingualism from the Perspective of Language Sciences, **Linguistic Diversity and Multilingualism in Europe**.

Benard Odoyo Okal, "Benefits of Multilingualism in Education".

Suzanne Romaine, Multilingualism, **The Handbook of Linguistics**, Ed. by. Mark Aronoff, JanieRees-Miller.

Eva-Maria Schnelten, "Multilingualism: Obligatory at First, Fun at Last".

Durk Gorter, "The Linguistic Landscape in Rome: Aspects of Multilingualism and Diversity".

Jasone Cenoz, **The Influence of Bilingualism on Multilingual Acquisition: Some Data From The Basque Country**.

Dil Zengini Avrupa, Avrupa'da ÇokDillili Politika ve Uygulama Eğilimleri, Ed. by. Guus Extra, Kutlay Yağmur.

Jasone Cenoz, "The Acquisition of Additional Language".

Jasone Cenoz, The Influence of Bilingualism on Multilingual Acquisition: Some Data From The Basque Country.

Magdalena Wrembel, “VOT Patterns in the Acquisition of Third Language Phonology”.

Suresh Canagarajah, “Lingua Franca English, Multilingual Communities, and Language Acquisition”.

Nazlı Cihan, “Erken Yaşta Çokdillilik ve Yabancı Dil”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ernst Apeltauer, Gisela Shaw, “Multilingualism in a Society of the Future?” .

Tilda Saydı, “Avrupa Birliği Vizyonuyla İkidillilik, Çokdillilik ve Eğitimi”.

Suresh Canagarajah and Adrian J. Wurr, “Multilingual Communication and Language Acquisition: New Research Directions”.

Suzanne Romaine, “Multilingualism”, Ed. by. Mark Aronoff, JanieRees-Miller, **The Handbook of Linguistics**.

Tore Janson, **Dillerin Tarihi**.

Hanna Komorowska, “Multilingualism: Its Open and Hidden Agendas”.

Çok kültürlülük kavramıyla ilgili incelenen çalışmalar:

Güsamettin Erdoğan, “Çokkültürlülük, Çoğulculuk ve Din Eğitimi: Fırsatları ve Sorunları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Hacer Çelik, “Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü”.

Ahmet Gürsoy, **İstanbul ve New York’ta Tarih Boyu Çokkültürlülük**.

Semiha Muhterem Ataman, “Evliyâ Çelebi’nin Seyahatnâme’sindeki Çokkültürlülük Yansımaları: Bilâdüşşâm”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sâkine Eruz, **Çokkültürlülük ve Çevirmenler, Osmanlı Devleti’nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**.

Milena Doytcheva, **Çokkültürlülük**.

Mustafa Koçak, “Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Aliye Çınar, **Çokkültürlülük Efsanesi**, “I. Bölüm: Çokkültürlülük Efsanesi”.

Aliye Nur Yakışır, “Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Mehmet Anık, “Çokkültürcülük ve Osmanlı Devleti”.

Kadir Canatan, “Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım”.

1. İKİ DİLLİLİKTEN ÇOK DİLLİLİĞE

İki dillilik ve çok dillilik günümüzde popülaritesi artan gerek akademik camianın gerekse de kamunun üzerinde fazlaca durduğu önemli iki kavramdır. Bu artan popülerliğin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ama en önemli sebepleri sosyal, iktisadi, teknoloji, siyasi vb. alanlarda meydana gelen değişimler ve farklılıklar oluşturmaktadır.

Araştırmacılar, iki dillilik ve çok dillilik kavramlarıyla ilgili birbirinden farklı tanımlar yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. Bunun temel nedeni iki dilliliğin ve çok dilliliğin dilbilimin ve onun dallarının, sosyoloji ve eğitim gibi çeşitli bilim dallarının da çalışma konusu olmasından kaynaklanmasıdır. Kimi araştırmacılar, iki dilliliği ve çok dilliliği benzer görüp birbirlerinin yerine kullanırken kimileri de her iki kavramın birbirinden çok farklı olduğunu düşünüp her ikisini de ayrı başlıklar altında ele almayı doğru bulmuşlardır. Hatta dilbilimciler, iki dilli ve çok dilli olma durumunu farklı şartlar altında, farklı şekillerde ve farklı ortamlarda edinilmesinden dolayı çeşitli başlıklar dâhilinde ele alıp inceleme konusu yapmışlardır. Bazı araştırmacılar tarafından nedeni pek anlaşılamasa da iki dillilik ve çok dillilik kavramlarının birbirleriyle benzer bir şekilde kullanıldıkları da görülmüştür.

Ufuk Deniz Aşçı tarafından belirtildiği üzere UNESCO verileri dünya nüfusunun yarıdan fazlasının iki dilli olduğuna işaret etmektedir[1]. Bu da toplulukların en azından iki dilli ve iki kültürlü bir çevrede doğduklarını ve yaşadıklarını göstermektedir. Ayrıca homojen bir hayatın aslında hiçbir şekilde mümkün olamadığını; dil, topluluk ve kültür çeşitliliğine dayalı olarak sürdürülen heterojen bir hayatın varlığının devam ettiğini de kanıtlamaktadır. Yani çoklu bir hayat tarzı geçmişten günümüze kadar gelen ve hâlâ da devam eden bir realitedir. Bu çoklu hayat biçiminin göçler, evlilikler, savaşlar, medyatik gelişmeler, eğitim, seyahatler, ticaret ve sömürgeleştirme gibi birbirinden farklı pek çok nedeni vardır. Aksi bir durumun var oluşu tarihi incelemelere de bakıldığı zaman pek mümkün olamamıştır[2]. Dolayısıyla iki dilli ve çok dilli olma durumu da ferdi ve sosyal olması yönüyle yukarıda saymış olduğumuz çoklu hayat tarzına neden olan bazı nedenlerden dolayı birbirinden ayrılmaktadır. Yani ikisinin (ferdi ve sosyal) kazanım şekli birbirinden oldukça farklıdır. İşte bu noktada hangi etkenlerin ferdi iki dilliliğe ve sosyal iki dilliliğe neden olduğunun belirlenebilmesi için ilk önce iki dillilikle ilgili tanımlara yer verilecek akabinde bazı araştırmacıların kendi bakış açılarına

[1] Ufuk Deniz Aşçı, "İngiltere'deki Türkçe Konuşan Toplumda İki Dillilik (Bilingualism) ve Dil Karışması (İnterference)", **Bengü Bitig, Ahmet Bican Ercilasun Armağanı**, Ed. Bülent Gül, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 98.
[2] Ayrıntılı bilgi için tezimizdeki Türk Tarihinde Çok Dillilik başlığına bakılabilir.

göre ferdi iki dillilik ile sosyal iki dilliliğin ne tür etkenler doğrultusunda meydana geldiği ve farklılık arz ettiği belirlenmeye çalışılacaktır.

1.1. İki Dillilik

Tarihte ve yakın dönemlerde hatta günümüzde Afrika, Amerika, Asya, Avrupa, Pasifik/Avustralya/Okyanusya gibi çeşitli kıtalarda coğrafi, siyasi, sosyal, ticari, kolonizasyonel… gibi çeşitli etkenler ve özellikle göç hareketleri, netice olarak iki dilli ve çok dilli bir hayatın var olmasını sağlamıştır. Bir ülkeden diğer ülkeye olan göç hareketleri ister istemez çok topluluklu bir yapıyı meydana getirdiği gibi dil öğrenimini ve dil edinimini (dil kazanımını) de gündeme getirmiş, bu durum insanların en azından iki dilli olmalarını kaçınılmaz bir hâle getirmiştir. Dolayısıyla araştırmacılar ve dilbilimciler tarafından dünyada yaşayan insanların yarısının iki ve çok dilli olduğu belirtilmiştir[3]. Ancak her ne kadar bu şekilde kesin bir kanaate varılmış olunsa da dilbilimciler ve araştırmacılar tarafından iki dillilik üzerine yapılan tanımlar birbirinden farklı olmuştur. Bugün hâlâ iki dilliliğin ne olduğu ve derecesinin ne olduğuyla ilgili açık bir tanım getirilememiştir. Çünkü iki dillilik sadece dilbilimin konusu olmamakla beraber bilimin diğer kolları olan eğitim, sosyoloji, felsefe hatta psikoloji gibi alanların da inceleme konusu olmuştur. Bu da ister istemez iki dillilik kavramıyla ilgili birbirinden farklı tanımların yapılmasına yol açmıştır.

Öncelikle Latince ön ek olan bi "iki" ve "dilbilim" anlamına gelen lingua sözcüklerinden oluşan iki dilliliği[4] Bloomfield (1933), her iki dili de iyi bir şekilde yani ana diline yakın seviyede kullanan fert olarak tanımlarken[5] Macnamara (1967a), iki dilli bir insanın ana dilinden başka bir dilde okuma, dinlediğini anlama, yazma ve konuşma gibi dört temel dil becerilerinden sadece birinde minimal bir beceriye sahip olması şeklinde belirterek Bloomfield'e ters bir tanım yapmaktadır[6]. Oksaar ise bir ferdin iki veya daha fazla dili iletişim

[3] Z. Fulya Temel, Hatice Şimşek Bekir, "Erken Çocukluk Döneminde İki Dillilik", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 637, Ocak 2005, s. 65.

[4] Hadumod Bussmann, **Routledge Dictionary of Language and Linguistics**, Translated and Ed. by. Gregory P. Trauthand Kerstin Kazzazi, London and New York, Taylor&Francis e-Library or Routledge, 2006 (First published 1996), p. 130.

[5] Leonard Bloomfield, **Language**, New York, HOLT, 1933, s. 56'dan akt. Koray Cengiz, Hüseyin Türk, "Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 6, S. 12, 2009, s. 192; Leonard Bloomfield, **Language**, London: Allen and Unwin, http://dx.doi.org/10.2307/408842'dan akt. Uriel Okunrinmeta, "Bilingualism and Linguistic Influence in Nigeria: Examples from the Works of Achebe and Emecheta", **International Journal of English Linguistics**, V. 3, No. 4, 2013, s. 117.

[6] John Macnamara, "The Bilingual's Linguistic Performance-A Psychological Overview", **Journal of Social Issues**, 23 (2), 1967, 58-77'den akt. Josiane F. Hamers and Michel H. A. Blanc, **Bilinguality and Bilingualism**, Second Edition, UK, Cambridge University Press, 2000, p. 6.; Zeliha Yazıcı, Binnur Genç İlter, "Okul Öncesi Dönemdeki İki Dilli/Çok Dilli Çocukların Dil Kazanım Süreci", **Dil Araştırmaları Dergisi**, S. 3, Güz 2008, s. 49.

aracı olarak kullanması ve bir dilden diğerine geçiş yapabilmesi şeklinde tanımlamaktadır[7]. Türkçe Sözlüğe baktığımız zaman da iki dilliliğin iki ayrı dile sahip olma veya iki ayrı dili okuyup yazma gücünde ve becerisinde olma; iki dilin bir arada konuşulduğu bölge veya ülke olarak tanımlandığını görmekteyiz[8]. Görüldüğü üzere iki dillilikle ilgili olarak yapılan tanımlar birbirinden farklıdır. Araştırmacılar tarafından değişik tanımların yapılmasındaki en büyük amillerden biri iki dilliliğin hususiyetlerinin birbirinden farklı olması, öğrenim ve edinim (kazanım) şekillerinin farklı olması, edinilen ve öğrenilen ortamın farklı olması ve tabii ki iki dilliliğin birçok alanla, disiplinle ilgisinin bulunması dolayısıyla farklı bakış açılarına göre değerlendirilmesidir.

İki dillilikte öğrenme ve edinme durumu farklı şartlar altında ve ortamlarda olduğu gibi ihtiyaçlar dâhilinde de gerçekleşebilmektedir. Bu noktada ferdi iki dillilik ve sosyal iki dillilik devreye girmektedir. Ferdi iki dillilik, Günay Karaağaç'ın belirttiği üzere ferdin iki dilli olması durumudur ve dil edinimi çok değişik nedenlerle oluşmaktadır ve ayrıca iki dilli bir çevrede gerçekleşmektedir. Ona göre, iki dilli fertler genellikle iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri fertlerin iki kültürlü ortamlarda büyümesi diğeri de fertlerin ihtiyaç için öğrenmesidir. İki kültürlü ortamlarda büyüme, çok milletli evlilik, savaş, göç gibi çok değişik nedenlerle oluşmuş iki dilli ve kültürlü ortamlarda meydana gelen ferdi iki dilliliktir. Gerek çocuk gerekse de yetişkin bir kimse ihtiyaçları dâhilinde ikinci bir dil öğrenme durumunda kalabildiği gibi göç, çok milletli bir evlilik gibi çeşitli nedenlerden dolayı da farklı bir dil öğrenmek durumunda kalabilmektedir. İhtiyaç için öğrenme durumu daha çok yabancı dil öğrenme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle günümüzde yabancı dil öğrenme; hayat şartlarının değişmesinden, ihtiyaçların farklılaşmasından, eğitim ve öğretim hayatının yabancı dil öğrenmeyi mecburi hâle getirmesi vb. sebeplerden dolayı oldukça önemli görülmektedir. Dolayısıyla ferdin kendi ana dilinden farklı olan ikinci dil onun için bir yabancı dil ve kendisi de bu ikinci dilin yabancı konuşucusu olmaktadır[9].

Bununla birlikte ferdi iki dilliliğin okul iki dilliliği olarak da ifade edildiği görülmektedir. Bu bakış açısına göre, fert ya kendi isteği üzerine farklı bir dili öğretim süreci içinde öğrenmekte veya yabancı bir dili resmî eğitim yoluyla öğrenmektedir[10]. Dikkat edilirse

[7] Els Oksaar, **Mehrsprachigkeit**, Sprachreport, IDS Mannheim, 1992, p. 2'den akt. Z. Fulya Temel, Hatice Şimşek Bekir, a.e, s. 65.
[8] **Türkçe Sözlük**, 9. bs., Haz. İsmail Parlatır, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar, C.I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 1060.
[9] Günay Karaağaç, "Bireysel İki Dillilik ve Toplumsal İki Dillilik", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Eylül 2011, C. CI, S. 717, s. 223-224.
[10] Ahmet Kesmez, "İki Dillilik, Zazaca-Türkçe İki Dilli Akademisyenlerde Dil Kullanımı ve Tercihler", **Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, C. 1, S. 1, Ocak 2015, s. 159.

burada hem mecburi bir öğrenim söz konusudur hem de özel bir çaba gerekmektedir. Yani ferdin eğitim kanalıyla belli bir çaba sonucu kendi ana diline ek olarak öğrendiği yabancı dil, iki dillilik daha doğrusu ferdi iki dillilik neticesini vermektedir.

Peki, sosyal iki dillilikte durum nasıldır? Bu sorunun cevabını da yine Günay Karaağaç ve Ahmet Kesmez, çeşitli görüşler doğrultusunda vermektedir. Sosyal iki dillilikte din, göç, politik nedenler ve modalaşmalar gibi çeşitli nedenlerle bir toplum iki dilli olmaktadır ve sosyal iki dillilikte herhangi bir öğretim süreci olmayıp tabii şekilde edinme gerçekleşmektedir[11]. Ahmet Kesmez bu noktada sosyal iki dilliliğe Türkiye'de yaşayan Zazaları örnek olarak vermektedir[12]. Demek ki sosyal iki dilliliğin belirleyicileri daha çok tabii faktörlerken ferdi iki dilliliğin belirleyicisi ise eğitim kurumları olmaktadır. Ülkemizde yaşayan Kırmançiler, Süryaniler, Zazalar ve diğer gruplar, kendi dillerini ana dilleri gibi edinirken Türkçeyi de bulundukları sosyal ortamdan dolayı (aile, arkadaş, mahalle çevresi…) herhangi bir eğitim kurumuna gitmeksizin ikinci bir dil olarak öğrenebilmektedirler. Tabii daha sonra Türkçenin resmî dil olmasından dolayı ve mecburi eğitim dili olmasından dolayı eğitim kurumlarına giderek sonra gündelik hayata da karışarak Türkçe becerilerini geliştirebilmektedirler.

Netice olarak iki dilliliğin şartlardan, ortamlardan ve ihtiyaçlardan dolayı gerek edinme ve gerek öğrenme durumuna bağlı olarak ferdi ve sosyal olmak üzere iki farklı başlık altında ele alınıp incelendiği görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada iki dillilik kavramının tanımlanması, açıklanması ve değerlendirilmesi de oldukça farklı olmaktadır.

1.2. Çok Dillilik

Bugün birden fazla dil bilmek iş sahasında, eğitimde, akademide, seyahatlerde, sosyal ilişkilerimizde ve diğer alanlarda hayatın kolaylaşması ve iletişimin rahat bir şekilde sürdürülebilmesi adına önem arz etmektedir. Birden fazla dil öğrenmenin mühim olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Çünkü dil öğreniminde, 20. yüzyılla birlikte bilgi çağı içerisine girilmesinin, bütün ülkeler ve topluluklar için ekonomik alanda, siyasi alanda, teknolojik alanda ve eğitim-öğretim alanında eski hayat tarzından (tarım, hayvancılık) oldukça farklılık gösteren yeni bir hayat tarzına geçilmiş olmasının payı büyüktür.

[11] Günay Karaağaç, a.g.e., s. 224; Alim Koray Cengiz, a.g.e., s. 29'dan aktaran Ahmet Kesmez, a.e, s. 159.
[12] "Türkiye'deki Zazaca-Türkçeyi kullanan iki dilli bireylerin neredeyse tamamı toplumsal iki dillidirler; çünkü 2013-2014 eğitim öğretim yılına kadar Zazaca eğitim öğretim programlarında zorunlu veya seçmeli ders olarak yer almamaktaydı." Ahmet Kesmez, a.e., s. 159.

Tarihte olduğu gibi günümüzde de dil; insanların, toplulukların ve devletlerin birbirleriyle her alanda temasa geçmelerini sağlayan en önemli bildirişim aracı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Özellikle göçler, teknolojik ilerlemeler, medya, internet, farklı milletleri ve kültürleri tanıma gayesi, evlilikler, ticaret, savaşlar ve seyahat gibi çeşitli etkenler, iletişimin yaygınlaşmasını sağladığı gibi birden fazla dil öğrenimini de beraberinde getirmiştir. Ayrıca bütün bu etkenler, iki dilli ve çok dilli bir insan profilinin oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla saymış olduğumuz bütün bu etkenlere bağlı olarak dünya nüfusunun yaklaşık 3'te 2'sinin iki veya daha fazla dili anladığı ve konuştuğu tahmin edilmektedir (Dörnyei&Csizer, 2002)[13]. Yani bu durum iki dilliliğin ve çok dilliliğin oldukça yaygınlık kazandığını göstermektedir. Özellikle göçmen topluluklarda çok dillilik tabii ve yaygın bir durum olarak gözlenmektedir.

Bugün birçok ülke; dil, topluluk, din ve kültür bakımından farklılık göstermektedir. Günümüzde de çok az sayıdaki ülke - Kuzey Kore ve Güney Kore gibi - siyasi yapıdan dolayı ve büyük ticari yollara uzak olmalarından dolayı veya daha farklı nedenlerden dolayı homojen bir özellik göstermektedir[14].

Her ülkede az miktarda da olsa dil, kültür ve topluluk bakımından çeşitlilik vardır. Eskiden homojen bir hayat tarzı pek geçerli olamamıştır çünkü günümüzde yapılan bütün arkeolojik kazılar, fosil araştırmalar, dil araştırmaları ve etnik araştırmalar da geçmişte insanların hep iç içe yaşadığını göstermektedir[15].

Türklerin kurdukları devletlerde de hiçbir zaman homojen bir yapı geçerli olamamıştır. Çünkü Türkler çok farklı coğrafyalara yayılmışlar ve çok farklı topluluklarla bir arada yaşamışlardır. Hatta bu durum Türkçenin de kullanım alanının genişlemesini sağlamıştır. Tarihin aktardığı kadarıyla Türkler sadece bozkır kuşağının tek hâkimi olmakla kalmamış; Çin, Kuzey Hindistan ve Ortadoğu'yu içine alan tarım kuşağını da yurt edinmişlerdir. Dolayısıyla günümüzde nüfus yoğunluğu Türkistan, Hazar çevresi ve Anadolu

[13] Zoltan Dörnyei, Kata Csizer, "Some Dynamics of Language Attitudes and Motivation: Results of a Longitudinal Nationwide Survey", Ed. by. Samuel L. Odom, et. al., **Applied Linguistics**, 23 (4), 2002, 421-462. doi: 10.1093/applin/23.4.421'dan akt. "Multilingual Children Beyond Myths and Toward Best Practices", **Social Policy Report**, Ed. by. Iheoma Iruka, Samuel L. Odom, Kelly L. Maxwell, Volume 27, Number 4, 2013, p. 3.

[14] "Dünya ülkeleri içinde sosyal yapısı türdeş (homojen) olan ülkelerin sayısı oldukça azdır. Günümüzde yaklaşık 180 devletten türdeş toplum yapısına sahip olanların sayısı 20'nin altındadır. Ülkelerin büyük çoğunluğu ırk, milliyet, dil, din, kültür veya ideoloji yönünden farklılaşan sosyal gruplardan oluşuyor." (Bkz. Oktay Uygun, "İki Toplumlu Siyasal Sistemler", **İHFM (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 54, S. 1-4, 2011, s. 148-169.

[15] "Irak'ta 2 Bin Yıl Boyunca Farklı Dönemlerde Kullanılmış Mezar Bulundu", Çev. Ayşen Yolcu, Arkeoloji Haber, (Çevrimiçi) http://arkeolojihaber.net/tag/islami-donem/, 2 Nisan 2017. Ayrıca Bkz. Abdullah Poş, "Osmanlı Döneminde Tarsus (1516-1923)", **Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, Ocak-Haziran 2005.

ekseninde olmak üzere yaklaşık 6-7 milyon kilometre kareyi kaplayan Türk dili, tarih içinde Sibirya'dan Doğu Avrupa'ya, Orta Asya'dan Orta Akdeniz'e kadar yaklaşık 11 milyon kilometrekarelik coğrafyaya yayılmıştır[16]. Bu nedenle hem Türkler yayıldığı coğrafya itibariyle farklı topluluklarla etkileşime geçmiş hem de yaşadıkları devletlerin içerisinde ek bir topluluk olarak çoğulcu bir yapıyı meydana getirmişlerdir. Ayrıca Türkçe, coğrafi olarak kapsam alanı genişlediği için başka topluluk dillerinin içinde kendisine yer bulmuş, birçok dille temasa girmiş ve dolayısıyla kelime alışverişleri de meydana gelmiştir[17]. Türkçenin tarihî arka planına, coğrafi olarak genişliğine ve birçok komşu dille (Çince, Farsça, Urduca, Arapça, Rusça, Ermenice, Macarca, Yunanca…) etkileşimine özellikle dil eksenli bakıldığı zaman eski çağlarda dahi homojen yapının mümkün olamadığı görülmektedir. Çünkü komşular arası etkileşimler, homojen bir hayatın geçerli olmasına müsaade etmemiştir.

İki dillilik ve çok dillilik geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşından (1939-1945) sonra Avrupa ülkelerinin işçi alımına[18] dayalı olarak gerçekleşen göç hareketleri ve medyatik gelişmeler (facebook, twitter, diziler), iki dilliliği ve çok dilliliği hem kavramlaştırmış (adı koyulmuş) hem de bunların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ayrıca iki dillilik ve çok dillilik, bazı ülkelerin anayasalarında resmî olarak da yer almıştır[19]. Tabii bunun öncesinde sömürgecilik hareketlerinin de iki dilliliğin ve çok dilliliğin yayılmasına önemli etkisinin olduğunu belirtmek gerekmektedir[20]. Çünkü sömürgeci devletlerin hâkim dilleri, ekonomik bakımdan yetersiz olan, geri kalmış ülkelerin (daha çok Afrika ülkeleri, Asya ülkeleri, Hindistan gibi) mevcut dilleri arasına girmiş ve resmî olarak kabul edilmiştir. Bu şekilde iki dilliliğin ve çok dilliliğin alanı (siyasi, hukuki, eğitim)

[16] Özkan Öztekten, "Türkçenin Dünya Dillerine Etkisine Genel Bir Bakış", 5. Lefke Edebiyat Buluşması, Lefke Avrupa Üniversitesi, 29-30 Nisan 2004, Lefke-KKTC, s. 5-20'den akt. Günay Karaağaç, **Türkçe Verintiler Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008, s. VI.

[17] Günay Karaağaç, **a.g.e.**, s. III. (Dillerin etkileşime girip kelime alışverişi içerisinde bulunması dahi çok dilli ve çok topluluklu bir hayatın var olduğunu kanıtlayan önemli bir göstergedir.)

[18]Gürsel Uyanık, "Tartışmaların Odağında Yer Alan Bir Yazın: 'Göçmen Yazını' ", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 22, Erzurum, 2003, s. 113.

[19]Mesela Kazakistan resmî iki dilli bir ülkedir. Bkz. "Kazakhstan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KZ/status, 3 Nisan 2016. Mesela İsviçre resmî çok dilli ülkedir. Olgun Akbulut, "Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, 2012/3, s. 129-130.

[20] Afrika kıtası bu noktada örnek teşkil etmektedir.

genişlemiştir[21]. Ancak II. Dünya Savaşı ve medyatik gelişmeler, iki dillilik ve çok dillilik üzerinde daha büyük bir gedik açmıştır.

Eskiden gayet tabii bir durum gibi görülen iki dillilik ve çok dillilik, Fransız İhtilâli'nin getirdiği nasyonalist hareketlerle birlikte millî devlet ve millî dil anlayışına dayalı olarak engellenmeye çalışılmıştır[22]. Dinden ziyade daha çok dil, toplulukları ayrıştırıcı (farklılık oluşturma), yüceltici (millî devlet ve hâkim güç yapma) ve bölücü (ötekileştirme) bir araç hâline getirilmiştir. Çünkü dil, Fransız İhtilâli'nin getirmiş olduğu nasyonalist düşüncelerle birlikte ideolojik bir niteliğe büründürülmüş; toplumları bölen, birbirlerine karşı düşmanca duygular beslemelerine yol açan ve ötekileştirmeye sebep olan ideolojik bir silah hâline getirilmiştir. Özellikle çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir hayatın üzerinin örtülmesine neden olan bu durum ancak 20. yüzyıla kadarki farklı bir hayat safhasının (göçler, bilginin artması ve teknolojik gelişmeler) başlamasına kadar devam edebilmiştir. Yani anlaşıldığı üzere çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir hayatın akışı bütün engellemelere rağmen devam edebilmiştir.

Çok dillilik, günümüzde ihtiyaçlar farklılaştığı için farklı bir disiplin olarak ele alınmıştır. Bunda dilbilim araştırmalarının rolü büyük olmuştur. Jeroen Darquennes'e göre 1970'lerde çok dillilik araştırmalarının akımıyla ve 1977 yılında Brüksel Araştırma Merkezinde dilbilimle etkileşimin doğmasıyla bir disiplin olarak çok dillilik kavramının içsel yani yapısal kapsamı genişlemiştir. Dolayısıyla bugün çok dillilik, açık uçlu bir kavram olarak görülmüştür[23]. Rita Franceschini de çok dillilikle ilgili çalışmaların son yirmi yılda dil alanında ve dilbilimsel çalışmalarda bir araştırma alanı hâline geldiğini (Auer ve Wei 2007, Muller, Kupisch, Schmitz ve Cantone 2006) ve bugün kullanıldığı şekliyle çok dilliliğin; sosyal, kurumsal ve fertsel kullanım biçimlerinin yanı sıra fertsel ve grupsal beceriyi, ayrıca

[21] "Birçok yeni bağımsız millî devletin artan iki dillilik ve çok dillilik politikalarıyla ortaya çıkması çoğunlukla İkinci Dünya Savaşından sonra olmuştur ama birçoğu çoğunlukla Asya ve Afrika'da olan önceki sömürge dillerini benimseyerek statükoyu sürdürmeye çalışmışlardır. Bu yeni bağımsız milletlerin birçoğu genelde sömürgelerinin eğitim politikalarını ve özellikle dil politikalarını benimseyerek önceki sömürgelerinin önceki ve aynı yolunu takip etmişlerdir. (SHOHAMY, 2006; SPOLSKY, 2009; WRIGHT, 2004). Asya'dan bazı örnekler Fransızcanın resmî dil olarak kaldığı Kamboçya ve Vietnam ve aynı zamanda Hintçeyle birlikte İngilizcenin resmî dil olarak kaldığı Hindistan olabilir. Benzer şekilde Afrika'da, Botsvana, Burundi, Kamerun, Mali, Niger, Ruanda gibi birçok yeni millî devlet, resmî dil olarak Fransızcayı benimsemişlerdir. (BROCK-UTNE, 2008; KAMWANGAMALU, 2010)." Navin Kumar Singh, Shaoan Zhang, Parwez Besmel, "Globalization and Language Policies of Multilingual Societies: Some Case Studies of South East Asia", **RBLA (Revista Brasileira de Linguistica Aplicada)**, BeloHorizonte, v. 12, n. 2, 2012, p. 352.

[22] Ömer Gündüz, İsmail Fırat, "Dil Devriminin Gerçekleşmesinde Türk Dil Kurumunun Rolü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 7, S. 34, Ekim 2014, s. 59.

[23] Jeroen Darquennes, Peter Nelde, "Multilingualism and Language Planning", Linguistic Anthropology, © **Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)**, w.date, s.y., (Çevrimiçi) http://www.eolss.net/sample-chapters/c04/E6-20B-10-01.pdf, 3 Mayıs 2015.

değişik bağlamlarda birden fazla dille temasa geçmeyi gösterdiğini belirtmiştir[24]. Ayrıca Franceschini (2003), çok dillilik kavramının özünde etkileşimde dil kullanımı yoluyla elde edilen ve erişimi bilişsel işlem aracılığıyla sağlanan toplumsal hayat biçimini ve kültürel davranışları ifade ettiğini; diğer taraftan son on yıl içinde bu kavrama karşı sosyopolitik bir ilginin bulunduğunun da altını çizmiştir[25]. Yani çok dillilik kamuoyunun da dikkatini üzerine çeken bir kavram hâline gelmiştir. Görüldüğü üzere çok dillilik başlangıçta dilbilim alanının araştırma konusu iken zamanla artan ilgiyle beraber kamunun da dikkatlerini üzerine çevirmiş ve politik bir alanda da yer bulmuştur. Bu duruma verebileceğimiz örnek, ayrı ayrı dillere mensup olanların meydana getirdiği Avrupa Parlamentosu'dur[26]. Avrupa Parlamentosu, içerisinde çok farklı dillere mensup olanların meydana getirdiği bir birliktir. Bu birlikte ortak dilin ne olacağı problemi, Parlamentoyu çok dillilik meselesini düşünme konusunda tetiklemektedir. Avrupa Parlamentosu içinde kullanılan dillere bakıldığında entelektüeller ve ilmi düşünmeye çalışanlar, günümüzde ortak dil arayışı içerisinde bulunmaktadırlar[27]. Avrupa Parlamentosu'nun çok dilliliğe olan bakış açısı, çok dilliliği hem dilbilim alanında hem de politik çevrelerde de üzerinde ilgiyle durulan, tartışılan bir kavram hâline getirmiştir. Dolayısıyla buradan yola çıkarak çok dilliliğin ele alınışının ağırlıklı olarak siyasi düzlemde olduğunu bunu siyasi alana taşıyanın da Avrupa Birliği ve onun bir organı olan Avrupa Parlamentosu olduğunu rahatlıkla belirtebiliriz.

Çok dillilik kavramı, modern millî devletlerin 19 ve 20. yüzyıllardaki doğuşuyla bağlantılı olarak sık sık tartışılan yeni bir kavram değildir. Bununla birlikte son zamanlarda özellikle de 1980'lerden beri çok dillilik kavramı çoğu zaman kitaplarda ve makalelerde başlık olarak görülmektedir. 1980'lerde çok dillilik kavramı, azınlık dillerinin kaybolması tehlikesine de dayalı olarak tartışmaların odak noktası hâline gelmiştir[28]. Böylece çok dillilik, hâkim dillerin veya millî dillerin yanı sıra diğer azınlık dillerinin sürdürülmesinde ve

[24] Rita Franceschini, "Chapter 3 The Genesis and Development of Research in Multilingualism", **The Exploration of Multilingualism**, Ed. Larissa Aronin, Britta Hufeisen, Susanne Niemeier, Aila Applied Linguistics Series 6, USA, John Benjamins Publishing Company, 2009, p. 29.
[25] Rita Franceschini, "Multilingualism and Multicompetence: A Conceptual View", **The Modern Language Journal**, Vol. 95, No. 3, Fall 2011, p. 344-345.
[26] "AB'nin 25. Resmî Dili Türkçe", (Çevrimiçi) http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/04/22/abnin-25-resmi-dili-turkce, 2 Mayıs 2016. "Avrupa Parlamentosu, AB kurumları içinde doğruda halk tarafından seçilen organdır. AB üyesi ülkelerin vatandaşları olan Avrupa vatandaşları beş yılda bir yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanabilirler. Son Parlamento seçimi 2014 yılında yapıldı. Parlamento bugün için Avrupa Birliğine üye 28 devletin toplamda 751 temsilcisinden oluşuyor." Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Parlamentosu, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/45628.html, 2 Mayıs 2016.
[27] Ortak Dil Arayışı, © Deutsche Welle Türkçe, Martin Bohne/Çev. Deniz Eğilmez, Ed. Ahmet Günaltay, 2012, (Çevrimiçi) http://www.dw.com/tr/ortak-dil-aray%C4%B1%C5%9F%C4%B1/a-15686066, 2 Mayıs 2015.
[28] Hiroshi Shoji, "Is Japan A Multilingual Society", Ed. by. Yamashita et al., **Transnational Migration in East Asia**, (Senri Ethnological Reports 77), 2008, p. 103.

korunmasında da bir sembol, bir dayanak olmuştur. Çünkü 19 ve 20. yüzyılda modern millî devletlerin inşasına yönelik olarak tek dil anlayışı benimsenmiştir. Millî devletlerin inşası süreci içinde de çok sayıda dil yitip gitmiştir[29]. Dolayısıyla geçmişte meydana gelen dil kayıplarını önlemek adına çok dillilik üzerinde önemle durulan bir kavram hâline gelmiştir.

Günümüzde dilbilim çalışmaları, azınlık dilleri ve politik ilgi dolayısıyla üzerinde durulan, iki dillilikten sonra ortaya çıkan ve yine iki dillilikte olduğu gibi zengin tanımlar içeren çok dillilikte de iki dillilikte olduğu gibi birbirinden farklı tanımlar yapılmıştır. Kemp'e göre çok dillilikle ilgili olarak birbirinden farklı tanımların yapılmasının farklı sebepleri vardır. O, bu sebeplerin katılımcıların çeşitli dilleri kullanma hususundaki karmaşık durumlarından ve araştırmacıların farklılık gösteren geçmişlerinden, ideolojik yönlerinden ve amaçlarından kaynaklandığını belirtmiştir[30]. Bunun yanı sıra Kemp'in belirttiklerinin dışında çok farklı sebepler de gösterilebilir. Ancak burada temel problem, tanımların farklı olmasında değil Avrupalı araştırmacıların çoğu zaman iki dillilik ve çok dillilik kavramlarını beraber ele alıp birbirine benzer anlamlarda kullanmasıdır. Dolayısıyla bu durumu aşağıda çok dillilikle ilgili yapılan çeşitli tanımları vererek daha net görebiliriz.

Hadumod Bussmann'ın hazırladığı sözlüğe göre 'multilingualism' kavramı multi ve lingua kelimelerinden oluşmaktadır. Latince kökenli olan daha doğrusu Latince ön ek olan 'multi' kelimesi "çok, birçok" gibi anlamlar taşırken 'lingua' kavramı da "dil" anlamına gelmekte[31] ve dolayısıyla iki sözcüğün bir araya gelmesiyle "çok dil, birçok dil" anlamı ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Komisyonu çok dilliliği "bir kişinin birkaç dili kullanma becerisinin yanı sıra bir coğrafyada farklı dillerin bir arada bulunması" olarak tanımlamaktadır[32].

Saydı'ya göre çok dillilik, bir ferdin veya topluluğun çeşitli dillerde konuşup kendisini ifade edebilmesine verilen addır. Hatta çok dillilik (Fransızca: Plurilinguisme) bazen çeşitli dillilik (multilinguisme) olarak da anılmaktadır[33].

Bussmann'a göre çok dillilik, bir konuşmacının kendisini birçok dilde eşit ve ana dilindeki gibi bir yeterlilikle ifade edebilme yeteneğidir. Ona göre politik olarak tanımlanmış

[29] Hiroshi Shoji, op.cit., p. 104.
[30] Charlotte Kemp, "Chapter 2 Defining Multilingualism", **The Exploration of Multilingualism**, Ed. by. Larissa Aronin, Britta Hufeisen, Susanne Niemeier, Aila Applied Linguistics Series 6, USA, John Benjamins Publishing Company, 2009, p. 11.
[31] Hadumod Bussmann, **op.cit.**, p. 776.
[32] "EUR-Lex, Access to European Union law", (Çevrimiçi) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0596, 10 Nisan 2016.
[33] Tilda Saydı, "Avrupa Birliği Vizyonuyla İkidillilik, Çokdillilik ve Eğitimi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 28, Güz 2013, s. 277.

bir toplumda da - Hindistan'daki, Kanada'daki ve İsviçre'deki gibi - çeşitli diller bir arada bulunabilir[34]. Yani bir ülkede çeşitli dillerin bir arada bulunması durumu da çok dillilik olarak tanımlanmaktadır.

Joyce Milambiling, çok dillilik kavramının dünya genelinde giderek büyüyen bir olgu olarak iki veya daha çok dilde konuşma olarak tanımlandığını belirtmektedir[35].

Gorter ve arkadaşlarına göre çok dillilik farklı şekillerde tanımlanabilmekte ancak temelde ikiden fazla dil kullanma yeteneğini ifade etmektedir[36].

Kâmile İmer ve arkadaşlarına göre çok dillilik, ferdin birden çok dil bilmesi ya da bir dilsel toplulukta birden çok dil kullanılması durumudur[37].

Berke Vardar'a göre, bir ferdin ikiden çok dil bilmesi ya da bir toplumda ikiden çok dil konuşulması durumudur ve bildirişim durumlarına göre değişik diller kullanılması biçiminde ortaya çıkmaktadır[38].

Kirsten Malmkjaer, Dilbilim Ansiklopedisi isimli kitabında, çok dilliliğin üç veya daha fazla dilde farklı derecelerde yeterlilik derecesine sahip birçok insan için bir çatı terim olarak da kullanıldığını ifade etmektedir[39].

Susan Gal'a göre çok dillilik, tek bir kişi veya topluluk tarafından birden fazla dil kullanımıdır[40].

Süer Eker'e göre çok dillilik, birden fazla ana dilin konuşulduğu sosyal çevrelerde, iletişimi sağlamak amacıyla fertlerin, biri ana dili olmak üzere en az iki dili (bilingualism), ana diline yakın ölçüde kullanabilmesidir[41].

Bu noktada Avrupa Komisyonu, Tilda Saydı, Susan Gal ve Hadumod Bussmann tarafından yapılan tanımlara bakıldığı zaman çok dilliliğin hem fert bazında hem de topluluk,

---

[34] J. Lyons. **Language and Linguistics: An Introduction**, Cambridge University Press, Cambridge, 1981'den akt. Benard Odoyo Okal, "Benefits of Multilingualism in Education". **Universal Journal of Educational Research**, 2(3), 2014, p. 223.

[35] Joyce Milambiling, "Bringing One Language to Another: Multilingualism as a Resource in the Language Classroom", **English Teaching Forum**, Number 1, 2011, p. 18.

[36] Durk Gorter and et. al., **Sustainable Development in a Diverse World (SUS.DIV) "Cultural diversity as an asset for human welfare and development" Benefits of linguistic diversity and multilingualism,** w.date, p. 5/45.

[37] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011, s. 76.

[38] Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual, 2002, s. 62.

[39] **The Linguistics Encyclopedia**, Second Edition, Ed. by. Kirsten Malmkjaer, London and New York, Routledge Taylor&Francis Group, 2002, p. 67.

[40] Susan Gal, "Multilingualism", Ed. by. Carmen Llamas, Louise Mullany, Peter Stockwell, **The Routledge Companion to Sociolinguistics**, London and New York, Routledge Taylor&FrancisGroup, 2007, p. 149.

[41] Süer Eker, **Çağdaş Türk Dili**, 2. bs., Ankara, Grafiker Yay., 2003, s. 50.

ülke bazında ele alındığı görülmektedir. Ancak Avrupa Komisyonu'nun, Tilda Saydı'nın ve Bussmann'ın çok dillilik için yaptığı tanımlar nicelik bakımından çeşitli dilleri, birkaç dili ve birçok dili göstermektedir. Bununla birlikte Susan Gal'in hem fert için hem de topluluk için dil kullanımına ilişkin verdiği nicelik değer, birden fazla dile gönderme yapmaktadır. Tabii topluluk bazında birden fazla dile gönderme yapılması mümkündür çünkü her ülkede birbirinden farklı topluluklar ve diller bulunmaktadır ancak fert olarak birden fazla dil bilme ifadesi iki dillilikle de benzeşen bir durum ortaya koyacağı için pek de doğru görülmemektedir.

Joyce Milambiling, Kâmile İmer ve arkadaşlarının ve de Süer Eker'in çok dillilikle ilgili tanımlarına bakıldığı zaman 'fertlerin ve toplulukların birden çok dil bilmesi ve iki veya daha çok dilde konuşması, en az iki dili ana diline yakın seviyede kullanabilmesi' şeklinde olduğu görülmektedir. İşte bu tür tanımlar nicelik olarak incelendiğinde "birden çok, iki veya daha çok, en az iki" gibi değerler, iki dillilik ve çok dillilik kavramlarının temelde aynı gibi düşünülüp birbirlerinin yerine kullanılmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla bazı araştırmacılar genellikle "iki dillilik veya çok dillilik, iki dillilik/çok dillilik" kavramlarını benzer düşündükleri için tırnak içerisinde gösterilen şekilde ele almaktadırlar.

Gorter ve arkadaşlarının, Berke Vardar'ın ve Kirsten Malmkjaer'in tanımları incelendiği zaman çok dillilik kavramının niceliksel olarak 'ikiden fazla dil kullanma, ferdin ve toplumun ikiden çok dil bilmesi, konuşması ve üç veya daha fazla dilde yeterlilik düzeyi farklılık gösteren' şeklinde karşılık bulduğu görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu araştırmacıların çok dilliliği gerek nicelik gerekse de içerik yönünden makul ölçülerde tanımlayıp değerlendirdikleri anlaşılabilmektedir.

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak çok dilliliği en basit ve dar şekilde, bir ferdin ikiden fazla (en az üç) dili bilip kullanması ve bir toplulukta, bir bölgede ve bir ülkede ikiden fazla dilin kullanılması şeklinde tanımlayabiliriz.

Peki, çok dillilikte ikiden fazla dilin bilinmesi durumunda bütün dillerin kullanım seviyeleri eşit ölçüde mi olmakta yoksa seviyeler birbirinden farklı mı olmaktadır? Bu durum, iki dili eşit derecede konuşmanın oldukça alışık, bilindik bir durum olduğu ancak işin içine üç veya daha fazla dil girdiğinde karmaşık bir durum olduğu şeklinde belirtilmektedir[42]. Dolayısıyla buna göre çok dillilerin bildikleri bütün dillerde eşit becerilere ve kontrollere

[42] David Lasagabaster, Different Educational Approaches to Bi- or Multilingualism and Their Effect on Language Attitudes, **In Content-Based Language Learning in Multilingual Educational Environments**, Ed. by. M. Juan-Garau, J. Salazar-Noguera, DOI 10.1007/978-3-319-11496-5_2 © Springer International Publishing, Switzerland, 2015, p. 14.

sahip olamadıkları anlaşılabilmektedir. Bununla beraber Suresh Canagarajah ve Adrian J. Wurr'a göre dil öğrenme amacı çok dilli kişiler için farklı olmaktadır. Çünkü çok dilli kişiler bütün amaçlar ve fonksiyonlar için dil öğrenmeyi amaçlamamaktadır. Onların istedikleri dilin fonksiyonlarını yerine getirebilmek için yeterli olan kodlarda uzmanlaşmaktır. Yani çok dilli kişiler, öğrendikleri dilde yeterlilik geliştirmeye gerek duymamakta bunun yerine farklı konteksler ve amaçlar için farklı kodlar benimsemeye gerek duymaktadırlar. Bu bakış açısıyla onların edinim amacı, ferdi dillerde sonsuz yeterlilikten ziyade bir dağarcık, bir birikim oluşturmaktır. Yani çok dilliler, bir dizi amaç için sadece bir dizi kod geliştirmeyi tercih etmektedirler[43].

Bununla birlikte belirtmek istediğimiz bir nokta daha bulunmaktadır. O da çok dilliliğin farklı şekillerde isimlendirilmesi dolayısıyla 'çok dillilik ve çoğul dillilik' anlamına gelen fakat tek ve esas yönüyle birbirinden farklı olan iki kavramın bulunmasıdır. Bunlardan biri plurilingualism diğeri de multilingualism'dir. Plurilingualism 'bir ferdin birkaç dili kullanması'; multilingualism ise 'bir toplumda birkaç dilin bir arada bulunması' durumudur[44]. Çok dillilik (plurilingual) kavramı Frankofon geleneği de dâhil olmak üzere bazı araştırmacılar tarafından sosyal çok dilliliğe (multilingualism) karşı fertsel çok dilliliği belirtmek ve üç veya daha fazla dil bilme durumunu belirtmek için kullanılmaktadır (Aronin ve Laoire, 2004)[45]. Ferdi çok dillilik ve sosyal çok dillilik olarak nitelendirilen bu kavramlar, araştırmacılar tarafından üzerinde sıkça durulan ve tartışılan kavramlardır. Genellikle çok dillilik konusunda yapılan tartışmalara olanak sağlayan ayrımlardan biri ferdi ve sosyal çok dillilik arasında olmaktadır. Ferdi çok dillilik, kişinin çok dillilik derecesi ve çok dilli beyin organizasyonuyla ilgili yönler üzerinde çalışmalarını yürütmektedir[46]. Yani daha çok fert odaklıdır[47].

Söz konusu kavramların genel hatları çizildikten sonra bu kavramlar, *Çok Dilliliğin Türleri* başlığı altında daha detaylı bir şekilde verilecektir.

[43] Suresh Canagarajah, Adrian J. Wurr, "Multilingual Communication and Language Acquisition: New Research Directions", **The Reading Matrix** © 2011 Volume 11, Number 1, January 2011, p. 3.
[44] **European Conferences on Plurilingualism 2005-2009**, p. 1, (Çevrimiçi) http://b1-akt.com/wp-content/uploads/2015/10/charteplurilinguisme_env2.13.pdf, 1 Mart 2015.
[45] Charlotte Kemp, op.cit., p. 15.
[46] Jeroen Darquennes, Peter Nelde, op.cit., s.y.
[47] Bunun için de tipik örnek turist rehberliğidir. Çünkü turist rehberleri, farklı dilleri kullanan gruplarla temas sağlayabilmek için birçok dili öğrenmek durumunda kalmaktadır.

1.2.1. Çok Dillilikte Anahtar (Önemli) Kavramların Tanımları

Çok dillilikte gerekli olan ve çok dillilikle doğrudan ilişkili olan bazı önemli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar,

- Diglossia
- Pidgin ve Kreol Dilleri
- Kod Değiştirme/Kod Karıştırma
- Diyalektler
- Konuşma Toplulukları
- Lingua Franca
- Millî Dil

şeklindedir. Bu kavramların çok dillilikle beraber kullanılma nedenlerini belirtmek için öncelikli olarak söz konusu kavramların ne tür anlam kalıpları içerdiğine yer verilecektir. Sonrasında ise çok dillilikle olan ilişkisel boyutuna değinilecektir.

1.2.1.1. Diglossia

Diglossia, sosyal çok dillilik araştırmalarının önemli/anahtar kavramlarından biridir. Fertten ziyade bir grupla ilgili olduğu için sosyal dilbilimin makro seviyesine aittir[48]. Dolayısıyla diglossia, iki dilli ve çok dilli bir toplulukta kullanılan diller arasında işlev farklılığı bulunan belirli bir sosyolinguistik durumu tanımlamaktadır[49].

Diglossia'nın etimolojisine bakıldığı zaman 'iki dil' anlamına gelen Yunanca bir kavram olduğu görülmektedir. Bu kavram Yunancada 'iki, ikili, çift, iki katlı' anlamında olan 'di' ön eki, dil anlamında olan 'gloss' kelimesi ve hâl bildiren 'ia' son ekinden meydana gelmektedir[50].

Diglossia kavramı resmî olarak toplum dilbilimsel literatüre Charles Ferguson'un 1959'daki makalesiyle girmiştir. Ferguson, diglossia kavramını ilk tanımlayan, yorumlayan kişidir ve onun tanımı, yorumu klasik bir versiyon olarak kabul edilmektedir. Ancak daha

[48] Agnieszka Stępkowska, "Diglossia: A Critical Overview of the Swiss Example", **Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis**,129, 2012, DOI 10.4467/20834624SL.12.013.0602, p. 200.
[49] "Diglossia", (Çevrimiçi) http://www.ello.uos.de/field.php/Sociolinguistics/Diglossia, 25 Mayıs 2015.
[50] Sejfidin Haruni, "Arap Dilinin Tarihi ve Arapçada Diglossia Olgusu", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, 2010, s. 48.

sonra Joshua Fishman (1967) bu kavramla ilgili değişik önerilerde bulunmuş ve dolayısıyla diglossia kavramının boyutu da genişlemiştir[51].

Sosyal dilbilimde iki değişkelilik anlamına gelen diglossia kavramıyla ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır[52]. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Oxford Sözlük'te; "Bir toplumda sıklıkla aynı konuşurlar tarafından farklı durumlarda iki dilin (ya da aynı dilin iki değişkeninin/türünün) kullanılması durumu.[53]" olarak ifade edilmektedir.

Kâmile İmer ve arkadaşları, "Bir ülkede dilin iki farklı değişkeninin bulunması durumu." şeklinde tanımlamaktadır[54].

Günay Karaağaç tarafından tanımı "Bir kişi, bir meslek, bir topluluk veya bütün bir dil toplumunda görülen iki dil kullanma durumu, iki dillilik (bilingualism, diglossia) olarak bilinir.[55]" biçiminde verilmektedir.

Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet (2013) isimli kitapta ise tanım şöyledir:

> "Diglossia/çift seslilik bazı bölgelerde, resmî kurumlar ile gündelik ilişkiler alanlarında konuşulan aynı dilin iki farklı biçiminin olması durumu. Bu durumda, biçimlerden birisi daha prestijli iken diğeri daha az prestijli olmaktadır. Türkçe açısından bakıldığında, yöresel şiveler ile devlet dairelerinde, edebiyatta, medyada kullanılan dil biçimi farklıdır ve bu, söylemsel farklılığı ortaya çıkarmaktadır. Ancak halk arasında iki dilin farklı konuşulması bu tanıma girmemektedir. Örneğin Türkiye'de Türkçe ve Kürtçe konuşulması bu tür bir çiftseslilik durumuna örnek değildir.[56]"

Yukarıdaki tanımlardan da görüleceği üzere diglossia kavramı, iki farklı bakış açısına göre karşılık bulmaktadır. Ali Güven söz konusu karşılıkları şöyle açıklamaktadır:

> "Diglossia kavramıyla ilgili iki karşılık verilmektedir: birincisi bir bölgede iki farklı dilin bulunması, ikincisi ise bir ülkede kullanılan dilin iki değişkeninin varlığı. Birinci

[51] Agnieszka Stępkowska, op.cit., p. 199.
[52] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e.,** s. 153.
[53] "Diglossia", (Çevrimiçi) http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/diglossia, 25 Mayıs 2015.
[54] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy**, a.e**., s. 153.
[55] Günay Karaağaç, a.g.e., s. 222.
[56] **Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet**, Ed. by. Tove Skutnabb-Kangas et. al., Ankara, Eğitim Sen Yayınları, 2013, s. 504.

durum iki dillilik (bilingualism) terimiyle ifade edilir. İkinci durum ile ilgili olarak, İmer (1990) tarafından aktarıldığına göre; "*Diglossia*" 1959'da Ch. Ferguson tarafından aynı dilin, kullanımda birbirinden çok ayrı özellikler gösteren farklı iki değişkesi için önerilmiş bir terimdir. (s. 149)[57]."

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere bilingualism ve diglossia kavramları anlam bakımından küçük bir farkla birbirlerinden ayrılmaktadır. Bilingualism kavramıyla kast edilen iki ayrı dilken diglossia kavramıyla kast edilen bir dilin veya aynı dilin iki çeşidinin olmasıdır. Bununla birlikte Ferguson'un, diglossia kavramını iki dilliliğin özel bir türünü tanımlamak için seçtiğini de belirtebiliriz[58].

Ferguson, diglossianın temelde iki ayrı önemli işlevinin olduğunu belirtmektedir. Ona göre diglossianın H yani üst değişkesinin (high variety) işlevleri ile L'nin alt değişkesinin (low variety) çeşitli işlevleri bulunmaktadır. H camide ya da kilisede vaaz, siyasi konuşma, üniversite dersi… gibi resmî durumlarla ilgiliyken L; hizmetlilere, garsonlara, işçilere, memurlara verilen talimatlarla, ailelerle, arkadaşlarla, meslektaşlarla konuşma, sohbet… gibi çeşitli durumlarla ilgili olmaktadır[59]. Buna göre H daha çok resmî durumlarda, ortamlarda ve bağlamlarda kullanılırken L de daha çok konuşma dilinde, özel durumlarda, özel bağlamlarda kullanılmaktadır. Aşağıdaki şema durumu özetlemektedir[60].

[57] Ali Güven, "Türkiye'de Günümüze Kadar Yapılmış Olan Toplumsal Dilbilim Çalışmalarına Genel Bir Bakış", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, 2015, s. 22.
[58] Agnieszka Stępkowska, Ibid., p. 200.
[59] C. A. Ferguson, "Diglossia", p. 235-236,
(Çevrimiçi) http://www.mapageweb.umontreal.ca/tuitekj/cours/2611pdf/Ferguson-Diglossia.pdf, 15 Mayıs 2015.
[60] "Diglossia (Sociolinguistic)", (Çevrimiçi) http://www.slideshare.net/dewynoviienz/diglossia-sociolinguistic, 25 Mayıs 2015.

Şekil 1. Diglossia (Sociolinguistic)

Kaynak: http://www.slideshare.net/dewynoviienz/diglossia-sociolinguistic

İki dillilik (bilingualism) ve diglossia kavramları arasındaki farklılığı biraz daha netleştirmek için Sejfidin Haruni'nin iki dillilik (bilingualism) ve diglossia kavramlarını ele alış şekline yer vermemiz gerekecektir. Onun bizce de makul bulunan görüşleri şöyledir:

> "Diglossia kavramı, Yunancada iki, ikili, çift, iki katlı anlamındaki 'di' ön ek, dil anlamındaki 'gloss' kelimesi ve hâl bildiren 'ia' son ekten oluşan bir kavramdır. Bilingualism kavramı da yine iki, çift, ikili anlamındaki Latince ön eki 'bi', dil anlamındaki 'lingua' kelimesi ve yine hâl bildiren 'ism' (izm) son ekten oluşmaktadır. Dolayısıyla bu ikisinin de anlamı 'iki dillilik hali' şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Böylece ikisinin de ilk bakışta aynı manayı ifade ettikleri düşünülebilir. Ancak öyle değildir…"

Bu noktada diglossia ile her zaman aynı dilin fonksiyon ve yapı bakımından iki ayrı varyasyonu mu kastedilir yoksa bir toplumda kullanılan ve fonksiyon bakımından birbirinden ayrı herhangi bir dil ikilemesi de diglossiaya girer mi sorusu zihinlerde oluşmaktadır. Diglossia teriminin çerçevesini genişleten J. A. Fishman, Ferguson'un bir nevi 'monolingual' tarifinden ayrılmaktadır ve bu iki kavramın arasındaki farkın temel kriteri olarak bilingualismin ferdî yönünü vurgularken diglossianın toplumsal yönünü vurgulamaktadır.

Sonuç olarak diglossia, kök ve tarih itibarıyla aynı dilin iki farklı varyasyonunun bütün toplum tarafından, bilingualism ise kök ve tarih itibarıyla farklı iki dilin (ör: İngilizce-

Arapça) tek tek kişiler tarafından kullanabilmesi durumu olmaktadır. Yine diglossianın toplumsal; bilingualismin ise ferdî bir olgu olduğu düşünülmektedir[61].”

Yukarıdaki izahtan hareketle diglossianın bilingualismin özel bir türü olduğunu belirtebiliriz ancak diglossia standart dille (high functions) ve konuşma diliyle (low functions/şive, lehçe, argo) alakalı bir durumken bilingualism bir ülkede iki farklı dilin kullanılıyor olması durumuyla alakalıdır. Ancak her ikisinin de ortak noktası sadece iki topluluklu bölgelerde görülen bir durum olması değil çeşitli toplulukların bir arada yaşadığı ülkelerde, bölgelerde meydana gelen özel bir durum olması ve bu nedenle çok dilliliği ilgilendiren boyutunun olmasıdır.

1.2.1.2. Pidgin ve Kreoller

İki dillilik ve çok dillilik, bir ülkedeki dilsel çeşitliliğe işaret etmektedir. Ana diller, resmî diller, ortak diller, pidgin ve kreol gibi diller, dilsel çeşitliliğin yani çok dilliliğin önemli bir neticesidir.

Her topluluğun kendine ait bir dili vardır. İnsanlar çeşitli amaçlar doğrultusunda dili/dilleri bir araç gibi kullanarak farklı dil gruplarıyla temas kurmaya çalışırlar.

Çok eski çağlardan beri bazı medeniyetler ihtiyaçlarını temin etmek ve ekonomik olarak güçlenmek için diğer medeniyetlerle ticari temaslarda bulunmuşlardır. Özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda Amerika, İngiltere ve Fransa gibi sömürgeci ülkeler, ekonomik güç elde etmek adına ticari yolların ve ticari kalelerin önemli merkezleri konumundaki Hint ve Pasifik okyanusunda ve Hint ve Pasifik okyanusu civarında, kıyıya yakın olan bazı ülkeler içerisinde çeşitli koloniler oluşturmuşlardır. Ancak ticari etkinliklerin gerçekleşmesi pek de kolay olmamıştır. Bunun en temel sebebi o coğrafyalarda yaşayan insanların kullandıkları dillerle, sömürgeci ülkeler arasındaki dil çeşitliliğinin fazlalık göstermesi olmuştur. Tüccarlar, kölelerin veya ticari etkinliklerin gerçekleştirildiği insan gruplarının dillerini (veya tam tersi) rahat bir şekilde anlamamaktaydı. Çünkü ana dillerin sayısı oldukça fazlaydı. Durum böyle olunca da kısa bir süre içerisinde farklı olan grubun ana dilini öğrenmek ve konuşmak oldukça zorlaşmaktaydı. Bu zorluk, iletişimin gerçekleşmesini güçsüzleştirdiği gibi ticari etkinliklerin yapılmasında da problem oluşturmaktaydı. Bütün bu olumsuzlukların önüne geçebilmek adına bazı çözümlerin bulunması gerekmekteydi. İnsanlar arasında iletişimi sağlamak için bulunan en iyi çözüm, kısa sürede ve çok kolay öğrenilebilen ortak bir dil

[61] Bkz. Sejfidin Haruni, a.g.e., s. 48-49.

oluşturmaktı. İşte bu noktadaki gayretler ve çözüm girişimleri, pidgin ve kreol dillerinin meydana gelmesini sağlamıştır.

Pidgin ve kreol dillerinin tam olarak ne zaman ortaya çıktıklarıyla ilgili olarak net bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak yabancı kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre bu dillerin 16-19. yüzyıllarda Atlantik civarında, Hint ve Pasifik okyanuslarında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır[62]. Buna göre pidgin ve kreol dillerinin okyanuslara doğrudan ve kolay erişimi olan yerlerde hatta ekvator çizgisi dâhilinde görüldüğünü belirtebiliriz. Wardhaugh'a göre bu diller, dünyanın daha uçta kalan kuzey ve güney bölgelerinde ve kıtaların iç kısımlarında çok ender görülmekte ve dağılımları uzun bir zamandan beri devam eden ticaretle, köle ticaretiyle de dâhil yakından ilişkili olmaktadır[63]. Ancak pidgin dilleri daha çok ticari alışverişlerin, ticari faaliyetlerin yapıldığı yerlerde görülmektedir. Pidgin dilleri genel olarak Batı Afrika kıyısında olduğu gibi ticari yollar boyunca gelişen ticaret kolonilerinde ortaya çıkmıştır[64]." Aşağıdaki haritada pidgin ve kreol dil yapılarının atlası bulunmaktadır[65].

Şekil 2. Atlas of Pidgin and Creole Language Structures (APİCS)

Kaynak:http://www.eva.mpg.de/linguistics/past-research-resources/language-contact/atlas-of-pidgin-and-creole-language-structures-apics.html

[62] Salikoko S. Mufwene, "Part 18 Pidgins and Creoles", **The Handbook of World Englishes**, Ed. by. Braj B. Kachru, Yamuna Kachru, Cecil L Nelson, USA, Blackwell Publishing, 2006, p. 314.
[63] Ronald Wardhaugh "Pidgin and Creoles", **An Introduction Sociolinguistics**, Fifth Edition, USA, Blackwell Publishing, 2006, p. 65.
[64] Salikoko S. Mufwene, Ibid., p. 314.
[65]"Atlas of Pidgin and Creole Language Structures (APİCS)", (Çevrimiçi) http://www.eva.mpg.de/linguistics/past-research-resources/language-contact/atlas-of-pidgin-and-creole-language-structures-apics.html, 4 Haziran 2015.

Pidgin ve kreol dilleriyle ilgili çalışmalar 19. yüzyılın öncesine dayanmaktadır ancak 1950'ye kadar ve 1960'lı yılların öncesine kadar akademik bir disiplin olarak ele alınmış değildir[66]. Fakat sonraları çok sayıda dilbilimcinin dikkatini çeken pidgin ve kreol dilleriyle ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Routledge Sözlük'te "karışık dil/melez dil" olarak da ifade edilen pidgin kavramı, farklı dil konuşucularının birbirlerini anlayamadığı durumlarda ortak bir iletişim aracı geliştirme ihtiyacından dolayı ortaya çıkan karma, karışık dildir.[67]

Ahmet Topaloğlu'na göre, genellikle medeniyet bakımından alt seviyede bulunan toplulukların, ilişki kurdukları üst seviyedeki milletlerin dilinden aldıkları türlü öğelerle meydana getirdikleri dildir. Mesela İngilizce ile Uzakdoğu dilleri arasındaki ilişkilerden doğan Picin (İng. Pidgin veya pidgin-english) ve Akdenizde kullanılan Sabir, karma dildir[68].

Atakan Altınörs'e göre, kültürler arası etkileşim yoluyla iki ya da daha fazla dilden alınan öğelerin ortak kullanımına dayanan ve zamanla kendine özgü bir yapı kazanmış olan diller demektir. Altınörs buna örnek olarak da Akdeniz kıyılarında konuşulan Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca karışımı olan Sabir dilini vermektedir[69].

Berke Vardar, karma dil olarak da isimlendirilen pidgin dillerini şöyle tanımlamakta ve açıklamaktadır:

> "Çeşitli dillerin karışımından oluşmuş dil. Karma diller, yeterince gelişmemiş bir aşamada bulunan çeşitli toplulukların, ülkelerine gelen gelişmiş topluluklardan bireylerle daha kolay ilişki kurabilmek, alış veriş yapabilmek, vb. nedenlerle onların dillerinden büyük ölçüde öğe almaları sonucu oluşmuştur: Akdeniz yöresinde rastlanan Fransızca ve Provansça, İspanyolca ve Katalanca, İtalyanca ve Arapça karışımı Sabir (İspanyolca saver "bilmek"ten) dilleri tecimle ilgili olarak yaratılmış, sınırlı bir alana özgü, kısıtlı birleşim kuralları olan anlaşma araçlarıdır. Anadili olarak kullanılmazlar. Sabir terimi, başka yörelerde rastlanan benzer anlaşma yöntemleri için de geçerlidir. Piçin ([İngilizce pidgin ya da pidgin-english] İngilizce business "iş"ten) ise İngilizce'yle Uzak Doğu dilleri (özellikle Çince) arasındaki ilişkilerin ürünüdür ve Sabir'den çok daha gelişmiş bir yapıyla sözlük içerir. Kreoller ([Fransızca crêole] İspanyolca criollo'dan) çeşitli

[66] Veruska Salvador Vicente, "English-Based Pidgins and Creoles: From Social to Cognitive Hypotheses of Acquisition", **Revista Virtual de Estudos da Linguagem – ReVEL**, Vol, 5, n. 9, agosto de 2007, p. 1.
[67] Hadumod Bussmann, **op.cit.**, p. 905.
[68] Ahmet Topaloğlu, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1989, s. 96.
[69] Atakan Altınörs, **Dil Felsefesi Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2000, s. 48.

toplumsal ve tarihsel nedenlerle anadili düzeyine yükselmiş karma dillerdir. Haiti'de, Martinique'te, Guadeloupe'ta Fransız Kreolleri, Jamaika'da İngiliz Kreolü konuşulur. Portekiz, Hollanda Kreolleri de vardır."[70]

Decamp (1971) pidgini, çok dilli bir ortamda arızi bir iletişim dili olarak "hiç kimsenin ana dilidir." şeklinde ifade etmektedir[71].

John Holm'a göre pidgin, ortak bir dile sahip olmayan insan grupları arasında uzun bir temas sonucunda daraltılan bir dildir[72]. Yani temas dillerinin veya iletişim dillerinin özel biçimleridir.

İlişki/temas dilleri olarak da nitelendirilen pidgin dilleri, Kerim Demirci'nin "Toplama Diller: Pidginler ve Creoller" başlıklı çalışmasında şöyle izah edilmektedir:

"Pidgin, birbirlerinden farklı diller konuşan, kendi ana dilleri ile anlaşmayı sağlayamayan birden fazla grubun kendi aralarında iletişim kurmak için kullandıkları dilleri ifade etmek için dilbilimciler tarafından kullanılan bir terimdir. Bu bakımdan doğal olarak pidgin dilleri **ilişki/temas** dilleridir [contact languages] (Byron 1993: 256)."[73]

Zeynep Korkmaz'a göre ise karma dil olarak isimlendirilen pidgin şöyle tanımlanmakta ve açıklanmaktadır:

"Çeşitli dillerin karışmasından oluşan dil; daha kolay anlaşabilmek amacıyla, aşağı bir uygarlık düzeyinde bulunan toplulukların ilişkide bulundukları veya bir arada yaşadıkları üstün uygarlıktaki toplulukların dillerinden aldıkları türlü öğelerle meydana getirdikleri karma dil. Akdeniz'deki Sabir, Çin sularındaki Pidgin English, Pasifik'teki Beach-la-Mar dilleri ve yerli Amerikan dillerinden Chinook dili ile karışmış İngilizceden

[70] Berke Vardar, **a.g.e.**, s. 128-129.
[71] (Bu bilgi David Decamp'ın, Introduction: The study of pidgin and crcole language isimli çalışmasına aittir. Ancak kaynağın orjinaline ulaşılamadığı için bu bilgi Queen Ugochi Njemanze, "Nigerian Pidgin in a Multicultural Nation: Challenges, Reflections and Realities", **Humanities and Social Sciences Letters**, 2014, 2(4), p. 184'ten aktarılmıştır.)
[72] John Holm, **An Introduction to Pidgins and Creoles**, USA, Cambridge University Press, 2000, p. 5.
[73] Kerim Demirci, "Toplama Diller: Pidginler ve Creoller", **Folklor/Edebiyat**, S. 40, 2004/4, s.y.

oluşan Chinook İngilizcesi gibi. Bunlarda jargon (yapma dil) ve lingua franca (karma dil) nitelikleri vardır."[74]

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere pidgin dilleri çok sayıdaki konuşucunun ortak dilidir[75]. Pidgin dilleri, dil çeşitliliklerinin görüldüğü yerlerdeki konuşurların (daha çok ticaretle uğraşan kimseler, işçiler) ikinci dili veya üçüncü dilidir. Ancak sonradan meydana getirildikleri için ana dili veya ilk dil statüsünde bulunmamaktadır. Daha çok iletişimi kolaylaştırmak amaçlı kullanılan ortak temas/ilişki dilleridir.

Günümüzde olduğu gibi eskiden de farklı ülkelerden, farklı insanlar, farklı dillerle bir araya gelmekteydiler. Geldikleri ortamlarda da farklı milletler, topluluklar yaşadıkları için çeşitli diller konuşulmaktaydı. Yani çok dilli bir ortamın varlığı söz konusu idi ve bu durum daha çok deniz ve okyanus kıyılarında ticaret yapılan çok dilli yerler için geçerli olmaktaydı. Farklı diller arasında iletişimi hızlandırmak ve kolaylaştırmak amacıyla acil durum dilinin oluşturulması gerekmekteydi. Acil durum dilinin[76] oluşturulması ifadesi, oluşturulacak olan dilin çeşitli uğraşlar neticesinde kolaylaştırılması anlamına gelmekteydi. Bu durum daha çok ticaret ve/veya kolonizasyon durumlarıyla ilgiliydi.[77]. Veruska'ya göre, kısa bir süre içerisinde temasın sağlanması amacıyla burada acil bir durum söz konusu olmaktaydı[78]." Görüldüğü üzere pidgin dillerinin meydana gelişinde acil durum da bir etken olmaktadır.

Pidgin dilleri, "iletişim kurmak isteyen ana dili konuşurlarının basit bir dil sistemi bulmak zorunda oldukları çok dilli bir durumun ürünüdür"[79]. Pidgin dillerinin ortaya çıkış sebepleri hem ticari sebeplere hem de denizcilerin özel rollerine dayanmaktadır[80]. Tabii diğer bir sebep de kolonizasyondur. Çünkü çok sayıdaki pidgin dili; Fransızların, İspanyolların, Portekizlerin, İngilizlerin ve Almanların, koloniler üzerindeki gücünden dolayı oluşmuştur[81].

---

[74] Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, 4. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, s. 139.
[75] Çünkü çoğu pidginler farklı dillerden olan insanların yerel ihtiyaçlarını gidermek için var olan lingua francalar yani geçer/ortak dillerdir. Fatma Özüorçun, "Language Varieties: Pidgins and Creoles", **EUL Journal of Social Sciences (V:II) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2014, p. 117.
[76] Buradaki "acil durum dili" isimlendirmesi Veruska Salvador Vicente'nin yukarıdaki bahsettiğimiz çalışmasına aittir. Bkz., Veruska Salvador Vicente, Ibid., p. 1.
[77] Veruska Salvador Vicente, Ibid., p. 1.
[78] Veruska Salvador Vicente, op.cit., p. 7.
[79] Salikoko S. Mufwene, op.cit., p. 61.
[80] "Bazı bilim adamları, 'Deniz İngilizcesi-Nautical English' veya 'Deniz Fransızcası-Maritime French' diye adlandırılan kavramların dünyanın birçok yerinde sonradan ortaya çıkan pidginlerin temelini oluşturduklarını düşünürler. Her hâlükarda sömürge dilleri sayabileceğimiz İngilizce, İspanyolca, Fransızca, Portekizce ve Hollandaca gibi dillerin dünyaya yayılmasında denizciler büyük bir rol oynamıştır (O'Grady, William, Dobrovolsky, Aronoff 1997: 532). Bu yayılma pidgin dillerindeki yapılanmaya bir zemin hazırlamıştır." Kerim Demirci, a.g.e., s.y.
[81] Fatma Özüorçun, Ibid., p. 117.

Dolayısıyla bütün bu bilgilerden yola çıkarak çok dilli bir ortamın pidgin dillerinin ortaya çıkışında önemli bir rol oynadığını ifade edebiliriz. Hatta bu durum Ahmet Buran tarafından da belirtilmektedir:

> "Karma diller, çok dilliliğin yaşandığı coğrafyalarda, ortak bir anlaşma aracı, "Lingua franka", geçer bölge dili olarak ortaya çıkarlar. Akdeniz'deki Sabir, Çin sularındaki Pidgin English, Pasifik'teki Beach-la-Mar, Amerika'daki Chinook İngilizcesi; New York'taki Porto Rikoluların kendi aralarında kullandıkları ve İngilizce ile İspanyolcanın karışımından meydana gelen dil, Kamerun'un Fransız ve İngiliz yönetimi altında kalan bölgelerinde oluşan Kreoller ve Malta adasında Arapça ile Latin dillerinin karışımından meydana gelen Maltaca gibi birçok dil bu bağlamda söz konusu edilebilir. Yine Fransa ile Almanya arasındaki Alsace Lorraine yöresi ile Avusturya ile İtalya arasındaki Trentino Alto Adige yöresinde de karma diller kullanılmaktadır."[82].

Kreoller ise ana dili hâline gelen kırma dillerdir. Ana dili olduktan sonra da tabii bir dilin bütün hususiyetlerine sahip olmaktadır. Tabii burada biraz alışılmadık bir şekilde gerçekleşen oluşum söz konusudur. En çok bilinen kırma ana dilleri Fransız, İngiliz, Portekiz ve İspanyol dilleridir. İngilizce kökenli olan kırma ana dilleri, Amerika kıtasının çeşitli sahalarında konuşulmaktadır. Ancak bu kırma ana dillerinin İngilizce ile karşılıklı anlaşılabilirliği bulunmamaktadır. Bu noktada örnek Sranan ile Jamaika Kırma ana dili ve İngilizcedir[83].

Peki, pidginler nasıl dillerdir? Pidgin dilleri tabii dillerin yalınlaştırılması, basitleştirilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bunun için de tabii bir dilin hem söz varlığı hem de dil bilgisi özellikleri azaltılmakta ayrıca karmaşık yapılar ve düzensizlikler de elenmektedir[84]. Daha çok kölelerin öğrenmiş oldukları bu dillerin yalınlaştırılması gerekmektedir. Çünkü dil öğrenme eylemi oldukça zordur ve dil öğrenme eylemi, bazı öğretimsel metotlar aracılığıyla uzun bir sürecin sonunda gerçekleşmektedir. Ancak dil öğrenme eylemi, köleler tarafından gerçekleştirilecekse mevcut durum daha karmaşık ve daha zor bir hâl almaktadır. Çünkü kölelerin veya ticari etkinlikleri gerçekleştiren kitlelerin temel sorunu, yeni gelen sömürgeci grupların dillerini anlayamamaları ve onlarla temasa

[82] Ahmet Buran, "Karma Diller ve İki Örnek: Klasik Osmanlıca ve Kürtçe", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 20, Yıl: 2006/1, s. 4.
[83] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e.**, s. 174-175.
[84] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e.**, s. 174.

geçememeleridir. Ve bu durum, karşı taraf için de geçerli olmaktadır. Bu hem sömüren hem de sömürülen gruplar için büyük bir problemdir. Dolayısıyla dilin hem kolay bir şekilde hem de kısa sürede öğretilebilmesinde/öğrenilebilmesinde bazı alternatif çözümlerin oluşturulması şart olmaktadır. Bunun ilk şartı da dili yalınlaştırmaktır. Bu nedenle bu dillerde gramer kaidelerinin az olmasına dikkat edilmektedir. Buradaki tek amaç, kişilerin isteklerini en kısa en kolay yolla ifade edebilmeleridir. Bu yüzden söz dizimsel özellikler tamamen saf dışı bırakılmakta ve sadece kelimelerle konuşma eylemi gerçekleşmektedir[85]. Tabii bu konuşma şekli de gramer kaidelerinden uzak olup sistemli bir dildeki gibi bir düzene sahip olmadığından bozuk konuşma şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Bu da hızlı ve kolay bir iletişim sağlanması noktasında biraz normal karşılanması gereken bir durumdur.

Aşağıdaki örnek Papua Yeni Gine'de kullanılan Melanezya Pidgin İngilizcesi ve Tok Pisin metnine aittir[86]:

naw mi stap rabawl. → Then I stay Rabaul. → "Sonra Rabaul'da kalırım/kalacağım."

Mi stap lɔng bıglajn → I was in workgroup → "Çalışma grubundaydım."

Örneklerden de görüleceği üzere sadece daraltılmış kelimeler kullanılarak cümleler oluşturulmuştur ve söz dizimi kuralı ihlâl edilmiştir. Yani burada bir basitleştirme işlemi görülmektedir. Bu cümleler sadece iletişimin gerçekleşmesi ve ihtiyacın giderilmesi için yeterli görülmüştür.

Sonuç olarak pidgin dilleriyle ilgili aşağıdaki maddelendirmeleri yapabiliriz.

1) Pidgin dillerinde gramer belirteçlerinin oranı oldukça azdır.
2) Konuşmacılar tarafından kolay öğrenilir ancak dinleyiciler tarafından anlaşılması zordur. Dolayısıyla anlamsız karşılanan tuhaf dillerdir.
3) Statüleri ve prestijleri düşüktür. Çünkü sonradan oluşturulmuş dillerdir ve belli gruplar tarafından kullanılmakta veya konuşulmaktadır. Ayrıca pidgin dillerini bilmeyenler, bu dilleri bilenlerle konuşamamaktadır.
4) Daha çok göndergesel işlevlere sahip basitleştirilmiş dillerdir.
5) Ayrıca çoğu pidgin, geçici olarak lokal ihtiyaçları karşılamak için mevcut lingua francalardır[87].

[85] Kerim Demirci, a.g.e., s.y.
[86] John Holm, **op.cit.**, p. 6.
[87] Ronald Wardhaugh, **op.cit**., p. 78.

6) Eğer bir pidgin artık gerekli değilse ölür[88].

1.2.1.3. Kod Değiştirme - Kod Karıştırma

Günümüz dünyasında göçlerle, küreselleşmeyle, teknolojik ilerlemelerle ve internetin gelişmesiyle birlikte çok sayıda toplum veya fert, çok dilli bir statüye geçmektedir. Bu durum insanların günlük hayatlarında daha fazla dili kullanmalarını ve çok sayıda dil grubundan kişilerle temasa geçmelerini sağlamaktadır. Özellikle bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme veya bir bölgeden başka bir bölgeye göç etme, çeşitli dil gruplarını konuşan insanları bir araya getirdiği gibi çok dilli insan kümelerinin çoğalmasına da zemin hazırlamıştır.

Bazen iki veya daha fazla dili konuşan fertler eğitim ortamında, iş ortamında, seyahat ortamında veya herhangi bir sosyal ortamda bir araya gelmektedirler. Böylesi bir durumda insanlar birbirleriyle temasa geçecekleri için dilsel etkileşim kaçınılmaz olmaktadır. İşte bu dilsel etkileşim sırasında iki veya daha fazla dili konuşan insanlar bir dili konuşurken bildikleri başka bir dile, kelime veya cümle bazında geçiş yapabilmektedir. Yani kodları değiştirebilmektedir. Mesela Türkçe ve Almanca bilen bir kişi (ki bu durum Almanya'da söz konusudur) karşı tarafla Türkçe konuşurken birden kod değiştirerek Türkçeden Almancaya geçebilmektedir. Türkçe konuşurken Almanca bir kelime veya cümle söyleyebilmektedir veya Türkçe başladığı konuşmasına Almancayla devam edebilmektedir[89].

Vermiş olduğumuz örneklerin farklı ortamlarda, farklı topluluklarla ve farklı dil gruplarını konuşan insanların arasında da meydana gelmesi mümkündür. Zaten bu durum daha çok iki dilli veya çok dilli insanlar arasında veya iki dilli ve çok dilli ülkelerde/bölgelerde yaygın bir şekilde görülmektedir. Böylesi bir durumun dilbiliminde aldığı karşılık kod değiştirme veya kod karıştırma olmaktadır.

Kod değiştirme veya kod karıştırma, fertlerin konuşma esnasında bir dili konuşurken farklı bir dile geçmesidir.

Dilbilimde iki dili konuşabilen insanların konuştukları sırada farkında varmaksızın diller arası geçiş yapması olarak ifade edilen kod değiştirmece (code-switching), iki dilli ve çok dilli konuşurların iletişimsel eylemlerinin sonucunda meydana gelmektedir. Kod değiştirmeyle ilgili yapılan tanımlardan bazıları şöyledir:

---

[88] Ronald Wardhaugh, **Ibid**., p. 78.

[89] Bu hükmün verilmesinde *Çok Dilli Kişilerin Çok Dillilikle ve Çok Kültürlülükle İlgili Görüşleri* başlığı altında düzenlediğimiz görüşme formuna verilen cevaplardan istifade edilmiştir. Çünkü görüşmeyi gerçekleştirdiğimiz katılımcılardan bazıları yeni bir dili öğrenirken veya konuşurken yetersiz kaldıkları zaman veya anlaşılamama korkusuyla bildikleri dillerden kelimeleri veya cümleleri söyleyerek diller arası geçiş yaptıklarını belirtmişlerdir.

Süer Eker'e göre, sözlü iletişimde dilin bir işlevinden başka bir işlevine, bir dil durumundan başka bir dil durumuna veya bir dilden/değişkeden başka bir dile/değişkeye geçişe kod değiştirme (İng. code switching) adı verilmektedir. Eker, bu durumu ailesiyle Türkçe konuşan bir gurbetçinin iş yerindeki iletişimini Almancayla devam ettirmesi, ibadetini Arapça yapması şeklinde örneklendirmektedir."[90].

Kâmile İmer'e göre kod değiştirme: "Bir söylem ya da tümce içinde iki farklı kodun yan yana kullanılması durumu. İki dil yetisine sahip olan iki dilliler, tıpkı tek dillilerin aynı dil içinde değişke ya da biçem değiştirimi yapmaları gibi, iki dil arasında değiştirim yapmaktadırlar. Kod değiştirimi, kod etkileşiminin bir türüdür. Düzenek kaydırımı da denir."[91]

Shana Poplak'a göre kod değiştirme, söylemde iki dilliler veya çok dilliler tarafından genellikle konu değişikliği olmadan iki veya daha çok dili karıştırmayı işaret eder. Böyle bir karıştırma dilsel yapının herhangi bir seviyesinde meydana gelebilir ancak tek bir cümlenin sınırları dâhilinde, öğe hatta kelimede dahi meydana gelmesi çok dikkat çekmiştir[92].

Wardhaugh'a göre, insanlar genellikle konuştukları zaman belirli bir kod seçmekte ve bazen çok kısa olan konuşmalarda dahi bir koddan başka bir koda geçmeye veya karışık kodlara karar verebilmektedirler ve hatta bazen onları karıştırabilmektedirler. Böylece kod değiştirme olarak bilinen bir süreçte yeni bir kod oluşturmaktadırlar[93].

Tanımlardan ve açıklamalardan da görüleceği üzere kod değiştirmenin çoğunlukla iki veya daha çok dil bilen insanların iletişimsel süreçlerinde meydana gelen bir durum olduğu gözlenmektedir. Bu süreç içerisinde iletişimde bulunanlar daha iyi anlaşılmak, kendilerini, söylemek istediklerini ve o anki durumu daha iyi ifade edebilmek için kelime veya cümle bazında çeşitli kodlara başvurmaktadırlar.

Kod değiştirimi, dilsel çeşitliliğin tabii bir sonucudur. Sohbet sırasında konuşmacıların iki veya daha fazla dil arasında dil değişimleri olmaktadır ve dolayısıyla onlar bu değişimi gerçekleştirebilmek amacıyla birçok dil öğesini birden kullanmaktadırlar.

---

[90] Süer Eker, "Toplum-Dilbilim, Dil Planlamaları ve Kamu Mensuplarının Dil Kullanımı", **Gazi Türkiyat**, 2007/1, s. 128.
[91] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e.**, s. 177.
[92] Shana Poplack, "Code-switching (Linguistic)", p. 1, (Çevrimiçi) https://pdfs.semanticscholar.org/1b72/f2a26d565e0e6c7da07673e69762e1bd9ac9.pdf, 20 Mart 2017.
[93] Ronald Wardhaugh, **op.cit.**, p. 101.

Kod değiştirme ve kod karıştırma genellikle çok dilli ortamlarda görülmektedir. Bununla birlikte iki dilli ve çok dilli kişilerin arasında görülme olasılığı bilinen dil sayısından dolayı tek dillilere göre fazla olmaktadır.

1.2.1.4. Diyalektler

Çok dillilik günümüzde aktüellik kazanan bir olgudur. Dilbilimciler, araştırmacılar ve siyasiler tarafından üzerinde sıkça durulan çok dilliliğin kapsam alanı oldukça geniştir.

Rita Franceschini'ye göre bugün kullanılan çok dillilik kavramı, çeşitli sosyal, kurumsal ve fertsel kullanım biçimlerini olduğu kadar fertsel ve grupsal beceriyi aynı zamanda çeşitli bağlamlarda birden fazla dille temasa geçmeyi belirtmektedir. Yine ona göre çok dillilik kavramıyla ilgili çalışmalar bir ülkenin ya da bir bölgenin resmî dillerini içermemekte aynı zamanda bölgesel dilleri, azınlık dillerini, göçmen dillerini - en geniş anlamda - diyalektler gibi dil çeşitliliklerini de içermektedir. Bu yüzden çok dillilik kavramı kamusal alanda gittikçe genel bir kavram olarak da kullanılmaktadır[94].

Bir ülkede veya bir bölgede sadece resmî diller, millî diller konuşulmamaktadır. Bunun sebebi bir ülkede, bölgede coğrafi bakımdan farklı bölümlerin yer alması veya belli bir sosyal kümeye dâhil çeşitli toplulukların, kültürlerin var olmasıdır. Eğer bir ülkede, bölgede çeşitli toplulukların, kültürlerin var olması söz konusuysa bu durum dil çeşitliliğine yani çok dilliliğe işaret etmektedir.

Dilsel çeşitlilik olarak ifade edilen diyalekt/lehçe konusu üzerinde dilbilimciler çok sayıda çalışmalar yapmıştır ve yapmaya da devam etmektedir. İncelediğimiz kaynaklarda diyalekt/lehçe kavramı üzerinde çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Cambridge Sözlük'e göre bazı farklı sözcükler, dilbilgisi, vb. içeren, insanların bir ülkenin belirli bir bölümünde konuştukları bir dil şeklidir[95].

Britannica Ansiklopedisi'nde bir kişinin geldiği yeri işaret eden dil çeşidi/değişkesi olarak tanımlanan bu kavram genellikle coğrafi açıdan (bölgesel lehçe) yorumlanır fakat aynı zamanda bir kişinin sosyal geçmişine (küme lehçesi) veya mesleğine (mesleki lehçe) ilişkin olarak da bazı uygulamaları bulunmaktadır[96].

Kâmile İmer ve arkadaşlarına göre, dilin özellikle belli bir alanda yaşayan topluluk tarafından konuşulan biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yine onlara göre dil ile lehçe arasındaki

[94] Rita Franceschini, Ibid., p. 29.
[95] "Dialect", (Çevrimiçi) http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/dialect, 26 Temmuz 2015.
[96] "Dialect", (Çevrimiçi) http://global.britannica.com/topic/dialect, 26 Temmuz 2015.

fark, karşılıklı anlaşılabilirlik ilkesine dayanmaktadır yani farklı dilleri konuşan insanlar kullandıkları diller ses, dil bilgisi, söz varlığı yönünden farklılık gösterdiği için birbirini anlamamaktadır. Bununla birlikte lehçe konuşanlar arasında herhangi bir anlaşmazlık bulunmamaktadır[97].

Berke Vardar'a göre, bir dilin tarihsel, toplumsal, ekinsel nedenlerle zaman ya da uzamda söyleyiş, dilbilgisi ve sözlük açılarından ayrımlaşmış biçimidir. Örneğin Özbek lehçesi, Azeri lehçesi Türk lehçelerindendir[98].

Zeynep Korkmaz'a göre, bir dilin tarihî, siyasî, sosyal ve kültürel sebeplerle değişik bölgelerde, zamanla ses yapısı, şekil yapısı ve kelime hazinesi bakımından önemli farklarla birbirinden ayrılan kollarıdır. Bunun da tipik örneği Türkçenin Anadolu, Azeri, Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen lehçeleridir[99].

Tanımlardan ve açıklamalardan görüleceği üzere diyalekt/lehçe:

Bir ülkenin herhangi bir bölümünde farklı kelimeleri ve gramer yapısını içeren dil; kişinin geldiği coğrafyayla, sosyal ve mesleki hayatıyla bağlantılı; belli bir bölümde konuşulan; bazı toplumsal, tarihî, siyasi, kültürel nedenlerle telaffuz, gramer ve kelime bilgisi bakımından standart dile göre farklılaşmış, çeşitli topluluklar tarafından konuşulan dil çeşitleridir.

Ülkelerdeki veya bölgelerdeki dil sayısı fazla olabildiği gibi lehçe sayısı da fazla olabilmektedir. Bunun en temel sebebi coğrafi, sosyal, siyasi ve kültürel farklılıklardan dolayı farklı insan kümelerinin meydana getirdiği diyalekt/lehçe çeşitliliğidir. Dolayısıyla bu durum da netice olarak dilsel çeşitliliği/çok dilliliği meydana getirmektedir.

1.2.1.5. Konuşma Toplulukları

Bir ülkede veya bölgede insanlar din, kültür, sanat, politika, sağlık, eğitim gibi pek çok alanda paylaşım içerisinde bulunmaktadır. Bu paylaşımın meydana gelmesinde dilin önemli bir gücü ve rolü vardır.

Konuşma toplulukları bugün hepimizin de bildiği gibi o topluluğu oluşturan çeşitli zümrelerden kişilerin bir araya gelmesiyle var olur. Peki kimdir bu konuşma toplulukları? Mesela ailelerimiz, arkadaş gruplarımız, mahalle çevresi, çalışan kesim, çeşitli sosyal gruptan insanlar, öğrenciler… vb.'dir.

[97] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e**., s. 187.
[98] Berke Vardar, **a.g.e.,** s. 142.
[99] Zeynep Korkmaz, **a.g.e.,** s. 153.

Konuşma toplulukları kavramı aslında dillerin ve toplulukların var oldukları zamandan beri mevcuttur. Çünkü günümüze kadar birçok topluluk, dilleriyle var olduğu gibi diller de topluluklarla birlikte var olmuş ve devamlılık göstermiştir. Yani toplulukların ve onlara ait dillerin var olması hem tarihî bir gerçek hem de olağan bir durumdur. Ancak konuşma toplulukları kavramı, günümüzde bazı dilbilimcilerin üzerinde çeşitli tanımlamalar yaptığı bir kavram hâline gelmiştir. Ayrıca Zhan'a göre konuşma topluluğu kavramı en çok sosyal dilbilim ve antropolojik dilbilim araştırmalarında her zaman odak noktası olmuştur[100].

Toplumsal dilbilimin önemli araştırma konularından biri olan konuşma toplulukları kavramıyla ilgili araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Berke Vardar, konuşma topluluklarını aynı dili konuşan fertlerin oluşturduğu topluluk olarak tanımlamaktadır. Ona göre konuşma topluluklarındaki fertler arasında kuşaklar, uğraşlar, yöreler gibi çeşitli etkenlere bağlı olarak seslere, sözdizimine, sözlüğe yönelik farklılıklar görülebilmektedir[101].

Kâmile İmer ve arkadaşları, konuşma toplulukları kavramını aynı dil dizgesini paylaşanların oluşturduğu bölgesel ya da toplumsal nitelikli insan grubu olarak tanımlamaktadır[102].

Kavramla ilgili tanımlara baktığımız zaman birbirine benzer tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Yani kısacası diller ve onları konuşan gruplar, konuşma topluluklarını oluşturmaktadır.

Günümüzde ülkeler; kitlesel göçler, sürekli gelişen, değişen teknoloji ve küreselleşme gibi birbirinden farklı etkenlerin tesiriyle gerek topluluk yönünden ve gerekse de dil yönünden değişim yaşamaktadır. Dolayısıyla konuşma toplulukları kavramının odak noktasında hem toplulukların hem de dillerinin bulunduğunu söyleyebiliriz.

1.2.1.6. Lingua Franca

21. yüzyılda global bir hâle gelen dünyamızda çok sayıda fert ve topluluk tarafından çeşitli diller konuşulmaktadır. Mevcut dil çeşitliliğinin fazla olmasında 20. yüzyıldan beri meydana gelen en başta göçlerin, teknolojik ilerlemelerin, bilimsel gelişmelerin, seyahatlerin, eğitimin, ülkeler arasındaki ticari etkileşimin ve internetin önemli bir rolü bulunmaktadır.

[100] Changjuan Zhan, "Speech Community and SLA", **Journal of Language Teaching and Research**, Vol. 4, No. 6, November 2013, p. 1327.
[101] Berke Vardar, **a.g.e.**, s. 77.
[102] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e.**, s. 180.

Bugün Amerika'nın özellikle teknoloji alanında gösterdiği üstünlük ve başarı, İngilizcenin de üstünlüğünü sağlamıştır. Amerika'nın üretmiş olduğu bilimsel ve teknolojik araçların İngilizceyle isimlendirilmesi ve internette bulunan bütün isimlerin İngilizce olması, fertlerin ve toplulukların ana dilleri her ne olursa olsun İngilizceyi ikinci, üçüncü dil veya yabancı bir dil olarak öğrenmelerini gerekli kılmıştır. Dolayısıyla ikinci veya yabancı dil olarak öğrenilen/öğretilen İngilizcenin kullanım alanı yaygınlaştığından ve farklı milliyetlerden olan insanların, toplumların iletişimini kolaylaştırdığından İngilizce bugün ortak dil/geçer dil olarak ifade edilen lingua franca hâline gelmiştir.

Bununla birlikte İngilizcenin bütün dünya tarafından lingua franca olarak kullanılmasının başlıca sebebi Amerika'nın üstünlüğü değildir. Fertlerde ve topluluklarda görülen dilsel çeşitliliğin ortaya çıkardığı çok dilli ortam ve iletişimin kolaylaştırılması gibi nedenler de İngilizcenin veya başka dillerin (Rusça, Arapça, Türkçe, Hintçe), lingua franca olmalarını sağlamıştır. Çünkü çok dilliliğin bulunduğu yerlerde iletişimin sağlanması amacıyla genellikle geçer dile yani lingua francaya başvurulmaktadır[103].

Lingua franca kavramı sadece günümüze has bir kavram değildir. Geçmişte de her kıtada veya bölgede çeşitli lingua francalar olmuştur. Hangi topluluğun dili kendi coğrafyası dışında da hâkimse, kullanıcısı, konuşuru çoksa ve de güçlüyse o topluluğa ait olan dil; diğer toplulukların, fertlerin, ülkelerin lingua francası olmuştur. Bunun örneklerini lingua francayla ilgili yapılan çeşitli tanımlamalardan sonra verebiliriz.

Lingua Franca, Oxford Sözlük'te ana dilleri farklı olan konuşmacılar arasında ortak dil olarak kabul edilen dil şeklinde tanımlanmaktadır[104].

Kâmile İmer ve arkadaşlarına göre lingua franca, ortak bir doğal dile sahip olmayan bireyler arasında iletişim aracı olarak kullanılan dil; ana dilleri değişik dilsel topluluklar arasında iletişimi sağlamak için kullanılan yardımcı dildir[105].

UNESCO tarafından 1953 yılında Paris'te yayınlanan eğitimde yerel dillerin kullanımıyla ilgili bir yayında lingua franca "ana dilleri farklı olan insanlar tarafından aralarındaki iletişimi kolaylaştırmak için alışıldığı şekilde kullanılan dil biçiminde tanımlanmaktadır[106].

---

[103] Ali Güven, a.g.e., s. 23.
[104] "Lingua Franca", (Çevrimiçi) http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/lingua-franca?q=lingua+franca, 15 Ağustos 2015.
[105] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e**., s. 130.
[106] Ronald Wardhaugh, **op.cit.**, p. 59.

Demirci ise lingua francayı, ana dili olarak başka dilleri konuşan fakat çeşitli sebeplerle bir arada yaşayan insanların anlaşmasını sağlayan ikinci bir dil şeklinde tanımlamış ve bu kavramın birçok adının olduğunu da belirtmiştir. Mesela bunlardan biri İtalyancada bilmek anlamına gelen Sabir'dir. Diğer adlandırmalar da "köprü dil, iş dili, aracı dil, birleştiren dil" şeklindedir[107].

Süer Eker'e göre çok sayıda dilin konuşulduğu dolayısıyla iletişim zorluklarının çekildiği ortamlarda, ortak anlaşma aracı olarak kullanılan dildir[108].

Selimova'ya göre İngilizce ve Rusça gibi dünyada bugün birçok kişi tarafından ikinci dil olarak öğrenilen dillere lingua-franca adı verilmektedir. Genelde farklı dil topluluklarının yaptığı bazı aktivitelerinin ortası veya aracı olan bir dildir. Ticaret, eğitim, yönetim, din veya bir amaçlar türünün herhangi biri veya tamamı için genel bir dil olabilir şeklinde tanımlanmakta ve yorumlanmaktadır[109].

Yukarıdaki tanımlardan da görüleceği üzere çoğu araştırmacı lingua francayı, ana dili farklı olan kitleler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak amacıyla kullanılan ortak veya geçer dil şeklinde ifade etmekte ve aynı kavramı farklı başlıklar altında da isimlendirmektedir. Ronald Wardhaugh'un kitabında lingua franca kavramını farklı başlıklar altında isimlendirenlerden biri de Samarin'dir. Samarin (1968, s. 661) bunlardan dört tanesini şöyle listelemektedir:

- Ticaret dili (örneğin Batı Afrika'daki Hausa veya Doğu Afrika'daki Swahili);
- Temas/iletişim dili (örneğin Antik dünyadaki Yunan (koine) ortak dili);
- Milletlerarası bir dil (örneğin çağdaş dünyanın pek çok yerinde İngilizce);
- Yardımcı bir dil (örneğin Esperanto veya Temel İngilizce).

Bunlar genellikle nüfus göçünün (zorla veya gönüllü) bir sonucu olarak ya da ticari amaç dâhilinde gelişmektedirler[110].

Biz de vermiş olduğumuz tanımlardan yola çıkarak lingua francayı farklı ülkelerde, farklı dil konuşurlarının ana dillerinden farklı olarak çeşitli alanlarda çeşitli nedenlerden dolayı aralarındaki iletişimi basitleştirmek için kullanmış oldukları ikinci veya üçüncü bir anlaşma dili veya yardımcı dil şeklinde ifade edebiliriz.

---

[107] Kerim Demirci, **Türkoloji için Dilbilim: Konular, Kavramlar, Teoriler**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2013, s. 162.
[108] Süer Eker, **Çağdaş Türk Dili,** 2. bs., Ankara, Grafiker Yayınları, 2003, s. 51.
[109] Selimova L. "Lingua Franca Olarak Türkçe", Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 26 (65). № 1, ч. 1. 2013 г. С. 331–338. УДК 811. 512. 161, s. 331.
[110] Ronald Wardhaugh, **Ibid.**, p. 59.

Lingua franca kavramının kökeniyle ilgili olarak birbirinden farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Mesela Juliane House'a göre, orijinal anlamıyla Arapçadaki lisan-al-farang'tan gelen lingua franca kavramı, Batı Avrupa'dan seyahat eden Arap konuşurlar tarafından kullanılan basit bir aracı dildir[111], Kerim Demirciye göre de ortak dil anlamında kullanılan bu kavram batı kökenlidir[112].

İmer ve arkadaşlarına göre, lingua franca kavramının kökeni Ortaçağ döneminde Akdeniz bölgesindeki özellikle ticaret amaçlı ortak dile dayanmaktadır. Eski dönemlerde İskender'in fetihleri sonucunda Yunanca, Roma İmparatorluğu'nun yayılması sonucu Latince, Haçlı Seferleri sırasında Provansal dili, değişik dil grupları arasında geçer dil olarak kullanılmıştır[113].

Hadumod Bussmann'a göre ise ilk lingua franca, Levanten ülkelerindeki Venedik'in ve Ceneviz'in ekonomik egemenliğinin olduğu dönemde ortaya çıkmış ve 19. yüzyıla kadar konuşulmuştur[114].

Bu kavramın kökeniyle ilgili görüşleri değerlendirdiğimiz zaman Batı kökenli mi yoksa Doğu kökenli mi olduğu pek anlaşılamamaktadır ancak ilk çağ döneminde ortaya çıktığı ve kullanıldığı anlaşılabilmektedir. Kavramın ortaya çıkmasının sebebi ve kullanımı daha çok ticari sebeplere dayandırılmaktadır. Ancak bizce tek neden ticaret değildir. Farklı nedenler de vardır. Mesela Selimova'ya göre Latince, Avrupa tarihinde uzun bir dönem boyunca bir lingua-franca olarak kullanılmıştır ve din lingua-francası olarak kısmen sınırlanmış olsa da günümüzde de belirli ülkelerde bu statüsünü korumaktadır[115]. Yine aynı şekilde Süer Eker, Latincenin Batı Avrupa'da Orta çağlarda bir bilim ve eğitim dili olarak; Fransızcanın 17 ve 20. yüzyıllar arasında milletler arası diplomasi dili olarak kullanıldığını; Arapçanın Doğu dünyasında çağlar boyunca bilim ve edebiyat dili olarak kullanıldığını belirtmiştir. Diğer lingua franca örnekleri arasında da Orta Afrika'da Swahili; Güneydoğu Asya'da Malayca; Hindistan'da Hindu dilleri görülmektedir. Bununla birlikte Yunancanın Latincenin ve Fransızcanın akabinde İngilizce de yukarıda bahsettiğimiz nedenler doğrultusunda günümüzün, çağımızın lingua francası olmuştur[116].

---

[111] Juliane House, "English As a Lingua Franca: A Threat to Multilingualism?", **Journal of Sociolinguistics**, 7/4, 2003, p. 557.
[112] Kerim Demirci, **a.e.,** s. 162.
[113] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e**., s. 130.
[114] Hadumod Bussmann, **op.cit.**, p. 687.
[115] Selimova L., a.e., s. 331.
[116] Süer Eker, **a.e.**, s. 51.

Mevcut bilgilerden lingua francanın ortaya çıkış sebebinin veya kullanılışının tamamen ticari olmadığı görülebilmektedir. Lingua francanın ortaya çıkışında dinin, bilimin, eğitimin ve diplomasinin de önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü Wardhaugh'a göre eskiden Yunan ortak dili ve Vulgar Latin dili, Akdeniz dünyasında ve Avrupa'nın çoğu yerinde lingua francalar olarak yaygın kullanımdaydı. Orta Çağ'dan kalma en azından Haçlı Seferleri'ne kadar uzanan Sabir, Akdeniz'in lingua francası olmuş ve 20. yüzyıla kadar devam etmiştir. Dünyanın diğer bölgelerinde ise Arapça, Mandarince, Hintçe ve Swahili dili, lingua franca olarak görevini yapmıştır. Bunlardan Arapça, İslâmiyet'in yayılmasıyla birlikte lingua franca olmuştur[117]. Aktardığımız bu ifadede mesela Arapçanın İslâm'ın yayılmasıyla birlikte bütün Müslümanların ve bu dini öğrenmek isteyenlerin ortak dilleri olması dini bir nedene dayanmaktadır.

Türk tarihiyle ilgili lingua francayı ele aldığımız zaman Türklerin de tarih boyunca bazı lingua francalar kullandığı görülmektedir. Bu durum hem Osmanlı Devleti'nde hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde görülmekte ve izahı şöyle yapılmaktadır:

> "Örneğin bir zamanları Türkler için bir lingua-franca İtalyanca ve Yunanca olmuşlardır. Lingua-franca burada daha dar bir anlamda işlemiştir. Lingua-franca, deniz ve denizcilik terimleri olan kelimelerin Türkler tarafından benimsenip kullanılması olayıdır. Bu lingua-franca, Türklerin 14.-15. yüzyıllarda Akdeniz'de denizcilik faaliyetlerine başladıklarından ve Batı dillerinden Türkçeye aldıkları terimleri kullanmaya başladıklarından itibaren 18. yüzyıla kadarki dönemle sınırlıdır. Bu terimlerin çoğu günümüze kadar getirilip kullanılan kelimelerdir. Levant burada bir dil ünitesi olarak kabul edilmektedir. Bu levant terimi, İtalyanca, Gallo-Rumence ve İbero-Rumence hariç, Akdeniz dilleri kökenli bir terim anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla, Venedik tesirinde bulunan bölge ile bağlantılıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkçeye alınan bu denizcilik terimleri Akdeniz ülkelerinin dillerinden kazanılarak belirli bir meslek grubuna dâhil olan Türkler için kısmen bir lingua-franca fonksiyonunu yapmıştır."[118]

Bununla birlikte Selimova sadece Arapçanın, İngilizcenin ve Rusçanın lingua franca olarak kullanılmadığını, Türkçenin de lingua franca olarak hizmet ettiğini belirtmekte buna

[117] Ronald Wardhaugh, **op.cit.**, p. 60.
[118] H. R. Kahane, A.Tietze, **The Lingua-Franca in the Levant**. **Turkich Nautical Terms of Italian and Grek Origin**, İstanbul, ABC Kitabevi, 1988, s. VIII-IX'den aktaran Selimova L., a.e., s. 331.

hem 20. yüzyıl Balkan dünyasından ve Kıpçak döneminden örnekler vererek savını desteklemektedir:

> " … 20. yüzyılın başlarına kadar Balkanlarda bir devlet dili özelliğini taşıyan Türkçe, bu topraklarda yaşayan uluslar arasındaki iletişimde üstün bir unsuru oluşturuyordu.
>
> Bu durum kadim dönemlerden beri mevcuttur. Bunun ilk ispatlarından ise Codex Cumanicus ve Ermeni-Kıpçakça eserleri olmuştur. Türk asıllı olsun veya olmasın, bölge insanları ve yabancı tüccarlar, din ve yönetim adamları Kıpçak Türkçesinin ortak ve aracı bir dil olarak işlediğinin farkına varmışlar ki din, hukuk, ticaret, eğitim, edebiyat dili olarak Kıpçakçayı kabul ederler."[119]

Aynı zamanda Osmanlı Devleti döneminde sadece İtalyanca ve Yunanca kullanılmamış, devletin son dönemlerinde Fransa'yla olan yakın münasebeti ve devleti modernize etmek için Fransa'yı kendisine örnek almak istemesi neticesiyle Fransızca, lingua franca olarak kullanılmıştır:

> "Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında, Batıyı bilim, eğitim ve uygarlık yönünden temsil eden Fransa ile yakın ilişkiler kurulmuş, oradan uzmanlar getirilmiş çeşitli alanlarda yeni düzenlemelere gidilerek Fransız sistem ve görüşü benimsenmişti. Dolayısıyla hem Türkiye hem Avrupa için Lingua Franca denilen ortak anlaşma dili Fransızca'ydı. Bu nedenle Fransızca öncelikle Galatasaray Lisesinde öğretim dili, giderek devletin orta öğretiminde zorunlu olarak öğretilen yabancı dil oldu. 1920'li yıllardan itibaren sesini duyurmaya başlayan Almanya Fransa'ya karşı Avrupa'da yeni bir güç olarak kendini göstermeye başladı. Yayılmacı siyaseti gereği yeni ittifaklara girdi. Sosyal, ekonomik ve askeri bir güç olarak Fransa'yı solladı. Dolayısıyla o dönemde hem Avrupa hem de Türkiye için Lingua Franca bu kez Almanca oldu. Galatasaray Lisesinin öğretim dili olan Fransızca'ya karşın İstanbul Lisesi Almanca'yı öğretim dili olarak kabul etti. Orta öğretimde bir süre Fransızca ile Almanca başa baş yarıştılar."[120]

[119] Selimova L., a.e., s. 331.
[120] Cengiz Tosun, "Yabancı Dille Eğitim Sorunu", **Journal of Language and Linguistic Studies**, Vol.2, No.1, April 2006, s. 33.

Kısacası Osmanlı Devleti zamanında İtalyanca, Yunanca, Fransızca ve Almanca, lingua franca olarak kullanılmıştır.

20. yüzyılda ise İngilizcenin, lingua franca hâline geldiği belirtilmiştir:

> "Türkiye'de uzun bir süre yabancı dil politikasını yönlendiren Avrupa ve dünya konjönktörü olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra ise ABD'nin süper bir devlet olarak ortaya çıkması ve söz sahibi olması bütün Dünyada İngilizce'nin Lingua Franca olarak tanınmasını sağlamıştır. Özellikle 1952'de Türkiye'nin ***NATO***'ya girişiyle İngilizce'nin Türkiye'de yabancı dil olarak öğretilmesi yaygınlaşmış, giderek büyük şehirlerde kolej adıyla öğretim dili İngilizce olan okullar açılmıştır. Anadolu Lisesi adıyla açılan orta öğretim okulları da aynı doğrultuda öğretim veren kurumlardandı."[121]

Günümüzde de birçok fert, topluluk ve ülke; ticaretten, eğitim-öğretimden ve çeşitli sosyal aktivitelerden dolayı birbirleriyle rahat ve kolay temas sağlayabilmek için İngilizceyi lingua franca olarak kullanmaktadır. Yani bugün ortak iletişim dili olan İngilizce bütün dünyanın kullandığı yegâne dildir. Wardhaugh'a göre o bazı konuşmacılar için bir ana dilidir; diğerleri için ikinci bir dil; diğerleri için hâlâ yabancı bir dildir[122]. Görüldüğü üzere İngilizce milletlerarası ortak iletişim dili olarak hem yaygın bir şekilde kullanılmakta hem de diğer dillerden daha fonksiyonel olmaktadır.

1.2.1.7. Millî Dil

Her milletin tarihî, coğrafi, kültürel, dini, sosyal… vb. etkenlere göre biçimlenen ortak bir kimliği vardır. Bu kimliğin oluşumunda dilin daha doğrusu millî dilin önemli bir rolü vardır.

Millî dil, bir devletin içerisinde yaşayan toplulukların bütünlüğünü ve devamını sağlayan önemli bir semboldür. *The Routledge Companion to Sociolinguistics* isimli kitabın sözlük - *glossary* - bölümünde millî dilin açıklaması kısmında millî diller, millî kimliğin sembolü ifadesine rastlamaktayız [123].

Toplulukların devamını sağlayan millî diller gelişigüzel bir şekilde seçilmemektedir. Omowumi'ye göre belli bir ülkede, bir topluluğun dilleri incelenmeden millî bir dil tercih

[121] Cengiz Tosun, a.e., s. 33.
[122] Ronald Wardhaugh, **Ibid**, p. 60.
[123] "National Language", **The Routledge Companion to Sociolinguistics**, Ed. Carmen Llamas, Louise Mullany, Peter Stockwell, London and New York, Routledge Taylor&Francis e-Library, 2006, p. 223.

edilememektedir. Bu dillerin planlanması gerekmektedir ve bu da yalnızca dil planlaması işlemi ile yapılabilmektedir[124].

Millî dillerle ilgili olarak yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından bazı tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazılarını şöyle verebiliriz:

Ahmet Topaloğlu'na göre millî dil, bir bayrak altında yaşayan insanların kullandığı, kanunla belirlenmiş ortak dildir. Mesela Türkçe, Türklerin millî dilidir[125].

Vecihe Hatiboğlu'na göre millî dil, bir ulusun kullandığı ortak dildir[126].

Kâmile İmer'e göre, devlet oluşturmuş bir ulusun kullandığı dildir[127].

Berke Vardar'a göre, bir devletin bayrağı altında yaşayan bir ulusun yasaca tanınan ortak dilidir[128].

Zeynep Korkmaz'a göre, bir millete mensup kişilerin kullandığı ortak dildir. Türk dili, Rus dili, Macar dili, İngiliz dili, Arap dili, Japon dili, Kore dili vb. buna örnek olarak verilmektedir[129].

Bununla birlikte bazen millî dille resmî dilin birbiriyle aynı veya birbirinden farklı olduğuna ilişkin çeşitli yaklaşımların ve görüş ayrılıklarının olduğunu görmekteyiz. En basitinden resmî dilin daha çok devletin işleyişinde kullanılan yasal olarak belirlenmiş dil olduğu; millî dilin ise bütün bir millete hizmet eden, millî simge hâline gelen dil olarak ifade bulduğunu söyleyebiliriz[130]. Ancak Kâmile İmer ve arkadaşları, millî dili çoğu kez resmî dil ya da dillerden biri konumunda görmekte ve millî dilin devlet işleri, eğitim, hukuk, kitle iletişimi gibi resmî dilin kullanıldığı alanlarda kullanıldığını belirtmektedirler. Bununla birlikte birçok ülkede millî dil ile resmî dilin aynı olduğunun da altını çizmektedirler[131]. Fakat Olgun Akbulut, millî dilin resmî dilden farklı olduğunu savunmakta ve millî dili "egemen bir devlette nüfusun çoğunluğu tarafından ülke çapında kullanılan dil" şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre bazı ülke anayasaları hem millî hem de resmî dil düzenlemesine sahip olmakla birlikte bir dili hem resmî dil hem de millî dil olarak ilân edebilmektedir. Mesela Malta

[124] Ajibade Racheal Omowumi, "Multilingualism and the Question of National Language in Nigeria", The Department of English Faculty of Arts University of Ilorin, Nigeria, An Essay Submitted in Partial Fulfilment of the Requirement for The Award of The Degree of Bachelor of Art (Hons) in English April, 2011, p. 20.
[125] Ahmet Topaloğlu, **a.g.e.,** s. 108.
[126] Vecihe Hatiboğlu, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, 2. bs. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972, s. 95.
[127] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.g.e**., s. 249.
[128] Berke Vardar, **a.g.e**., s. 203.
[129] Zeynep Korkmaz, **a.g.e.,** s. 156.
[130]Mustafa Koçak, "Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2010, s. 144.
[131] Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **a.e**., 249.

Anayasası'nda (m. 5), Maltaca hem millî hem de resmî bir dildir. Bununla birlikte Malta Anayasası ek olarak İngilizcenin de resmî dil olarak kullanılabileceğini düzenlemektedir[132].

Bizim kanaatimize göre de resmî dil ile millî dil birbirinden kullanım alanı bakımından farklılık içermektedir. Resmî dil daha üst bir dilken (kanunla belirlenmiş olması, devletle ilgili yazışmalar, anlaşmalar) millî dil, bütün bir milletin kimliğini ortaya koyan ortak bir dildir.

Özetle diglossia, pidgin ve kreol dilleri, kod değiştirme/kod karıştırma, diyalektler, konuşma toplulukları, lingua franca, millî dil gibi kavramlar iki dilli ve çok dilli bir hayatın meydana getirdiği çeşitli durumlardan ileri gelmektedir. Dillerin prestijli olup olmaması ve dillerin kendi içerisinde alt ve üst dil diye ifade edilerek farklı şekillerde kullanılması ayrıca sömürgecilikle birlikte yeni suni dillerin meydana getirilmesi gibi durumlar, çeşitli dilsel kavramların oluşumunu sağlamıştır. Bütün bu kavramlar da dilsel çeşitliliğin var olduğunu göstermektedir.

1.3. Çok Dillilik Türleri

Çok dillilik zengin tanımları olan bir kavramdır. Fellini'nin ifade ettiği üzere dilbilimsel literatür çok dilliliği genelde ferdi, sosyal ve bazen de kurumsal çok dilliliğe ayırmaktadır[133].

Fellini, ferdi çok dilliliği, insanların çok dilli olmasıyla yani birden fazla dilde yetkin olması şeklinde belirtmektedir. Ona göre literatür, dar ve geniş anlamda ferdi çok dilliliğin tanımını vermektedir. Dar anlamda ferdi çok dillilik; bir insanın erken çocukluk döneminde çeşitli dilleri öğrenmesi ve bu dillere mükemmel bir şekilde (sözlü ve yazılı) hâkim olabilmesidir. Geniş anlamda ise bir insanın iki ya da daha fazla dili günlük hayatında, hayatının belli bir noktasında düzenli olarak kullanabilmesidir[134].

Yine Fellini, sosyal çok dilliliği, bir toplumda birkaç dilin bir arada bulunması şeklinde belirtmekte ayrıca sosyal çok dilliliğin coğrafî-politik ve sosyal-psikolojik bir boyutunun da var olduğunu ifade etmektedir[135].

---

[132] Olgun Akbulut, "Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, 2012/3, s. 117.
[133] Federico Fellini, Multilingualism from the Perspective of Language Sciences, **Linguistic Diversity and Multilingualism in Europe**, w.date, p. 9, (Çevrimiçi) https://www.fuen.org/fileadmin/user_upload/Dokumente/Documents-3_Our-language-diversity campaign_Linguistic-diversity-and-multilingualism-in-Europe.pdf, 3 Mayıs 2015.
[134] Federico Fellini, **op.cit.**, p. 10.
[135] Federico Fellini, **Ibid**, p. 11.

Coğrafî-politik boyut, belli bir coğrafî alanda (şehir, bölge, ülke) çok dilliliğin ortaya çıkışına, belirli bir alanda konuşulan dillerin durumunu, kurumsallaşmasını ve meşrulaştırılmasını etkileyen siyasi düzenlemelere atıfta bulunmaktadır[136].

Sosyal-psikolojik boyut ise çok dilli bir toplulukta ferdi dillerin dağılımı, fonksiyonu, statüsü ve canlılığı anlamına gelmektedir. Yani bu noktada dilsel azınlıkların (düşük statülü diller) baskın dillere karşı korunması ve devamı sağlanmaya çalışılmaktadır[137]. Çünkü azınlık dillerin, baskın dillere karşı statüsü düşüktür, yasal ve kurumsal bir hâle gelme dereceleri ise sınırlıdır. Dolayısıyla bu noktada tedbirler alınmaktadır.

Yine Fellini'ye göre kurumsal çok dillilik de kurumlarda birkaç dilin veya çeşitli dillerin bir arada bulunması anlamına gelmektedir. Dar anlamda bu kurumlar; kamu veya özel, yöresel, bölgesel, millî ya da farklı dillerde hizmet sunan milletler üstü yönetimlerdir. Geniş anlamda ise kurumsal çok dillilik, okulları ve hatta aileleri bile kapsamaktadır. Ayrıca literatürde kurumsal çok dillilik çoğu zaman sosyal çok dilliliğin bir şekli olarak da düşünülmektedir[138].

Tanımlardan anlaşılacağı üzere çok dilliliğin sadece ferdi düzlemde görülmediği, ülkeler ve topluluklar açısından da ele alındığı hatta kurumsal bir yönünün de bulunup çok dillilik türleri başlığı altında verildiği görülmektedir. Dolayısıyla ferdi, sosyal ve kurumsal çok dillilik, çok dilliliğin çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

Günümüzde yasal olarak çok dilli olduğu belirtilen ve sosyal çok dilliliğin baskın olduğu çeşitli ülkeler vardır. Ancak her ne kadar da ülkelerin çok dilli olduğu yasalarla tescillendirilse bile bu söz konusu ülkelerde her ferdin çok dilli olduğu anlamına gelmemektedir. Çok dilli olduğu ifade edilen ülkelerde niceliksel bakımdan az sayıda iki ve çok dilli fertler olabilmekte ve onların da dil bilme dereceleri, yeterlilikleri birinci ve ikinci dile göre farklılık gösterebilmektedir. Odoyo'ya göre, herhangi bir ülkenin veya topluluğun üyeleri veya vatandaşları çok dilli ise genellikle çok dilli olarak düşünülmektedir. Çok dilli vatandaşlar her fırsatta birkaç dilde iletişimsel yeterlilik becerisi gösterme eğilimine sahip olmaktadır. Bununla birlikte uygulamada çok ender görülen mükemmel bir çok dillilik vardır. Ancak fert iki ya da daha fazla dil bilse de bir dilde daha baskın olmaktadır[139].

---

[136] Federico Fellini, **Ibid**, p. 11.
[137] Federico Fellini, **op.cit.**, p. 11-12.
[138] Federico Fellini, **op.cit.**, p. 12.
[139] Benard Odoyo Okal, "Benefits of Multilingualism in Education". **Universal Journal of Educational Research**, 2(3), 2014, p. 223.

Suzanne Romanne'ye göre her zaman savunmak olası olmamasına rağmen dilbilimciler, genelde ferdi çok dillilikle sosyal çok dillilik arasındaki farkı belirtmektedirler. Mesela Kanada gibi bazı ülkeler, bütün Kanadalılar iki dilli olmamalarına rağmen resmî olarak İngilizce ve Fransızcadan dolayı iki dilli olmaktadırlar. Fransızca öğrenen, İngilizce konuşan Kanadalılardan daha fazla ikinci dil olarak İngilizce öğrenen, Fransızca konuşan Kanadalılar vardır. Hindistan, Singapur ve Papua Yeni Gine gibi ülkelerde, ortalama iki ya da daha fazla dil bilen bir insanda ferdi iki dillilik yüksek bir orandadır. Singapur'da İngilizce, Mandarin, Tamil ve Malay olan dört dil, eş resmî statüsünü paylaşmaktadır ve birçok insan İngilizcede ve diğer resmî dillerin bir tanesinde iki dilli olmaktadır[140]. Dolayısıyla bütün bu verilere bakıldığında sosyal çok dillilikten ziyade ferdi çok dilliliğin daha baskın olduğu anlaşılabilmektedir. Bununla birlikte bazı ülkeler her ne kadar resmî çok dilliliğe yer verseler bile bu o ülkenin vatandaşlarının hepsinin çok dilli oldukları anlamına gelmemektedir. Buna federal çok dilliliğin altında var olan ancak gerçekte tek dilliliğin mevcut olduğu İsviçre iyi bir örnek oluşturmaktadır. İsviçre geniş ölçüde çok dilliliğin başarılı bir örneği olarak verilmesine rağmen İsviçreli vatandaşların yaklaşık olarak % 6'sının ülkenin dört resmî dili olan Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanşçada çok dilli olduğu kabul edilebilmektedir. Ayrıca 26 eyaletin 22 tanesi resmî olarak tek dillidir[141]. Ekonomik ve politik güç daha çok Alman konuşmacılar arasında bir araya toplanmıştır. Sosyal çok dillilik sadece yasalarla kendi topraklarında yaşayan diğer dillerden toplulukların da dillerini kullanmasına hak vermektedir. Ancak bir topluluğun bildiği dili bir başka topluluk bilmeyebilmektedir. Yani gerçekte toplulukların birbirlerinin dillerini bilme gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu tamamen fertlerin tercihine kalmış bir durum olmaktadır.

Biz de gerek Batılı araştırmacıların ferdi ve sosyal çok dillilikle ilgili tespitlerinden yola çıkarak ve kendi görüşlerimizi de dikkate alarak ferdi çok dillilikle sosyal çok dillilik arasındaki farkı bazı örnekler dâhilinde izah edebiliriz. Bir kere ferdi çok dillilik, ferdin tabii şartlar altında veya pedagojik ortamlarda ikiden fazla dil edinmesi ve öğrenmesi durumudur. Buna tarihten verebileceğimiz örnek Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı, bir cihan devleti olarak çok dilli bir topluluk yapısına sahip bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde çok dilli bir fert

[140] Suzanne Romaine, "Multilingualism", **The Handbook of Linguistics**, Ed. by. Mark Aronoff, JanieRees-Miller, UK, Blackwell Publishers, 2002, p. 516.
[141] Suzanne Romaine, op.cit., p. 517.

olmanın sağlanabileceği sosyolojik ve pedagojik ortamlar mevcuttu. Buna, eğitim gören Osmanlı yöneticilerinin, aydınlarının ve memurlarının temelde zaten Türkçeyi bilmekle beraber daha sonra medrese hayatıyla birlikte Arapçayı ve Farsçayı da öğrenerek çok dilli olmaları örnek olarak verilebilir. Daha sonra Batılılaşma Hareketleri'nin etkisiyle Fransızcanın da öğrenilmesi yine Osmanlı aydınının ve memurunun çok dilli statüye geçmesine zemin oluşturmuştur. Çünkü hem Anadolu'da hem de Rumeli eyaletlerinde Tanzimat cereyanı sonrasında Osmanlı memurlarının 2 ve 3 dil bilme durumu yaygın olarak görülmekteydi[142]. Dolayısıyla o dönemde hangi topluluk, hangi coğrafyada bulunursa oranın dilini gerek sosyolojik gerekse pedagojik ortamında edinen, öğrenen insan için çok dillilik söz konusu olmaktaydı.

Günümüzde ise çok dilli olma durumuna örnek olarak esnaf kesim verilebilir. Yapılan mülakatlar neticesinde Kapalıçarşı'daki esnafın (hepsi değil) da hem tabii şartlardan hem de pedagojik hayattan dolayı çok dilli olduğu gözlenmiştir. Genellikle çarşıdaki esnafın, çok dilli bir ortamda yabancı dil konuşucularıyla sürekli muhatap olmasından dolayı zamanla çok dilli statüye geçebildikleri anlaşılmıştır. Dolayısıyla ferdi çok dillilik noktasında tarihten ve günümüzden verdiğimiz örnekler, ferdi çok dilliliğin kazanım şeklinin belli ortamlar (tabii ve pedagojik) ve şartlar doğrultusunda gerçekleştiğini göstermesi bakımından ehemmiyetlidir.

Sosyal çok dilliliğe de tarihten verebileceğimiz örnek yine Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti'nde Rum, Ermeni, Süryani, Arap, Yahudi gibi çeşitli toplulukların bir arada yaşayıp kendi ana dillerini kullanmaları ve bununla birlikte devletin resmî dili olan Türkçeyi de kullanmaları sosyal çok dilliliğin varlığını kanıtlamaktadır[143]. Ancak tarihten gelen bu çok dilli yapı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulup devlet politikalarının millîleşmeye ve tek dilliliğe yönelik olmasından dolayı zamanla azalma göstermiştir. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Arap, Zaza, Çerkes, Gürcü, Süryani, Laz gibi çeşitli topluluklar bulunsa dahi *sosyal çok dillilik* söz konusu olamamaktadır. Ancak devlet içerisinde ferdi iki dilliliğin olduğunu rahat bir şekilde söyleyebiliriz[144]. Çünkü bu saydığımız gruplar kendi ana

[142] Selim Hilmi Özkan, "Osmanlı'da Eğitimin Dili", **Yedıkıta Dergisi**, S. 65, Ocak 2014, s. 36.
Bir örnek: "Evliya Çelebi'nin ilmini ve maharetlerini anlata anlata bitiremediği, trajik hikâyesini de genişçe anlattığı Bitlis Hanı Abdal Han, bölgedeki kültürel faaliyetlerin nasıl yürütüldüğüne iyi bir örnektir. Abdal Han, Evliya Çelebi ile konuşurken hep bir tür Azeri diyalekti kullanır. Bu ilme ve edebiyata meraklı olan Abdal Han, Farsça ve Arapça bazı kitapları da Türkçeye çevirmiştir." Hayati Develi, "Osmanlı'da Konuşulan Diller!", **Derin Tarih Dergisi**, S. 7, Ekim 2012, (Çevrimiçi) http://www.timeturk.com/tr/2012/10/05/osmanli-nin-dilleri.html, 3 Mayıs 2017.
[143] Osmanlı Devletindeki gayri Müslim tebaanın kendi ana dillerini kullandıklarını gösteren bilgi için Bkz.: Ayşe Gülşad Topal, "Osmanlı'da Gayrimüslimler", 2015, (Çevrimiçi) http://www.bilimsim.com/osmanlida-gayrimuslimler/, 3 Mayıs 2016.
[144] Bkz. Ahmet Kesmez, a.g.e., s. 157-165.

dillerinin yanı sıra Türkçeyi de kullanmakta dolayısıyla en azından iki dilli fertler olmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde sosyal manada çok dilliliğin bulunmadığını ancak ferdi manada iki dilliliğin ve çok dilliliğin bulunduğunu söyleyebiliriz[145]. Ancak sosyal bir vaka olduğu için bugün ortaya çıkan çeşitli uygulamalar, kanunlar, tüzükler ve yönetmeliklerle bunlar şimdi kimlik ifade biçimi olarak da bugünkü hayata yansımaktadır.

İki dilliliğin ferdi ve sosyal yönü bulunduğu gibi çok dilliliğin de ferdi ve sosyal yönü bulunmaktadır. Ferdi çok dilliliğin de çeşitli sebepleri ve şartları bulunmakta bu da daha çok, çok dilliliğin ortaya çıktığı yerlerde görülmektedir. Mesela bir insan oturduğu yerde dünyanın herhangi bir yerinde kullanılan dili öğrenerek ve pratik hayatta da kullanarak çok dilli olamamakta, çok dilliliği temsil edememektedir. Fakat sosyal ortamlar, çok dilli sosyal ortam hâlindeyse kişi, sosyal çevrenin ortaya koyduğu şartlara göre çok dilliliğe adım atabilmektedir. Yani bu noktada sosyal cepheyi daima göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Birden fazla dil bilen ve gittiği ortamlarda bu diller ile pratik işler görebilen kimse her şeyden önce hemen merkez şahsiyette olmaktadır. Dolayısıyla iki dillilik ve çok dillilik açısından bu, işin ferdi bir boyutunun olduğunu göstermektedir. Ayrıca farklı farklı dilleri kullanan toplulukların bir araya gelme sebepleri de vardır. Topluluklar bir ülkede ya siyasi birlik itibariyle ya göçler yoluyla ya da ticari anlamda bir çatı altında bulunmaktadır. Geçici de olsa çok dili kullanan toplulukların bir araya gelebileceği sosyal ortamlar vardır. Mesela oteller. Otel çalışanlarına bakıldığı zaman çoğunun İngilizceyi, Rusçayı ve Arapçayı kullandığı görülmektedir. Bunun dışında ticaret yerlerini de örnek olarak vermemiz mümkündür. Dünyanın kavşak noktalarındaki ticaret yerleri sosyal ortam itibariyle çok dilli olmaya mecburdur. Demek oluyor ki bu, pratik hayatın ortaya koyduğu bir sosyalleşmedir. Bir de bunun sosyal medya tarafı bulunmaktadır. Mesela facebookta farklı dilden, dillerden birçok insan, arkadaş bulunmakta ve onlarla kendi dillerinde yazışmalar veya çeşitli paylaşımlar yapılmaktadır. Yani bugün sosyal medya, çok dilliliği dünya çapında, global çapta aksettiren bir ayna rolünde olmaktadır.

Peki, çok dillilik sadece fertlerin, toplulukların ve kurumların çok dilli olup olmadığını mı incelemekte yoksa araştırma alanı daha mı geniştir? Franceschini'ye göre çok dillilikle ilgili çalışmalar bir ülkenin ya da bir bölgenin resmî dillerini içermemekte aynı zamanda

[145] Ferdi çok dilliliğe; esnaf kesim, öğrenciler (yurt dışından gelen) ve akademik kesim örnek olarak verilebilir. Yaptığımız uygulamalar genellikle bu tür kesimlerin çok dilli olduğunu göstermiştir.

bölgesel dilleri, azınlık dillerini ve lehçeler gibi dil çeşitliliklerini de içermektedir. Bu yüzden çok dillilik, kamusal alanda gittikçe genel bir kavram olarak kullanılmaktadır. Yani çok dillilik, insanın hayatı boyunca edindiği çeşitli sosyal ve ferdi dil edinme biçimlerinin yanı sıra (aile içinde öğrenme, okulda öğrenme…) kurumlarda, işte, günlük hayatta pratik dil kullanım çeşitliliklerini göstermek için de kullanılmaktadır. Çok dillilik, dilbiliminde çatı bir kavram olarak kullanılmakta ve iki dillilik, üç dillilik çalışmalarında olduğu kadar yabancı dil edinimini de kapsamaktadır[146]. Görüldüğü üzere dilbilim çalışmaları, çok dilliliğin çalışma alanının oldukça genişlemesini sağlamıştır. Bunun temel sebebi dünyadaki dil çeşitliliğinin fazla olması ve bu dillere ait alt dillerin olmasıdır. Dolayısıyla bu noktada çok dilliliğin araştırma alanları içerisinde dil çeşitliliklerinin de önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz.

1.4. Çok Dilliliğin Yaygınlaşmasının Nedenleri

Çok dillilik/dilsel çeşitlilik (belli bir bölgede veya ülkede insanların birbirleriyle çeşitli dillerde konuşması) bugün dünyada farklı açılardan ele alınan çok önemli bir olgu olmuştur[147].

Günümüzde çok dilliliğin yaygınlaşmasının temel sebebini savaşların ve göçlerin meydana getirdiği farklılıklar oluşturmaktadır. Bununla birlikte eğitim-öğretim hayatının ve medyanın da çok dilliliğin yaygınlaşması noktasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Tabii bunun çok farklı sebepleri de bulunmaktadır. Schnelten'e göre küreselleşme, seyahat olanakları, göç, ticaret ve medya aracılığı ile başka insanlarla, kültürlerle ve dillerle temasa geçmek daha kolay bir hâle gelmiştir. Kültürler arası iletişim, gündelik hayatın değişmez parçasına kadar yön vermiş yani günlük hayattaki en ufak şeyleri dahi şekillendirmiştir. Bu şekilleniş daha çok yabancı ülkelerin eğitimlerinde gözlemlenmiş ve bununla ilgili olarak deneysel çalışmalar yapılmıştır. Özellikle çok dilli olan topluluklardaki bu durum son on yılda değişmiş ve çok dillilik gerekli olmaya başlamıştır. Bunda medyanın önemli bir rolü bulunmaktadır çünkü medyanın, dillerin gelişiminde önemli bir etkisi vardır. Yurt dışından televizyon dizileri ve filmler, milletler arası müzik endüstrisi ve sosyal ağ, dil öğrenmede oldukça etkili bir hâle gelmiştir. Kültürlerarası iletişim zamanlarında internet üzerinden dünya çapında bilgi edinmek daha kolay olmuştur. Ekonomi ve milletler arası ticaret, çok farklı dillere dayalı bir şekilde devam etmiş, bu da çok dilliliği kaçınılmaz kılmıştır[148].

---

[146] Rita Franceschini, Ibid., p. 29.
[147] Durk Gorter and et. al., **op.cit.**, p. 27.
[148] Eva-Maria Schnelten, "Multilingualism: Obligatory at First, Fun at Last", 2013, (Çevrimiçi) https://www.rug.nl/research/portal/files/14412723/Download%20one%20of%20the%20chapters%20in%20English, 28 Şubat 2015.

Durk Gorter'a göre de çok dillilik, çok farklı sebeplerin sonucunda olabilmektedir. Ona göre bu sebepler şöyledir:

- Emperyalizm veya kolonizm gibi tarihî veya siyasi hareketler. Latin Amerika'ya İspanyolca gibi bazı dillerin yayılması, farklı dillerin bir arada yer almasına neden olmaktadır.
- Göç durumunda ekonomik hareketler. Bazı ülkelerin zayıf ekonomisinin olması nüfusun farklı ülkelere kaymasına ve bunun sonucunda ev sahibi ülkelerde çok dilli ve çok kültürlü toplulukların oluşumuna neden olmaktadır.
- Dünyanın farklı bölgeleri arasında artan iletişim ve buna dayalı olarak iletişim dillerinin yayılması. Bu, yeni teknolojilerin gelişimiyle ve bilimle alakalı bir durum olmaktadır. İngilizce iletişimde temel dildir fakat İngilizce diğer dilleri konuşan milyonlarca insan tarafından da kullanılmaktadır.
- Sosyal ve kültürel kimlik ve azınlık dillerinin korunmasına ve canlandırılmasına yönelik ilgi.
- Eğitim: İkinci dil ve yabancı dil neredeyse her ülkedeki müfredatın bir parçası olmaktadır.
- İnsanların yeni bir ülkeye taşınmasına yol açan dini hareketler[149].

Bunun yanı sıra bugün özellikle göçler, internet ve medya, çok dilliliği yaygınlaştırmakta ayrıca ilmi çalışmalar, bilgi paylaşımı veya bilgiye erişme isteği birden çok dil kullanımını gündeme getirmektedir.

1.5. Çok Dilliliğin Edinimi

Çok dilliliğin edinimi oldukça karmaşık bir konu olarak görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden birini çok dillilikle iki dilliliğin birlikte gözlenmeye çalışması oluşturmaktadır. Hâlbuki her iki kavram gerek nicel yönden gerekse de muhteva yönünden farklılık içerdiği için edinim konusunun da ayrı olarak ele alınması gerekmektedir.

Çok dilliliğin edinimi noktasında ilk etapta azınlık ve göçmen topluluklar akla gelmektedir. Çünkü göç gibi sosyal bir fenomen, ikiden fazla dil edinmesi ve öğrenmesi gereken azınlık topluluklarını ve göçmen toplulukları meydana getirmektedir[150]. Bununla

[149] Durk Gorter, "The Linguistic Landscape in Rome: Aspects of Multilingualism and Diversity", February 2007, p. 2 (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/Gorter%202007%20Final%20report%20Roma%20study.pdf, 30 Mayıs 2015.
[150] Jasone Cenoz, "The Influence of Bilingualism on Multilingual Acquisition: Some Data From The Basque Country", w.date, p. 278, (Çevrimiçi) http://ssl.webs.uvigo.es/actas1997/03/Cenoz.pdf 11 Aralık 2015.

birlikte yabancı dil öğrenme durumu da çok dillilikle alakalı olabilmektedir. Çünkü Avrupa, bugün birden çok yabancı dil öğrenmeyi de çok dillilik çatısı altında ele almaktadır[151]. Dolayısıyla gerek göç olgusuyla gerekse de yabancı dil öğrenme eylemiyle yaygınlaşan çok dillilik, çok dilliliğin edinimi konusunu da beraberinde getirmiştir.

Son birkaç yıldır batılı araştırmacılar tarafından çok dilliliğin edinimi üzerine çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Öne sürülen görüşler, çok dilliliğin ediniminin karmaşık olduğunu göstermektedir. Çünkü çok dilliliğin edinimi konusunda sadece üçüncü dilin değil diğer dillerin de edinimi dikkate alınmaktadır. Ve günümüzde değişen hayat şartlarından dolayı üçüncü ve diğer dillerin edinimi de oldukça yaygınlık göstermektedir.

Jasone Cenoz'a göre ikinci dil edinimiden, ek dillerin edinimine geçmek dünyadaki birçok kişi için oldukça yaygın olmaktadır. Ek dil edinimi[152], tarihî ya da politik nedenlerden dolayı iki ya da daha fazla dilin kullanıldığı iki dillilik ve çok dillilik kontekslerinde daha sık görülmektedir. Bu aynı zamanda çeşitli dillerde iletişim kurma ihtiyacı duyan kişilerde ve iki ya da daha fazla yabancı dilin öğretildiği okullarda daha yaygın olmaktadır. Buna rağmen ikinci dil edinimi üzerine birçok çalışma, sadece tek bir hedef dile odaklanmaktadır. Fakat mevcut çalışmalar, öğreniciler tarafından çoktan edinilmiş ya da ediniliyor olan diğer dillere dikkat etmemektedir. Son yıllarda bu boşluğu doldurmak için önemli bir çaba gösterilmektedir ve ek dillerin (çoğunlukla üçüncü dil edinimi) ve çok dilliliğin edinimiyle ilgili araştırmaların sayısı artış göstermektedir. Bu araştırmalar, ikinci dil edinimini ve iki dillilikten üçüncü dil edinimini ve çok dilliliği ayırt eden özelliklerin belirlenmesi üzerine yapılmaktadır. Bununla birlikte ek dil edinimi; psikolinguistik, sosyolinguistik ve eğitim meselelerini de kapsamaktadır ve en önemli konularından bazılarını aşağıdaki maddeler oluşturmaktadır:

---

[151] "Barselona Avrupa Konseyi'nde (2002), AB Devlet Başkanları veya Hükümet "temel becerilere hakimiyetin geliştirilmesi, özellikle çok erken yaştan itibaren en az iki yabancı dil öğretilmesi" için bir eylem çağrısı yapmıştır. Bu öneri, Avrupa Birliği'nin kendine "dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi-tabanlı ekonomisi" olma stratejik hedefini belirlemiş olduğu Lizbon Avrupa Konseyi (2000) tarafından üretilen momentumdan türemiştir. 2006/07'de, pek çok ülkedeki eğitim politikaları, zorunlu eğitim boyunca bütün öğrencileri en az iki yabancı dil öğrenmeleri için olanak sağlama önerisi bakımından uyumludur. 2002/03'deki duruma kıyasla (bakınız Okullarda Dil Öğretimi Hakkında Temel Veriler 2005 Baskısı), tamamen Avrupa düzeyinde tebliğ edilmiş önerilerle uyum içerisinde olan Çek Cumhuriyeti ve İtalya'da tanıtılmış değişikliklere dikkat edilmelidir." Avrupa Komisyonu, **Avrupa'da Okullarda Dil Öğretimi Hakkında Temel Veriler**, Eğitim, Görsel-İşitsel ve Kültür İşleri Yürütme Ajansı, 2008, s. 31, (Çevrimiçi) http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/095TR.pdf, 3 Mayıs 2017.
"Gerek AB gerekse CoE'ye göre, bütün genç Avrupalı çocuklar yaşadıkları ülkenin ulusal diline/dillerine ek olarak iki dil öğrenmelidir." **Dil Zengini Avrupa, Avrupa'da ÇokDillili Politika ve Uygulama Eğilimleri**, Ed. Guus Extra, Kutlay Yağmur, Cambridge University Press, 2013, s. 8, (Çevrimiçi) https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/LRE_Turkish_Dil_Zengini_Avrupa_%E2%80%93_Avrupa%E2%80%99da_c%CC%A7okdilli_politika_ve_uygulama_eg%CC%86ilimleri.pdf, 3 Mayıs 2017.

[152] AAL (Acquisition Additional Languages "Ek dil edinimi")

1) Erken Çok Dillilik
2) İki Dilliliğin Üçüncü Dil Edinimi Üzerine Etkisi
3) Üçüncü Dil Ediniminde Farklı Dillerin Etkisi
4) Yaş ve Üçüncü Dil Edinimi[153]

Cenoz'a göre erken çok dillilik, çok erken yaşta üç dile maruz kalan çocukların dil gelişimine odaklanmaktadır. Bunu erken iki dillilik çalışmalarının araştırma metodolojisi takip etmekte aynı zamanda ek dili de dâhil etmektedir. Erken çok dillilik, farklı dillerde iletişim yeteneği ve diller arasında etkileşimin farklı yönlerinin gelişimiyle ilgili bilgi vermektedir. Erken çok dillilikte araştırma, çocuğun konuşma üretimindeki dil karıştırmasının kısmi oranına dikkat çekmektedir. Birçok ebeveyn ve araştırmacı, çocukların konuşma üretiminin başında dilleri karıştırma eğiliminde olduğunu fakat daha sonra dil sistemlerinde ayrılma, düzelme olduğunu belirtmişlerdir[154].

Cenoz'a göre iki dilliliğin üçüncü dil edinimi üzerine etkisi mevzusu üçüncü dil çalışmalarında başlıca ilgi alanlarından biri olarak bu hedef dili edinen tek dilli öğrenicileri ve iki dillileri karşılaştırmaktadır. İki dilliliğin etkileri üzerine birçok çalışma, dil öğreniminde iki dillilerin tek dillilere nazaran avantajları olduğunu doğrulamaktadır. Yeterliliğin genel yönleriyle ilgili sonuçlar, iki dillilikte üçüncü dil ediniminin ek bağlamlarda yer aldığını ve iki dillilerin her iki dillerinde de edebî yetenekleri edindikleri zaman üçüncü dil edinimi üzerinde olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir (Cenoz&Genesee, 1998; Safont, 2005). Buna rağmen iki dillilik her zaman daha etkili üçüncü dil öğrenimi ile sonuçlanmamaktadır çünkü bunda sosyoekonomik ve sosyoeğitimsel değişkenler önemli rol oynamaktadır. Ancak üçüncü dil edinimi, çeşitli ferdi ve çevresel faktörlerden etkilenen karmaşık bir fenomen olabilmektedir[155].

Cenoz'a göre üçüncü dil ediniminde farklı dillerin etkisi mevzusunda da diller arasındaki etkileşimin ve özellikle ek dillerin üretimindeki birinci ve ikinci dilin etkisi son zamanlarda çok dikkat çekmiştir. Bu alandaki araştırma, ikinci dil edinimi ve ek dil edinimi arasındaki farkları vurgulamakta ve üst dil (üst dilbilgisi) işlevini analiz etmektedir. Araştırma, çoğunlukla sözlüğe odaklanmakta ve tipolojik mesafe gibi farklı faktörlerin etkilerini analiz etmektedir. Sözlü üretimde, öğreniciler, hedef dile tipolojik (biçim) olarak daha yakın olan dillerden daha fazla kavram alma eğiliminde olmaktadır. Eğer tipoloji (biçim)

[153] Jasone Cenoz, "The Acquisition of Additional Language", **ELIA** 8, 2008, p. 219-221.
[154] Jasone Cenoz, op.cit., p. 220.
[155] Jasone Cenoz, Ibid, p. 220.

ile hiçbir etkileşim yoksa öğreniciler, diğer ikinci dillerden daha fazla kavram ödünç alma eğiliminde bulunmaktadır. Farklı dillere ait etkinin varlığını belirleyebilen diğer faktörler, muhatabın ve konuşmanın konusu kadar sözlü iletişimin geçtiği, toplumsal dilbilim kontekstiyle de bağlantılı olmaktadır[156].

Yine Cenoz'a göre yaş ve üçüncü dil ediniminde de okuldaki ikinci ve üçüncü dil edinimi ile ilgili araştırma, okulda erken yaşta yabancı dillerde öğretim vermenin, her durumda daha yüksek başarı demek olmadığına işaret etmektedir. Hedef dile maruz kalma çok kısıtlı olduğunda (her hafta 2-4 saat), büyük çocuklar, küçük çocuklardan hem ikinci dil ediniminde hem de ek dil ediniminde daha fazla ilerleme göstermektedirler. Ancak hedef dile maruz kalma çok kısıtlı olduğunda ve okulun dışında hedef dille bağlantı olmadığı zaman çocuklar fazla ilerleme gösterememektedirler. Çok erken yaştan (3-4 yaş) itibaren okul dersi olarak üçüncü dille tanıştırmanın ilk ya da ikinci dil üzerinde veya bilişsel gelişim üzerinde olumsuz etkisi bulunmamaktadır fakat bu, üçüncü dil daha sonra öğretildiğinde ve eğitim dili olarak da kullanıldığında sonuçların daha iyi olacağı anlamına gelmemektedir. İkinci dil ediniminin ve ek dil ediniminin hem teorik açıdan hem de araştırma metodolojileri açısından birçok ortak noktası bulunmaktadır. Buna rağmen ek dil edinimi (AAL), ikinci dil ediniminden daha kompleks bir fenomen olmaktadır ve bazı belirli özellikleri zorunlu olarak içermektedir[157].

Çok dillilik edinimi genellikle iki dillilik ve ikinci dil ediniminin basit çeşitleri olarak kabul edilmektedir ve "İkinci dil edinimi" öğrenici tarafından bilinen diğer yerli olmayan dillerin sayısını dikkate almayarak 'birinci dil hariç herhangi dil' olana işaret eden gövde kavrama işaret etmektedir (Sharwood Smith, 1994: 7). Eğer farklı dillerin, edinildiği zamanki yaşı, her bir dilin edinildiği çevreyi ya da ilgili dillerin arasındaki tipolojik mesafe gibi diğer faktörler düşünülürse çok dillilik ediniminin ikinci dil edinimi ile karşılaştırıldığında daha fazla çeşitliliğinin ve karmaşıklığının olduğu görülmektedir. Çok dilliliğin, çeşitliliği ve karmaşıklığı, dil ediniminde tek olan durumlar ortaya çıkarmakta ve bu da çok dillilik ediniminin belirli özelliklerini tespit etmek için araştırma yapma ihtiyacını haklı çıkarmaktadır[158].

Magdalena Wrembel'a göre, ikinci dil edinimiyle üçüncü dil edinimi arasında fark bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü dil edinimi arasındaki en önemli fark, üçüncü dil

[156] Jasone Cenoz, op.cit., p. 220-221.
[157] Jasone Cenoz, op.cit., p. 221.
[158] Jasone Cenoz, "The Influence of Bilingualism on Multilingual Acquisition: Some Data From The Basque Country", w.date, p. 278, (Çevrimiçi) http://ssl.webs.uvigo.es/actas1997/03/Cenoz.pdf, 11 Aralık 2015.

öğrenicilerinin, birinci yabancı dillerini edinmiş olmaları ve böylelikle dil öğrenme deneyimlerinin ve stratejilerinin bulunması ve dilsel bilgiye sahip olabilmeleridir (Cenoz&Jessner, 2000; De Angelis, 2007). Özellikle dikkate değer olan şey, çok dilli öğrenicilerin, genişletilmiş fonetik dağarcığına, üst dil farkındalığına ve üçüncü dil fonolojisinin edinimi sürecinde ek kazanç olabilen algısal duyarlılığa sahip olmalarıdır (Wrembel)[159].

Bütün bu bilgilerin ışığı altında çok dilliliğin edinimine yönelik olarak öne sürülen görüşleri aşağıdaki şekilde maddelendirmemiz mümkündür:

1. Çok dillilik edinimi, ikinci dil ediniminde olduğu gibi karmaşıktır hatta daha karmaşıktır. Bunda dil öğrenme yaşının, ortamın, şartların ve dildeki yeterlilik derecesinin etkisi vardır.
2. Çok dillilik daha doğrusu üçüncü dilin edinimi çok erken yaşlarda da olabilmektedir. (Erken yaşta üç dile maruz kalma. Ebeveynlerin tespitlerine göre erken yaşta üç dile maruz kalan çocuklarda dil karışması hadisesine rastlanmakta ancak bir süre sonra dil sisteminde düzelmenin olduğu görülmektedir.)
3. İki dilli olmanın üçüncü dil edinimi üzerinde olumlu etkisi görülmektedir. Ancak bu da eğer bir kişi, iki dilde yeterli bir düzeydeyse (edebî yetenekler bakımından) bu durum üçüncü dil edinimini olumlu etkilemektedir. Fakat iki dillilik her zaman etkili bir üçüncü dil öğrenimiyle sonuçlanmamaktadır.
4. Üçüncü dil ediniminde kişisel ve çevresel faktörler de etkili olmaktadır.
5. Yaş faktörü, üçüncü dil edinimini olumsuz etkilememektedir. Çocuğu çok erken yaştan (3-4 yaş) okul dersi olarak üçüncü dille tanıştırmanın ilk ya da ikinci dil üzerinde veya bilişsel gelişim üzerinde olumsuz etkisi bulunmamaktadır.
6. Üçüncü dil ediniminde birinci ve ikinci dilin etkisi bulunmaktadır.
7. İkinci ve üçüncü dil edinimi arasındaki en önemli fark, üçüncü dil öğrenicilerinin, birinci yabancı dillerini edinmiş olmaları, dilsel deneyimlerinin ve dilsel bilinçlenmelerinin olmasıdır.

[159] Magdalena Wrembel, "VOT Patterns in the Acquisition of Third Language Phonology", Proceedings of the International Symposium on the Acquisition of Second Language Speech **Concordia Working Papers in Applied Linguistics**, 5, 2014 © 2014 COPAL, p. 751.

1.6. Çok Dilli İnsanların Özellikleri

Günümüzde iki dilli ve çok dilli kişilerin sayısı, hayat şartlarının ve ihtiyaçların farklılaşmasından dolayı artma eğilimi göstermektedir. Ancak Suresh Canagarajah'a göre fertlerin ve toplulukların çok dilli olması durumu onların ana dillerini veya yerli dillerini teşhis etme noktasında güçlük oluşturmaktadır. Çünkü insanlar, çocukluk dönemlerinde eş zamanlı olarak çok dilliliği geliştirmekte ve bu yüzden hangi dilin birinci dil olduğunu anlamak da zorlaşmaktadır[160].

Peki, insanın doğduğu andan itibaren farklı dillere maruz kalmayıp da tek bir dile daha doğrusu tek bir dilin versiyonlarına (lehçe) maruz kalması onu çok dilli kılmakta mıdır? Bunun cevabı Nazlı Cihan tarafından her insanın bir dili bildiğine göre ve bu dilin bir şeklini (lehçe gibi) kullandığına göre her insanın en azından başlangıç için "çok dilli" olduğu ve çok dilliliğin geliştirilmesi için belli bir potansiyele sahip olduğu şeklinde verilmektedir.[161] Örnek bu noktada Arapçadır. Suriye Arapçasıyla Libya Arapçası sanki apayrı diller gibidir. Ama sistem aynı olduğu için Suriye Arapçasını bilen çok kolay bir şekilde Libya Arapçasını da Kuzey Afrika Arapçasını da rahatça kullanmakta ve konuşmaktadır. Dolayısıyla Cihan'ın verdiği cevap makul bir cevap olmaktadır çünkü bir dilin sadece kendisinden meydana gelmediği ancak kendisinden türetilmek suretiyle farklı alt dillere, lehçelere ayrıldığı yani dallandığı önemli bir gerçektir.

Ernst Apeltauer ve Gisela Shaw'a göre de dile yakından bakıldığında hem diğer dillerden etkilere hem de alt sistemlere rastlanmaktadır. Her insan normalde birkaç alt sistem bilmektedir. Mesela bir bölgedeki (diyalekt/lehçe) ya da sosyal tabakalardaki (sosyolekt/topluluk dili) tipik çeşitlilikler bilinmektedir (Gregory&Carroll, 1978, s. 13)[162]. Yani aslında bir dilin kendisi sistemli bir şekilde alt sistemleri (lehçe, şive) meydana getirmekte ve bu da insanlara çok dilli olabilme potansiyelini sunmaktadır.

Tilda Saydı'ya göre çok dillilik, her insanın ana dilinden başka dilleri de öğrenme potansiyeline sahip olmasından yola çıkmakta ve bunun tabii öğrenme gücüyle ve becerisiyle ilgisi bulunmaktadır. Yani dil öğrenme süreçleri, kişiden kişiye farklılık gösteren biçimlerde ve seviyelerde gelişme gösteren psikolojik ve dilsel süreçlerdir. Yine Saydı'ya göre çok dilli

---

[160] Suresh Canagarajah, "Lingua Franca English, Multilingual Communities, and Language Acquisition", **The Modern Language Journal**, 91, 0026-7902/07/923–939, 2007, p. 930-931.

[161] Nazlı Cihan, "Erken Yaşta Çokdillilik ve Yabancı Dil", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili Eğitimi Bölümü, 2001, s. 15.

[162] Ernst Apeltauer, Gisela Shaw, "Multilingualism in a Society of the Future?" **European Journal of Education**, Vol. 28, No. 3, Cross-Cultural Competence in a Changing World, 1993, p. 279.

olmanın seviyeleri, kendi ana dilinden başka dillerde yetkin olmak anlamına gelmemektedir. Ana dilinden başka dilleri de belirli seviyelerde kullanabilmek anlamına gelmektedir. Alışveriş yapabilmek, bir konuşmaya katılmak, bir mektup veya metin yazmak ve okumak gibi bazı faaliyetler buna örnek oluşturabilmektedir. Burada da ihtiyacın önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü kişi, ihtiyaçları doğrultusunda ve motivasyon sayesinde başka dilleri kullanmada hızla ilerleyebilmektedir. Hatta çok dilli kişi, bildiği dillerden yararlanarak dil dönüşümünü de gerçekleştirebilmektedir. Mesela İngilizce konuşurken Fransızcaya başvurabilmekte ve bilmediği bir sözcüğü karşısındaki kişinin ana dilinde söyleyebilmektedir[163].

Çok dillilikte her üç dilin veya daha fazla dilin eşit derecelerde bilinmesi pek mümkün görülmemektedir. Yani dili bilme ve dili kullanma düzeylerinde farklılıklar görülebilmektedir. Hatta iki dillilikte de her iki dilin bilinmesi ve kullanılması derecesinde farklılıklar görülebilmektedir. Ancak çok dilli insanlar, iki dilli insanlara göre dil öğrenme konusunda farklılık sergileyebilmektedir. Bu farklılıkları da 'kodlamalar' adı altında görmek mümkündür. Çünkü çok dil bilenler için üçüncü veya dördüncü dilini öğrenenler için kodlama yapmak çok önemlidir. Suresh Canagarajah ve Wurr'a göre çok dilli insanlar için dil öğrenme amacı farklı olmaktadır. Çok dilli insanlar, dile bütünüyle hâkim olmayı ve dili tam şekilde öğrenmeyi amaçlamamaktadır. Çok dilli insanlar, dilin fonksiyonlarını yerine getirebilmek için yeterli olan kodlarda uzmanlaşmakta yani çeşitli kodlar öğrenmektedirler. Çok dilli insanlar için bütün dillerde aynı amaçlar için yeterlilik geliştirmeye hiç gerek yoktur. Dolayısıyla çok dilliler, farklı bağlamlar ve amaçlar için farklı kodlar benimsemektedirler. Bu açıdan çok dillilerin edinim amacı; öğrendiği dillerde eksiksiz, bütünsel yeterlilikten ziyade bir dağarcık, birikim oluşturmaktır. Kısacası onlar bir dizi amaç için kod geliştirmeyi tercih etmektedirler[164]. Yani çok dilliler pratik olarak tamamen iletişime odaklanmakta ve bütünsel olarak öğrenmeyi saf dışı bırakmaktadırlar. Mesela Türkiye Türkçesini öğrenmiş bir kişi, Karadeniz ağzına kaçan şekilde Türkçeyi kullanabilmektedir. Bunun temel sebebi Türkçeyi öğrenen kişinin Trabzon'da veya Karadeniz'in herhangi bir bölgesinde belli bir zaman kalmış olmasıdır. Bu da zaten öğrendiği dil itibariyle gerçekleşmektedir[165].

[163] Tilda Saydı, a.g.e., s. 277-278.
[164] Suresh Canagarajah, Adrian J. Wurr, "Multilingual Communication and Language Acquisition: New Research Directions", **The Reading Matrix** © 2011 Volume 11, Number 1, January 2011, p. 3.
[165] Bu durum lehçe ve şive meselesi için önemli bir örnektir.

1.7. Kısaca Dünya Tarihinde Çok Dillilik

Bugün geçmişte olduğu gibi birlikte yaşayan farklı dil grupları, diğer dil gruplarıyla temas kurma ihtiyacı duymakta ve sahip oldukları kültürlerle birbirlerini etkilemektedir. Bu etkileniş tabii olarak dillere büyük ölçüde yansımakta ve çok dilliliği gündeme getirmektedir.

Araştırma dünyası ve kamu söylemi son zamanlarda çok dilliliğe yoğun ilgi göstermeye başlamıştır. Ancak çok dillilik sadece günümüzde var olmuş bir durum değil geçmişte de var olmuş bir durumdur. Bununla birlikte çok dilliliğin kavram olarak ele alınması yenidir.

Romaine'ye göre çok dillilik büyük olasılıkla insan türü kadar antik bir hayatın formudur. Çünkü topluluklar her zaman diğer topluluklarla bilgi yoluyla, ekonomik, sosyal ve evlilik gibi çeşitli yollarla iletişim hâlinde olmuştur[166].

Lasagabaster'e göre insanlık tarihi gözden geçirildiğinde çok dilliliğin sürekli devam eden bir durum olduğu görülür[167]. Lasagabaster, Franceshini'nin (2013) *Çok Dilliliğin Tarihi*[168] başlıklı makalesinden yola çıkarak daha MÖ 2600'lerde Sümerler'in kendi imparatorluklarında meydana gelen problemlerle mücadele edebilecek çok dilli devlet memurlarının yetiştirilmesine ihtiyaç duyduğunu hatta bu kaygının Hitit ve Mısır İmparatorlukları tarafından da paylaşıldığını belirtmiştir. Ayrıca Franceschini, Roma döneminde de önemli kurumların çok dilli olduğunu ve Orta çağ boyunca da çok dilliliğin sıradan bir durum olduğunu ifade etmiştir. Mesela o dönemlerde tüccarlar, çok dilli kişiler statüsünde olmuştur. Hatta o dönemde çok dilli beceriler, birçok insanın günlük hayatının bir parçası olmuştur. Dolayısıyla o dönemlerde henüz ideolojik bakış açısı hâkim olmaya başlamadığı için çok dillilik bir norm olarak yer almıştır. Ayrıca on dokuzuncu yüzyıldan itibaren radikal bir değişim yaşansa dahi bin yıldır çok dilli eğitim uygulamalarının var olduğu da doğrulanmıştır[169]. Ancak Rönesans dönemi (14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar) ve nasyonalist cereyanın çiçek açması çok dillilikte bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu dönemlerde millîleşme duygusu güçlenmiş ve tek dilliliğe kayan bir anlayış görülmeye başlamıştır[170].

---

[166] Suzanne Romaine, op.cit., p. 513-514.
[167] David Lasagabaster, Different Educational Approaches to Bi- or Multilingualism and Their Effect on Language Attitudes, **Content-based Language Learning in Multilingual Educational Environments,** Ed. by. M. Juan-Garau, J. Salazar-Noguera, © Springer International Publishing, Switzerland, 2015, p. 13.
[168] Rita Franceschini, "History of Multilingualism", 2013, p. 5'ten akt. David Lasagabaster, Ibid., p. 13.
[169] David Lasagabaster, Ibid, p. 13.
[170] David Lasagabaster, Ibid, p. 13.

Nasyonalizm düşüncesinin belirmesi, çok dilliliğin millî bütünlüğe zarar vermesi inancıyla tek dilli zihniyetin var olmasına ve yayılmasına neden olmuştur. Bu durum tesirini özellikle eğitim alanında göstermiştir. Eğitimde menfaatlerden kaynaklanan önyargılar, başka bir dili öğrenmenin millî dilde okur-yazarlıktan uzaklaştıracağını varsaymış ve böylece millî dilden başka herhangi bir dil için boşluk bırakmayan okul müfredatını meydana getirmiştir (Clyne, 2005). Ayrıca bu dönemde toplumların homojenize edilmesine yönelik yoğun bir ilginin bulunduğu da belirtilmiştir. Bu eğilim, ondokuzuncu yüzyılda çok milletli toplulukların tek dilli bir topluluğa dönüşmesini gerektiren millî devletlerin oluşumu ile güçlenmiştir. Nasyonalizm, tek dilliliğin yayılmasında öncü güçlerden biri hâline gelmiştir. O zamandan bu yana hâkim olan Avrupa ideolojisi, millet, dil ve kimlik kavramlarını ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlamıştır (Franceschini, 2013) ve bölgesel diller veya yerli diller, on yıl boyunca millî birlik için bir tehdit olarak görülmüş ve öğretimleri okulda yasaklanmıştır[171].

Rönesans akımı, Avrupa'da hayatın akışını değiştiren bir akım olması bakımından dikkate değerdir. Çünkü Avrupa, Rönesans akımıyla birlikte yaygın bir şekilde kullanılan Latinceyi fark etmiştir. O dönemlerde Latince, bütün kilise yazılarında hâkim dil statüsünde idi. Katolikler ve Üniteryenler, Latinceyi; Ortodokslar ise Yunancayı kullanmaktaydılar[172]. Ayrıca herkes Latince öğrenmeye mecbur kalmaktaydı çünkü okuma-yazma eylemi kilisede gerçekleşmekteydi. Sonuçta Rönesans'la birlikte insanlar Latin olmadıklarını ve Latincenin de sonradan öğrendikleri bir dil olduğunu fark etmişlerdir. Ve Latin değilseler neden Latinceyi konuştuklarını, daha doğrusu kullanmak zorunda olduklarını düşünmeye başlamış ve böylece yavaş yavaş millî dillerin doğumu da gerçekleşmeye başlamıştır. Yani Rönesans,

[171] David Lasagabaster, op.cit., p. 13-14.

[172] "1054 yılında Hıristiyanlığın doğu (Ortodoks) ve batı (Katolik) olarak ikiye bölünmesinden itibaren, Ortodoksluk ve onun yayıldığı topraklar, bugün Avrupa medeniyeti dediğimiz medeniyetten ayrışmış ve ondan uzaklaşmıştır. Kendi başına bir medeniyet ekolü olarak şekillenen doğu Hıristiyanlığı, Bizans Yunancası ve eski kilise Slavcası üzerinden yürürken, öte tarafta şekillenen medeniyetin taşıyıcısı ise Latince olmuştur." İsmail Doğan, "Macaristan'da Aydınlanmanın Dili ve İdeolojisi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 53, 1, 2013, s. 54.

millî dillerin doğuşunu gerçekleştirmiş olmakla birlikte Avrupa dillerinin doğumunu da zorlamıştır[173].

20. yüzyılın başlarında ekonomik bakımdan yoksun çocuklar arasında yapılan araştırmalar çok dilli uygulamaları baltalamış ve çok dilliliğin çocukların bilişsel gelişimini olumsuz etkilediği sonucuna götürmüştür. Bu önyargılı sonucun yan etkisi, çok dilliliğe yönelik olumsuz tutumları artırmak olmuştur. Ancak yine de bütün bu girişimlere rağmen toplumlar; küreselleşmenin etkisiyle, sürekli artan insan akışıyla, yerel dilleri koruma arzusuyla ve İngilizcenin global lingua franca olarak yayılmasıyla çok dilli kalmışlardır[174].

Bu iç içe geçmiş süreçler sonucunda çok dillilik dünyanın birçok yerinde sözü edilen homojenize ideoloji tarafından uygulanan baskıya rağmen istisna olmaktan çok norm hâlinde olmuştur. Çünkü günümüzde 6.000 ila 7.000 arasında konuşulan dilin olduğu ve dünya nüfusunun çoğunluğunun iki ya da çok dilli olduğu tahmin edilmektedir[175]. Bu veriler de çok dilliliğin devam eden bir süreç olduğunu göstermektedir.

Bugün batıda tarihî çok dillilik üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Mesela Franceschini şu anda Orta Çağ'daki ve Rönesans'taki çok dillilik üzerine olan projelerde gittikçe yükselen bir artışın olduğuna dikkat çekmiştir. Franceschini, bu durumun gerçekliğini "the interdisciplinary wun-project www.wun.ac.uk/multilingualism/index.html" adresini vererek belgelendirmeye çalışmış ve yaptıkları çalışmalarla Habsburg İmparatorluğu'nda kaç tane dil kullanıldığına dair bilgilerinin olduğunu da belirtmiştir[176].

Yine Franceschini'ye göre, çok dillilik tabii bir olgudur çünkü çok dilliliğin tarihî bir alt yapısı bulunmaktadır. Ayrıca çok dillilik, kapsam alanının geniş olmasından dolayı ayrı bir araştırma alanı olarak da görülmektedir. Franceschini'nin belirttiği üzere çok dillilik çalışmalarının yapılması, tarihin eski katmanlarına ışık tutmak bakımından faydalı olmaktadır. Çünkü çok dillilikle ilgili yapılan çalışmalar, geçmişte çok dilliliğin tabiiliğine ilişkin pozitif

[173] "… Kilise okulları ıslah edilip iyileştirilmiş, daha fazla insan Latince okuma yazma öğrenmişti. 12. yüzyıla gelindiğinde, Latince bütün Avrupa'da (Roma İmparatorluğu'na katılmamış kimi ülkeler dâhil; mesela günümüzün Almanya, Danimarka, Polonya toprakları gibi) yaygınlıkla yazıda kullanılıyordu. Avrupa genelinde baskın yazı dili Latinceydi ve birçok ülkede başka bir dille yazılmıyordu. O sıralar artık kimsenin anadili olmasa da, Latince pek çok bağlamda konuşuluyordu, özellikle de Kilise adamları arasında. Bunlar okulda Latince konuşmayı ve yazmayı öğrenmek zorundaydı.
Latince, Kilisedeki egemenliğini 16. yüzyılın ilk yarısındaki Reform hareketine kadar sürdürdü. Reformla birlikte Protestan kiliseleri, ibadeti ulusal dilleriyle yapmaya geçti. Katolik kilisesiyse, Latince konusundaki ısrarını sürdürmüştür. 1960'lara kadar bu dil dünyanın her yerindeki Katolik kiliselerinin mihraplarında konuşuldu." Tore Janson, **Dillerin Tarihi**, Çev. Mehmet Doğan, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2016, s. 133-134. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Nihal Erk, "Rönesans'da Veteriner Tababet", **Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1.2, 1958, s. 63-66.

[174] David Lasagabaster, op.cit., p. 14.

[175] David Lasagabaster, Ibid., p. 14.

[176] Rita Franceschini, op.cit., p. 36.

farkındalık sağlamak için de hizmet edebilmektedir[177]. Dolayısıyla çok dilliliğe tarihî boyuta yer vermek, onun geçmişte tabii bir gerçeklik olduğuna farkındalık sağlamak bakımından önem göstermektedir.

1.8. Çok Dilliliğin Avantajları

Günümüzde hayat şartları ve ihtiyaçlar değiştiğinden, bilim ve teknoloji hızla ilerlediğinden, ekonomik yetersizlikler, eğitim ve savaş gibi etkenler, toplulukları bulundukları ülkelerden başka ülkelere gitme gibi bir tercihe yönelttiğinden artık tek dilli bir kişi olmak neredeyse imkânsız gibi görülmektedir. Yani bugünkü hayat, tek dilli bir şekilde hayat sürmeyi geçersiz kılmaktadır. Zaten günümüzde çoğu insan, çeşitli nedenlerden dolayı tek dilli insan profili yerine iki ve çok dilli bir insan profilini tercih etmektedir. Çünkü iki ve çok dilli olmanın insana sunduğu avantajlar oldukça fazladır. Bu avantajlar, David Crystal tarafından yedi başlık şeklinde verilmiştir[178]:

1) Bilişsel Yetenekler
2) İnsan Anlayışı
3) Başarı
4) Politik Yararlar
5) Ekonomik Yararlar
6) Dil yeteneği/Dilsel Yetenek
7) Sosyal Beceriler

Crystal'a göre bilişsel yeteneklerde diller, insanların farklı biçimlerde düşünmesini sağlamaktadır. Çok dillilik, hem sözel hem de sözel olmayan IQ'da, problem çözme becerilerinde, yaratıcılıkta, daha esnek düşünmede katkı sağlamaktadır.

İnsan anlayışında, dünya, her biri ayrı bir dil aracılığıyla ifade edilen vizyonlardan oluşan bir mozaiktir. İnsan bilgeliğinin hiçbiri tek bir dilde bulunmamaktadır. Kişi ne kadar çok dil öğrenirse insan olmanın ne olduğunu ve ne anlama geldiğini daha iyi anlamaktadır.

Başarıda, başka bir dili öğrenmek iletişim kuramamanın getirdiği hayal kırıklığını ortadan kaldırmakta ve güçlü bir tatmin duygusu oluşturmaktadır. Kazanılmış bir beceri olduğu gibi insanlar yaptıkları şeylerle gurur duyabilmektedirler.

[177] Rita Franceschini, op.cit., p. 36-37.
[178] David Crystal, "From The World to The Word – and Back Again", Liverpool, 4 March 2011, (Çevrimiçi) http://www.davidcrystal.com/?id=-1592&cid=-1592&taxonomyselectid=-1487&report__pageno=2, 12 Ağustos 2016.

Siyasi yararlarda, taraflar birbirlerinin dillerini bildikçe karşılıklı anlayışlar, ittifaklar ve politik işbirliği biçimleri geliştirilmektedir.

Ekonomik yararlarda, çok dillilik özellikle rekabet gücü yüksek olan pazar ortamında arzu edilen bir beceri olmaktadır. Mesela iş arayanlar için büyük fırsatlar sunmaktadır. Kurumsal düzeyde ise müşterinin kendi dilinde ifade edilirse bir şirketin ürünlerine ve hizmetlerine olan ilgi de otomatik olarak artmaktadır.

Dil yeteneğinde, çok sayıda dilin bilinmesi durumunda bir dilin nasıl çalıştığı ve işlediği daha anlaşılır hâle gelmektedir. Dil öğrenmeyle ilgili endişeler, korkular ekarte edilmekte ve yeni diller öğrenmek daha kolay hâle gelmektedir. Ayrıca çok dilli kişiler, kendi ana dillerinin karakteristik özelliklerinin farkına varmakta ve bu konuda bilinçlenme de yaşamaktadır.

Sosyal becerilerde, başka bir dil öğrenmek, başka bir kültür ve davranış tarzlarını da öğrenmektir. Sonuç olarak çok dilliler, sosyal becerilerini daha fazla geliştirmekte ve daha dışa dönük olmakta, kültürel farklılıklara karşı daha saygılı ve kültürel farklılıklarla daha uyum içerisinde olmaktadır[179].

Çok dilliliğin faydalarına yönelik sıralanan bu başlıklar ve değerlendirmeler, iki dillilik için de geçerli olmaktadır. Dolayısıyla çok dilli olmak insanlara her alanda katkı sağlamaktadır ve bu noktada çok dilli olmanın zararından çok faydasının bulunduğunu söyleyebiliriz.

1.9. Çok Dilliliğin Hukuki Boyutu

Günümüzde birçok ülkede dil çeşitliliği bulunmakta ancak ülkelerdeki mevcut dillerden bazıları veya biri resmî dil olarak tespit edilmekte ve ona göre hukuki düzenlemeler yapılmaktadır. Mesela İran, Türkiye gibi ülkeler resmî tek dilliliğe; Kanada, Kazakistan gibi ülkeler resmî iki dilliliğe ve İsviçre, Belçika gibi ülkeler de resmî çok dilliliğe yer vererek dille ilgili hukuki ve politik düzenlemelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla bütün bu düzenlemelere dayalı olarak standartlaştırılan dil veya diller; kamu alanında, politik alanda, hukuki alanda, eğitim-öğretim alanında, iş alanında sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak bugün bir ülkede yaşayan farklı dil konuşurlarının olması ve farklı dil konuşurlarının kendi dilleriyle ilgili taleplerinin (ana dilinde eğitim hakkı gibi) olması durumu, dille ilgili hakların tartışılmasını ve tartışmaların hukuki boyuta taşınmasını sağlamıştır. Buna verilebilecek iki

[179] David Crystal, op.cit. (sayfa sayısı yok)

örnek bulunmaktadır. Bunlardan biri Belçika Eğitim Dili Davası diğeri de Sabrina Birk-Levy davasıdır.

Hasret Ak ve İrfan Sönmez tarafından belirtildiği üzere Belçika Eğitim Dili Davası 1968 tarihinde açılmış, Fransızca konuşan ve kendilerini daha çok Fransız olarak tanımlayan Belçika vatandaşı anne ve babalar hem kendi adlarına hem de sayıları sekiz yüzü bulan çocukları adına mahkemeye başvurmuşlardır. Başvuruda bulunan aileler, kanunların Flamanca konuşulan bölge olarak gösterdiği ayrı bir bölgede yaşamaktadır. Ailelerin şikâyetleri ise şöyledir:

> "Belçika Devleti'nin başvuruculların yaşadıkları bölgede Fransızca eğitim veren okullar açmaması, özel statülü bölgede açtığı okulların ise yetersiz kalması:
>
> **A-**Bu bölgelerde eğitimde kullanılacak olan dille ilgili mevzuata uygun düşmeyen okullara devletin maddi destek vermemesi,
>
> **B-**Bu tip okullarda mezun olanların diplomalarına denkliğin verilmemesi,
>
> **C-**Bazı bölgelerde başvuruculların çocuklarının Fransızca eğitim veren okullara alınmaması,
>
> **D-**Ailelerin, çocuklarını oturdukları bölgede kendi inançlarına aykırı eğitim veren okullara göndermeye veya çocuğun kendi anadilinde eğitim alabilmesi için Brüksel büyük şehir bölgesine ya da Fransızca konuşan bölgelere göndermeye zorlanması ve böyle bir eğitimin ciddi riskler taşımasıdır" (Doğru, 2004)."[180]

Yapılan şikâyetlere bakıldığında dört ayrı bölgeden oluşan Belçika'da dille ilgili olarak ciddi problemlerin olduğu görülmektedir. Belçika'daki eğitim dili mevzuatına bakıldığında da şu ibareleri görmek mümkündür:

> "Belçika'daki eğitim dili mevzuatı, tek dilli olarak gösterilen bölgelerde o bölgenin dilinde eğitim verilmesini; çift dilli olarak gösterilen bölgelerde çocuğun ana dilinde eğitim verilmesini; özel statülü altı bölgede, aile reisinin bu bölgede oturması şartıyla, ilk öğretimde seçmeli dilde eğitim verilmesini ön görmektedir. Bu mevzuata aykırı olarak, örneğin Flemenk tek dilli bölgede Fransızca eğitim veren bir okulun

[180] Hasret Ak, İrfan Sönmez, "Milliyetçilik, Ana Dille Eğitim ve AİHM Kararları", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl. 1, S. 1, Aralık 2014, s. 45.

açılması halinde, bu okula devlet desteği verilmemekte, mezun olanların diplomalarına denklik tanınmamaktadır.[181]"

Ancak bütün hak taleplerine rağmen mahkemenin, aileler tarafından yapılan başvuruyu reddettiği görülmektedir:

"…Sözleşmede eğitimin örgütlenme tarzı, desteklenmesi ve yürütüleceği dil ile ilgili bir hüküm yoktur, denilerek birinci protokolün birinci cümlesinden eğitim dili ile ilgili bir hüküm çıkarılamayacağını belirtmiştir[182]."

Bunun gibi bir diğer dava da 2010 tarihinde gerçekleşen Sabrina Birk-Levy Davası'dır. Yine Hasret Ak ve İrfan Sönmez tarafından belirtildiği üzere Levy, Fransız Polinezyası'nda Tahiti dilinde hitap etme yasağı ile ilgili olarak mahkemeye başvurmuş ancak mahkeme de oy birliği ile kabul edilmezlik kararını vermiş ve yine olumsuz bir biçimde neticelenmiştir[183]. Daha sonra Levy, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10, 11 ve 14. maddelerine dayanarak şikâyetlerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşımış ancak AİHM "Ulusal farklılıklara saygı prensibiyle hareket eden AİHM, herhangi bir parlamentonun çalışma dili konusunda taraf olmak durumunda değildir." diyerek başvuruyu kabul edilemez bulmuştur[184].

Bütün bunlara bakıldığında dil konusunda hak talep etmeyle ilgili olarak hukuki boyutta çeşitli girişimlerin olduğu, taleplerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne kadar taşındığı ancak genellikle olumsuz bir şekilde neticelendiği görülmüştür. Dolayısıyla çok dillilik bu şekilde bir problem hâline de gelebilmektedir.

1.10. Avrupa Birliği'nin Çok Dilliliğe Yaklaşımı

Önceki bölümlerde de vurguladığımız üzere çok dilli ve çok kültürlü olma durumu tarihî bir gerçekliktir. Bu gerçeklik, Fransız İhtilâli'yle birlikte başlayan tek dil ve tek devlet anlayışına rağmen hâlâ mevcudiyetini göstermektedir. Özellikle mevcut yapısı çeşitli

[181] Hasret Ak, İrfan Sönmez, a.g.e., s. 46.
[182] Hasret Ak, İrfan Sönmez, a.e., s. 46.
[183] Hasret Ak, İrfan Sönmez, a.g.e., s. 47.
[184] Hasret Ak, İrfan Sönmez, a.g.e., s. 48.

topluluklardan oluşan bölgelerde, ülkelerde tarihin hiçbir devrinde çok dillilik dışında bir imkân olamamıştır. Sadece Fransız İhtilâli'yle kısa bir devre yapılmıştır. İhtilâl'in yol açtığı etnisitelere varıncaya kadar ayrıştırma politikası olarak kullanılmasının sonucu zihinlere sürekli tek dil anlayışı pompalanmıştır. Ama bu anlayış, zamanın şartlarının getirdiği farklılıklardan, değişikliklerden dolayı arka planda kalmış ve çok dillilik yine ön planda olmuştur. Günümüzde bunun örneklerinden birini Avrupa coğrafyası oluşturmaktadır.

Rita Franceschini, *Çok Dilliliğin Tarihî Altyapısı* başlığı altında belki de diğerleri kadar derin olmayan Avrupa kültür alanının yüzyıllarca çok dilli olduğunu belirtmiştir. Ona göre bunun nedenleri, 17 ve 18. yüzyılda insanların düşünceye galip gelen bir dilin altında birleşen ve daha sonra dolaylı olarak insanlığın gelişmesini etkileyen, kökenleriyle birlikte millî devleti romantikleştiren bir dönemde yer almaktadır. 19 ve 20. yüzyıllarda geliştirilen dilbilimsel teoriler, dil birliğine karşı hâkim olan eğilimden ve kendi görüşüne göre homojenlik ve özgünlük gibi tabii olmayan yapılardan ortaya çıkmıştır. Çok dillilik çalışmaları, kültürel transferin ve ticaretin gelişimi için gerekli olduğundan bu dönemlerde de aynı olup devam etmiştir (Adams, 2003). Zaman zaman bu çalışmalar o kadar gizlenmiş, bastırılmış ve (tek dillilik zihniyetinin baskın olması yoluyla) ortadan silinmiştir ki o dönemlerde araştırmacıların dikkatinden kaçmıştır. Bu bakış açısıyla çok dillilik ile ilgili araştırma neredeyse yok gibi göründüğü için ya da rahatsız edici bir faktör olduğu için resmî olarak yapılamamıştır. Ancak bunların hepsine rağmen çok dillilik var olmuştur[185].

Yine Avrupa'nın tarihte de çok dilli olduğuna vurgu yapan araştırmacılardan bir diğeri de Michael Lönz'dür. Michael Lönz'e göre, Avrupa'nın bugünkü dilsel durumunu anlamak için 18. yüzyılın sonlarına gitmemiz gerekmektedir. Aydınlanma ve devrim çağından önce Avrupa'nın dilsel durumu genel olarak politik durum gibidir: Yani çok boyutlu çeşitlilik. Hem yabancılarla hem de kendi yerleşim alanlarındaki insanlarla da temas kuran insanlar, farklı dilden olan başka bir kişiyle konuşma edincine ihtiyaç duymaktaydı ve bu bilgiye de sahip bulunmaktaydı (Tandefeldt, 2003)[186]. Görüldüğü üzere her iki araştırmacı da Avrupa'da çok dilli bir yapının tarihte de mevcut olduğunu belirtmişlerdir. Yani farklı dil gruplarından olan insanlarla temas kurma ihtiyacı hangi coğrafi alanda olursa olsun çok dilli olmayı kaçınılmaz kılmıştır.

[185] Rita Franceschini, op.cit., p. 345.
[186] Michael Lönz, "Community in Diversity. A Plea of A Substantial Multilingualism in A Common Europe", This article is a revised version of the paper presented at the international scientific conference "Sustainable Multilingualism: Research, Studies, Culture" at Vytautas Magnus University, Kaunas, on 27–28 September 2013, p. 33.

Avrupa, çeşitliliklerin ve farklılıkların somut olarak görüldüğü bir coğrafyadır. Michael Lönz de bir kelimenin Avrupa'yı karakterize etmek için yeterli olduğunu söylemektedir: Farklılık. Ona göre Avrupa; millet, hukuk sistemi, gelenek, görenek ve din bakımından ve tabii olarak dil bakımından çeşitlilik göstermektedir. Hatta Avrupa'nın başlangıcından bu yana çok dillilik deneyimleri olmuştur. Mesela 14 Şubat 842'de Doğu Francia'nın hükümdarı olan Louis the German ve Batı Francia'nın hükümdarı olan üvey kardeşi Charles the Bald, toplanan ordularının katılımında, önceki Charlemagne-Şarlman İmparatorluğunun diğer bölümüne sırasıyla Louis, Eski Fransızcada; Charles, Eski Almancada yemin söyleyerek bağlılık yemini etmişlerdir. Aynı zamanda gelecekteki hukuki kullanımı için yeminin Latince versiyonu da bulunmaktadır (Lönz, 2012)[187]. Görüldüğü üzere yönetimlerde tek dillilik anlayışı mevcut değildir zaten bu, devlet işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi adına da mümkün değildir. Dolayısıyla verdiğimiz örnekten de yönetimlerde çok dilli olma durumunun söz konusu olduğu ve bununla birlikte farklı dillerin kullanılmasında bir sakınca görülmediği anlaşılmaktadır.

Avrupa bugün nasılsa geçmişte de çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir yapıda olmuştur. Bununla birlikte 50 yılı aşkın bir süredir meydana gelen göç hareketleri ister istemez Avrupa'nın daha çok dil çeşitliliğine ve kültürel çeşitliliğe maruz kalmasına yol açmıştır ve bu durum bazı etkenlerden dolayı hızlı bir şekilde devam etmektedir[188].

Ernst Apeltauer ve Gisela Shaw gibi araştırmacılar Avrupa Topluluğu'nun 1957'de kurulduğu zaman amacının, dilsel ve kültürel farklara saygı duyarak milletleri bir araya getirmek olduğunu ifade etmişlerdir[189]. Bununla beraber Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 22. maddesindeki "Birlik; kültür, din ve dil çeşitliliğine saygı gösterir." ifadesi Avrupa Birliği'nin çok dilli ve çok kültürlü bir anlayışta olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir[190].

Günümüzde Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bu yana kendisine üye olan ülkelerin sayısı arttığı gibi dikkate alacağı dil sayısı da artmıştır. Dolayısıyla bu durum Avrupa Birliği'nin dil alanında birtakım düzenlemeler ve çalışmalar yapmasına zemin hazırlamıştır. Special Eurobarometer 386'ya göre, Avrupa Birliği'nde konuşulan birçok dil bulunmakta ve

[187] Michael Lönz, op.cit., p. 32.
[188] Detaylı bilgi için bkz. Sefer Yavuz, "Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 26, Bahar, 2013, s. 610-623.
[189] Ernst Apeltauer, Gisela Shaw, op.cit., p. 273.
[190] "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı", Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Kasım 2001, (Çevrimiçi) http://www.eskisehirab.gov.tr/userfiles/files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.pdf, 3 Ocak 2018.

bunlardan 23 tanesi resmî olarak tanınmaktadır[191]. Ayrıca 60'dan fazla bölgesel grup ve azınlık dilleri ve göçmen topluluklar tarafından konuşulan birçok yerli olmayan dil de vardır. Eğitim ve dil politikaları, üye devletlerin kişisel sorumluluğu olduğu için sınırlı bir etkisi olmasına rağmen Avrupa Birliği; kültürel kimlik, sosyal bütünleşme, birleşme nedenleri ve birleşmiş Avrupa tarafından oluşturulan ekonomik, eğitsel ve profesyonel fırsatların avantajını kullanmak için ve de çok dilli vatandaşların daha iyi konuşlandırılmasından dolayı kendini dil çeşitliliğine ve dillerin bilgilerini korumaya adamıştır. Hareketli iş gücü, Avrupa Birliği ekonomisinin rekabetinin anahtarı olmuştur[192].

Çok dillilik için Komisyon'un yeni 2005 taslak stratejisine göre çok dillilik hem kişinin çeşitli dilleri kullanabilme yeteneği hem de coğrafi bir bölgede farklı dil topluluklarının bir arada bulunması anlamına gelmektedir (Komisyon, 2005, s. 3)[193]. Komisyonun, Kasım 2005'te kabul edilen ve şimdi 2008 Stratejisi tarafından yeri alınan, çok dillilik üzerine iletişim *Çok dillilik için Yeni Sistem Stratejisi* bu alanda Avrupa Birliği'nin politikasındaki üç temel aşamayı gözler önüne sermektedir.

- Dillerin ve çok dilliliğin, Avrupa ekonomisinde oynadığı önemli rolün temelini oluşturmak ve bunu daha fazla geliştirmek için yollar bulmak,
- Karşılıklı anlamayı ve iletişimi geliştirmek için bütün vatandaşları daha fazla dil öğrenmeye ve konuşmaya teşvik etmek,
- Vatandaşların, Avrupa Birliği yasalarına, prosedürlere ve bilgilere, kendi dillerinde ulaşmalarını sağlamak.

Bu strateji, 2003'te kabul edilen bir ömür boyu aktivitesi olarak bütün vatandaşlara, dil öğrenmenin yararlarını genişletmek için tasarlanmıştır. Ayrıca dil çeşitliliğine kucak açan bu strateji, dil öğrenimini ve dilsel çeşitliliği korumayı da hedeflemektedir[194].

Michael Lönz'e göre, "Dil öğrenimini teşvik etmek" ve "Vatandaşlara, kendi dillerinde Avrupa Birliği yasasına, prosedürlerine ve bilgilerine erişebilmelerini sağlamak" maddeleriyle temelde ne kastedildiği net olsa bile "toplumdaki dil çeşitliliğini" ve "sağlıklı çok dilli ekonomi" ifadelerini açıklığa kavuşturma ihtiyacı vardır[195].

[191] Günümüzde bu rakam Türkçenin de eklenmesiyle 25'e çıkmıştır.
[192] European Commission, Special Eurobarometer, **Europeans and their Languages** 386, 2012, p. 2, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf, 16 Ağustos 2016.
[193] Michael Lönz, op.cit., p. 33.
[194] European Commission, Special Eurobarometer, **Europeans and their Languages** 386, 2012, p. 2, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf, 16 Ağustos 2016.
[195] Michael Lönz, Ibid, p. 33.

Avrupa Birliği, her vatandaş, ana diline ek olarak en azından iki dilde pratik yeteneklere sahip olmalı diyen uzun süreli amacıyla birlikte bütün vatandaşlarını çok dilli olmak için teşvik etmektedir[196]. Yani Avrupa Birliği, kendisine özgü tedbirleri, ölçüleri kullanarak ilk dile ek olarak iki dili desteklemek, teşvik etmek hedefini koymuştur[197]. Buna göre Avrupalı vatandaşların gelecekte üç dilli (trilingual) olmaları gerekmektedir. Ancak bütün bu kararlara rağmen bu hedefin, düşüncenin yerine getirilmesi şu veya bu şekilde Avrupa'da ikinci dil olarak tercih edilen İngilizceyi kullanma ve öğrenme (diglossia) görüşüyle engellenmiştir[198]. Ve gençler her ne kadar İngilizce dışında bir yabancı dil öğrenmeye özendirilseler dahi tercihlerini hep İngilizceden yana kullanmışlardır. Dolayısıyla İngilizce ya ilk öğrenilen yabancı dil ya da ikinci dil düzeyinde kalmıştır. Diğer dillerin öğrenilmesi hususundaki istek, İngilizceden geride kalmıştır. Bu durum da kendisine üye olan ülkelerle konsensüs oluşturmak isteyen Avrupa Birliği için büyük bir problem oluşturmaktadır. Hatta çok dillilik, Avrupa Birliği için siyasi bir problem hâline gelmektedir.

Günümüzde Avrupa Birliği, kendisine üye olan ve ana dili ve kültürleri farklı olan Avrupa ülkelerinin bir başka ülkenin diliyle ve kültürüyle entegre olabilmesi için yabancı dil öğrenme bazında çok dilliliği gündeme getirmektedir. Yani Avrupa, eğitim görerek birden fazla yabancı dil öğrenmesi istenen gençlerin yanı sıra kendi birliğindeki yetişkin insanları da kendi dilleri dışında yabancı dil bilmeye ve dolayısıyla çok dilliliğe özendirmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek adına da çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Mesela dil danışma merkezleri açmakta ayrıca yetişkinlerin kendi kendilerine dil öğrenmeleri için internet kaynaklı eğitim adresleri ve yazılı kaynaklar gibi yabancı dil öğrenmeyi sağlayacak imkânlar sunmaktadır[199]. Ancak İngilizcenin daha fazla talep görmesi AB'nin çok dillilikle ilgili hedeflerine ulaşamamasına neden olmaktadır. Ayrıca Hanna Komorowska'nın belirttiği üzere gençler, sadece tek bir yabancı dil öğrenme fikriyle memnun görünmektedirler. Yani AB her ne kadar çeşitliliklere kucak açsa da Avrupa'nın birçok ülkesindeki gencin, yabancı sevmez davranışları ve tutumları, araştırmacılara, çeşitliliğin öneminin anlaşılmasından uzak olduğu noktasında bir uyarı vermektedir[200].

[196] European Commission, **Ibid.**, p. 2.
[197] "See the document "Commission of the European Communities" (2007) written by the "High Level Group on Multilingualism" Rita Franceschini, op.cit., p. 345.
[198] Rita Franceschini, Ibid., p. 345.
[199] Tilda Saydı, a.g.e., s. 279.
[200] Hanna Komorowska, "Multilingualism: Its Open and Hidden Agendas", **SSLLT Studies in Second Language Learning and Teaching,** 3 (4), 2013, p. 465. (Hanna Komorowska bu hükmü SurveyLang'e göre vermiştir.)

Avrupa Birliği'nin çok dilliliği ele almasındaki diğer bir neden de demokrasiyi ayakta tutmak ve Avrupa'da demokrasi vatandaşı olmakla ilgilidir[201].

> "AB demokratik bir organizasyondur, dolayısıyla vatandaşlarıyla ve üye devlet hükümetleriyle ve hizmetleriyle, şirketlerle ve AB içindeki diğer organizasyonlarla kendi dillerinde iletişim kurmalıdır. Halkın, kendi adlarına yapılanları bilme ve başka insanların dillerini öğrenmeden aktif rol alma hakkı vardır."[202]

Netice itibariyle Avrupa Birliği'nin çok dilliliği daha çok politik açıdan ele aldığı görülmektedir. Bunda da Birliğin, kendi vatandaşları içerisinde birlik oluşturmak yani birbirleriyle entegre olmalarını sağlamak gibi gayesinin bulunduğu gözlenmektedir. Ayrıca kendi vatandaşlarının dillerinin ve kültürlerinin devamını sağlamak amacıyla da çok dilliliğe yer verdiği anlaşılabilmektedir.

1.11. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Çok Dillilik (1923- …)

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, stratejik, ticari ve coğrafi yönden önemli bir konuma sahip bulunmaktadır. Bu önemini tarih boyunca da korumuş ve hâlâ da korumaktadır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduğu coğrafya, tarihte kendisinden önce Hititler, Urartular, Frigler, Lidyalılar, Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi çok sayıda medeniyete ve imparatorluğa ev sahipliği yapmıştır. Yabancı unsurlar dışında Türklerin Anadolu coğrafyasına asıl hâkimiyetleri 1071 yılında kazanılan Malazgirt Zaferi dolayısıyladır. O tarihten günümüze kadar bu coğrafya, Türk unsurların hâkimiyeti altında bulunmakta olup söz konusu coğrafyada Türklerin dışında farklı topluluklar, diller ve kültürler de varlığını sürdürmüştür ve sürdürmeye devam etmektedir.

Bugün 1921 (madde 2), 1924 (madde 2), 1961 (madde 3) ve 1982 (madde 3)[203] tarihli anayasalarımızda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin resmî dilinin ve dilinin Türkçe olarak kabul edildiği ve resmî sahada tek dillilik anlayışının benimsendiği görülmektedir. Türkiye

---

[201] Tilda Saydı, a.e., s. 279.

[202] Zuhal Yeşilyurt Gündüz, "Avrupa Birliği'nin Dil Sorunu", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C. 5, No. 3, Bahar 2006, s. 201-202.

[203] **1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları**, (Çevrimiçi) http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/1982.pdf, 14 Nisan 2016. (Söz konusu 1921, 1924, 1961 tarihli anayasalarda devletin resmî dili Türkçe olarak belirtilmesine rağmen 1982 anayasasının 3. maddesinde görüleceği üzere "Dili Türkçedir." ifadesi geçmektedir. Detaylı bilgi için Suna Kili ve Şeref Gözübüyük'ün Türk Anayasa Metinleri isimli kitabına bakılabilir.)

Cumhuriyeti Devleti'nin resmî sahada tek dillilik anlayışını benimsemesi devletin içerisinde farklı dillerin bulunmadığı şeklinde düşünülmemelidir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı Devleti'nden miras olarak aldığı topluluklarla ve dillerle ve de günümüzde çeşitli nedenlerden dolayı aldığı göçler dolayısıyla sosyal hayatta dilsel ve toplumsal anlamda çeşitlilik sergilemektedir. Devlet, resmî olarak tek dillilik politikasına yer vermektedir ancak sosyal hayatta çeşitli dillerin kullanılması da mümkün olabilmektedir.

Türkler, Anadolu'ya hâkim olmadan önce *Osmanlılarda Çok Dillilik* başlığı altında ele aldığımız gibi bu topraklar üzerinde Yahudiler, Ermeniler, Rumlar ve Süryaniler gibi çeşitli milletler yaşamaktaydı. Berna Yüksel'in belirttiği üzere Türkler, Anadolu coğrafyasına hâkim olduktan sonra ise bu coğrafya üzerinde Arap, Laz, Zaza gibi unsurlar da Türklerle beraber hayatlarını sürdürme imkânını bulmuşlardır. Hatta ve hatta bu yabancı unsurların dışında Türk olan unsurlardan Kıpçak, Peçenek, Kırgız, Tatar, Uygur, Kazak, Kumuk, Nogay, Karaçay-Balkar, Özbek ve diğer unsurlar da gelmiştir. Bununla beraber 19. yüzyıldan sonra Osmanlı-Rus Savaşları'nın etkisiyle Çerkez, Gürcü, Arnavut, Bulgar, Sırp, Hırvat ve Pomak gibi çeşitli topluluklar da gelmek durumunda kalmışlardır[204]. Her gelen unsur kendi dinini, kültürünü ve dilini de beraberinde getirmiştir. Günümüzde belki Osmanlı Devleti dönemindeki sayı kadar olmasa da yine aynı topluluklar hayatlarını kendi ana dilleriyle veya Türkçeyle veya Türkçeyi ikinci dil olarak sürdürebilmektedirler. Hatta iki dilli topluluklar hâlâ Osmanlı Devleti dönemindeki gibi az da olsa iki dilli olarak mevcut hayat tarzlarını korumaktadırlar. Buna günümüzdeki örnek Süryani, Kırmanç, Dımlı, Zaza ve Arap topluluklarıdır. Yani söz konusu topluluklar şu anda iki dilli bir topluluk görünümünde bulunmaktadır. Hatta Hatay, kozmopolit yapısındaki farklılıklardan dolayı yani Arapların, Süryanilerin ve Kırmançilerin iç içe yaşadığı ve dillerini konuşabildikleri çok topluluklu, çok dilli ve çok kültürlü bir mekân olması bakımından dikkate değerdir[205].

Bununla beraber bu saydığımız toplulukların dışında Antalya iline gelip yerleşen Rusları da söyleyebiliriz. Antalya'da 2 milyonun üzerinde Rus turist bulunmakta ve bunlardan

---

[204] Berna Yüksel, "Türkiye'de Diller", Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 4. Ayrıca bkz. Hakkı Yapıcı, "93 Harbi Sonrasında Yaşanan Göçler ve Neticeleri", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, I, 2012, s. 181-189.

[205] Hatay'da özellikle Arapça ve Türkçe konuşan iki dilli fertler bulunmaktadır. Bkz. Koray Cengiz, Hüseyin Türk, "Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 6, S. 12, 2009, s. 199.
(Burada belirtmeyi istediğimiz önemli bir husus bulunmaktadır. Avrupa Birliği, yukarıda saymış olduğumuz grupların her birini etnik grup gibi göstermeye çalışmaktadır. Ancak bu grupları etnik grup çatısı altında toplamak yanlıştır. Türkiye'de etnik grup araştırma düşüncesi ırkçı bir yaklaşımdır ve özellikle Müslüman unsurlar arasında etnik unsurlar aramak çok daha yanlıştır.)

bazısı Türkiye'de kalmaya devam etmektedir. Hatta BBC Türkçe habere göre kırk bin kadar Rus, Antalya'da bulunmaktadır[206]. Bunda da Tıp sahasının ve eğitimin çok önemli bir rolü bulunmaktadır[207]. Rusya'daki insanlar çeşitli nedenlerden dolayı Türkiye'de sağlık hizmeti almayı tercih etmektedir. Bu nedenle tıp sahası, Antalya şehrinin çok topluluklu bir görünüm kazanmasında önemli bir parametre olmaktadır. Dolayısıyla Antalya gündelik hayatta çok topluluklu ve çok dilli bir mekân olarak zikredebileceğimiz önemli bir mekândır. Bununla birlikte turistik yerler açısından sahil şeritleri yılın belli mevsimlerinde çok dillilik, çok toplulukluluk ve çok kültürlülük itibariyle bir azalma bir çoğalma göstermektedir. Hatta bu tür yerlerde Almanlar gibi daimi kalanlar da bulunmaktadır[208].

Peki, Türkiye'de çok dillilik için ne söyleyebiliriz? Resmî tek dillilik politikasının hâkim olduğu Türkiye, çok dilli bir ülke midir? Öncelikle Türkiye'ye çeşitli sebeplerle göç etmiş pek çok dil bilen göçmenlerin ve grupların bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu gruplar, dillerini aile ortamlarında, mahalle ortamlarında veya diğer ortamlarda rahat bir biçimde kullanmaktadırlar. Ama bunlar sosyal gruplar değillerdir. Daha açık bir ifadeyle Türkiye'de çok dilli gruplar vardır fakat bu gruplar, sosyolojinin aradığı tarzda aktif şuur grubuyla hareket eden gruplar değillerdir. Ancak Avrupa Birliği ise kendi çerçevesinde hep sosyal bir grup aramaktadır. Sosyal grup olduğu an ona çeşitli haklar tanımaktadır çünkü sosyal grupları idare etmek daha kolaydır ve sosyal gruplar daha iyi bir kazanç kaynağıdır. Türkiye'de bu manada sosyal gruplar var mıdır? Varsa bunlar ne kadardır? Bunların belli bir çatı altında toplandığı bir yer var mıdır? Buna verilebilecek cevap hayırdır. Çünkü bu gruplar, bir yerde değil her yerde bulunmaktadırlar. Bu gruplar için bazı araştırmacılar veya araştırmalar tarafından ortaya konan tablolardaki durumlar ile ilmi olarak ortaya konmak istenenler aynı şeyler değildir. Çünkü bu türden tablolarda belli bir çerçeveye sıkıştırma gayreti vardır. Dolayısıyla Türkiye'de ferdi anlamda çok dilliliğin olduğunu ancak dilbilim ve sosyoloji disiplininin tanımı çerçevesinde sosyal anlamda çok dilliliğin olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz[209].

---

[206]Olgo İvşina, "Antalya'daki Rusların Gözü Erdoğan ve Putin'de", (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151130_antalya_rus_vatandaslari, 19 Nisan 2016.

[207] "Antalya'daki Ruslar Sandık Başında", (Çevrimiçi) http://www.afyonkarahisar.com.tr/haber-4231- , 19 Nisan 2016.

[208] "Almanlar Neden Türkiye'de Yaşamayı Tercih Etmektedir?", (Çevrimiçi) http://tahmini.tr.gg/ALMANLAR-NEDEN-T-Ue-RK%26%23304%3BYE-h-DE-YA%26%23350%3BIYOR-f-.htm, 24 Kasım 2016.
Ülkemizde bulunan yabancıların sayısı için Bkz. "Türkiye'de Yaşayan Yabancı Sayısı 650 Bin Kişiyi Geçti", (Çevrimiçi) http://m.turkinfo.nl/turkiye-de-yasayan-yabanci-sayisi-650-bin-kisiyi-gecti/13956/, 24 Kasım 2016.

[209] Bkz. Çok Dillilik Türleri

Türkiye çok zengin bir kültür dünyasıdır fakat bu zenginliğin sebebi topluluklardan ve sosyal gruplardan gelmemektedir, mirastan gelmektedir. Bunların hepsi Osmanlı mirasının üst üste katlana katlana Türkiye'de birikmiş hâlidir. Dolayısıyla Türkiye'nin çok dilli bir ülke olduğunu söyleyebiliriz ancak bu çok dillilik, Avrupalıların kastettiği veya Avrupalı bakış açısına göre olan bir çok dillilik değildir. Çünkü Avrupalılar, çok dilliliği; siyasi zemine yaslanan, kurumları olan, eğitim-öğretim hayatında edinim ve öğretim statüsünde imkânları olan bir alanda görmektedir. Türkiye'de böyle bir durum olmamakla birlikte böyle bir talep de yoktur. Peki, Osmanlı Devleti'nde var mıydı? Bin yıldan beri var mıydı? Bu soruya cevabımız hayırdır. Bu, ancak Avrupa'nın biçtiği kıyafeti Türkiye'ye geçirip giydirmeye çalışmaktan ibarettir. Giydirilmeye çalışılan bu kıyafet, bize tarihi yönden de hâlihazırımızdaki yönden de uygun değildir; en doğru ifadeyle bu kıyafet bize hiçbir yönden uymamaktadır. Onun için bu bazı kitleler tarafından yapılan araştırmaları veri olarak kullanmak son derece yanlıştır. Çünkü onlar bize yüzdeler vermekteler ve bu yüzdeler anketlere göre verilmektedir[210]. Bununla birlikte her anketi incelediğimiz zaman karşımıza çok farklı tablolar çıkmaktadır. Şunu da belirtelim ki anketleri bir ölçme değerlendirme aracı olarak kullanmak oldukça yanlıştır.

[210] KONDA tarafından 2007 yılında yapılan ankete göre Türkiye'de kullanılan ana dillerinin oransal sıralaması aşağıdaki gibidir[210]:

Ana Dili	Oran
Türkçe	% 84,54
Arnavutça	% 18,15
Kürtçe	% 11,97
Arapça	% 1,38
Zazaca	% 1,01
Türkî Diller	% 0,28
Balkan Dilleri	% 0,23
Lazca	% 0,12
Çerkezce	% 0,11
Ermenice	% 0,07
Kafkas	% 0,07
Rumca	% 0,06
Batı Avrupa Dilleri	% 0,03
İbranice	% 0,01
Kıptice	% 0,01
Diğerleri	% 0,02

"Türkiye'de Konuşulan Diller", (Çevrimiçi) http://www.turkcebilgi.com/t%C3%BCrkiye'de_konu%C5%9Fulan_diller, 14 Nisan 2016.

Çünkü anketin elde etmek istediği sonuçlar, kişilerin önceden verdiği hükümler istikametinde olmaktadır. Hâlbuki objektif ankette önceden verilen hükümleri tasdik etmek pek de doğru bir davranış değildir. Dolayısıyla bu noktada anketleri kullanıp Türkiye'de şu kadar dil, şu kadar etnik yapı var deyip bunu yüzlük sayılarla ortaya koymak doğru değildir.

Tarihteki Türk imparatorluklarında da devletlerinde de bahsettiğimiz üzere Türk devletlerinde ve imparatorluklarında hâkim unsur her zaman Türk olduğu için devletin resmî dili Türkçe olmuştur. Ancak çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü yapı varlığını korumuş, her topluluk kendi ana dilini konuşmuş ayrıca hiçbir zaman Türk dili sosyal sahalarında gayri Müslim unsurlara dayatılmamıştır. Bugün de sosyal hayatta çeşitli toplulukların varlığı ve onların kendi ana dillerini kullanmaları, çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir hayat tarzının (kendi içlerinde sınırlı olmak kaydıyla) var olduğunu kanıtlamaktadır. Çünkü Türk tarihini oluşturan devletlere baktığımızda hiçbir zaman tek dilli, tek topluluklu, tek milletli ve tek kültürlü bir hayat tarzının olmadığı daha doğrusu bunun mümkün olamadığı eldeki tarihî verilerden, göstergelerden yola çıkılarak anlaşılabilmektedir. Aynı zamanda bu durumun tarihte hiçbir zaman ayrışma veya bölünme zeminine çekilmediği de bir gerçekliktir.

1.12. Çok Kültürlülük

Kadim zamanlardan beri var olan ancak o dönemlerde adı koyulmayıp sadece devletlerde ve imparatorluklarda; farklı toplulukların, dillerin, dinlerin ve kültürlerin bir arada bulunması suretiyle tabii bir şekilde ve bir hayat tarzı olarak yer edinmiş çok kültürlülük bugün artık Batılı araştırmacılarla adı konan; dilbilim, sosyoloji ve politika gibi çeşitli disiplinlerle de ilgisi bulunan önemli kavramlardan biridir.

Kültürel çeşitlilik olarak da nitelendirilen çok kültürlülük özellikle 20. yüzyılda üzerinde önemle durulan bir alan hâline gelmiştir. Bunun temel nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Savaşlar
- Göçler
- Teknolojik gelişmeler
- Medyatik gelişmeler
- Küreselleşme

Yukarıda zikredilen nedenler, çok kültürlülüğün günümüz dünyasında *isim* olarak yer almasını sağlamış olmakla birlikte onu 1980'li yıllardan itibaren üzerinde sıkça durulan ve özellikle politik argümanlar doğrultusunda ele alınan bir kavram hâline getirmiştir. Hatta

günümüzde küreselleşmenin, savaşların ve göçlerin, hayatın bütün alanında yaptığı değişimler neticesinde meydana getirdiği yeni bir hayat tarzı, çok kültürlülük kavramını ön plana çıkarmıştır.

Çok kültürlülüğün günümüzdeki boyutuna yer vermeden önce tarihî boyutuna yer vermek, kavramın daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Çok kültürlülük, tarihin çok eski dönemlerinden beri var olmuştur. Işıl Adaklı tarafından ifade edildiği üzere çok eski zamanlarda kadim insanlar, klanlar şeklinde yaşamış ancak iklim, tabii afetler, gıda arayışları gibi çeşitli etkenler, toplulukların farklı bölgelere göç etmesine yol açmıştır. İlerleyen zamanlarda tarım toplumları oluşmuş, tarım uygulamalarına toplumun her kesiminden kişiler katılmaya başlamıştır. Antik Mısır, Mezopotamya ve Hindistan gibi bölgelerin sınırları genişlemiş, sınırlar genişledikçe farklılıklar artmış; Asya, Afrika ve Anadolu topluluklarından pek çok insan, aynı medeniyetin sınırları içinde varlıklarını sürdürmeye başlamıştır[211]. Dolayısıyla birbirinden farklı toplulukların bir arada yaşamaya başladığı bir hayat biçimi de vücut bulmaya başlamıştır. Bu çeşitlilik sadece topluluk bazında olmamış; farklı dinlere, dillere ve kültürlere mensup insanlar da tek bir çatı altında varlıklarını sürdürmeye başlamıştır. Bir bölgedeki toplulukların sayısının artması tarımın da belli bir verimlilik içerisinde yapılmasını gerekli kılmış dolayısıyla tarımdaki verimliliği artırmak da bir bölgenin diğer bir bölgeyle ticari münasebetini zaruri hâle getirmiştir. Böylece ticari ilişkiler, farklı topluluklarla olan iletişimi artırmakla kalmamış onlarla kültürel yönden de çeşitli temasların kurulmasını sağlamış bu da kültürel zenginliği artırmıştır[212].

Bölgelerin sınırlarının genişlemesiyle, sınırların içerisine yeni toplulukların ve de kültürlerin dahil olmasıyla birlikte Roma İmparatorluğu, Pers İmparatorluğu ve Hun İmparatorluğu gibi çeşitli imparatorluklar meydana gelmiştir.

Tarihî boyutta çok kültürlülüğe; bazı tarihî hadiseleri, medeniyetleri, coğrafyaları ve devletleri örnek olarak vermek mümkündür. Mesela tarihî hadise noktasında verebileceğimiz

---

[211] Işıl Adaklı, **Osmanlı'da Kültürel Çoğulculuk Biçimleri ve Millet Sistemi**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Yapı ve Sosyal Değişim Analizleri Bölümü, 2013, s. 2, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/5602072/Osmanl%C4%B1da_K%C3%BClt%C3%BCrel_%C3%87o%C4%9Fulculuk_ve_Millet_Sistemi 12 Ekim 2016.

[212] Bununla birlikte burada belirtilmesi gereken önemli bir husus vardır. O da tarım toplulukları ile bozkır toplulukları arasındaki farklılıklardır. Çünkü tarım toplulukları denilen topluluklarla bozkır toplulukları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Tarım toplulukları yerleşik oldukları için sınırlarının genişlemesinin yanında ticaret yollarının açılması yani ticaret yollarının teşekkül etmesi (İpek, Baharat, Kürk yolu) gibi etkenler de çok dillilik ve çok kültürlülük ilişkilerinin en önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir aslında. Yerleşik toplumlar için bu bilhassa daha önemlidir (tam bir organizasyonun olması, her şeyin hazır olması). Ticaret yollarına açık olan yerlerin hepsi çok dillilik ve çok kültürlülük güzergâhlarını vermektedir gerçekte.

örnek Kavimler Göçü'dür. Çok kültürlülüğün bariz şekilde görüldüğü dönem 4. yüzyılda Türklerin (Avrupa Hunları) yol açtığı ve dolayısıyla Avrupa coğrafyasının bugünkü şeklini almasına, daha da önemlisi Avrupa coğrafyasında çok dilli ve çok kültürlü hayatın yaygınlaşmasına neden olan Kavimler Göçü (374)'dür. Güsamettin Erdoğan'a göre bu hadise, yeni toplulukların ve milletlerin ortaya çıkmasını sağladığı gibi birçok kültürün de kaynaşmasına vesile olmuştur[213]. Bunun tipik misali kazılarda da görülmektedir. Mesela Bergama'da yapılan kazılarda toprağın üst üste yığılmış olan katları medeniyet katlarını da göstermektedir bir bakıma[214]. Dolayısıyla Anadolu toprakları yedi ayrı medeniyetin topraklarına, katlarına sahip bulunmakta ve büyük bir zenginliği yansıtmaktadır.

Medeniyet noktasında verebileceğimiz örnekler sayıca fazladır. Ancak burada her bir medeniyete yer vermek yerine sadece birkaç medeniyete vurgu yapmak daha doğru olacaktır. Mesela tarihi çok eskilere dayanan ve çok sayıda dine ev sahipliği yapan Çin medeniyeti, çok kültürlülük noktasında önemli bir yere sahiptir. Bunun temel nedenini Çin'de Konfüçyüs, Budizm, Taoizm, Hıristiyanlık, Musevilik ve İslâm gibi çeşitli dinlerin görülmesi ve dinler aracılığıyla farklı kültürlerle temasların sağlanması oluşturmaktadır[215]. Yani Çin'de veya Çin medeniyetinde çok sayıda dinin meydana getirdiği çok kültürlü bir hayat tarzı mevcut olmuş ve temaslar genellikle din kanalıyla gerçekleşmiştir.

Medeniyet noktasında verebileceğimiz bir başka örnek de Hindistan'dır. Hindistan da tarih boyunca çok kültürlü olan ve bu durumunu hâlâ muhafaza eden yerlerden biridir. Verimli topraklarının oluşu ve bu durumun meydana getirdiği işgaller, çok kültürlü bir Hindistan medeniyetinin tesisini sağlamıştır[216]. Ayrıca Hindistan'ın tarihî anlamda sahip olduğu bu çok kültürlü yapı hâlâ görülmektedir.

Tarihte bazı coğrafyaların da çok kültürlü olduğu görülmektedir. Mesela Avrupa coğrafyasına bakıldığı zaman özellikle orta çağda krallıklar (Habsburg Krallığı, İsveç İmparatorluğu, Latin İmparatorluğu) görülmekle birlikte Avrupa'da feodal toplumlar da iyice belirginleşmiş, gerek kralların gerekse de feodal beylerin hâkimiyetine dayanan monarşik yapılar güçlenmeye başlamıştır. Ancak bu yapılanmaya rağmen yine farklı diller, kültürler,

---

[213] Güsamettin Erdoğan, "Çokkültürlülük, Çoğulculuk ve Din Eğitimi: Fırsatları ve Sorunları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı", İstanbul, 2012, s. 79.

[214] Ayrıntılı bilgi için bkz. "Bergama Kazısı", (Çevrimiçi) http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/Eklenti/9482,bergama-kazisipdf.pdf?0, "Bergama Müzesi", (Çevrimiçi) http://www.mekan360.com/360fx_bergamaarkeolojimuzesiarcheologymuseum-izmir-bergama.html, 26 Aralık 2016.

[215] Güsamettin Erdoğan, a.e., s. 79.

[216] Güsamettin Erdoğan, a.e., s. 79.

dinler ve ırklar da bütün zenginliğiyle kendisini göstermiştir[217]. Kısacası o zamanki siyasi yapılanmaların dahi çok topluluklu, çok dilli ve çok kültürlü bir hayat tablosunun devamına herhangi bir engel oluşturamadığı görülebilmektedir.

Çok kültürlü olan coğrafyalardan bir diğeri de Anadolu'dur. Farklı uygarlıkların beşiği olarak nitelendirilen bu coğrafya, birbirinden farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan bir manzara sergilediği için çok kültürlülüğün önemli örneklerinden birini oluşturmaktadır. Tarihte her zaman bir Türk yurdu olarak kalmamış olan Anadolu; Bizans, Pers, Hitit gibi çeşitli medeniyetlerin ve o medeniyetlerden olan farklı toplulukların ve kültürlerin hayatlarını sürdürmelerini sağlayan bir coğrafya olmuştur[218]. Dolayısıyla Anadolu'da çok eski dönemlerden beri var olan çok topluluklu ve kültürlü yapı hiçbir zaman sonlanmamış aksine kendisinden sonraki medeniyetlere, imparatorluklara ve devletlere de miras olarak kalmıştır.

Tarihte çok topluluklu ve çok kültürlü yapıyı idame ettiren çeşitli Türk devletleri bulunmaktadır. Bunlardan biri Selçuklu diğeri de Osmanlı Devleti'dir[219].

Osmanlıdan önceki dönemde hüküm süren Selçuklular; Anadolu coğrafyasına geldikleri zaman kurdukları devletin hâkim unsuru olmalarına karşın kendi dillerini ve kültürlerini tebaasında bulunan hiçbir topluluğa dayatmamış, o coğrafya içerisinde yaşayan hiçbir topluluğun diline, dinine ve kültürel hayatına karışmamıştır[220]. Selçuklular'ın Arap medeniyetleriyle olan siyasi, ticari ve dini münasebeti ve özellikle İslâm'ın tesiri (Arapçanın, Farsçanın öğrenilmesi) de ister istemez çok kültürlü bir hayatın varlığını kaçınılmaz kılmıştır[221].

Selçuklular'dan sonra tarih sahnesine çıkan ve coğrafi anlamda önce Bizans'ın kalıntıları üzerinde yükselen Osmanlı Devleti de çok kültürlülüğü yansıtma noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Osmanlı Devleti'nde çok kültürlülüğü yansıtan göstergelerin başında

---

[217] Işıl Adaklı, a.g.e., s. 3.

[218] Hacer Çelik, "Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü", **U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 9, S. 15, 2008/2, s. 328.

[219] "Türkler 11. yüzyılda Anadolu'ya göçmen olarak geldiler. Bunu takip eden 200 yıl içinde bölgeyi 1000 yıllık tarihiyle besleyen Bizans kültürüne sahip çıkmak konusundaki başarılarında, göçmenliğin getirdiği hoşgörü alışkanlığı anahtar bir rol oynadı. Üçüncü bir 100 yılın sonunda, Doğu Avrupa'da karşılaştıkları Rönesans başlangıcına direnmek yerine, bunu Avrupalılar için bir "tazelenme" olayı olarak değerlendirdiler. İstanbul'u ele geçirmelerine rağmen; Bizans'a dil, din ve kültür özgürlüğü verip Ortodoks kilisesinin devamlılığını değiştirmediler. Kentten kaçan yüz bin Bizanslıyı geri getirerek sonra da bütün Avrupa'yı inandıracak kanun ve fermanları çıkartarak farklı dil, farklı din ve farklı kültürleri bu yeni kurulan düzende çokkültürlülük anlayışıyla saygı ve özgürlük içinde korudular…" Ahmet Gürsoy, **İstanbul ve New York'ta Tarih Boyu Çokkültürlülük**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2011, s. 44. Yani yazar burada zaten anlayış olarak çok kültürlülüğün var olduğunu belirtiyor.

[220] Mehmet Aydın, "Türk Toplumunda Dînî Hoşgörünün Temelleri", **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 8, 1999, s. 11-14.

[221] Çok dillilik ve çok kültürlülük konusunda ayrıntılı bilgi için Selçuklular'da Çok Dillilik başlığına bakılabilir.

Fatih döneminde (1451-1481) uygulanan ve kültürel çeşitliliğin var olduğunu gösteren, Millet Sistemi gelmektedir[222]. Millet Sistemi'nin temel amacı, devletin bünyesinde yer alan gayri müslim toplulukların dil, din ve sosyal hayat gibi temel konularda yaşama haklarını güvence altına alarak devamını sağlayabilmektir. Zaten imparatorluk denmesinin sebebi de budur. Bu sistemle topluluklar birbiriyle entegre olup hayatlarını sürdürebilmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin millet sistemi dışında çok kültürlü bir hayata sahip olduğunu yansıtan göstergelerden birini de 17. yüzyılda yaşamış meşhur seyyah Evliya Çelebi'nin *Seyahatname* isimli eseri oluşturmaktadır. *Seyahatname*, Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü, milletli, topluluklu, dinli, mezhepli ve dilli olduğunu kanıtlayan önemli bir göstergedir ve 10 ciltten ibarettir. Evliya Çelebi bu eserinde, Osmanlı Devleti'nin çok milletli, çok topluluklu yapısını ve zengin kültürünü gözler önüne sermektedir. Çelebi, gezileri esnasında devletin bünyesinde var olan toplulukları, kültürleri ve de inançları çeşitli başlıklar altında okuyucuya sunmaktadır. Eser bu yönüyle aslında devletin çoklu hayat biçimine yer verdiği ve devletin siyasi yapısını sosyal hayattan örnekler vererek bize yansıttığı için ayrıca önem teşkil etmektedir[223].

Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü olduğunu yansıtan göstergelerden biri de devletin başkenti olan ve kozmopolit bir yapının görüldüğü İstanbul'dur. İstanbul'da çok kültürlülüğün var olduğunu belirten çeşitli göstergeler bulunmaktadır. Mesela İstanbul'un Beyoğlu semtinde ve bunun gibi farklı semtlerde çeşitli dinlere ait ibadet yerleri bulunmaktadır. Bu ibadet yerlerinin mimari yapıları çok renkli topluluk yapısından dolayı birbirinden farklı olmaktadır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başından günümüze kadar gelen çeşitli binalar bulunmaktadır. Bunların mimarları sadece Türklerden oluşmamakta Hıristiyan ve Musevi gibi farklı dinlerin ve milletlerin mimarlarından da oluşmaktadır[224]. Bununla birlikte İstanbul'da çeşitli inançlara ait mezarlıkların da bulunması çok kültürlülük göstergelerini sunmaktadır. Örnek vermek gerekirse Şişli'deki ve Bağlarbaşı'ndaki Ermeni Mezarlığı, Arnavutköy'deki, Kilyos'taki, Ortaköy'deki, Hasköy'deki Musevi Mezarlığı; Altunizade, Reşitpaşa, Hasanpaşa,

[222] Detaylı bilgi için bkz. Uğur Kurtaran, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 8, Sonbahar 2011, s. 57-71.
[223] Ayrıntılı bilgi için bkz. Semiha Muhterem Ataman, "Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'sindeki Çokkültürlülük Yansımaları: Bilâdüşşâm", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, 2015.
[224] Sâkine Eruz, **Çokkültürlülük ve Çevirmenler, Osmanlı Devleti'nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2010, s. 15.

Edirnekapı, Şişli'deki Rum-Ortodoks Mezarlıkları gibi daha adını sayamayacağımız çokluktaki farklı milletlere, dinlere ve kültürlere ait mezarlıklar bulunmaktadır[225].

Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü, çok milletli, çok topluluklu ve çok dilli olduğunu yansıtan göstergelerinden birini de 1877 yılında kurulan ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı milletvekillerinin bir arada bulunduğu fotoğraflar oluşturmaktadır. Ermeni, Rum, Musevi, Bulgar ve Yemenli gibi milletvekillerinden oluşan fotoğraftaki insanlar hem kendilerine özgü kıyafetlerini giyinmiş hem de milletvekillerinin isimleri fotoğrafların altına Arap alfabesi ile Osmanlı Türkçesi yazılmış ve onun altına da Latin alfabesiyle Fransızca yazılmış şekildedir[226]. Burada çeşitli alfabelerin ve dillerin bir arada bulunması durumu çok dilliliği de yansıtan önemli bir göstergedir.

Çok kültürlülüğün tarihî görünümüne yer verdikten sonra günümüzdeki boyutuna ve bazı ülkeler tarafından ele alınış şekline de yer verebiliriz. Ancak çok kültürlülüğü günümüzdeki boyutuyla değerlendirebilmek için de öncelikli olarak bazı soruların cevaplandırılması önemli görülmektedir. Bu sorular şöyledir:

- Kadim zamanlarda adı konmamış ancak tabii bir hayat tarzı ve bir anlayış olarak sürdürülmüş çok kültürlülük günümüzde teorik düzlemde nasıl bir boyutta ele alınmaktadır?

- Hangi olaylar, gelişmeler ve durumlar söz konusu kavramın dünyanın birçok ülkesinde gündeme gelişine zemin hazırlamıştır?

- Tarihin her döneminde var olan ve çeşitli nedenlerle popüler bir hâle getirilen çok kültürlülük ne zaman bir isim hâlinde kullanılmaya başlanmıştır?

Ancak bu sorular öncelikle üzerinde ehemmiyetli bir şekilde durulması gereken ve çok kültürlülükle birlikte ele almamızı gerekli kılan modernizm, modernite ve postmodernizm kavramlarının verilmesinden sonra cevaplanmaya çalışılacaktır.

Nesrin Kale'ye göre modern kelimesi anlam olarak çağcıl, çağdaş, yeni, asrî şeklinde kullanılmakta olup modernizm kavramı da çağcılık, yenilikçilik anlamında kullanılmaktadır. Ona göre kavram muhteva olarak her dönemde yeni şeylerle değişmekte bununla birlikte eskiden yeniye geçişi vurgulamaktadır. Çağcıl ise yeni olan şeyleri tasvir etmektedir. Bütün

[225] "İstanbul'da Bulunan Gayri Müslim Mezarlıkları", (Çevrimiçi) http://www.mynet.com/haber/ilginc-haberler/istanbulda-bulunan-gayri-muslim-mezarliklari-613622-1, 28 Ocak 2016.
[226] Sâkine Eruz, **a.g.e**., s. 23.

bunlarla birlikte modernlik dediğimiz durum 1990'ların Türkiye'si 1980'lerin Türkiye'sinden daha moderndir şeklinde düşünüldüğünde kavram daha net bir şekilde anlaşılabilecektir[227].

Modernizm kavramı yeni bir dünya görüşünü, kültürel gelişmeyi ve hayat tarzını belirtmekle beraber Ortaçağ'ın düşünme tarzına ve hayat kalıplarına bir tepkidir[228]. Kısacası Batı düşüncesinin bir ürünüdür ve eskiye bir nevi tepki göstermenin adıdır. Fransız göstergebilimci olan Roland Barthes'e göre kavram, 19. yüzyılda bir momentte toplanan yeni sınıfların, teknolojinin ve iletişimlerin evriminin sonucu olarak türeyen dünya görüşlerinin çoğullaşması demektir[229]. Sanat ve mimariyle ilişkili olan kavramın kapsam ve etki alanı oldukça geniştir. Marshall'a göre zamanın teknolojik, siyasal ve ideolojik değişimleri ile gelişmelerini etkileyen hatta onlar tarafından etkilenmiş entelektüel bir harekettir[230].

Kapsam ve etki alanı geniş olan modernizmde ve onun ifade ediliş tarzı olan modernist düşüncede öteki ve ötekileştirme kavramlarına sıkça rastlanmaktadır. Ötekileştirme durumunun da belirgin yansıması millî devlet modellerinde görülmektedir. Çünkü millî devletlerde tek olma durumu esastır ve tek olanın haricindekiler umumiyetle ötekileştirilmektedir. Yani buna göre millî devletlerde kimin tek olduğu ve ötekileştirileceklerin kimler olması gerektiği büyük bir problem oluşturmaktadır[231]. Dolayısıyla modernizmde daha doğrusu modernist düşüncede homojenleştirici bir eğilimin olduğu, çoğulcu yapıları (çok kültürlü, çok topluluklu hayat) ötekileştirerek onları yok saydığı bariz bir şekilde görülmektedir. Hatta modernist düşünce; homojenleştirmeye dönük ideolojiler neticesinde çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir yapının egemen olduğu hayat tarzını baltalamış ve bu nedenle tarihten beri var olan farklılıklara, zenginliklere zarar vermiştir. Netice olarak modernist düşünce, imparatorluktan millî devlete geçiş sürecinde büyük bir rol oynamış ve eskisinden oldukça farklı olan bir dönemin başlangıcına yol açmıştır.

Modernizm gibi modernite kavramı da çok kültürlülüğü yorumlama noktasında önem teşkil etmektedir. Çünkü her iki kavram da düşünsel yönden ve uygulama yönünden hem

---

[227] Nesrin Kale, "Postmodernizm-Hermeneutik ve Eğitim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 2, 1995, s. 282.
[228] Murat Yıldırım, "Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C. 7, S. 1, 2010, s. 704.
[229] Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yay. 1999, s. 508.
[230] Gordon Marshall, **a.e.**, s. 508.
[231] Sedat Kurşunlukaya, "Modernizm ve Postmodernizm Bağlamında Toplumsal Hareketler ve Elektronik Dünya Hareketleri: Anonymous ve Redhack",
(Çevrimiçi) http://sedatkursunlukaya.blogspot.com.tr/2013/05/modernizm-ve-postmodernizm-baglaminda.html, 8 Kasım 2017.

dönemleri hem geleneksel toplum düzenini hem de siyasi anlayışları (millî devlet, tek tipleştirme) önemli ölçüde etkilemiştir.

Modernite kavramı ilk olarak önemli bir düşünür olan Hegel tarafından kullanılmıştır. Hegel modernite kavramını 'yeni zamanlar' şeklinde anlamlandırmıştır. Kavram genel anlamda 17 ve 18. yüzyıl sonrasında ortaya çıkan yeni hayat biçimine ve bilinçlilik durumuna gönderme yapmaktadır[232]. Evrim Düzenli'ye göre modernite Avrupa'daki ekonomik ve teknolojik gelişmelerin ortaya koyduğu bir üründür ve en dikkate değer tarafı da tek kültür imajını dayatmasıdır.

> "…Özellikle sanayileşme (dolayısıyla kentlerde yaşayan nüfusun artması) ile birlikte teknolojinin gelişimi ve iletişim imkânlarının artmasıyla (dolayısıyla bilginin dolaşım hızının büyük oranda artması), her türlü coğrafi, etnik, sınıf, ulus, din ve ideoloji üzerinden yapılan değerlendirmeleri, geçmişte olduğu biçimiyle yapmayı zorlaştırmıştır. Bu bağlamda modernite, bir taraftan toplumsal gelişim ve kalkınma düşüncesine paralel olarak, toplumlara teknolojik gelişim, ekonomik kalkınma ve paradoksal bir biçimde bireysel özgürlükler ile birlikte bütün bir tek kültür olma imajını dayatır, (Berman, 2001: 27)…"[233]

Tek kültür olma imajını taşıyan modernite, düşünsel bakımdan veya uygulama alanı bakımından sadece Avrupa ile sınırlı kalmamış aynı modernizmde olduğu gibi etkisini dünya çapında göstermiştir. Özellikle millî devletlerin oluşum süreci bu durumu kanıtlamaktadır. Çünkü devletler daha çok modernite düşüncesi çerçevesinde kurulup gelişme göstermişlerdir. Osmanlının çökmesi sonucunda Cumhuriyet inşa edildiği zaman devlet sistemi modernite düşüncesiyle şekillendirilmiştir. Bununla beraber Anadolu coğrafyasında modernite düşüncesinin temelleri Tanzimat'la atılmış ve Cumhuriyet dönemiyle modernite düşüncesi uygulama alanı bulmuştur[234]. Ancak modernist düşüncede olduğu gibi modernitede de 'öteki' imgesi egemen olmuş ve bu nedenle eleştirilmiştir.

---

[232] Amer Shatara, "İslam ve Modernite", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Felsefe Tarihi) Anabilim Dalı, 2007, s. 18-19.
[233] Evrim Düzenli, "Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1960) Modernite Düşüncesinin Mekânsal Kuruluşu: Merkez-Periferi Dinamikleri Bağlamında Trabzon Örneği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, 2009, s. 5.
[234] Evrim Düzenli, a.g.e., s. 5-10.

"Moderniteye bağlı üretilen kavramların bir bölümü, Batı'nın "öteki" imgesi üzerinden ekonomik parametrelere bağlı olarak gerçekleştirdiği faaliyetlerin bir ürünü olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. "Öteki", "oryantalizm", "kolonyalizm ve postkolonyalizm", "oksidantalizm ve aşırı batılılaşma", "globalizm" ve "rejyonalizm" vd. bu kavramlar arasında yer almaktadır."[235]

Modernitede dikkate değer şey millî devlet anlayışıdır çünkü millî devlet, bütün toplum düzenlerini değiştiren önemli bir yapı olarak modernitenin temel dinamiği ve taşıyıcısı olarak görülmektedir ve modern devlet, moderniteyle birlikte yeni bir olgu olarak ortaya çıkmıştır[236]. Modern devletlerde de tek tipleştirme ve homojen eğilimler geçerli olmakta bu nedenle çoklu hayat biçimi (çok topluluklu, çok kültürlü, çok dilli) pek önemsenmemektedir. Çünkü İsmail Çetişli'ye göre modernite sosyal hayatın rasyonelleştirilmesini, evrenselliği, homojenliği ve açıklığı vaat etmektedir[237].

Postmodernizm ise sosyolojinin ilgilendiği bir konudur. Bunda Jean-François Lyotard'ın kaleme aldığı Postmodern Durum (1979) isimli eserin rolü büyüktür. Yazar bu eserinde, ileri kapitalist toplumlarda yaşayan insanların en azından 1960'ların başından itibaren postmodern bir dünyada yaşadığını ilân etmiştir. Böylece Lyotard postmodernizmin yalnızca yeni bir yaratıcı kuram tarzı ya da bütünü olmadığını, aynı zamanda genel bir toplumsal durum olduğunu da ilân etmiştir[238].

Mevcut hayat tarzında küçük de olsa değişimlerin başladığını hissettiren postmodernizmin veya postmodern dönemin teşekkülünde modernizmin getirdiği olumsuzlukların etkisi büyüktür. Bu olumsuzluklar Çetişli'ye göre şöyle verilmiştir:

"Bütün dünyaya ideal olarak sunulan Batı kaynaklı ekonomik ve siyasî modeller, zaman içinde gerçek kimlikleriyle tanınmış ve insanların bu modellere olan güveni sarsılmış; demokrasi ve insan hakları konusundaki çifte standartçı tutum yakinen görülmüş; çok yoğun bilgi bombardımanı ve hızla gelişen teknoloji insanı esir almış; kontrolsüz sanayileşme pek çok çevre problemine sebep olmuş ve dünyayı yaşanmaz hâle getirmiş; milletlerarası silahlanma yarışı, büyük miktarlardaki paranın bu alana

[235] Evrim Düzenli, a.g.e., s. 11.
[236] Keklik Kerimli, "Soykırım, Modernite ve Karşı-Hafıza", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı, 2015, s. 30-31.
[237] İsmail Çetişli, **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, 11. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2010, s. 156.
[238] Gordon Marshall, **a.g.e.**, s. 592-593.

ayrılmasını zorunlu kılmış, sonunda da insanlığın sonu olabilecek nükleer tehdide zemin hazırlanmış; her şeyde esas olan standardizasyon düşüncesi ve uygulaması hayatı tekdüze kılmış ve teknolojinin despotluğuna yol açmış; insanın kapitalist ekonomi veya sermayenin kölesi durumuna düşürülmesi üzerine fert ve ferdî hürriyet yok olmuş; aşırı ferdiyetçilik, insanı kalabalıklar içinde yalnızlığa itmiş; mahallî ve millî değerler, küreselleşme ile evrensel değerlerin hücumuna uğramış; pragmatizm, bütün değerlerin üstünde tutulup diğer değerlerin ölçüsü ve belirleyicisi hâline getirilmiş; madde ilâhlaştırılırken mana yok sayılmış; akıl, pragmatizmin aracı yapılmıştır. Böylece insan yabancılaşma, yalnızlaşma, tatminsizlik, güvensizlik, inançsızlık bunalımları içinde ne olduğu, ne olması gerektiği soruları arasında bir kimlik krizine düşmüştür."[239]

Yukarıda verdiğimiz alıntıda dikkat edilmesi gereken nokta, modernizmin veya modern hayatın kişiyi kimlik krizine sürüklemesidir. Dolayısıyla bu noktada modernizme bir reaksiyon olarak postmodernizm doğmuştur. Kavramın doğuşunda, kimliğini kaybeden insanın kendisini ve modernizmi sorgulaması önemli bir yer teşkil etmektedir. Bununla birlikte postmodernizmde sorgulama eğilimleri 1950 ve 60'lardan itibaren daha da yoğunluk kazanmıştır. Postmodernist düşünce daha çok, ferdi merkez noktasına almış ve onu ön plana çıkartarak yeni bir insan tipi oluşturmuştur. Hatta önemli özelliklerinden biri olan evrensel bütünlükten ziyade her tür çoğulculuktan yana olmasıyla dikkat çekmiştir[240]. Dolayısıyla bütün bu verilerden yola çıkarak postmodernizmde millîliğe fazla yer verilmediği ayrıca tek tipleştirmeye ve homojenleştirme eğilimine bir başkaldırının olduğu söylenebilir. Çünkü postmodernizm tek tipleştirme karşısında çok topluluklu ve çok kültürlü bir hayata kucak açmaktadır. İşte bu noktada da çok kültürlülük ile postmodernizm arasında bir etkilenmenin hatta önemli bir bağın olduğu görülmektedir[241]. Nitekim Yeter'e göre de postmodern dönemde modernizmin tek tip insan modeline karşı çıkılmış; kültürel çeşitliliğe, melezliğe ve bütün farklılıklara önem verilmeye başlanmıştır[242].

[239] İsmail Çetişli, **a.g.e.**, s. 156-157.
[240] İsmail Çetişli, **a.g.e**., s. 157-158.
[241] Bkz. Seyfettin Arslan, "Çokkültürlü Eğitim ve Türkiye: Mevcut Durum, Beklentiler, Olasılıklar", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 15, S. 57, Bahar-2016, s. 413-414. "…1960'lı 70'li ve 80'li yıllar giderek artan küresel Batı hegemonyasının dünya ülkeleri arasında yarattığı siyasal ve ekonomik dengesizlikler, zengin ve fakir ülkeler arasında açılan uçurum ile modernizmin en çok eleştiriye açıldığı ve görünüşte bütün kültürlere saygıyı (çokkültürlülük), özünde ise "ötekileri" kendi hallerine terketmeyi ifade eden postmodernist kuramların serpildiği yıllardır." Şermin Tekinalp, "Küreselleşen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük", **Journal of İstanbul Kültür University**, 2005/1, s. 75-87.
[242] Gaye Belkız Yeter, "Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 15.

Postmodernizm, gerek modernizmin gerekse de modernitenin meydana getirdiği tek düze, homojen yanlısı, ötekileştirici bir hayatın artık sarsılmaya başladığını, millî devlet modelinin süresini doldurarak yerini yeni oluşumlara ve çoğulcu hayata (çok kültürlü, çok topluluklu) bıraktığının işaretlerini vermektedir. Bu durumun meydana gelişinde sadece postmodern anlayış değil küreselleşmenin de etkisi bulunmaktadır. Bunun nedeni de küreselleşme kavramı ele alındıktan sonra verilebilir.

Ertekin'e göre küreselleşme, Fransız İhtilâli'nin getirdiği millî devlet anlayışı ve millî-toplum düşüncesi, Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojik gelişmeler, coğrafi keşifler ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla günümüzün önemli bir dinamiği olmuştur[243].

Hayatımızın bütün alanına yansıyan küreselleşme, son yirmi yıl içinde hem milletlerarası politikada ve diplomaside hem de akademide çokça kullanılan kavramlardan biri hâline gelmiştir. Ancak küreselleşme kavramının gerek politik gerek akademik gerekse diğer çevrelerce farklı bakış açılarına göre ele alınmasından dolayı genel bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte literatürde küreselleşme, uluslararasılaşma, evrenselleşme, liberalizasyon, Batılılaşma, karşılıklı bağımlılık ve modernizasyon gibi çeşitli terimlerle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayı da küreselleşme dinamik, değişken ve çok boyutlu bir kavram olmaktadır[244]. Hatta Emre Kongar'a göre küreselleşme; siyasal, ekonomik ve kültürel ayağa sahip ve dolayısıyla üç boyutu olan önemli bir kavramdır. Siyasal ayak Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal egemenliği anlamına gelmektedir ayrıca bu durum Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünyanın tek kutuplu hâle geldiğini de belirtmektedir. Kültürel ayak olarak da küreselleşme biri ötekine zıt iki ayrı sonuca işaret etmektedir ve birinci sonuç, mikro milliyetçilik şeklinde ortaya çıkmıştır. Mesela Yugoslavya olayında görülen mikro milliyetçilik akımları, millî devleti aşan ve onu daha küçük parçalar hâlinde algılayan bir yapıya sahip olmakla birlikte en küçük kültürel farklılıkları dahi vurgulayarak medya aracılığı ile bunu bütün dünya kamuoyunun dikkatine sunan, ayrıca siyasal açıdan kültürel farklılıkların korunması ilkesini demokratik hak ve özgürlükler alanının ayrılmaz bir parçası olarak gören bir anlayışı da yaygınlaştırmaktadır[245]. Bu mikro milliyetçiliklerle ilgili son kısım küreselleşmenin nihai amacını göstermesi bakımından ehemmiyetlidir. Çünkü mikro milliyetçilik anlayışı, var olan millî devlet modelini dahi göz

[243] Kemal Gürcan Ertekin, "Küreselleşme", **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, S. 7, 2014, s. 29.
[244] Fırat Bayar, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, s. 25-34.
[245] Emre Kongar, "Küreselleşme, Mikro Milliyetçilik, Çok Kültürlülük, Anayasal Vatandaşlık", (Çevrimiçi) https://www.kongar.org/makaleler/mak_kum.php, 8 Kasım 2017. (Çalışmamızda daha çok küreselleşmenin siyasi ve kültürel boyutu çok kültürlülüğü yorumlama açısından önemli görüldüğü için üzerinde durulmuş bu nedenle küreselleşmenin ekonomik boyutuna yer verilmemiştir)

önünde bulundurmamakta onu daha da küçük parçalara bölme düşüncesini taşımaktadır. Küreselleşmenin en küçük farklılıkları bile dikkate alması ve mikro milliyetçiliklere yer vererek millî devletlerin bölünecekleri sinyalini vermesi bütün insanlık için tehdit oluşturuyor gibi görünmektedir. Bu noktada günümüzde popülaritesi yükselen ve özellikle politik amaçlar doğrultusunda yer verilen çok kültürlülükte çeşitliliklerin önünü açma girişiminin küreselleşmeyle ilişkili olarak sürdürüldüğü ancak dünya çapında bazı olumsuzlukları da beraberinde getirebileceği düşünülmektedir. Mesela Ertekin'e göre millî kimlikten küresel kimliğe bürünmek, kültürel sınırların ortadan kalkması, egemenlik kavramının sorgulanması gibi şeylerin hepsi hem küreselleşmenin tanımını vermektedir hem de hayatın seyrinde ve sonucunda olacak şeylerdir[246].

Netice itibariyle küreselleşmeyle, millî devletler döneminin ve çağının kapanmakta olduğuna ve yeni bir hayat safhasının başlangıcına gidildiğine işaret edilmektedir.

Peki, çok kültürlülük kavramı günümüzde teorik düzlemde nasıl bir boyutta ele alınmaktadır ve ne zaman bir isim hâlinde kullanılmaya başlanmıştır? Bu soruların cevapları bazı araştırmacılar tarafından verilmiştir. Mesela Doytcheva tarafından çok kültürlülüğün yeni bir kavram olduğu belirtilmiş, sıfat olarak ilk kez 1941 yılında İngilizcede eski milliyetçiliklerin bir anlam ifade etmediği, önyargısız ve bağsız fertlerden oluşan kozmopolit bir toplumu nitelemek için kullanıldığı (Lacorne, 1967) isim olarak da 1970'li yılların başında Avustralya ve Kanada'daki toplumların bir özelliği olan kültürel çeşitliliği teşvik eden devlet politikaları için kullanıldığı belirtilmiştir. 1970-1980 arasında başlık olarak "çok kültürlülük" ifadesinin bulunduğu bütün kitapların, Kanada'da ve Avustralya'da basıldığı (Glazer, 1997), kavramın Oxford Sözlüğü'ne girişinin de ancak 1989 yılında mümkün olduğu ifade edilmiştir. Doytcheva'ya göre bu kavramın popülaritesi birkaç yıldan beri gerek kamusal alanda gerek siyasi alanda, sivil toplumda ve de araştırmalarda artmış özellikle bir isim olarak doğduğu Amerika kıtasını aşarak farklı kıtalara kadar yayılmış ve farklı bakış açılarına göre ele alınmıştır[247]. Bunun yanı sıra çok kültürlülükle ilgili bir diğer tanım da yerli gruplarla ve göçmen gruplarla ilişkili olarak verilmektedir:

> "ABD'de Anglo-Saksonlar ile diğer Avrupalı göçmen grupları- başta İrlandalılar, Almanlar, İtalyanlar, Polonyalılar vd.- ve Amerikan yerlileri arasındaki; Kanada'da Anglofonlar ile Frankofon topluluk ile her iki topluluğun yerli halklar ile olan; nihayet

[246] Kemal Gürcan Ertekin, "a.g.e.", s. 28.
[247] Milena Doytcheva, **Çokkültürlülük**, 3. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 15-16.

Avustralya'da Avrupalı göçmen toplumu ile yerliler arasındaki siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin boyutlarını ortaya koymak için kullanılan kavramlardır."[248]

Doytcheva'nın ve Koçak'ın naklettiği bilgilere bakılırsa çok kültürlülük kavramının doğuş yerinin veya ilk kullanıldığı alanın Amerika (Kanada[249]) ve Avustralya kıtalarının olduğu ve yerli topluluklarla göçmen toplulukları kapsadığı anlaşılmaktadır.

Mustafa Koçak'a göre çok kültürlülük kavramının ortaya çıktığı mekânın Kuzey Amerika olarak gösterilmesinin nedenleri göç hareketleridir[250]. Çünkü 1900'lü yılların başlarında Amerika ve Kanada, başta Avrupa kıtasından olmak üzere diğer kıtalardan fazla göçe maruz kalmış bu da Amerika'da çok topluluklu ve kültürlü bir hayatın var olmasına neden olmuştur. Ama Koçak'ın belirttiği üzere söz konusu kavram her ne kadar Amerika çıkışlı olsa da bütün dünyaya yayılmıştır. Çünkü çok topluluklu ve çok kültürlü olma durumu sadece Amerika, Kanada ve Avustralya'ya has değildir. Bugün dünyada çok sayıda ülke çok topluluklu ve çok kültürlü bir yapıya sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla çok kültürlülük Amerika, Avustralya ve Kanada dışında bütün ülkelerin topluluk ve kültür yapısıyla birlikte sahip olduğu önemli bir olgudur.

Peki, birçok araştırmacı tarafından ele alınan, hakkında çok sayıda tartışmanın yapıldığı kavramın genel geçer bir tanımı var mıdır? Bu sorunun cevabı da yine Koçak tarafından verilmiştir. Ona göre söz konusu kavram, Batı siyasal düşüncesinde 1970'lerin ikinci yarısından bugüne bazı makalelerde ele alınmasına ve 1980'li yıllarda fazlaca kullanılmasına rağmen anlamı net bir şekilde verilememiştir. O, bunun temel sebebini çok

[248] Mustafa Koçak, a.g.e., s. 43.

[249] "İlk olarak çokkültürlülüğün bir politika olarak benimsendiği Kanada'da kavrama duyulan ihtiyacın Kanada'daki on eyaletten biri olan Quebecliler ile diğer dokuz eyaletin yönetimi arasındaki tartışmalardan doğduğu söylenebilir. Doytcheva'nın belirttiği haliyle Ülkede İngiliz Kanadalıların Fransız Kanadalılardan daha etkin olmaları üzerine 1960lı yıllardan itibaren Fransız Kanadalılar arasında özerklik söylemleri görülmeye başlamıştır. Bu söylemler karşısında Kanada Federal Hükümeti tarafından önce, 1969 yılında Fransızların işe alınmasını kolaylaştıran bir uygulama olarak iki dillilik ilan edilmiştir. Ancak ülke içindeki milliyetçilik talepleri dinmemiştir. Bu taleplere bir cevap olarak federal hükümet 1971'de çokkültürlülük politikasını uygulamaya koymuştur. Bu çokkültürlülük siyaseti ile hedef, aynı statüde bireylerden oluşan yeni bir Kanadalı kimliğini teşvik etmektir (Doytcheva, 2009: 37-38). Bu gelişmeler de göstermektedir ki Kanada'daki çokkültürlülük politikasında asıl amaç ülkenin bütünlüğünü korumak ve ülke içindeki farklı siyasal eğilimlerin önüne geçmektir (Say, 2013: 177-182)." Yine Say'a göre Avustralya'da çok kültürlülük politikası göç politikası eliyle ülke nüfusunun çeşitlenmesine bağlı olarak oluşmuştur. Ömer Say, "Çokkültürlülük Kavramı ve Anlamın Çokluğu", **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 7, S. 1, 2017, s. 31-32.

[250] Mustafa Koçak, a.g.e., s. 45. (Ancak yazara göre çok kültürlülük kavramı daha sonra dünyanın neredeyse her yerindeki çoğulcu toplum yapılarında öne çıkan farklılık taleplerinin nitelenmesinde kullanılmaya başlanmıştır.)

kültürlülüğün baskın geleneksel düşüncelerden çeşitli açılardan farklılaşan yeni politik, sosyal ve kültürel perspektifleri bir araya getirme çalışması olarak ifade etmektedir[251].

Çınar'a göre çok kültürlülük, 1980'lerle birlikte modern topluma ve millî devlet modeline getirilen eleştiriler ile artan küreselleşme eğilimleri sonucu yaygınlık kazanmış bir sosyo-kültürel olgudur. Ayrıca ekonomik ve siyasi dengelerdeki değişimlerin de bir sonucudur. Çok kültürlülük anlayışının ortaya çıkışının temel etkenleri birbirine zıt gibi görünen tarihî ve kültürel değişimlerle bağlantılıdır[252].

Çok kültürlülük, bir devlet içerisinde yer alan azınlıklar, göçmenler, etnik topluluklar gibi çeşitli konuların merkezinde yer almaktadır. Çoğulcu toplum yapılarında baş gösteren farklılık taleplerinin nitelenmesinde kullanılmaya başlayan ancak sadece göçle değil millî devlet inşa süreçlerinde ortaya çıkmış çok topluluklu devletlerdeki sorunlar ya da dinsel çoğulculuktan kaynaklanan toplumsal sorunlar, çok kültürlülük ve onunla bağlantılı olarak azınlık hakları bağlamında tartışılmaya başlanmıştır[253].

Bununla birlikte çok kültürlülük politikaları 1960'lı yıllarla birlikte başlamış[254] ve bunda özellikle göç hareketlerinin etkisi büyük olmuştur. Çünkü Sanayi Devrimi sonrasında zengin ülkelere doğru, İkinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında zulümden kaçmak ve misafir işçi gibi gidilen ülkelerde kalmak amaçlı göç hareketleri meydana gelmiştir. Bunların devamı sonrasında oluşan sosyal sorunlar, çok kültürlülük politikalarının gündeme gelmesini sağlamıştır. Hatta İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra teşekkül eden 'kültür-kimlik' eksenindeki tartışmalar, çok kültürlülüğün tartışılmasına ve gündemde yer etmesine önemli ölçüde etki etmiştir[255].

Mehmet Anık'a göre çok kültürcülük olgusu 1971'de Kanada'da devlet politikası olarak adını duyurmuştur. Sosyal Bilimler alanında çok kültürcülük olgusuna yönelik ilgiler artmış ve bilhassa Kanada, Amerika, Avustralya, İsveç, Hollanda, İngiltere gibi ülkelerde tanınma politikası, eşitlik politikası veya kültürel çeşitlilik ekseninde yapılan çok kültürcülük tartışmalarında önemli bir artış olmuştur. Bu ilgi sadece yukarıda da vurguladığımız üzere Batılı ülkelere has olmamakla birlikte çok topluluklu ve çok kültürlü yapıya sahip olan

[251] Mustafa Koçak, a.g.e., s. 46.
[252] Aliye Çınar, **Çokkültürlülük Efsanesi**, "I. Bölüm: Çokkültürlülük Efsanesi", İstanbul Sentez Yayıncılık, 2016, s. 11.
[253] Mustafa Koçak, a.e.,s. 45.
[254] Aliye Nur Yakışır, "Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 2009, s. 51.
[255] Bekir Emiroğlu, "Avrupa Birliği'nin Çokkültürlülük ile İmtihanı", **DEUİFD XLIV**, 2016, s. 91-121.

ülkeleri de ilgilendirmektedir[256]. Bununla birlikte yukarıda vokabüler bakımdan birbirine benzeyen ancak anlam yönünden farklılık içeren iki kavram bulunmaktadır. Bunlar çok kültürlülük ve çok kültürcülük kavramlarıdır[257].

Mehmet Anık'a göre çok kültürlülük kavramı ile çok kültürcülük kavramı arasında bazı ayrımlar vardır. Çok kültürlülük kavramı, bir toplumda birden fazla kültürün varlığına işaret edip bu bakımdan toplumsal bir olgu olarak kültürel çeşitliliğe gönderme yaparken çok kültürcülük kavramı da kültürel farklılıkların yani çok kültürlülüğün tanınması, bilinmesi ile ilgili olmaktadır. Yani baskın kültürün dışındaki kültürel çeşitlilikleri dışlamayıp tanıyanlar birer çok kültürcü olmaktadır. Mesela Kanada, Avustralya, İsveç gibi devletler çok kültürcü devletlerdendir[258]. Aliye Çınar tarafından da dilimize çok kültürlülük ya da çok kültürcülük olarak çevrilen multiculturalizm kavramının temelde çok kültürlülüğü benimseyen, savunan, teşvik eden bir politik akımın adı olduğu ifade edilmektedir[259]. Dolayısıyla bütün bu bilgilerden yola çıkarak çok topluluklu ve çok kültürlü yapıya sahip olan Kanada, Avustralya ve İsveç gibi ülkelerin çok kültürlülük kavramını politik eksenli ele aldıkları daha doğrusu bir devlet politikası olarak benimsediklerini söyleyebiliriz. Bunda da Kanada ve Avustralya'nın aldığı göçlerin önemli bir rolü bulunmaktadır.

Günümüzde Avrupa Birliği, çok kültürlülüğü teşvik edici çalışmalarda bulunmaktadır. Çünkü Birliğin çok topluluklu ve kültürlü yapısı tarihten gelen bir gelenek, bir özelliktir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı itibariyle almış olduğu göçler, onun bu çoğulcu yapısını daha da zenginleştirmiştir[260]. Bu durum da çok kültürlülüğü teşvik eden AB'nin sahip olduğu zenginliği rahat ve sorunsuz bir şekilde devam ettirebilmesi için çeşitli politikalar icra

---

[256] Mehmet Anık, "Çokkültürcülük ve Osmanlı Devleti", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S. 27, 2012, s. 118.

[257] "Çokkültürcülük" kavramı ilk defa, Kanada'da 1971 yılında Trudeau hükümetinin programında merkezi bir kavram olarak kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Quebec meselesi buna vesile olmuştur. Kanada'yı takiben Avustralya ve Birleşik Devletlerde kavram daha sonra devreye girmiştir. İsveç, resmi olarak 1975 yılında kavramı benimsemiştir. Hollanda'da resmi politikalarda, çokkültürlü toplum kavramı dâhil çokkültürcü bakış açısının bazı yönleri 1980'den itibaren oldukça detaylı bir şekilde gündeme gelmeye başlamıştır. Diğer Avrupa ülkelerinde de, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana göçmenlerle yüz yüze gelen ve bu göçmenlerin giderek geçici olmadıklarının açıklığa kavuşmasıyla çokkültürcülük kavramı yetmişli yıllarda kullanıma girmiştir. Başka kavramlarda olduğu gibi bu kavram da her yerde aynı bağlamda ve aynı aktörler tarafından kullanılmamıştır. Sözgelimi Almanya'da bu kavram, özellikle kilise çevrelerinde ve sol siyasal söylemde kullanılmaktadır (Vermeulen, 1997:129)." Kadir Canatan, "Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 2/6, Kış 2009, s. 83-84.

[258] Mehmet Anık, a.e., s. 118.

[259] Aliye Çınar, **a.g.e.**, s. 25.

[260] "Resmi istatistiklere göre Avrupa'da en az 21 milyon göçmen yaşamaktadır. Göçmen nüfusun dörtte üçü Almanya (7.343. 591), Fransa (3.596.600), İngiltere (2.281.000), İsviçre (1.406.630) ve İtalya (1.116.394) olmak üzere beş Avrupa ülkesinde yoğunlaşmış durumdadır (Wanner, 2002: 16). Aile birleşimi ve iltica yoluyla göçün hala devam ettiği düşünülürse bu rakamlar giderek artmaktadır. Üstelik göçmen ailelerde doğan çocuk sayısı da Avrupalı ailelerden daha yüksek seyretmektedir." Kadir Canatan, a.g.e., s. 81.

etmesini ve çeşitli çalışmalar yapmasını gerektirmiştir. İcra edilen politikalar da daha çok kültürlerin farklılık ve tanınma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Kültürlerin ihtiyaçları nedeniyle çok kültürlülük, kimlik politikası, tanınma politikası ve farklılık politikası olarak da tanımlanan bir proje olarak ortaya çıkmıştır. Ancak çok kültürlülük kavramı etnik çoğulculuk, çok etnilik ve göçmenlerin topluma dâhil olması söz konusu olduğu zaman da kilit bir kavram olarak kalmıştır[261]. Peki, AB'nin çok kültürlülük politikası temelde neyi amaçlamaktadır? Bunun cevabı Emiroğlu tarafından şöyle verilmektedir:

> "Günümüzde üye ülkelerin ortak çıkarlarının dengelenmesi, ulusal farklılıklara saygı ve farklı kimliklerin güçlendirilmesine yönelik yaklaşımı benimseyen AB yetkilileri, Avrupa Birliği'nde uygulanan kültür politikası ile üye ülkelerin vatandaşlarının birbirlerinin kültür ve tarihlerine aşinalıklarının arttırılması ve böylelikle de çokkültürlü bir ortamda yaşamaya esas teşkil edecek hazırlığın onlara kazandırılmasının hedeflendiği çokkültürlü bir politika izlendiğini belirtmektedirler[38].
>
> Ülkeler arasındaki düşmanlıkları, üstünlük saplantılarını ve savaşçı eğilimleri aşacak şekilde tasarlanan AB'nin 18 Haziran 2004 tarihinde taslak olarak kabul edilen Avrupa Anayasası'nda[39] Birliğin tanım ve amaçlarının yazıldığı ilk bölümde, Birlik değerleri ile ilgili yapılan açıklama bu anlamda dikkat çekicidir: "Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve azınlıklara mensup kişilerin haklarını da içeren insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulmuştur. Bu değerler, çoğulcu, ayrım gözetmeyen, hoşgörülü, adil, dayanışmacı ve kadınlar ile erkekler arasında eşitliğin hüküm sürdüğü bir toplumda, üye devletlerin hepsi için ortaktır" (Madde 1/2)."[262]

Buna göre AB'nin çok kültürlü politikalarla hedefledikleri daha çok üye ülkelerin vatandaşlarını dikkate almakta, Birliğin içerisinde yaşayan diğer toplulukları (özellikle göçmenler ve diğer etnik topluluklar) dikkate almadığını göstermektedir. Bununla birlikte AB'nin çok kültürlülük konusundaki yaklaşımlarının ne ölçüde olduğu, konu hakkında nasıl hareket ettiği noktasında diğer bazı tespitlerin de yapılması gerekmektedir. Çünkü AB'nin çok kültürlülüğü teşvik etme noktasındaki söylemleri bazı araştırmacılar tarafından farklı bir şekilde yorumlanabilmektedir. Mesela bazı araştırmacılara göre Birliğin izlediği çok

[261] Bkz. Bekir Emiroğlu, a.g.e., s. 101-102. (35 ve 36 nolu dipnotlar.)
[262] Bekir Emiroğlu, a.g.e., s. 102-103.

kültürlülük politikalarının, Birlik içinde çok dilli, çok kültürlü, çok topluluklu hayata kucak açmaktan ziyade daha çok ırkçı ve ötekileştiren bir çizgide olduğu belirtilmektedir.

> "Avrupa tarihi, "öteki" ile ortak bir toplumsal hayatı paylaşma tecrübesi konusunda sorunlarla doludur. Sadece yakın tarihe bakarak bile farklı dil, din ve ırklarla ortak ve birlikte hayat sürme konusunda Avrupa'nın zengin bir deneyime sahip olmadığını görmek mümkündür. Bu nedenle Avrupa'da farklı ve yabancı olanlara, topluma sonradan eklemlenenlere genellikle kuşku ile bakılmıştır. Avrupa tarihi bu açıdan bakıldığında büyük trajedilere de sahne olmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa'nın sosyal, demografik ve dini yapısını değiştiren yeni gruplar da Batı toplumlarına eklemlenmeye başlamıştır. Renkleri, dinleri ve dilleri farklı olan bu gruplar arasında en görünür ve belirgini olan Müslümanlar, Avrupa'nın yeni "ötekileri" olarak algılanmaya başlanmıştır.[41]."[263]

Bazı araştırmacılara göre çok kültürlülük, Avrupa'da bir problem olarak (Müslüman göçmenlerin varlığı) da görülebilmekte ve entegrasyon bağlamında da ele alınmaktadır.

> "Avrupa'ya geldikleri günden beri kültürel ve dinî farklılıkları nedeniyle dışlanan ve entegrasyon şansı verilmeyen Müslüman göçmenlerin buradaki varoluşları, Avrupalının gündelik yaşamında genellikle sorunlu olarak kabul edilmektedir. Avrupa'da yaşayan Müslümanların, kendilerinden kaynaklanan uyum sorunları bulunmakla birlikte, yarım yüzyılı aşan bir arada yaşama deneyiminde misafir işçi kabul eden ülkelerin soruna, insani ve akılcı şekilde yaklaşmadıkları da görülmektedir. Göçmenlerin entegrasyonu üzerine yapılan çalışmalarda, genellikle Müslümanların parçalı ve çok yönlü kimliksel varoluşlarıyla çokkültürlü yaşam deneyimlerine arzulanan düzeyde katılamadıkları ve dışlandıkları vurgulanmaktadır.[2] Bu kapsamda Avrupa'da çokkültürlülük sorunu, Müslümanların ve diğer göçmenlerin nasıl entegre (asimilasyon ağırlıklı) edilebileceği ya da pasifleştirilebileceği tartışmaları çerçevesinde yapılmaktadır."[264]

[263] Bekir Emiroğlu, a.g.e., s. 103.
[264] Erkan Perşembe, "Almanya'da Çokkültürlü Yapının Ayrıştırılan Unsuru Olarak Müslümanlar ve Entegrasyon Deneyimleri", **Milel ve Nihal (inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi)**, C. 6, S. 2, Mayıs-Ağustos 2009, s. 234-235.

Yine aynı araştırmacıya göre gerçekte asimilasyoncu bir anlayışın yer aldığı entegrasyon düşüncesi, çok kültürlü hedeflerin gerçekleşmesi noktasında bir ütopya olmaktadır.

> "Böylece, çokkültürlülük kavramının işaret ettiği anlamda farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesi gerçeğinin aslında ütopya olduğu ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin kendi kültürlerini arkada bırakarak Batıya geldikleri, Batının üstün kültürünü özümsemeleri gerektiği şeklinde özetlenecek olan asimilasyoncu stratejiler, başarılı bir entegrasyon deneyiminin önündeki en önemli engeldir."[265]

Aliye Çınar'ın *Çokkültürlülük Efsanesi* isimli kitabında belirttiği üzere çok kültürlülük mevzusu efsaneden başka bir şey olmamaktadır. Yazar bu noktada, Avrupa'nın kendi içinde farklı milletlerden gelen ancak yine Avrupalı olan yapılanmaları da bir millet potasında erittiğini ifade etmektedir[266]. Ayrıca Çınar'ın, Nilüfer Göle'den naklettiği üzere 1968'lerde başlayan çok kültürlülük furyasının şimdilerde Avrupa'da reel karşılığını bulamadığını çünkü yaşanan terör olaylarının ve gelişen olumsuz önyargıların, çok kültürlülüğün yönetilemediğini aksine tehdit olduğunu göstermektedir[267]. Bununla birlikte Aliye Çınar, çok kültürlülük ifadesinin eskisi kadar ümit vaad etmediğini çünkü Batı Avrupa'nın bu konuda olumsuz deneyimler yaşadığını belirtmektedir. Ona göre 1990'lı yıllarda neredeyse moda olan, farklılıklara açık olma ihtiyacında olan ve popülerleşmeye aday olan çok kültürlülük algısı yerini farklılıkları yönetememe kaygısına veya kolektif bir histeriye bırakmış ve özellikle göçmen akınları ve mülteci sorunu, bu konudaki kaygının dozunu artırmıştır[268].

AB'nin çok kültürlülüğe olan bakış açısıyla ilgili değerlendirmelerden biri de Ahmet Gürsoy tarafından yapılmıştır. Gürsoy, bugün AB'nin çok kültürlülüğü konuştuğunu ancak yaşatamadığını çünkü sürecin yukarıdan aşağıya doğru olduğunu hâlbuki aşağıdan yukarıya gidilmesi şeklinde olması gerektiğini ifade etmiştir[269]. Ayrıca Gürsoy, AB, eşit bir anlayış içerisinde bulunursa hedeflerini büyük oranda gerçekleştirebileceğini de belirtmiştir:

---

[265] Erkan Perşembe, "a.g.e.", s. 252.
[266] Aliye Çınar, **a.g.e**., s. 27.
[267] Aliye Çınar, **a.g.e**., s. 19.
[268] Aliye Çınar, **a.g.e**., s. 32.
[269] Ahmet Gürsoy, **a.g.e.**, s. 52.

"… bugün AB'nin tolerans birikimine bakarsak, farklı kültürleri taşıyan yatay bir beraberlik içindeki bir tolerans birleşiminin arandığını görüyoruz. Bence bu, henüz bir bütünlülük taşımayan, organik bir yapıya sahip olmayan, fakat sahip olmaya çalışan yatay bir birleşme. AB bütün azınlıkları eşit bir anlayış içinde tutup onların sorunlarını çözen kanunları hazırlarsa düşey birikimin kök salmasını sağlayabilir ve aradığına yanıt bulabilir."[270]

Bütün bunlara bakıldığında AB'nin izlediği çok kültürlülük politikalarının ve çok kültürlülükle ilgili yaklaşımlarının negatif bir şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Kültürlerin devamını sağlamak ve kültürlerin birbirleriyle entegre olmalarını sağlamak için izlenen politikaların, gerçekte bütün kültür kümelerini kapsayıp kapsamadığı tartışma konusu olmaktadır.

Çok dillilik gibi çok kültürlülük de kadim zamanlardan günümüze kadar gelmiş ve hâlâ da devam eden tabii bir gerçekliktir. Her ikisi de birbirinin tamamlayıcısıdır. Tarihteki birçok olay, savaş ve göç, çok kültürlülüğü meydana getirmiş, medeniyetlerin ve imparatorlukların tesisi çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir hayatın varlığıyla gerçekleşmiştir. Medeniyetler ve imparatorluklar, gücünü bu çoklu hayatın sunduğu imkânlarla artırmaya çalışmıştır. Tarihte tabii bir hayat tarzı olan çok kültürlülük, günümüzde süregelen göçlerden dolayı daha çok Kanada, Avustralya, İsveç gibi ülkeler ve AB tarafından politik odaklı ele alınmıştır. Ancak çok kültürlülük her ne kadar politik bir söylem içerisinde kendisine yer edinse de aslında en basit ve genel şekliyle bir ülkenin topluluk, dil, din ve kültür yönünden zenginliğini ifade etmektedir .

Geçmişte Anadolu coğrafyasında birbirinden farklı medeniyetlerin yaşaması, Osmanlı Devleti zamanında farklı toplulukların bir arada sorunsuz bir şekilde varlığını sürdürmesi için "Millet Sistemi"nin düzenlenmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, Osmanlı Devleti'nden miras kalan farklı topluluklara ait mimari yapıların olması ve günümüzde sayıca az olsa bile birbirinden farklı toplulukların ve kültürlerin birlikte yaşaması, çok kültürlülüğün tabii bir şekilde devam ettiğini kanıtlamaktadır. Ancak günümüzde AB'nin çok kültürlülüğü politik odaklı ele alışı çok kültürlülüğün farklı bir şekilde algılanıp yorumlanmasına yol açmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de çok kültürlü bir hayatın varlığına rastlamaktayız. Bu hayat tarzı, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne miras olarak kalmıştır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti

[270] Ahmet Gürsoy, **a.g.e.**, s. 43.

Devleti'nde çok kültürlülük bahsini vermeden önce belirtmek istediğimiz bir husus bulunmaktadır. Bu husus, milletlerin ve devletlerin hayat tarzına önemli ölçüde etki eden Fransız İhtilâli'yle ilgilidir[271].

Fransız İhtilâli'yle birlikte çok dinli, çok dilli, çok topluluklu ve kültürlü bir hayatın devamı "nasyonalist" söylemler doğrultusunda (baskın Avrupa ideolojisi) baltalanmaya çalışılmış ve epeyce süren gayretler neticesinde imparatorluklar son bulmuştur. Millî devlet anlayışı ve bu anlayışın özünü oluşturan nasyonalist söylem, toplulukların ve devletlerin kaderini değiştirmiştir. Çünkü bu İhtilâl'in özünde "Tek devlet tek dil" anlayışı hâkim rolde olmuştur. Bu anlayış, bütün devletleri etkilediği gibi Osmanlı Devleti'ni de ister istemez etkilemiştir. Bu etkileniş ilk önce Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gayri müslim toplulukların isyanlarıyla görülmüş ve devamında Osmanlı Devleti'nden kopmalar başlamıştır[272]. Belli bir süreç içerisine yayılan bu hareketlilik, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuyla sonlanmıştır.

Türkiye'de Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra miras kalan Rum, Arap, Gürcü, Çerkez, Kırmançi, Süryani, Yahudi, Ermeni, Zaza gibi çeşitli topluluklar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan sonra da devletin içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir[273]. Ancak belli bir süre sonra bazı nedenlerden dolayı[274] sayıca fazla olan bu topluluklardan bazılarının (özellikle ekalliyet nüfus) oranının düştüğü yapılan bazı çalışmalar neticesinde tespit edilmiştir[275]. Sayıları fazla olmasa dahi yukarıda belirtilen topluluklar, kendilerine ait kültürel yapılarıyla çok kültürlülüğü hem muhafaza etmekte hem de çok kültürlülüğün devamını sağlamaktadırlar. Ancak ülkemizde son otuz yıldır yaşanan meselelerin, çok kültürlülüğün içeriğini ve boyutunu değiştirdiği düşünülmektedir. Bunda küreselleşmenin ve özellikle AB'nin dayatmalarının rolünün büyük olduğu belirtilmektedir. Bize, Avrupa Birliği tarafından verilen yol haritasında çok kültürlülük ve çok etniklilik dayatmasının olduğuna ve bunun temel nedeninin de Türkiye'nin AB'ye aday bir ülke olmasından ileri geldiğine işaret edilmektedir.

---

[271] Bkz. Mehmet Özdoğan, "Türkiye'de Ulus İnşası ve Dil Devrimi (1839-1936)", **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, 2 (3), 2015, s. 227-262.

[272] Bkz. İlhan Saygılı, "Balkanlardaki Milliyetçilik Hareketlerinin Osmanlı Devleti'nin Dağılması Üzerindeki Etkileri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

[273] Bkz. Ahmet Buran, Berna Yüksel Çak, **Türkiye'de Diller ve Etnik Gruplar**, Ankara, Akçağ Yay., 2012.

[274] Özellikle azınlıkların sayısı (Rum, Ermeni, Yahudi); nüfus mübadelesi, Ermeni Tehciri, 6-7 Eylül 1955 Olayları ve kendi kimliğini taşıyan ülkelerde yaşama arzusu gibi nedenlerden dolayı azalmıştır.

[275] Murat Cano, "İstanbul ve Tükenen Azınlık Hayatları ya da Olivo'dan "Vıy Lo" Sokağına", **Türkiye Mühendislik Haberleri**, S. 413, 2001/3, s. 45. Bkz. **Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye'de Azınlıklar**, (Çevrimiçi) http://minorityrights.org/wp-content/uploads/2015/07/MRG_Rep_Turk2007_TURK.pdf, 3 Ocak 2018.

"Çokkültürlülük politikaları uygulayan ülkeler genelde yoğun göç alan ve yabancı kaynaklı nüfusun yerleşik hale gelerek etniklik kazandığı toplumlardır. Almanya ve bazı Avrupa ülkeleri bu gerçekleri göz önüne almazken, yeni AB adayı ülkelere çok kültürlülük dayatmaları görülmektedir…"[276]

Bununla birlikte ülkemizin yoğun göç alarak dil, topluluk ve kültür yönünden çeşitlilik gösteren ülkelere göre (ABD, Kanada, Avustralya, Hollanda, Almanya gibi) daha homojen bir yapı gösterdiği ve sosyal yapımızın söz konusu ülkelerden oldukça farklı olduğu da vurgulanmaktadır.

"Türkiye'nin sosyal yapısı Avrupa ülkelerinden bilhassa ABD'den çok farklıdır. Bunlar etnik faklılıklar ve etnik grupların birleşmesiyle milletleşme sürecine girmişlerdir. ABD'nin yapısı federaldir ve önemli ölçüde göç etmiş farklı etnikliklere dayanır. Türkiye'nin sosyal yapısında etniklik ve etnik çatışma yapıya yabancı konulardır."[277]

Türkiye'nin toplumsal yapısı kendi ülkelerinin toplumsal yapılarından çok farklı olmasına rağmen AB'nin, ülkemizde yeni yeni etnik unsurlar oluşturma gayreti içerisine girdiğinin ancak yapılan çalışmaların Türkiye'de etnik kimliklerin oluşturulması noktasındaki beklentileri karşılayamadığının vurgusu da yapılmaktadır.

"… Türkiye oldukça homojen bir sosyal yapıya sahiptir. KONDA tarafından 1993'de İstanbul'da yapılan ve 15.667 denek üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada Türk kimliği ile hiçbir ilgisi olmadığını ifade edenlerin oranı % 4'dür. Türkiye'yi bir etnik havuz gibi göstermeye çalışan, yapay etnik gruplar ortaya koyan, Sünni Türkmenle Alevi Türkmeni bile Türk kabul etmeyen P. Andrews tarafından yapılan "Türkiye'de Etnik Gruplar" araştırmasında da % 86,2 hâkim kültüre dayanan Türk kimliği ortaya çıkmaktadır. Geride kalanların milli kimliği de Türk kimliğidir. Türkiye'de Çerkez, Kürt, Boşnak gibi sıfatlara sahip insanlarımızın da milli kimliği Türk kimliğidir. Bunların her birinin bir bütün olarak milli kimliği reddettiği ileri sürülebilir mi? Türk kimliğini benimsemiş insanları da mahalli sıfatları dolayısıyla bizim Türk saymama hakkımız var mı? Türkiye üzerinde oynanan çok kültürlülük tuzağının küreselleşmenin ve bazı

[276] Mustafa E. Erkal, **Küreselleşme Etniklik Çokkültürlülük**, İstanbul, Derin Yayınları, 2005, s. 148.
[277] Mustafa E. Erkal, **a.g.e.**, s. 205.

blokların ideolojisi olduğunu fark edelim. Buna bağlı olarak farklılıkları abartarak ve kutsallaştırarak yapılan ırkçılığı da görelim."[278]

Çok kültürlülükle ilgili uygulamalarla Türkiye'de ırkçılığın, etnikçiliğin ve etnik milliyetçiliğin (kültürel olmaktan uzak) hortlatılmasının hedeflendiği de belirtilmektedir[279].

"Türkiye'nin sorunu bir etnik sorun olmamasına rağmen; konu bu yönden kaşınmakta ve Kürt asıllı vatandaşlarımız toplum içinde zor duruma düşürülmeye çalışılmaktadır. Böylece onlar "öteki"leştirilerek cepheleştirilmek amacı güdülmektedir… Kürtçü bölücüler milli devleti ve milli kimliği reddederek federasyon peşine düşmüşlerdir. Hatta bunların yaşlı başlı ve akıllı olması gerekenleri bile dün kültürel haklar üzerinde dururken bugün Türkiye'den ayrı bir siyasi yapılanma beklemektedirler. Biyolojik gerekçelere dayalı olarak ırkçılık ve ilkel etniklik hortlatılmıştır. Devleti yeniden kurma hayalleri kurulmaktadır. Demokrasi istismar edilerek kullanılmaktadır. Sanki demokrasi basit kalabalıkların rejimi gibi kabul edilmektedir. Oysa, milletleşmede olgunlaşmadan demokrasi uygulanamamaktadır. Demokrasinin tabanı milli birlik ve milli devlettir. Türk tarafı ve Kürt tarafı ayrımları yapılmakta; Güney ve Kuzey Kürdistan kavramları telaffuz edilmektedir."[280]

Bununla birlikte Türkiye'de etnik dağılımın daha çok dil üzerinden ele alındığı ancak bu şekildeki yaklaşımın pek doğru bulunmadığı da ifade edilmektedir.

"Zaman zaman Türkiye'deki etniklik, etnik gruplar ve etnik dağılım ele alındığı zaman sadece dilden veya dil ağırlıklı hareket edildiği görülmektedir. Bu yanlış bir değerlendirmedir. Bu konuda araştırma yapanlar Dünya dillerinin etnolojik verilerine dayalı olarak etniklik tayin etmektedirler. Neredeyse herkesin Sabatayist ilân edilmesindeki yanlış gibi, dillere göre etniklik tayin edilmesi de önemli sakıncalar doğurmaktadır. Araştırmalarda anadili Türkçe olan nüfus % 86,2 olarak verilmektedir. Oysa kendini Türk olarak hissedenlerin ve Türk kimliği içinde görenlerin oranı ise %

[278] Mustafa E. Erkal, **a.g.e.,** s. 21-22. Ayrıca çalışma için bkz. P. Alford Andrews, **Türkiye'de Etnik Gruplar**, Türkçesi Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul, Ant Yay., 1992.
[279] Mustafa E. Erkal, **a.g.e.,** s. 157-162.
[280] Mustafa E. Erkal, **a.g.e.,** s. 158.

94'leri bulmaktadır. Bu bakımdan anadili Türkçe olan % 86,2 dışında kalanların Türk kabul edilmemesi gibi bir durum affedilebilir bir hata değildir."[281]

Erkal'a göre Türkiye'de çok kültürlülüğe ideolojik olarak yer vermek isteyen AB, aslında hâkim kültüre zarar vermek istemekte, Türk kültürünü[282] devre dışı bırakıp onu etniklik dar koridoruna sokmaya çalışmakta ve böylece millî kimliğe zarar vermeyi planlamaktadır[283]. Böylece bu şekildeki bir zihniyetle etnik bir sorunu olmayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde hâkim grupla diğer grup arasında ötekileştirmeden kaynaklı problemlerin, çatışmaların, bölünmelerin ve ırkçılığın oluşturulmasının hedeflendiği düşünülmektedir. Ayrıca AB'nin çok kültürlülük ideolojisinin, homojen yapı gösteren ülkelerde etniklik, kimlik, üst kimlik, alt kimlik gibi problemlere neden olduğu ve küreselleşmenin ideolojisi hâline gelen çok kültürlülüğün sadece bir tuzak olarak görüldüğü de ifade edilmektedir[284].

Netice itibariyle AB'deki çok kültürlülüğün ele alınış tarzıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ndeki çok kültürlülüğün ele alınış tarzı arasında bazı farklılıkların olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'deki çok kültürlülük tarihten beri mevcut olan bir çok kültürlülüktür ve bu çok kültürlülük, Osmanlı Devleti'nden beri süregelen bir mirastır. Bununla birlikte çok kültürlülük Osmanlıda bir hayat tarzı, bir gelenek ve bir anlayış olarak yer almış, hiçbir şekilde ayrımcılıklara, ötekileştirmelere, bölücülüğe ve ırkçılığa meydan vermeyen bir özellik göstermiştir. Bu da Türk devletlerinin her zaman kendisiyle ve diğer dilden topluluklarla olan barışçı ve samimi politikalarından kaynaklanmıştır ve bu sebeple Türk devletlerinde çok kültürlülük her daim varlığını korumuştur. Bugün de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde bütün kışkırtmalara rağmen ötekileştirmelere yer veren bir anlayışın oluşturulamadığı tersine eskiden olduğu gibi vahdetçi bir şuurun yer aldığını söyleyebiliriz. Bu her ne kadar aksi gibi gösterilmeye çalışılsa da bizci ve vahdetçi anlayışın tarihten beri devam ettiğini belirtebiliriz. Bununla birlikte Avrupa Birliği'nde dillerin ve kültürlerin devamını sağlamak amacıyla yer verilen ancak genellikle olumsuz bir şekilde değerlendirilen çok kültürlülük politikalarının daha çok entegrasyona ve dengede tutmaya yönelik olarak uygulandığını ifade edebiliriz.

[281] Mustafa E. Erkal, **a.g.e.,** s. 168-169.
[282] Burada Türk kültürü demek tarihten beri bir arada yaşadığımız diğer topluluklarla meydana gelen kültürel birlik, kültürel zenginlik olarak anlaşılmalıdır, ırkçı bir yaklaşımla düşünülmemelidir.
[283] Mustafa E. Erkal, **a.g.e.,** s. 198.
[284] Mustafa E. Erkal, **a.e.,** s. 198.

2. TÜRK TARİHİNDE ÇOK DİLLİLİK

İmparatorluk din, dil, topluluk yönünden ve kültürel yönden farklı olan çok renkli bir yapıdır. Latince kökenli olan imparatorluk kelimesi, Güncel Türkçe Sözlük'te " Kendi topraklarında oturan çeşitli milletleri egemenliği altında toplayan devlet biçimi." olarak ifade edilmektedir[285].

Farklı toplulukların, dinlerin, dillerin ve kültürlerin meydana getirdiği, coğrafi bakımdan geniş bir alanı kaplayan imparatorluklar; çeşitli ekonomik, kültürel, siyasi, askeri, dini ve sosyal etkenlerin sonucunda meydana gelmiştir. Bu çeşitliliklerin meydana gelişi;

- baskın boyun zayıf olan boyu kendi hâkimiyeti altına alması ya da zayıf boyun kendi rızasıyla baskın olan boyla aynı çatı altında yaşamak istemesi,
- farklı toplulukların yaşadıkları coğrafyaların fethedilmesi,
- mevcut sınırların genişlemesi,
- ekonomik ve siyasi güç

gibi farklı şekillerde tezahür etmiştir.

Farklı coğrafyaların fethedilmesi ve var olan ülke sınırlarının genişlemesi, içinde farklı toplulukları, dinleri, dilleri ve kültürleri barındıran imparatorlukların çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir mozaik meydana getirmesini sağlamıştır. İmparatorluklarda farklı kültürlerin, dinlerin ve dillerin devamına her daim imkân tanınmış ve bu şekilde çoğulcu bir hayatın sürdürülmesi sağlanmıştır. Ancak bu çoğulcu hayatın akışının devamında farklılıklara gösterilen hoşgörü ve saygı ortamı, çeşitliliklerin sürdürülmesinde önemli role sahip olmuştur:

> "Kültürel çeşitlilik ve devlet düzeni imparatorluklarda çok büyük ölçüde vardır. Çok doğaldır ve şarttır. Neden kültürel çeşitlilik şarttır, en basitinden haberleşme ve ulaşım araçlarının gelişmemiş oluşundan kaynaklanıyor. İmparatorluklarda hiçbir şekilde insanların dinine, diline, giydiğine, yediğine karışılmaz. İmparatorlukların da devamı zaten bu kültürel çeşitliliğe saygıdan geçer."[286]

[285] Güncel Türkçe Sözlük,
(Çevrimiçi)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.592d18ce34ce50.02549423,
13 Haziran 2015.

[286] Baskın Oran, "Kültürel Çeşitlilik Bir Fırsat mı Tehdit mi?", **Yok Olma Tehlikesi Altındaki Diller ve Adige-Abhaz Dillerinin Konumu**, (Bildiri) Kafkas Dernekleri Federasyonu, Ankara, Yorum Matbaası, 2006, s. 12.

İmparatorlukların içerisindeki bu kültürel ve dini çeşitlilik ve de farklı dillerin bir arada bulunması durumu, çok kültürlülüğe, çok dinliliğe işaret ettiği gibi çok dilliliğe de işaret etmektedir.

Her imparatorluğun kendine özgü hâkim dili olduğu gibi kendi çatısı altında bulunan ayrı ayrı toplulukların da kendi aralarında kullandıkları çeşitli diller bulunmaktaydı. Bu mevcut dil çeşitliliği de zaten ister istemez imparatorlukların çok dilli olmasına imkân vermekteydi ve bu da oldukça tabii bir durumdu.

Çok dillilik, kadim dünyanın çok güçlü değişmez bir gerçeği idi ve eskiden Asya, Avrupa, Pasifik, Amerika ve Afrika kıtalarında yaygın bir şekilde görülmekteydi[287]. Çünkü bu bölgelerde çeşitli imparatorluklar, devletler, çeşitli kültürler, dinler, diller ve topluluklar bulunmaktaydı. Asya'da Çin İmparatorluğu, Pers İmparatorluğu; Afrika'da Mısır İmparatorluğu ve Avrupa'da Roma İmparatorluğu buna örnek olarak verilebilir.

Çok dillilik sadece yabancı devletlere, imparatorluklara ve medeniyetlere has bir durum değildir. Türk devletleri ve imparatorlukları da tarih boyunca çok dilli bir yapıda olmuştur. Çünkü Türklerin hâkim oldukları topraklarda çok sayıda alt topluluk bulunmaktaydı. Alt toplulukların bulunması durumu da dil çeşitliliğine/çok dilliliğe imkân tanımaktaydı.

Çok dillilik, Türk tarihi ele alınarak değerlendirildiğinde bu olguya ilk defa İç Asya'da bünyesinde topladığı Türk ve gayri Türk topluluklarla, dinlerle, dillerle ve kültürlerle bir imparatorluk görüntüsü çizen ve ilk büyük Türk İmparatorluğu olarak nitelendirilen Hunlarda rastlandığı görülmektedir.

Türk tarihinde çok dilliliğe olan bakış açısının incelenmesi amacıyla çalışmada önce tarihte ilk Türk imparatorluğu olan, hâkimiyetlerini farklı sahalarda (doğu, güney, batı) gösteren ve içerisinde çeşitli toplulukları, kültürleri ve dilleri bulunduran Hun Tarihiyle başlanacaktır. Araştırmada çok dillilik esas olduğu için bahsedilecek imparatorlukların çok dillilik göstergeleri üzerinde durulacaktır.

[287] Bilgi için çalışmamızdaki "Kıtalara Göre Çok Dillilik" bölümüne bakılabilir.

2.1. Hun İmparatorluğu'nda Çok Dillilik

Orta Asya'da kurulan, Altay kökenli ilk ve en büyük Türk imparatorluklarından biri olma özelliği gösteren Hun İmparatorluğu'nun tarihi çok eskilere dayanmaktadır. MÖ 3. yüzyıl sonlarında Moğolistan topraklarında ortaya çıkan Hunlar, doğuda Büyük Okyanus, batıda Hazar Denizi'nin kuzey kıyıları arasında kalan Orta Asya'ya hâkim olmuşlardır[288].

Asya Türk tarihini başlatan Hunların tarih sahnesine çıkışları net değildir. Bununla birlikte Hunlarla ilgili bilgiler, yazılı bir metin bırakmadıkları ve kendilerine ait bir yazı dili bulunmadığı için Çin, Grek ve Latin kaynaklarından öğrenilebilmektedir[289]. Ancak söz konusu kaynaklar Hunlar hakkında derinlemesine bilgiler içermediğinden ve objektif bir bakış açısıyla ele alınmadığından Hun Tarihi fazla aydınlatılamamaktadır. Zaten Hunlardan direkt olarak kalan bir kaynağın veya yazılı belgenin bulunmadığı da belirtilmektedir:

> "Hunların kendi dillerinde yazılı kaynakları yoktur ve yazıyı tanıdıklarına dair kayıtlara da rastlanmıyor. Onlara dair kaynakların hepsi hücumlarından ve akınlarından zarar gören yabancıların eserleridir ve bu kaynakların tarafsız olmaları beklenemez."[290]

Bunun kayda değer birçok sebebi vardır. Çünkü Hunlar çok uzun bir zaman kuraklık, iklim değişikliği ve açlık gibi olumsuz koşullar neticesinde çok farklı sahalara göç etmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için farklı milletlerle ve topluluklarla savaşmak durumunda

---

[288] İbrahim Atalay, "Türk Dünyası'nın Coğrafyası", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 320.

[289] "Çin'de tarih sahnesine çıkmış olan Hyung-no devleti bize yazılı bir vesika bırakmış değildir..." Kâmuran Gürün, **Türkler ve Türk Devletleri Tarihi**, C. 1, İstanbul, Karacan Yayınları, 1981, s. 109.
"Yazışma-çizişmeleri yoktu, sözlü olarak andlaşma yaparlardı…" Ayşe Onat, Sema Orsoy, Konuralp Ercilasun, **Çin Kaynaklarında Türkler, Han Hanedanlığı Tarihi Bölüm 94 A/B, Hsiung-Nu(Hun) Monografisi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2004, 3743/1.
"Orta Asya ve Hun tarihi ile ilgili ilk yazılı kayıtlar Çin kaynaklarında bulunmaktadır. Çin'in en eski yazılı belgeleri Shang bir diğer adıyla Yin dönemine (M.Ö. 16. yy. – 11. yy.) kadar uzanmaktadır." Ayşe Onat, Sema Orsoy, Konuralp Ercilasun, **a.g.e**., S. XIII. (Giriş),
"Asya Hunlarıyla ilgili olarak elimizdeki yazılı materyallerin hemen hepsi Çin kaynaklı metinlerdir." Lajos Ligeti, "Asya Hunları", **Hunlar ve Tanrının Kırbacı Attila,** Haz. Gyula Nemeth, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası**,** 1996, s. 20.
Zaten Türk tarihini aydınlatan kaynakların çoğu Türk dilinde değil komşu olduğu milletlerin (Çin, Fars, Arap, Grek, Latin ve Rus) dillerinde yazılmıştır. Ahmet Taşağıl vd. **Orta Asya Türk Tarihi**, 4. bs., Ed. Ahmet Kanlıdere, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013, s. 3.

[290] Şerif Baştav, "Avrupa Hunları", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1356.

kalmışlardır[291]. Zamanının büyük bir bölümünü at üstünde geçiren, sürekli göç eden ve savaşmak zorunda kalan bu dinamik kavmin yazıyı geç bulup öğrenmesi ve dolayısıyla tarihî bir belge bırakmaması normal karşılanabilir. Ancak belki ileride yapılacak çalışmalarla Hunlarla ilgili belgelere ulaşılarak birçok şeyin aydınlanması sağlanabilir.

Tarihî süreç içerisinde Türk adıyla anılagelen, Orta Asya coğrafyasında büyük bir hâkimiyet kurarak gerek hayat tarzlarıyla gerek askeri yönlerinin güçlü olması dolayısıyla komşu ülkelerin belgelerinde özellikle Çin'in tarihî belgelerinde adı sıkça geçen Büyük Hun İmparatorluğu farklı bölgelere (batı-güney) göç etmelerinden ve siyasi hâkimiyetlerinden dolayı

A) Asya Hun İmparatorluğu
B) Avrupa Hun İmparatorluğu
C) Ak-Hunlar

olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Hâkimiyetlerini farklı sahalarda (doğu, güney, batı) gösteren ve içerisinde çeşitli toplulukları[292] ve çeşitli kültürleri bulunduran Asya Hunları, Çin'in kuzeyinde varlık göstermiş ve oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış güçlü bir imparatorluktur.

İmparatorluk olarak isimlendirilen ve çok geniş bir coğrafya üzerinde hâkimiyetini kurmuş olan Asya Hun İmparatorluğu'nun çok dilli bir yapıda olup olmadığı sorusu araştırmanın temel sorularından birini oluşturmaktadır. İşte bu noktada Asya Hun İmparatorluğu'nun çok dilli olup olmadığı sorusuna cevap bulabilmek için imparatorluktaki çok dillilik olgusunun çok dillilik göstergeleri dâhilinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu noktada cevaplanması gereken üç önemli soru bulunmaktadır:

1) Asya Hun İmparatorluğu'nu kuran hâkim topluluğun dili nedir?
2) Asya Hun İmparatorluğu'nun içerisinde yaşayan Türk ve gayri Türk topluluklar kimlerdir?
3) İmparatorluktaki gayri Türk toplulukların kullandıkları diller nelerdi veya bundan başka imparatorlukta hangi diller kullanılmaktaydı?

[291] İbrahim Sarı, **Orta Asya Türk Tarihi**, Antalya, Net Medya Yayıncılık, 2017, s. 32; İsmail Baytak, "Orta Asya Türk Tarihi-I", (Çevrimiçi) https://www.dicle.edu.tr/Contents/b2bc576c-d3bc-45bb-9ac4-9c6be799a3a5.pdf, adresinden 5 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

[292] "… Şan-yü Mao'tun, Asya Hun (Hiung-nu) İmparatorluğu'nu kurduğu zaman, bütün mağlûp kavimlerin hepsini Hun hâline getirerek bir tek ailede topladığını Çin İmparatoruna gururla yazıyordu…" Gyula Nêmeth, "Atilla ve Hunları", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1413.

Uzun bir zaman Asya Hun İmparatorluğu'nu Türkler kurmuş ve yönetmiştir. Bununla birlikte Hunların asıl konuştuğu dil Türkçe olmuştur[293]. Çünkü imparatorluğu kuran kesim, hâkim kesim Türk'tür. Hun İmparatorluğu'nda idareci zümre ve hanedanın dili Türkçedir. Aynı zamanda Hun adı bir imparatorluğun adıdır ve zapt edilen halklar, liderler tarafından Hunlaştırılmıştır[294]. Güç ve egemenlik kimin elindeyse onun dili hâkimdir ve günümüzde de bu şekildedir. Çin yıllıklarında Hiung-nu dilinden tespit edilen "Tanrı, kut, börü, il (êl), ordu, tuğ, kılıç vb." kelimeler Türkçedir ve devletin ileri gelenleri kendilerine Türkçede 'kavim, halk' anlamına gelen "Hun" (Khun=kün) demişlerdir[295].

Bunun yanı sıra imparatorluğun içerisinde Türk olan topluluklar yaşadığı gibi Türk olmayan unsurlar da yaşamıştır. Ancak bünyesinde her ne kadar yabancı unsur yer alsa da devleti kuran ve idare eden ana kavim Türk'tür ve Asya Hun İmparatorluğu çeşitli Türk kavimleri tarafından kurulmuştur[296]. Dolayısıyla bu devletin çatısı altında yaşayan bazı popülasyonlara mensup topluluklar bulunmuştur diyebiliriz. Peki, bu imparatorluğun içerisinde bulunan başlıca topluluklar kimlerdi?

Gürün, Asya Hun İmparatorluğu içerisinde yaşayan bazı boyların isimlerini şu şekilde vermiştir:

> "Asya Hun İmparatorluğu ortaya çıkıp genişlerken, çatıştığı, harp ettiği, arazilerini ilhak ettiği kavimler vardır. Bunların en mühimleri doğuda, (Dung - hu), (Sien - pi), (Vu - huan); kuzeyde (Hun'i), (Ding - Ling), (Kie - kun = kırgızlar); batıda (Yue - chi), (U - sun) ve güneyde Çin ile Tibet kavimleridir. Bunların içinden Çin ile Tibet kavimlerini bir tarafa bırakırsak, diğerlerinin, bir ikisi hakkında tereddüd olmakla beraber, Türk olarak tanındıklarını biliyoruz."[297]

Gürün'den alıntılanan bu parça, Asya Hun İmparatorluğu'nun yerli ve yabancı da olsa farklı topluluklardan meydana gelen çok topluluklu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Asya Hun İmparatorluğu'nun içerisinde yaşayan diğer toplulukları da Moğollar ve Tunguzlar oluşturmaktadır:

---

[293] Pêter Vâczy, "Avrupa'da Hunlar", **Hunlar ve Tanrının Kırbacı Attila,** Haz. Gyula Nemeth, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası**,** 1996, s. 43.
[294] Pêter Vâczy, a.g.e., s. 69.
[295] İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, 36. bs., İstanbul, Ötüken Yay., 2014, s. 58. (Not: Aktardığımız kısım kitaptaki 11. 12. ve 13. dipnotlardaki araştırmacılara ve eserlerine dayanmaktadır.)
[296] Kâmuran Gürün, **a.g.e**., s. 102, İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e**., s. 58.
[297] Kâmuran Gürün, **a.g.e**., s. 52.

"… Asya Hun İmparatorluğu içinde saf Mogol ve Tunguz kavimleri de bulunmuş olmakla beraber, İmparatorluk dağılmaya başlayınca bunların her birisinin kendi yerlerinde kaldıkları ve Hun'ların yerini alan devletlerin hakimiyetleri altına girdikleri veya Tunguz'lar gibi, kendi bağımsız topluluklarını kurma çabalarına giriştikleri malûmdur…"[298]

İmparatorluktaki dillerle ilgili olarak da Çin tarihçisi Ma Changsou, Asya Hun İmparatorluğu'nda çok sayıda topluluk yaşadığı için konuşulan dillerin sayısının da fazla olduğunu belirtmektedir. Mesela Çin tarihçisi; Dingingler, Hujie ve Jiankunlar gibi bazı milletlerin Altay dilleri ailesine mensup dilleri; Wuhuanlar ve Xianbei gibi milletlerin de Moğol dilini konuştuklarına dikkat çekmektedir[299]. Bu da Asya Hun İmparatorluğu içerisinde çeşitli dillerin kullanıldığını kanıtlayan ve imparatorluğun çok dilli bir yapıda olduğunu yansıtan önemli bir gösterge olmaktadır.

Hunların çok dilli olduklarının bir başka göstergesi de incelenen eserlerin içerisindeki bazı ifadelerden anlaşılmaktadır. Mesela Gyula Nemeth, Asya ve Şarkî Avrupa'nın eski büyük göçebe imparatorluklarında dil birliğinin olmadığı şeklinde bir ifade kullanmaktadır ve bu ifade, çok dilliliğin tespiti noktasında önemli bir gösterge oluşturmaktadır[300]. Çünkü dil birliğinin olmaması ifadesi de Hunlar gibi eski imparatorlukların çok dilli olduğunu ve çeşitli dillerin kullanıldığını kanıtlamaktadır. Bu bakımdan Asya Hun İmparatorluğu'nda hem çeşitli Türk boylarının hem de gayri Türk toplulukların yaşaması, Türkçe dışında diğer dillerin konuşulması ve de dil birliğinin olmayışı, Asya Hun İmparatorluğu'nun çok dilli bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Çinlilerle ve Moğollarla savaşarak yıpranan ve güç kaybeden Asya Hun İmparatorluğu, MÖ 48'de siyasi birliklerinin parçalanması üzerine Kuzey ve Güney Hunları olarak bölünmüştür. Çinlerin ve Moğolların saldırıları karşısında tutunamayan Hun kitlelerinin batı istikametinde göç etmesi sonucu Kuzey Hun Devleti çökmüş (156'lar) akabinde Çin sınırları boyunca yaşayan Güney Hun Devleti de çökmüştür (216) ancak bakıyyeleri küçük devletler biçiminde 5. yüzyıl sonlarına kadar mevcudiyetini korumuştur.

[298] Kâmuran Gürün, **a.g.e.**, s. 140
[299] Eyüp Sarıtaş, **Çin'de Hun Tarihi Alanında Yapılan Araştırmalar, Çin'de Hun Araştırmaları: 1919-1965 arası),** İstanbul, Selenge Yayınları, 2010, s. 70, (Yazar burada Ma Zongwei'nin makalesinin 73. sayfasından aktarma yapmıştır. Bkz. Dipnot 12 ve 51.)
[300] Gyula Nemeth, "Hunların Dili", **Attila ve Hunları**, Gyula Nemeth, Çev. Şerif Baştav, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1962, s. 215.

Batı istikametinde giden Kuzey Hun kitleleri, Hazar Denizinin kuzeyindeki Ogurlarla (eski soydaşları) birleşerek Batı Hunlarını yani Avrupa Hunlarını oluşturmuşlardır[301].

Asya Hunları'nın devamı olan Avrupa Hunları, coğrafya değişiminden ve bulundukları ortamdan dolayı Avrupa Hunları (Batı Hunları) olarak nitelendirilmiştir.

İç-Asya'dan batıya doğru gelen böylece Asya Hunları'nın bir devamı sayılan Avrupa Hunları'nda çok dillilik olgusunun çok dillilik göstergeleri dâhilinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle Asya Hun İmparatorluğu'ndaki çok dillilik olgusunu incelemek amacıyla belirlenen soruların yine burada da sorulması gerekli görülmektedir.

1) Avrupa Hun İmparatorluğu'nu kuran hâkim topluluğun dili nedir?
2) Avrupa Hun İmparatorluğu'nun içerisinde yaşayan Türk ve gayri Türk topluluklar kimlerdir?
3) İmparatorluktaki gayri Türk toplulukların kullandıkları diller nelerdi veya bundan başka imparatorlukta hangi diller kullanılmaktaydı?

Yapılan incelemelere göre Avrupalı Hunların yönetici kadrolarının konuştukları dillerin, Asya Hunları'nın konuştukları dille aynı olduğu hususunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Gyula Nemeth'e göre Asya Hunları, Avrupalı Hunlarla aynıydı ancak iki imparatorluk dil bakımından aynı değildi. Çünkü Avrupa Hun İmparatorluğu'nda İrani topluluklar, Cermenler, Islavlar ve diğer İndo-Cermen toplulukları bulunmaktaydı ve bunların önemli bir kısmı Hiung-nu yani Asya Hun İmparatorluğu'na dâhil bulunmamaktaydı. Ancak Avrupa Hun İmparatorluğu her ne kadar farklı topluluklardan meydana gelmiş olsa bile Nemeth, Asya Hunları'nın idareci tabakasının da Avrupa Hunları'nın konuştukları aynı dili kullandıklarının muhtemel olduğunu belirtmiştir[302].

Asya'dan Avrupa'ya göç eden Hunlar zamanla başka topluluklarla, milletlerle savaşmak durumunda kalmışlar ve başarılar kazanarak güçlenmişlerdir. Bunun yanı sıra merkezleri Orta Tuna bölgesi olmuş ve bu bölgede Hunların yanı sıra Ostrogotlar ve Gepidler gibi Germen menşeli insanlar, nüfusun önemli bir bölümünü teşkil etmiş, Hun hâkimiyeti altında yaşamışlardır[303]. Bununla birlikte Tarihçi Priskos'un aktardıklarına göre Hunlar tarafından ele geçirilen Germania bölgesindeki Burgondlar, Bayavurlar, Yuthanglar, Franklar,

[301] İbrahim Kafesoğlu, "İslâm Öncesi Türk Devletleri", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, s. 516.
[302] Gyula Nemeth, "Hunların Dili", **a.e.**, s. 215.
[303] Ali Ahmetbeyoğlu, "Büyük Hun Hükümdarı Atilla", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1430.

Türingler, Longobardlar Hun/Türk idaresine alınmışlardır[304]. Hatta Macaristan'da ve Güney Rusya steplerinde yerleşmiş çeşitli Türk boyları, Slav ve Fin menşeli kabileler de Avrupa Hunları'nın hâkimiyeti altında yaşamışlardır.[305]. Bütün bu verilerden Avrupa Hunları'nın sınırlarının zamanla genişlediğinden, mevcut sınırlara farklı sınırlar dâhil olup farklı topluluklar da girdiğinden imparatorluğun ister istemez çok topluluklu bir yapıya büründüğü anlaşılabilmektedir.

Avrupa Hun İmparatorluğu'nda yer alan çeşitli toplulukların isimleri başta Priskos olmak üzere Jordanes, P. Diaconus, J. Honorius vb. gibi kaynaklardan tespit edilmiştir. Tespit edilen isimler şunlardır:

a) Germenler (doğudan batıya): Doğu Got, Gepid, Turciling, Sueb, Markoman, Kuad, Herul, Rugi, Skir.
b) İslâvlar (Orta ve Batı Rusya'da): Veneda, Ant, Sklaven.
c) İranlılar (Kafkaslar'dan Tuna'ya kadar, dağınık hâlde): Alan, Sarmat, Baştarna, Neur, Roxolan.
d) Fin-Ugorlar (Ural'dan Baltık'a kadar): Çeremis, Mordvin, Merya, Veşi, Çud, Est, Vidivari.
e) Türkler: İmparatorluğun her tarafına yayılmış olarak Hunlar, Karadeniz kuzeyi düzlüklerinde Volga'ya kadar Beş-ogur, Altı-ogur, On-ogur, Şaragur, Azak'ın batısında Akatir. Volga'nın doğusunda Sabar ve başka Türk kütleleri[306].

Görüldüğü gibi sahip olduğu Türk ve gayri Türk topluluklarla bir konfederasyon yapısında bulunan Avrupa Hun İmparatorluğu'nda topluluklar yönünden çeşitlilik bulunmaktadır.

Avrupa Hun İmparatorluğu'nda yaşanılan coğrafyanın tesiriyle ve Hunların siyasi hâkimiyetleri dolayısıyla çok farklı diller konuşulmuştur. Bunların en başta geleni Gotça olmuştur. "Geniş Hun İmparatorluğu topraklarında başta Gotça olmak üzere çeşitli Germen lehçeleri, İslâv, İranî ve Fin-Ugor dilleri, Lâtince ve Grekçe konuşulmakta idi…[307]. Görüldüğü üzere mevcut bilgiler hem Avrupa Hunları'nın çok dilli olduğunu kanıtlamakta hem de imparatorluk içerisinde kullanılan çeşitli dilleri göstermektedir.

[304] İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.**, s. 76. (Dipnot 91, B. Szâsz, A. Hunok…, s. 207'den aktarılmış.)
[305] Ali Ahmetbeyoğlu, "Büyük Hun Hükümdarı Atilla", **a.e.,** s. 1430. (11. ve 13. dipnotlar)
[306] İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.,** s. 75-76. (Dipnot 85 ve 86.)
[307] İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e**., s. 70.

Bununla beraber Avrupa Hunları'nın çok dilli olduklarını yansıtan diğer bir göstergeyi de komşuluk ilişkisi içerisinde bulundukları topluluklarla kurdukları münasebet dolayısıyla gerçekleşen kelime alışverişleri oluşturmaktadır. Mesela Avrupa Hunları, Gotlarla komşu olmuşlar ve bu komşuluk ilişkisi tabii olarak dilleri de etkilemiş ve bazı Hunca ve Gotça isimlerden kelime alışverişlerini meydana getirmiştir. Hun şahıs adlarının bir kısmının Got menşeli olması, Attila'nın akrabalarından birinin adının Gotça bir isim olan Laudaricus (aslında Laudareiks şeklinden türemiştir) şeklinde olması, mevcut durumu örneklendirmektedir[308]. Yine bu kelime alışverişi veya dil etkileşimi, çok dilliliğin bir başka göstergesini oluşturmaktadır.

Hunların çok dilli olduklarının göstergelerinden bir diğeri de aşağıda alıntılanan kısımdan anlaşılabilmektedir:

> "Hun dilinin veya en azından Hun devletinde konuşulan dillerin isim veya en azından Hun devletinde konuşulan dillerin isim ve unvan biçimindeki dağınık kalıntıları çok çeşitli dillere hamledilebilir: Altay, Hint-Avrupa (İranî, German, Slav ve diğer) ve kısaca bilinmeyenler. Hun Devletinin şüphe götürmeyen çok dilli doğası, aynı zamanda karma bir nüfusu gösteren arkeolojik ve palaeo-antropolojik buluntuların delaletiyle kanıtlanır[309]."

Avrupa Hun İmparatorluğu özellikle Attila döneminde gücünü kanıtlamış, siyasi, askeri ve ticari bakımdan pek çok devletle veya imparatorlukla temas hâline geçmiştir. İşte Avrupa Hun İmparatorluğu'nda konuşulan dillerin gerek isim gerekse de unvan biçimindeki farklılıkları, farklı dillerle temas hâlinde olunduğunu kanıtlamaktadır.

Asya ve Avrupa Hun İmparatorluğu'ndan sonra Akhunlar'la ilgili olarak da çeşitli inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır. Tarihî verilere göre, Milâdi 5. yüzyılda Maveraünnehir ve yakınındaki bölgeler Akhun (Heftalit) denen bir kavim tarafından işgal edilmiştir[310]. Akhunlar, Asya Hun İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra güneye göç eden kolu ve devamıdır ve coğrafi olarak İran'da, Çin'de ve Hindistan'da bulunmuşlardır[311].

---

[308] Gyula Nemeth, "Hunların Dili", **a.g.e.**, s. 219.
[309] Peter B. Golden, **Türk Halkları Tarihine Giriş**, Çev. Osman Karatay, Ankara, Karam, 2002. (s. 71'de Nêmeth, Attila, Doerfer, Maenchen-Helfen, Huns'tan alıntılamıştır.)
[310] Richard N. Frye, Aydın Sayılı, "Selçuklardan Evvel Orta Şark'ta Türkler", **Belleten**, S. 37, C. X, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ocak 1946, s. 125.
[311] Enver Konukcu, "Akhunlar", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1315.

Akhunlar'ın da Avrupa Hunları'nda olduğu gibi bağlı oldukları kabile Hunlar idi[312]. Dolayısıyla buradan Akhunlar'da hâkim unsurun Türk olduğu, hâkim dilin de Asya ve Avrupa Hun İmparatorlukları'nda olduğu gibi Türkçe olduğu anlaşılabilmektedir.

Akhunlar, yaşadıkları coğrafya itibariyle hem İranlılarla hem Hintlilerle hem de Araplarla münasebet tesis etmişlerdir. Böylelikle coğrafi değişim yaşayan Akhunlar kendi içerisinde topluluklar bakımından da değişim yaşamak durumunda kalmıştır.

Akhunlar, Asya Hunları gibi çok topluluklu bir yapıya sahipti ancak yine yönetici kadroyu Türkler oluşturmaktaydı ve Asya Hunları gibi konfedere bir yapıya sahipti. Çünkü Peter Golden'a göre Akhunlar; Altaylı, İranî ve belki diğer unsurların da dâhil olduğu, göçer ve yarı göçer halkların bir konfederasyonu olarak görülmelidir.[313].

Akhunlar'ın dilsel yapıları elde yeterli belge bulunmadığından ve birtakım batılı araştırmacıların tarafkârane bakış açılarından dolayı biraz karmaşık görünmektedir. Çünkü Müslüme M. Çeliktaş'a göre bir takım araştırmacılar, Akhunlar'ın dilinin Eski Pehlevi dili, bir kısmı Hun (Türk) dili, bir kısmı da Moğol dili olduğunu ileri sürmektedir[314]. Dolayısıyla bu noktada Akhunlar'ın pek çok kavimle münasebet kurduklarını, bu münasebetlerinin de kendi dilleri üzerinde tesir gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Bunun en bariz örneği Akhunlar'a ait paraların üzerinde görünen Bakteria, Yunan ve Brahmi dilinde yazılmış yazılardır[315]. Bunun sebebi devletin sadece Hunlardan ibaret olmayışı, devletin içerisinde çeşitli toplulukların ve onlara ait dillerin olması ayrıca birçok devletle komşuluk münasebeti içerisinde bulunmuş olmalarıdır. Dolayısıyla ülkede Hun dili/Türkçe dışında çeşitli diller kullanılmıştır veya komşu ülkelerin dillerinden etkilenilmiştir. Özellikle Doğu Türkistan'da korunmuş belgeler içerisinde Soğd diline ait bazı izler bulunmuştur. Akhunlar, Yunan alfabesiyle yazılmış Baktrian dilini de kullanmışlardır ancak doğu kısmındakiler de Hint dilini ve yazısını kullanmışlardır[316]. Örgütlü bir devlet olarak yerleştikten sonra beklendiği gibi yerel Baktriya-İran dili yani fethettikleri bölgelerdeki halkın ve bürokrasinin dilini kullanmaya başlamışlardır[317].

---

[312] Enver Konukcu, "Akhunlar", **a.g.e**., s. 1311.
[313] Peter B. Golden, **a.g.e**., s. 66.
[314] Müslüme Melis Çeliktaş, "Ak Hunlar Tarihi Üzerine Türkiye ve Dünyada Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı, 2011, s. 90.
[315] Müslüme Melis Çeliktaş, a.e., s. 90.
[316] Müslüme Melis Çeliktaş, a.g.e., s. 91.
[317] Peter B. Golden**, a.g.e**., s. 65, (Golden burada Pulleyblank, 1962, s. 260; McGovern, Early Empires, s. 405; Frye, Bivar, von Gabain, CHIr, 3/1, s. 146, 213, 614 isimli yazarlardan alıntı yapmıştır.)

Özetle eldeki bütün bu veriler, Akhunlar'ın (Eftalitler) çok topluluklu ve çok dilli bir ortam içerisinde varlıklarını devam ettirdiklerini göstermekte, etkilendikleri veya temasta bulundukları toplulukların alfabelerini ve dillerini kullanmak konusunda milliyetçi bir yaklaşım sergilemediklerini de kanıtlamaktadır.

Sonuç olarak *Hun İmparatorluğu'nda Çok Dillilik* başlığı altında şunları söylemek mümkündür.

1. Asya Hunları'nda, Avrupa Hunları'nda ve Akhunlar'da hâkim güç Türklerdir. Hâkim dil de Türkçedir.
2. Hun İmparatorlukları'nda Türklerin yanı sıra farklı topluluklar da yaşamıştır.
3. Hun İmparatorlukları'nda Türkçe (hâkim dil) dışında farklı diller de kullanılmıştır ve farklı dillerin kullanıldığını yansıtan çeşitli göstergeler mevcuttur.
4. Hun İmparatorlukları'nın konfedere bir yapıya sahip olması ve imparatorluk yapısında olması çok dilli olduklarının temel göstergelerindendir.

2.2. Göktürkler'de Çok Dillilik

Çok dilli olma durumunun ve çok dillilik göstergelerinin inceleneceği Türk devletlerinden biri de Göktürk Devleti (552-745)'dir. Göktürk Devleti, Çinliler tarafından Hsiung-nu olarak adlandırılan Asya Hunları'nın (Büyük Hun Devleti'nin) önemli bir bakıyyeleridir yani Hunların kuzey kolundan gelmektedir[318]. Bu neticeye de arkeolojik buluntulardan ve tarihî bilgilerden ulaşılmaktadır.

Göktürk olarak nitelendirilen ve Türk olarak bilinen bu topluluk, Çinliler tarafından T'u-küe "Türkler" şeklinde isimlendirilmiştir[319]. Bu, Türk veya Göktürk isimlendirmesi bir zamanlar Juan-Juanların (Avarlar) hâkimiyetleri altında yaşayan mevcut kitlenin (Göktürk devletinin kurucuları ve onlara tabii olan halk), kendi devletini kurup bağımsızlığını kazanması dolayısıyladır.

Günümüze kadar ulaşmış çok az sayıdaki bazı dil bakıyyelerinin (hükümdarların özel isimleri) değerlendirilmesi neticesinde, gerek hayat tarzları gerekse de Çin kaynakları ve tarihî bilgiler ışığında kendisini Türk olarak kabul ettiğimiz ilk Türk devleti olma özelliği gösteren Hun Devleti ve onun diğer kolları (Avrupa Hunları, Ak-Hunlar), kendi soy adlarıyla

[318] İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.**, s. 95. Ahmet Taşağıl, **Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)**, 5. bs., İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015, s. 124.
[319] "Göktürkler veya Köktürkler", **Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 5, İstanbul: Meydan Yayınevi, 1971, s. 267; Hüseyin Namık Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 529, 1987, s. 5.

devletlerini kurmuşlardır. Göktürkler ise Türklük kimliklerini ve özelliklerini kendi devletlerine ad yapmış ve Asya steplerinde dağınık olarak yaşayan Türk asıllı kitleleri idaresi altında birleştirmişlerdir[320].

Göktürk Devleti'nde Türk sözü, ilk defa resmî devlet adı olmuştur[321]. Böylece Göktürkler, Orta Asya coğrafyasında Türk adını taşıyan ilk devlet olma özelliğiyle tarihin sayfalarına geçmişlerdir. Aslında Mehmet Ölmez'e göre Türk adına ilk kez Milattan sonra 5. yüzyılın sonlarında Çin kaynaklarında tu-jue/tucue biçiminde rastlanmaktadır (Menges: 21 ile Doerfer, c. II: 483 ve ötesi)[322]. Tabii bu isim Tukyu şeklinde telaffuz edilmektedir. Ahmet Bican Ercilasun'un açıklamasına göre bizim kendilerine Göktürk dediğimiz bu millet aslında kendi kendilerine sadece Türk demişlerdir. Türk, Türk Kağanlığı, Türk Kağanı, Türk bodunu ifadeleri Çin kaynaklarında geçmektedir. Göktürkler'den kalma kaynaklarda 60-70 defa Türk kelimesi geçmektedir. Sadece bir yerde Göktürk kelimesi geçmektedir. Ama her nasılsa Türk tarih literatüründe onların adı Göktürk olarak kalmıştır ve bu şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Yani aslında bu milletin adı Türk'tür ve yazılan metinlerde Türk adı kullanılmıştır. Aynı devirlerde muasır olan (600'lerde yazılmış) Çin kaynakları vardır. Çinler de bunlarda Türk kelimesinin Çinceleşmiş biçimini kullanmaktaydılar. Çünkü Çinler "r" harfini telaffuz edemediklerinden dolayı Türk kelimesini söyleyememiş dolayısıyla Tukyu şeklinde söylemişlerdir. Bu söyleyiş biçimi Türk kelimesinin Çincedeki telaffuzudur aslında[323]. Peki, "Göktürk" isimlendirmesi nereden gelmektedir? Bu sorunun izahı Kafesoğlu tarafından şöyle yapılmaktadır:

> "Bizim bugün diğer Türk devlet ve zümrelerinden ayırt etmek üzere Gök-Türk (Kök-Türk) dediğimiz bu topluluk ve devletin adı "Türk" veya "Türük" idi. Ancak, kitâbelerin bir yerinde kendini Gök-Türk olarak tanıtmıştır ki "Gök'e mensup, ilâhi Türk" mânasına gelen bu tâbir V. Thomsen'e göre hâkanlığın parlak devresine işaret etmekte olmalıdır (herhâlde Mu-kan Kağan zamanı)."[324]

[320] Anıl Çeçen, **Türk Devletleri**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1986, s. 71; İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e**., s. 92.
[321] İbrahim Kafesoğlu, **a.e**., s. 92.
[322] Mehmet Ölmez, "Türkçe'nin ve Türk Dillerinin Yaşı Konusu", **Toplum ve Bilim Dergisi**, 96, Bahar, 2003, s. 65.
[323] Ahmet Bican Ercilasun, "Tarihin Arka Odası", (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=wKzBpNaeD_A. 1 Kasım 2015.
[324] İbrahim Kafesoğlu, **a.e**., s. 92.

Buradaki verilerden yola çıkarak Göktürk kelimesinin "asıl Türk" anlamını ihtiva ettiği ve Hun İmparatorlukları'nda olduğu gibi Göktürk Devleti'nde de hâkim gücün Türklerden meydana geldiği anlaşılabilmektedir.

Ahmet Taşağıl'ın belirttiği üzere Göktürkler, yaşadıkları coğrafya itibariyle Altay Dağları'nın kuzeyinde yer almışlar sonradan adı geçen dağların güney bölgelerine yerleşmişlerdir. Yerleştikleri bölgenin doğu sınırı, Turfan ve Efsin Göl Bataklıklarıdır ve dolayısıyla Yenisey Nehri'nin doğduğu kaynakların havzası ve Altaylar, Göktürklerin ilk yurtları olmuştur[325]. Tabii Göktürkler zamanla bağımsızlığını kazanıp güçlenince, siyasî ve askerî başarılar elde edince bulundukları sahalardan başka sahalara yayılmaya başlamışlardır.

Göktürkler, ataları olan Hunlar gibi Ötüken dağları çevresini kendilerine merkez olarak tayin etmişlerdir. Bununla birlikte Ötüken bölgesinde Göktürkler'den başka Üç Oğuz, Dokuz Oğuz, Töles, Tarduş, Türgeş, Oğuz, Tatar, Kırgız, Karluk gibi farklı Türk gruplarının bulundukları da belirtilmiştir[326].

Yazıtlara bakınca kendisini millî bir devlet yapısında gördüğümüz Göktürk Devleti, aslında birçok göçebe, yerleşik kısacası karma halkların birleşiminden meydana gelmesi bakımından dikkat çekmiştir. Bununla beraber devletin içerisinde yaşayan toplulukların isimlerinin Orhun Yazıtlarında gösterilmesi de Göktürk Devleti'ndeki toplulukları bilmemizi sağlaması açısından son derece önemli olmuştur. Bu yazıtlarda adı geçen topluluklardan bazıları şunlardır:

Az, Basmıl, Bayırku, Çik, Ediz, İzgil, Oğuz, On Ok, Karluk, Kırgız, Kıtan, Kurıkan/Korıkan, Sir, Soğ(u)dak, Tarduş, Tatabı, Tatar, Toquz Oğuz, Tölis/Töliş[327] ve Uygur[328]. Yine Göktürklere bağlı olan Bayırko, Hoei-he ve Sie-yen-to kabileleri bulunmaktadır[329] ve ayrıca burada adı geçen toplulukların çoğunu da Türklerin teşkil ettiği görülmektedir. Çünkü başa geçen Hakanlar, dağınık hâlde yaşayan birçok topluluğu özellikle Türk topluluklarını idareleri altına almışlardır. Bununla beraber gayri Türk topluluklar arasında da Kitanlar (Moğol asıllı) ve Soğ(u)daklar yer almıştır.

Orhun Yazıtları'ndan tespit edildiğine göre Göktürk Devleti'nde konuşulan veya kullanılan diller incelendiğinde Türk dilini konuşan çeşitli toplulukların bulunduğu görülmektedir. Bu topluluklar Apar (Avar), Az, Basmıl, Bayırku, Çık, Karluk, Kıpçak, Kırgız,

[325] Ahmet Taşağıl, **a.g.e**., s. 125.
[326] "Göktürkler veya Köktürkler", **a.e.**, s. 267.
[327] Düzeltme: Töles/Töleş şeklinde yazılması gerekirdi.
[328] Peter B. Golden, **a.g.e**., s. 115-119.
[329] Hüseyin Namık Orkun, **a.g.e**., s. 8.

Kök Türk, Kurıkan, Oğuz-Tokuz Oğuz, On Ok, Otuz Tatar, Tarduş, Tatar, Teles-Töles, Tokuz Tatar, Tonra, Türgiş, Türk, Uygur, Üç Kurıkan, Üç Oğuzlardan ibarettir[330].

552 yılında bağımsızlığını kazanan Göktürk Devleti, sınırların genişlemesinden dolayı ve idari işleri kolaylaştırmak adına Doğu ve Batı Göktürk Devleti olmak üzere iki'ye ayrılır. Bumin, Doğu Göktürk Devleti'nin Hakanı olur; kardeşi İstemi de Batı Göktürk Devleti'nin Hakanı olur. Bumin öldükten sonra yerine oğlu Mu-kan geçer. Mu-kan, Avarları tasfiye ettikten sonra Moğol asıllı Kitanları ve kuzeyde yaşayan Kırgızları hâkimiyeti altına alır[331]. Buradaki verilerden Göktürk Devleti'nin sınırlarının genişlemesi dolayısıyla devletin kendi bünyesine kattığı Moğol asıllı bir topluluğun var olduğu da görülmektedir.

Yazıtlara ve eldeki verilere bakıldığında Göktürkler'de her ne kadar çoğunluğu, idari mekanizmayı Türk olan topluluklar meydana getirse de devletin birçok topluluktan meydana gelen konfedere yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da Göktürk Devleti'nin çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ancak buradaki çok topluluklu yapı daha çok millî bir karakter taşımaktadır ve bu durum daha çok II. Göktürk Devleti için geçerli olmaktadır. Özellikle II. Göktürk Devleti'nin mihenk taşları olan güçlü hakanlarından Bilge Kağan ve yine önemli bir prens olan Kültigin, önemli bir devlet adamı olma özelliğini taşıyan Tonyukuk, devleti millîleştirme konusunda yoğun çaba göstermişlerdir. Bu nedenle Göktürk Devleti'nde ağırlıklı olarak Türk toplulukların bulunduğunu, az sayıda gayri Türk toplulukların bulunduğunu belirtebiliriz.

Bu toplulukları verdikten sonra Göktürk Devleti'nde kullanılan asıl dilin ne olduğunun ve bunun yanı sıra diğer dillerin hangileri olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

Göktürklerin dili de Hunlarda olduğu gibi Türkçe olmuştur çünkü devletin hâkim gücü yukarıda da belirtildiği üzere Türklerden oluşmuştur. Bununla birlikte devletin resmî dili de Türkçe olmuştur çünkü bu dil, Orhun ve Yenisey yazıtlarında kullanılmıştır[332]. Bir dilin bu şekilde devletle ilgili yazılarda kullanılması onu hem üst dil durumuna getirmekte hem de resmî dil olduğunu göstermektedir.

Peki, Göktürk Devleti'nin çok dilli olduğunu yansıtan göstergeler nelerdir? Bu sorunun cevaplarından birini aşağıda Denis Sinor'dan alıntıladığımız parça vermektedir:

---

[330] Nevzat Özkan, **Türk Dünyası: Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat**, Kayseri, Geçit Yayınları, 1997, s. 13.
[331] "Göktürkler (Köktürkler)", **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Eren, İstanbul, Görsel Yayınlar, C. 6, 1984, s. 3615-3616. Hüseyin Salman, "2. Bölüm İslâmiyetten Önceki Türk Devletleri", **Türk Tarihi ve Kültürü**, 3. bs., Ed. Cemil Öztürk, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2007, s. 18.
[332] "Göktürkler (Köktürkler)", **a.e.,** s. 3615.

"Runik türde harflerle yazılmış Türkçe Orhun Yazıtları'nda genel Türkçede olmayan fakat Samoyedcede ya da Ugor dillerinde karşılıkları bulunan, bu nedenle de bu dillerden ya da doğrudan doğruya ya da başka bir dil aracılığı ile Türkçeye girmiş olması gereken bazı kelimeler vardır. Günlük konuşma dilinde büyük önemi olan "at" anlamındaki yunt kelimesi bunlardan biridir. Bundan başka, Kırgız halkınca kullanılan ve yağmurdan sonra yerden toplandığı söylenen özel bir demir türünün Çince işaretlerle yazılmış adı vardır. Bu kelime *kaşa diye telaffuz edilmiş olmalıdır ve buna göre Moğolca konuşan Kitanların dilindeki *koşu "demir" sözü ile bir ve aynıdır. Koşu kelimesi Mançurya'da yaşayan Dahurların arkaik Moğol diyalektinde ve Sibirya'daki Selkup Samoyedlerinin dilinde bugün de yaşamaktadır. Bu kelimenin Eski Sibirya dillerine ait bir alttabaka kelimesi olduğu şüphesizdir aksi takdirde Altay dillerinde bilinemezdi. Bu kelime aynı zamanda Türk devletinin çok dilli bir yapıya sahip bulunduğunu gösteren değerli bir kanıttır."[333]

Burada Türk dilinin diğer dillerle olan kelime alışverişleri çok dilliliğin varlığını kanıtlaması bakımından dikkate değerdir.

Buraya kadar Göktürk Devleti'nde hâkim unsurun kim olduğu, Türklerden başka hangi toplulukların devletin içerisinde yer aldıkları tespit edilmiştir. Ancak burada devletin çok dilli bir yapıda olduğunu göstermek (farklı topluluklara hitap edilmesi, yazıtlarda farklı dillerin kullanılması) adına o dönemde ilk defa yazılı belgelere rastladığımız ve Türk tarihini incelemeye başladığımız dönem oluşu itibariyle önem teşkil eden Göktürk Devleti'ndeki iki dilli yazıtların tespit edilmesi gerekmektedir[334].

Moğolistan coğrafyasında yaklaşık iki yüz sene hüküm sürmüş olan Göktürk Devleti döneminden bize bazı yazıtlar ulaşmıştır. Ulaşan bu yazıtlar; devlet içerisinde kullanılan dillerin bilinmesini sağlaması bakımından önemlidir.

Göktürkler, bağımsızlıklarını kazanıp I. Göktürk Devleti'ni (550-630) kurmalarının akabinde tekrar bazı etkenlerden dolayı zayıflamış ve bağımsızlıklarını yitirmek zorunda kalmıştır. Ancak bağımsız bir şekilde yaşama arzusunun ağır basması neticesinde bazı önemli kişiler sayesinde II. Göktürk Devleti (680-745) olarak tekrar kurulmuştur. Yazılan eserler söz konusu devletlere göre incelendiğinde I. Göktürk Devleti'nden bize sadece Bugut Yazıtı'nın

[333] Denis Dinor, On Birinci Bölüm [Kök] Türk İmparatorluğunun Kuruluş ve Yıkılışı, **Erken İç Asya Tarihi**, Çev. Talât Tekin, Derleyen Denis Sinor, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s. 391.

[334] Göktürk Devleti içerisinde daha çok iki dilli yazıtların bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak yazıtlarda başta Türkçe daha sonra Çince, Sanskritçe ve Soğdcanın kullanılması devletin çok dilli bir yapıda olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

ulaşmış olduğu, II. Göktürk Devleti'nden ise Talat Tekin'in ve Mehmet Ölmez'in belirttiği üzere Runik harfli yazıtlar olan Çoyren yazıtı (yak. 688-692 yılları arası), Ongin yazıtı (720?), Küli Çor (İhe-Hüşötü) yazıtı (yak. 720-725), İhe Ashete yazıtı (724?), Tunyukuk yazıtı (720-725 arası?), Kül Tegin yazıtı (732) ve Bilge Kağan yazıtının (735) ulaştığı görülebilmektedir[335].

Yukarıdaki yazıtlar içerisinde 1. Göktürk Devleti'nden kalan Bugut yazıtının tam olarak ne zaman yazıldığı bilinmemekte ancak 581 yılında dikildiği düşünülmektedir. Bu yazıtın ayrıca Bumin Kağan'ın oğlu, Muhan Kağan'ın kardeşi olan Magan Tigin adlı bir Türk şehzadesine ait olduğu da belirtilmektedir[336]. O dönemde dikilen bu yazıt, Soğdca ve Sanskritçe metinlerden oluşmakta ve bu nedenle iki dilli bir özellik göstermektedir:

> "A-çi-na (Bozkurt Oğulları)" hânedanı tarafından idare ve sevk edilen Göktürkler, Orta-Asya'da takriben 550-745 yılları arasında, yaklaşık iki yüz yıl hüküm sürdüler. Bu iki yüz yıllık devreye âit abidelerin en eskisi, birinci hânedan devrine ait olup, üç tarafı Sogd, bir tarafı da Brahmi harfleri ile yazılan ve bu güne ulaşan Bugut âbidesidir. Brahmi harfleri ile yazılan yüzü henüz okunamayan kitâbenin Sogd harfleri ile yazılan yüzlerinin dili, bir Orta-İran dili olan Sogdcadır."[337]

İki dilli bir özellik gösteren yazıtlardan diğerini de Orhun Yazıtları oluşturmaktadır. Türk tarihine ışık tutan ve millî bir vasıf taşıyan Orhun yazıtları, Moğolistan sınırları içinde Orhon ve Yenisey ırmakları yöresindeki runik harfli Türkçe yazıtlar olması bakımından önemlidir[338]. Bu yazıtlardan ilk olarak Cüveyni tarafından Tarih-i Cihanküşa'da bahsedilmiş ancak söz konusu yazıtlar o dönemlerde yaşayan kesim üzerinde pek yankı bulamamıştır. Bununla birlikte bu yazıtları ilk defa ilim dünyasına taşıyan, tanıtan kişi Strahlenberg olmuştur. Bu yazıtlardan ilkini 720 veya 725 yılları olduğu düşünülen Tonyukuk Yazıtı,

---

[335] Talât Tekin, Mehmet Ölmez, **Türk Dilleri Giriş,** İstanbul, Yıldız Dil ve Edebiyat Dizisi: 2, 2003, s. 19-20.
[336] "Takriben 581 yılında dikilen Bugut âbidesi Göktürk kağanlığının 572-580 yılları arasındaki devresine ışık tutmaktadır." Osman Fikri Sertkaya, **Göktürk Tarihinin Meseleleri**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 131, 1995, s. 303.
[337] Osman Fikri Sertkaya, **a.e.**, s. 303.
[338] "Orhon ve Yenisey Yazıtları", **Meydan Larousse**, **Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 15, Yay. Safa Kılıçlıoğlu, Nezihe Araz, Hakkı Devrim, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1991, s. 174.

diğerini 732 yılında dikilen Kültigin Yazıtı ve bir diğerini de 735 yılında dikilen Bilge Kağan Yazıtı oluşturmaktadır[339]. Bu yazıtların en belirgin özellikleri şunlardır:

- Göktürk Devleti'nin kuruluşunu anlatır[340].
- Devletin en parlak zamanlarında dikilmişlerdir.
- Türk milletinin yazıya geçirdiği en eski metinlerdir.
- Göktürklerin devlet yapıları, dilleri, edebiyatları, askeri ve dini durumları hakkında önemli bilgiler verir.
- Göktürkçeyle ve Göktürk harfleriyle yazılmışlardır[341].
- Bir taraf Çince, diğer taraflar da Türkçedir[342].

Burada temas edilecek nokta - son maddede belirtildiği üzere - bu yazıtların hem Çince hem de Türkçe yazılarak iki dilli bir özellik göstermesidir.

Bütün bu bilgilerin ışığı altında *Göktürkler'de Çok Dillilik* bahsinde ulaşılan neticeler şunlar olmaktadır:

1. Göktürkler'de hâkim güç Türklerdir ve devletin resmî dili (hâkim dil) Türkçedir.
2. Devletin içerisinde yaşayan gayri Türk topluluklar da bulunmaktadır.
3. Mevcut yazıtlar, Türkçenin dışında farklı dillerin kullanıldığını ve farklı milletlerle temasa geçildiğini göstermektedir. Yazıtlar daha çok iki dilli bir özellik göstermektedir.

2.3. Uygurlar'da Çok Dillilik

Türk topluluklarından biri olan Uygurlar (745-840), Hunların soyundan gelmektedir[343]. Akraba topluluklarla birlikte Dokuz Oğuz - On Uygur şeklinde de isimlendirilen Uygurlar ilk defa 5. yüzyılda tarih sahnesinde görülmüş[344] ve Göktürk Devleti'nin idaresi altında yaşamışlardır[345]. Ancak daha sonra Karluk ve Yağma Türkleriyle

[339] Erdem Konur, "Orhun Yazıtlarında Sosyal ve Siyasi Mesajlar", **Edebî Yâd ve Sanat Akademisi**, vol. 1/1, 2017, 3-10.
[340] Saadettin Gömeç, **Kök Türk Tarihi**, 2. bs., Ankara, Akçağ Yay., 1999, s. 9.
[341] Osman Fikri Sertkaya, **a.g.e.,** s. 305.
[342] Talat Tekin, **Orhun Yazıtları**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 540, 1988, s. XII.
[343] "Uygurlar", **Meydan Larousse**, **Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 12, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1973, s. 453. Gülçin Çandarlıoğlu, **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü: Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2004, s. 11.
[344] Gülçin Çandarlıoğlu, **a.e.,** s. 11. "Uygurlar", **Yeni Türk Ansiklopedisi**, C. 12, İstanbul, Ötüken, 1985, s. 4481.
[345] Gülçin Çandarlıoğlu, **İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2003, s. 61.

birleşerek Göktürk Devleti'nin varlığına son vermişler (745) ve kendi devletlerini kurmuşlardır. Bu devletin ilk kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan'dır[346].

Uygurlar da Göktürkler gibi Ötüken çevresinde yerleşmişlerdir[347]. Başkentleri Ordubalık'tır. Ötüken Uygur Devleti olarak da bilinen Uygur Devleti 840 tarihinde Kırgızlar tarafından yıkılmıştır[348]. Kutluk Bilge Kağan'ın ölümünden sonra yerine oğlu Moyen-çur (Bayan-çor, Bilge Kağan) geçmiştir[349]. Moyen-Çur (747-759), Tokuz-Oğuz, Çik, Kasar, Bers-il, Üç-Karluk, Türgiş, Kırkız, Basmıl ve Çigil gibi birçok Türk topluluğunu; Tibet ve Çin gibi çeşitli gayri Türk toplulukları idaresi altına almıştır[350]. Dolayısıyla buradan Uygurların da ataları gibi yerli ve yabancı topluluklardan oluşan çok topluluklu bir yapıya sahip olduğu anlaşılabilmektedir. Dil olarak da ağırlıklı olarak Türkçe kullanılmış[351] olmakla beraber diğer dillerin kullanıldığı da (çeşitli yazılara yer vermelerinden dolayı) bazı yazıtlardan anlaşılabilmektedir.

Uzun bir süre Göktürklerin idaresi altında yaşayan Uygurlar, çok farklı alfabeler ve yazılar kullanmışlardır. Mesela Köktürk yazısı, Uygur yazısı, Mani Yazısı, Soğd Yazısı, Brahmi Yazısı ve Tibet Yazısı, Uygurlar'ın kullandıkları çeşitli yazılardır[352]. Dolayısıyla Uygurlar'ın hem kendi millî yazılarını hem de millî olmayan yazıları kullanmaları çok dilli bir yapıya sahip olduklarının önemli göstergelerindendir.

Maniheizm ve Budizm'le beraber Uygurlar'ın benimsedikleri diğer bir din de Hıristiyanlıktır. Bu dinlerin benimsenmesi Uygurlar'ın farklı kültürlerle temasa geçtiğini de göstermektedir. Demek ki Uygur Devleti'nde farklı dinlere ve kültürlere kapılar daima açık olmuştur. Daha çok Çin, Hint, İran, Arap ve Bizans kültüründen birçok şeyi kabul etmişler ve kendi kültürleri ile bütünleştirmişlerdir[353]. Bu durum onların din ve kültür konusunda hoşgörülü olduklarını da göstermektedir.

Farklı dinlerle ve kültürlerle temasa geçen Uygurlar, Maniheizm ve Budizm'le ilgili eserleri Sanskritçeden, Toharcadan, Soğdcadan ve Çinceden kendi dillerine tercüme ettirdikleri için Uygur Türkçesine, Eski İran, Hint, Soğd, Çin ve Tohar dillerinden çok sayıda

---

[346] Gülçin Çandarlıoğlu, **a.g.e.**, s. 61; Ali Akar, **Türk Dili Tarihi**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 6. bs., 2013, s. 104.
[347] "Uygurlar", **a.e.**, s. 4481.
[348] Ali Akar, **a.e.**, s. 104.
[349] "Uygurlar", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 19, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1994, s. 358.
[350] Saadettin Gömeç, **Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 1997, s. 36.
[351] Detaylı bilgi için bkz. Ali Akar, **a.g.e.**, s. 106-124.
[352] Ali Akar, **a.g.e.**, s. 108-110.
[353] Sultan Mahmut Kaşgarlı, **Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2004, s. 17.

kelime geçmiştir[354]. Bu dillerden tercüme edilen eserler; Mani, Soğd, Uygur, Brahmi, Tibet ve Süryani gibi birçok alfabeyle yazılmıştır[355]. Burada Uygurlar'ın çeşitli dillerden eserleri tercüme etmeleri ve bu eserlerin çeşitli alfabelerle yazılması aynı zamanda Uygur diline çeşitli yabancı kelimelerin girmesi, Uygurlar'ın hem çok dilli hem çok dinli hem de çok kültürlü olduklarının göstergesi olmaktadır.

Uygurlar yaşadıkları coğrafya itibariyle ticaret yollarının üzerinde bulunmuş bununla beraber Mani dinini benimsedikten sonra Soğdlar'dan etkilenmiş ve Soğdlar'la ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır[356]. Bir devletin çeşitli devletlerle ve de topluluklarla ticari temaslar kurması o devletin çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir yapıda olmasına imkân sağlayabilmektedir. Daha da önemlisi ticari hayat, çok dilliliği besleyen en önemli güçlerden biri olarak da değerlendirilebilir. Bu durum, o zamanlar için ve de günümüzde gayet tabii bir durum olarak görülebilir.

Din, dil ve kültür konusunda renkli bir devlet yapısına sahip olan, tercümeler yapan, yaptıran, çeşitli alfabeleri ve yazıları kullanan Uygurlar'ın bazı eserlerinin iki veya çok dilli bir özellik gösterdiği görülmektedir. Uygurlar'ın çok dilli eserlerine verilebilecek örneklerden biri Özkan İzgi'nin belirttiği üzere Uygur Kağan'ı olan Bögü'nün Çin dilindeki yazıtı ile beraber bulunan Soğdca küçük yazı yanında Orhun harfleri ile yazılmış Türkçe satırlardır[357]. Yazıtın Çince, Soğdca ve Türkçe olması çok dilli olduğunu yansıtan önemli bir göstergedir.

Uygurlar, yaşadıkları coğrafyada hem kendi alfabe ve dilleriyle hem de farklı alfabe ve dillerle çeşitli eserler yazmışlardır. Bu eserlerden bazıları iki dilli bazıları da çok dilli bir özellik taşımaktadır. Tsend Battulga, Uygurlar'a ait olan eserleri "Moğolistan'daki Uygur Harfli Yazıtlar" makalesinde sınıflandırarak tespit etmiştir. Yapılan sınıflandırma şöyledir:

---

[354] Sultan Mahmut Kaşgarlı, **a.g.e.**, s. 18.

[355] Ferruh Ağca, "Eski Uygur Türkçesiyle Yazılmış Eserlerin Ses ve Şekil Özelliklerine Göre Tarihlendirilmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, 2006, s. vi.

[356] "Türklerde komşuları arasındaki ticaret iki yoldan yapılıyordu. 1. İpek Yolu: Bu yol Çin'den başlıyor, Türklerin çoğunlukta olduğu iç Asya'dan geçip Akdeniz'e ulaşıyordu. İpek yoluna hakim olan, devrin dünya ticaretine hakim olacağı için büyük devletler arasında en büyük rekabet konusuydu. 2. Kürk Yolu: Bu yol, Hazar ve Bulgar ülkelerinden başlayarak Ural, Güney Sibirya, Altaylar, Sayan dağları üzerinden Çin'e ve Amur nehrine ulaşıyordu." Gülçin Çandarlıoğlu, "Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 2, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 368.
"…Turfan Uygur Devleti, Orta Asya'nın ticaret yolları üzerinde ekonomik bakımdan güçlendi." Gülçin Çandarlıoğlu, "Uygurlar", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 42, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2012, s. 243.

[357] Özkan İzgi, **Kutluk Bilge Kül Kağan - Böğü Kağan ve Uygurlar**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 26.

"I. Runik harfli klasik Uygur yazıtları

- Moyun Çor Yazıtı
- Tariat Yazıtı
- Taihar Çuluu Yazıtı
- Tes Yazıtı

II. Runik harfli küçük Uygur yazıtları

- Arhanan Yazıtı
- Gurvalcin Uul Yazıtı
- Gurvanmandal Yazıtı
- Hangidai Yazıtı

III. Runik harfli, Soğdca, Çince yazılmış Uygur yazıtları

- Har Balgas Yazıtı

IV. Runik harfli ve Soğdca yazılmış yazıtlar

- Sevrei Yazıtı

V. Runik harfli ve Uygurca yazılmış yazıtlar

- Doloogoidoi Yazıtı
- İh Biçigt Yazıtı

VI. Uygurca yazılmış yazıtlar

- Taihar Çuluu Yazıtı
- Biçigt Hangai Yazıtı
- Uliactain Denj Uygur Yazıtı" [358]

Bunlardan Soğd ve Çin dillerinde yazılmış Har Balgas yazıtı iki dilli bir özellik göstermektedir. Bu yazıt dışında Uygurlara ait olan, Türkçe (Eski Uygurca), Çince ve Soğdca

[358] Tsend Battulga, "Moğolistan'daki Uygur Harfli Yazıtlar", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 4/2, 2015, s. 506.

yazılan Kara Balgasun (I) yazıtı bulunmaktadır. Bu yazıt da çok dilliliğin önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır[359].

Sevrey yazıtı, Soğd ve Uygur dilinde yazılan iki dilli bir yazıt olması bakımından önemlidir[360]. Bunlardan başka 2013'te internet sayfasına koyulan haber ile öğrenilmiş olan Xi'an yazıtı bulunmaktadır. Bu yazıt, Çin'in Xi'an şehrindeki özel bir müzede bulunmakla beraber Uygurca ve Çince metinlerin yer aldığı iki dilli bir yazıt olması dolayısıyla önemlidir[361]. Ayrıca bu yazıt, Karı Çor Tigin Yazıtı olarak da adlandırılmaktadır[362].

Yazıtlar dışındaki bazı eserler de iki dilli bir özellik göstermektedir. Budizm'in etkisinde kalan Uygurlar'ın bu dinden etkilendiklerini gösteren Vinaya türünde yazılmış metinler bunun tipik örneğidir. Mesela Vinaya türünde yazılmış manastır kıyafet yönetmeliğiyle ilgili olan Karmavâcanâ, Brahmi alfabesiyle yazılmış, Sanskritçe-Uygurca iki dilli bir eser olması bakımından ve yine Sanskritçe-Uygurca yazılmış Vinayavibhanga, iki dilli bir eser olması bakımından önemlidir[363].

Eserlerden anlaşılacağı üzere Uygur dönemindeki yazıtlar, metinler; çok değişik din ve kültür çevrelerine girilmesi ve söz konusu dinlerden ve kültürlerden etkilenilmesi dolayısıyla farklı dillerle yazılması bakımından iki ve çok dilli bir özellik taşımaktadır.

2.4. Sözlükler

Karahanlılar'da, Harezmler'de ve Çağataylar'da çok sayıda sözlük çalışması yapılmıştır[364]. İki ve çok dilli olma durumunun en çok sözlüklere yansıtıldığı gözlemlendiği için çalışmada ayrıca bazı iki dilli ve çok dilli sözlükler üzerinde durulmuştur.

2.4.1. Dîvânü Lûgati't-Türk (1072-1077)

Türklerin İslâm'ı kabulünden sonra Karahanlı Türkçesiyle yazılmış bir eserdir. Kaşgarlı Mahmut tarafından Türk dünyasının gezilmesi neticesinde Türklere ve Türk dillerine (şivelerine) ait malzemelerin derlenip toparlanması ile vücuda getirilmiş önemli bir eserdir. Bağdat'ta kitap şekline getirilmiştir. Türk boylarının şivelerine yer ayıran eserde Oğuzların,

[359] Mehmet Ölmez, **Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları**, 2. bs., Ankara, BilgeSu Yayıncılık, 2013, s. 237.
[360] Mehmet Ölmez, **a.g.e.,** s. 265.
[361] Mehmet Ölmez, **a.g.e.,** s. 322.
[362] Bkz. Cengiz Alyılmaz, "Karı Çor Tigin Yazıtı", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,** S. 2/2, 2013, s. 1-61.
[363] Ferruh Ağca, a.g.e., s. 36.
[364] Kıpçaklarda da sözlük çalışmaları yapılmıştır ancak söz konusu çalışmalar, sözlük ve gramer başlığı altında verildiği için çalışmamızda ayrıca yer verilmemiştir. Dolayısıyla sadece sözlükler üzerinde durulmuştur.

Kıpçaklar'ın, Argular'ın dillerine daha doğrusu şivelerine ait bilgileri görmek mümkündür[365]. Eserin diğer önemli bir özelliği de Türkçe-Arapça iki dilli bir sözlük oluşudur. Yazar tarafından sözlük kısmında Türkçe madde başlarının anlamları, açıklamaları Arapça olarak verilmiştir[366]. Eserin fonksiyonel özellikleri oldukça fazladır. Bu özellikler şunlardır:

- Kültür tarihimizi gözler önüne seren büyük Türk kültürü kitabı,
- Türk şiveleri kitabı,
- Devrinin bir çeşit Türk folklor ve halk edebiyatı antolojisi[367]. Bununla birlikte divanda aruzla yazılmış dörtlükler ve beyitler de bulunmaktadır[368].

Bu eserde yabancı kelime sayısı oldukça azdır. Yazar, yabancı kelime kullanmaktan oldukça kaçınmıştır:

> "Karahanlı Türkçesinin ve Türk dilinin en önemli eserlerinden olan Dîvânü Lügâti't-Türk'te ortalama sekiz bin (8000)[1] maddelik kelime yer almaktadır. Eserin müellifi Kaşgarlı Mahmut çalışmasına sadece yaygın olarak kullanılan sözleri aldığını belirtmiştir. Bir başka ifade ile Kaşgarlı Mahmut, fazlaca kullanılmayan Türkçe sözleri çalışmasına almamıştır. Ayrıca dönemin diğer eserlerinde yer alan Arap ve Fars kökenli kelimeler Divan'da yer almamıştır. Dîvânü Lügâti't Türk'te yabancı kaynaklı kelime olarak az sayıda Çince, Moğolca, Soğdakça kelimeler yer almaktadır. Öyle ki bu kelimeler o dönem içerisinde Türkçe sayılan yani Türkçeleşmiş sözlerdir…"[369]

Kaşgarlı Mahmut, bu eserini yazarken çeşitli prensipler doğrultusunda hareket etmiştir. Ayrıca eserinde tek dilli, iki dilli topluluklara ve Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen yabancı topluluklara da yer vererek o dönemde yaşayan toplulukların kaç dil bildiklerini de eserinde vermiştir. Yazarın o dönemde yaşayan tek dilli ve iki dilli toplulukların isimlerini vermiş olması bile o dönem için büyük bir yeniliktir. Ayrıca Türk dil tarihinde de önemli bir

---

[365] Ahmet Bican Ercilasun, "İlk Müslüman Türk Devletlerinde Dil ve Edebiyat", **Türkler Ansiklopedisi**, C. V, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1472.
[366] Ali Akar, **a.g.e.**, s. 151.
[367] Bkz. Ahmet Caferoğlu, "Karahanlılar Devri Türk Edebiyatı", **Karahanlı Türkçesi Grameri,** Haz. Necmettin Hacıeminoğlu, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996, s. XV.
[368] Talat Tekin, "Karahanlı Dönemi Türk Şiiri", **Türk Dili**, C. 51, S. 409, 1986, s. 112. Bunu ilk defa ileri süren de Sovyet Türkoloğu Stebleva'dır. İlya Vasilnyevna Stebleva, Razvitiye tyurkskih poetiçeskih form v XI veke, Moskov: Nauka, 1971, s. 121.
[369] Emek Üşenmez, "Karahanlı Eserlerindeki Söz Varlığı Hakkında", **Akademik İncelemeler**, C. 3, S. 1, 2008, s. 248.

adımdır bu. Bununla birlikte Türk dünyası içerisinde yaşayan yabancı toplulukların da isimleri verilmektedir:

> "Kaşgarlı doğudan batıya doğru Türk boylarını sıralamış ve bunların konuştukları lehçelerin özelliklerini olabildiğince açıklamaya çalışmıştır. Kaşgarlı dönemin müşterek Orta Asya edebi yazı dili olan Hakaniye lehçesini[370] ve bu lehçenin kaynaklandığı diğer Türk lehçelerini merkeze almış, geriye kalan lehçeleri de bu merkez lehçeye olan yakınlık ve uzaklıkları bağlamında değerlendirmiştir. Ona göre en doğru Türkçe, tek dil bilen boyların dilidir. Farslarla karışan veya yabancı ülkelere gidip gelenlerin dilleri bozuktur. Soğdak, Kençek, Argu boyları iki dillidir. Yabancılarla karışanlar Hotan, Tübüt ve Tangutlar'ın bir kısmıdır. Çin ve Maçin halklarının Türkçe dışında başka dilleri vardır. Yecüc ve Mecüc kavminin dilleri bilinmemektedir. Uygurlar öz Türkçe konuşur fakat kendi aralarında konuştuklarında ayrı bir ağızları da vardır[371]. Çomul, Kay, Yabaku, Tatar, Basmıl boyları Türkçeyi iyi bilirler. Kırgız, Kıfçak, Oğuz, Tohsı, Yagma, Çiğil, Oğrak ve Çaruk boylarının öz Türkçe sadece bir dilleri vardır. Yemeklerle Başkurtların buna yakın dilleri vardır. Rum diyarından Beçenekler'e kadar Suvar, Bulgar dilleri kelimelerin sonunu kesip atan kısaltılmış Türkçedir.
>
> Dillerin en yegnisi Oğuzların en doğrusu da Tohsı ile Yağmaların dilidir. Uygur şehirlerine varıncaya dek İrtiş, Ila Yamar, İtil ırmakları boyunca oturan halkın dili doğru Türkçedir. Bunların en açık ve en tatlısı Hakaniye ülkesinin halkının dilidir… (DLT, I, 29-30)."[372]

Nalbant'a göre Kaşgarlı tarafından nakledilen bilgiler doğrultusunda Türk toplulukları dil özelliklerine göre şöyle ayrılmaktadır:

> "Çiğil, Kıpçak, Yemek, Oğrak, Oğuz, Tohsı, Uygur, Yağma gibi Ortak Türkçe çevresi içinde bulunan tek dilli Türk toplulukları,

[370] Aslında Türk dili ama daha özel adlandırmayla Hakaniye terimi kullanılmıştır.

[371] Görüldüğü gibi Kaşgarlı Mahmut'un şive ve ağızlar gözlemi de var. Kitabu'l Ayn'da olduğu gibi ağız özelliklerine kadar yer almaktadır. Ayrıca Kaşgarlı Mahmut, Dîvânü Lûgati't-Türk'ü yazarken metot olarak İbn-i Halil'in *Kitabu'l Ayn* isimli eserinden istifade etmiştir. Bkz. Galip Güner, "Divânü Lugâti't-Türk'te Geçen Ulas/Öles "Süzgün, Baygın" Kelimesinin Okunuşu, Anlamı ve Yapısı Üzerine Düşünceler", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 6/1Winter, 2011, s. 1227.

[372] Mehmet Vefa Nalbant, "Bir Kültür Mühendisi Kaşgarlı Mahmud ve Eseri Divanü Lugati't- Türk", *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması.* 26-28 Mayıs 2014**,** Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, s.y.

Bulgar ve Suvarlar gibi tek dilli olup Ortak Türkçe çevresi dışında kalan Türk toplulukları,

Argular ve Kençekler gibi Karahanlı ülkesindeki iki dilli Türkler,

Basmıl, Çomul, Kay, Tatar, Yabaku gibi kuzey bozkırlarında bulunan iki dilli Türkler.

Hotan, Soğd, ve Tibetliler gibi Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen yabancı topluluklar (Karahan, 2013: 38-84).”[373]

Mehmet Vefa Nalbant’a göre Kaşgarlı Mahmut, eserinde sadece Türk unsurları değil Türklerle aynı muhitte yaşayan veya onlarla iletişim hâlinde olan başka topluluklara da işaret etmiştir. Bu topluluk isimleri Tat, Tawgaç, Sogd, Tejik, Sart, Sukaklar şeklinde verilmiştir[374].

Bu eserin bizim açımızdan önemli özelliği Türk dili tarihini aydınlatabilecek bilgiler içermesi ve iki dillilik kavramını Türk topluluklarının ikinci dillerinden ve Türkçeyi ikinci bir dil olarak öğrenen yabancı topluluklardan yola çıkarak ilk kez vermesidir. Ve buradan Türkistan coğrafyasının en azından iki dilli bir saha olduğu da rahatlıkla anlaşılabilmektedir.

2.4.2. Mukaddimetü’l-Edeb (1127-1144)

Dönemin önemli bir âlimi olan Zemahşeri tarafından yazılmış, Hükümdar Harizmşah Atsız’a sunulmuştur. Arapça öğrenmek isteyenlerin istifade etmeleri maksatlı yazılmış Arapça bir sözlüktür. Arapça kelimelerden ve kısa ibarelerden oluşan yazıların altına (satır araları (nüshaların çoğunluğunda)) Türkçe veya başka dillerdeki (Farsça, Moğolca) anlamlar yazılmıştır[375]. Bu yönüyle eser çok dilli bir özellik göstermekte ve söz konusu dillerin de bu bölgelerde bir kullanım alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu eser, çok dilli satır altı sözlüğü olmakla birlikte çok dilliliğin önemli göstergelerinden birini de oluşturmaktadır.

2.4.3. Senglâh (1758-1760)

Çağatayca sözlüklerin en hacimlisi olan Senglâh sözlüğü, XVIII. yy. Mirza Mehdi Han Esterabâdî tarafından yazılmıştır. Üç bölümden oluşan eserin giriş bölümü Çağatayca gramerdir[376]. Eserin ikinci bölümü Çağatayca ve Farsça sözlükten oluşur. Üçüncü bölümde de

[373] Mehmet Vefa Nalbant, a.g.e., s.y.
[374] Mehmet Vefa Nalbant, a.g.e., s.y.
[375] Nuri Yüce, “Hârizm Türkçesi”, **Türkler Ansiklopedisi,** C. 5, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1515-1516; Mustafa Argunşah, Gülden Sağol Yüksekkaya, Özcan Tabaklar, **Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri,** İstanbul, Kesit Yayınları, 2010, s. 93.
[376] Zuhal Kargı Ölmez, “Çağatayca Sözlükler”, **Kebikeç**, S. 6, 1998, s. 140-141.

Nevai'nin eserlerinde bulunan Arapça ve Farsça terimlerin ve kavramların açıklaması yer alır[377]. Sözlüğün içerisinde Moğolca, Rumca, Anadolu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesine ait sözcükler de bulunur[378]. Dolayısıyla eser çok dilliliğin önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

2.5. Selçuklular'da Çok Dillilik

Selçuklu Devleti, 1040 ve 1308 yılları arasında hüküm süren, adını hanedanın kurucusu 'Selçuk'tan alan ve Oğuzların Kınık boyuna mensup olduğu ifade edilen bir devlettir[379]. Türk-İslâm devletleri içerisinde kurulduğu zamandan beri kültürel, ilmi, edebî, askeri, siyasi ve ekonomik anlamda önemli başarılar elde etmiş önemli bir devlettir.

Selçuklu Devleti; Çin'den Batı Anadolu dâhil bütün Ortadoğu ülkelerine, Akdeniz sahillerine, Kuzeybatı Afrika, Hicaz'dan ve Yemen'den Rusya içlerine kadar hâkimiyetlerini yaymış başarılı ve güçlü devletlerden biridir[380].

Gaznelilerle 1040 yılında savaşarak Dandanakan Zaferi'ni kazanan ve böylece bağımsızlığını elde ederek teşkilâtlanmaya başlayan Selçuklular, tarih boyunca birçok medeniyetin hâkimiyeti altında bulunan Horasan'ı, Gazneli hâkimiyetinden kurtararak devletin önemli bir merkezi hâline getirir. Bu zaferden sonra Tuğrul Bey, Selçuklu İmparatorluğu'nun ilk hükümdarı olma onuruna erişir (1040-1063)[381].

Tuğrul Bey'den sonra sultan olan Çağrı Bey'in oğlu Alparslan'ın (1029-1072) ve ordusunun 1071 yılında Bizanslılar'a karşı göstermiş oldukları Malazgirt üstünlüğünden sonra Anadolu sahası tamamen Türklere açılmış olur[382]. Böylece topluluk yönünden heterojen bir yapı gösteren Anadolu coğrafyası içerisinde yaşayan pek çok Türk ve gayri Türk topluluk, hâkimiyet altına alınır[383].

Alparslan'ın vefatından sonra yerine oğlu Melikşah (1072-1092) geçer. Melikşah'ın sultanlığı esnasında Nizamü'l-mülk'ün de çalışmalarıyla devlet, ilmî ve kültürel yönden zirve yapar. Bunda Nizamiye medreselerinin etkisi oldukça büyüktür[384]. Sona ermesiyle birlikte de

---

[377] Ali Akar, **a.g.e.**, s. 201-202.
[378] Zuhal Kargı Ölmez, a.g.e., s. 141.
[379] İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1972, s. 4.
[380] "Selçuklular", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1994, s. 303.
[381] Faruk Sümer, "Selçuklular", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, s. 368.
[382] Muharrem Kesik, "Sultan Alp Arslan'ın Liderlik Vasıfları", **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S. 4, 2014, Güz, s. 44.
[383] Muhammet Kemaloğlu, "Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim Tebaa ile Kurulan Sosyal İlişkiler", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl. 4, S. 7, 2012, Güz, s. 169-173.
[384] Faruk Sümer, a.g.e., s. 370.

beylikler, bağımsızlıklarını ilân ederler[385]. Bundan sonra da Anadolu'da beylikler dönemi başlamış olur.

Günümüzde Anadolu coğrafyası nasıl çok topluluklu, çok kültürlü ve çok dinli bir yapıya sahipse eskiden de Türkler, Anadolu'ya girmeden önce aynı yapıya sahipti. Anadolu'da Hıristiyanlaşan ve şehirlerde Grek unsuruyla da karışan eski yerli kesim bulunmakla birlikte Doğu Anadolu'nun nüfusunun büyük bir kesiminde Gregoryen Ermeniler ve Monofizit Yakubiler; daha güneyinde ise Süryaniler bulunmaktaydı[386]. Tabii Selçuklular, Anadolu'ya geldikleri zaman bu coğrafya içerisinde yaşayan söz konusu topluluklar, Selçuklular'dan sonra da Anadolu'da yaşamaya devam etmişlerdir.

Orta Asya'dan Akdeniz'e Aral Gölü'nden Mısır'a kadar uzanan geniş Selçuklu coğrafyasında eskiden olduğu gibi çok sayıda topluluğun bir arada yaşadığı görülmektedir[387]. Bu farklılık, çok topluluklu bir hayatı gösterdiği gibi çok kültürlü bir hayatı da göstermektedir. Anadolu coğrafyasında Türklerin dışında İrani topluluklar da bulunmaktadır. Çünkü Mikâil Bayram'ın belirttiği üzere Anadolu'ya Oğuzlarla birlikte İranlılar da gelir. Türkmen halklar daha çok göçebe topluluklardan oluşurken İranlılar da daha çok tâcir, meşayih ve mürid olarak Anadolu'ya yerleşirler[388]. Bölgeye göç eden topluluklardan biri de Moğollar'dır (13. yüzyıldan itibaren)[389]. Dolayısıyla bütün bunlar Selçuklular'da çok topluluklu ve çok dinli bir hayatın var olduğunu göstermektedir. Çünkü Hıristiyan olan yerli halk; Rumlar, Süryaniler ve Ermeniler, Türklerin gelmesiyle birlikte İslâmla da kaynaşmaya başlar. Çok dinli ve çok kültürlü bir coğrafyada bulunan halklar, devlet politikalarının da sağladığı imkânlarla barış içerisinde yaşarlar. Hatta Anadolu Selçuklu Sultanı I. Giyesüddin Keyhüsrev'in barışçı ve akılcı düşünceleri, Anadolu Selçuklu Devleti hizmetinde, Rum ve Ermeni kökenli Kontlarla birlikte İran ve Türkmen kökenli Emirlerin yer almasını dahi sağlar[390].

---

[385] "Sultan Berkyaruk zamânında Selçuklu Devleti; a) Irak ve Horasan, b) Sûriye, c) Kirman, d) Türkiye Selçukluları olmak üzere dörde bölündü. Ayrıca Doğu Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Türkmen beylikleri ve Atabeglikler ortaya çıktı." "Selçuklular", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1994, s. 308.

[386] Ahmet Yaşar Ocak, "Türkiye Selçukluları ve İslâm (Genel Bir Bakış)", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, C. 1, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, s. 443.

[387] Osman Gazi Özgüdenli, "Selçuklu Çağında Dil ve Edebiyat", Ed. Refik Turan, **Selçuklu Tarihi El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yay., 2012, s. 633.

[388] Mikâil Bayram, "Türkiye Selçuklularında Devlet Yapısının Şekillenmesi", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 7, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 240.

[389] Tuncer Baykara, "Türkiye Selçuklu Döneminde Toplum ve Ekonomi", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 7, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 336.

[390] Mikâil Bayram, a.g.e., s. 242.

Çok topluluklu, çok kültürlü ve çok dinli hayatın var olduğu Büyük Selçuklu Devleti, İran toprakları üzerinde kurulduğu için devlet içerisinde Farsçanın tesiri fazlasıyla görülmektedir. Farsçanın tesirinin bu kadar fazla görülmesinin başlıca sebepleri de şöyle sıralanabilir:

- Resmî yazışmaların Farsçayla yapılması ve Farsçanın, bürokratik kesim tarafından kullanılan bir dil olmasından dolayı devletin resmî dili hâline gelmesi[391],

- Sultanların, şairlerin ve âlimlerin, Farsçaya yoğun ilgi göstermesi,

- Türkmenlerle birlikte Anadolu sahasına göç eden İranlı aydınların devlet kademelerinde önemli yerlere getirilmelerinden dolayı Farsçanın bir üst dil konumunda olması[392],

- 13. yüzyılda bazı eserlerin, sebeb-i telif (yazılış sebebi) kısımlarında 'halkın Fars diline olan meyli'nden dolayı da Farsça yazıldığının belirtilmesi'[393]. Çünkü okuma ve yazma bilenler Fars asıllıdır. Bunda da Fars asıllı kitlenin şehirli olmasının önemli bir rolü vardır.

Selçuklu Devleti'nin resmî dili Farsça olmuştur[394]. Bunun temel sebebi devletin İran toprakları üzerinde kurulmuş olmasıdır. Aynı zamanda Farsça, edebiyat ve sanat dilidir. Hatta Selçuklu Sultanları tarafından Farsçaya çok değer verildiği için bazı şairler, Farsça eserler yazmışlardır. Mesela Melikşah, Sencer, Süleyman Şah ve II. Tuğrul, Farsça eser (rubailer) yazma noktasında örnek oluşturmaktadır[395]. Bununla birlikte Muizzî, Enverî, Hâkânî ve Nizâmî gibi şairler de Fars edebiyatının örneklerini sunmuşlardır[396]. Ayrıca Büyük Selçuklu Devleti için bahsettiğimiz bu çok dilli manzara, Anadolu Selçukluları (1077-1307) için de geçerli olmaktaydı. Çünkü zaten Anadolu Selçukluları, Büyük Selçuklular'dan ayrı değildi, onların bir parçasıydı.

Selçuklu Devleti'nde Farsça dışında kullanılan dillerden biri de Arapçadır. Arapça; bilim ve öğretim dili olmasından dolayı Farsça kadar olmasa da devlet tarafından dikkate

[391] Mehmet Kanar, Rıza Kurtuluş, "Fars Edebiyatı", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000, s. 337.
[392] Hayati Develi, **Osmanlı'nın Dili**, İstanbul, 3F Yayınevi, 2006, s. 44.
[393] Hayati Develi, **a.e.**, s. 44.
[394] Hüseyin Kayhan, "Selçuklular Devrinde Türk Saraylarında Fars Şâirleri", **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter, 2011, s. 1477.
[395] Osman Gazi Özgüdenli, "Selçuklular", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, s. 374.
[396] Ahmet Ocak, "Selçuklular", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, s. 376.

alınan dillerden biridir[397]. Aşağıda Yahya Akyüz'ün *Türk Eğitim Tarihi* isimli kitabında da görüleceği üzere medreselerdeki müfredatta Arapça okutulmaktaydı.

Selçuklular'ın gerek Anadolu coğrafyasında gerekse de Horasan coğrafyasındaki hâkimiyetleri, bu coğrafyalar üzerinde temellerini attıkları ilmi ve kültürel faaliyetler, devleti güçlü bir pozisyona getirmiştir. Mesela devletin önemli bir merkezi olan Horasan bölgesinde Rey ve Herat gibi önemli şehirlerde ilim ve kültür hayatı medreselerin, mekteplerin ve kütüphanelerin açılmasıyla renklenmiştir. Özellikle devletin dört bir tarafında açılan medreseler, devletin giderek güçlenmesini sağlamıştır. Bu noktada Nizamiye Medreseleri'nin etkisi büyüktür[398]. Yine aynı şekilde Anadolu'daki şehirlerde (Konya, Kayseri, Amasya, Erzurum, Sivas…) açılan birçok medrese ve kütüphane, devleti zirveye taşımıştır. Özellikle Alparslan'ın ve Nizamü'l-Mülk'ün gayretleriyle Bağdat'ta inşa edilen ilk ve önemli yüksek öğretim kurumlarından olan (Nîşâbûr) Nizamiye Medresesi ilmî yönde yankı uyandıran medreselerden biridir.

Bağdat'ta açılan Nizamiye medreselerinde okutulan bazı dersler bulunmaktadır. Bu dersler, Yahya Akyüz tarafından şöyle verilmektedir:

> Din ve hukuk dersleri: Kuran okuma, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm
>
> Dil, edebiyat dersleri: Arap edebiyatı, Fars, Nahiv, Sarf, Hitabet, Şiir, Cerh ve Tadil, Tarih, Edeb
>
> Felsefe dersleri: Felsefe, Mantık
>
> Müsbet bilim dersleri: Tıp, Cerrahi, Riyaziye, Hesap, Hendese, Müsellesat, Nücûm, Heyet, Tabiiyat[399].

Derslerden de anlaşılacağı üzere Selçuklu Devleti zamanında Nizamiye medreselerinde okutulan yabancı dersler arasında Arapça ve Farsçanın yer aldığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Zaten yukarıda da bahsettiğimiz gibi Arapça o dönemlerde hem öğretim hem

[397] Mustafa Zengin, "İbadet Dilini Türkçeleştirme Çabası Olarak Türkçe Ezan Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2015, s. 1.

[398] "İlk Selçuklu medreseleri 1040 yıllarında Nişabur'da Tuğrul Bey tarafından kurulmuştur. Alpaslan döneminde 1067'de Bağdat'ta *Nizamiye Medreseleri* adıyla önemli kurumlar açılmış, bu adı taşıyan başkalarının da kurulduğu görülmüştür. Bağdat Nizamiye Medreselerinin kurulmasında Alpaslan ve Nizamülmülk'ün ilgi ve çabaları etken olmuştur. Ülkenin her tarafına yayılan medreselerden en önemlileri şu kentlerde idi: Bağdat, Musul, Basra, Nişabur, Belh, Herat, İsfahan, Merv, Amul, Rey, Tûs.". Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2007,** 11. bs., Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2007, s. 43.

[399] Yahya Akyüz, **a.g.e**., 44.

de bilim dili durumundadır. Fakat az da olsa o dönemden günümüze kadar gelmiş eserler tetkik edildiğinde Türkçe açıklamaların olduğu da bazı ilim adamlarımız tarafından belirtilmektedir[400].

Farsça ve Arapça dışında kullanılan dillerden bir diğeri de Türkçedir. Osman Gazi Özgüdenli tarafından belirtildiğine göre Türkçe bu dönemde bir saray ve ordu dili olarak kullanılmaktadır[401].

Türk kökenli şairler, Arapça ve Farsçaya gösterilen ilgiden dolayı çoğu eserini bu dillerde yazmaya başlar. Türkçe ancak Anadolu Selçuklu Devleti'nin gücünü kaybetmesinden sonra oluşan beylikler içerisinde kıymet kazanır. Tabii bu sefer de Farsçaya olan ilgi azalır. Bununla birlikte Farsça eserlerin sayısı da azalır. Muhsin Macit'in ifade ettiği üzere 13. yüzyıldan itibaren Türkçe, Oğuz Türkçesiyle eserler yazan temsilcilerini bulur. Bilhassa Harezm'den gelen Yesevî dervişleri, Horasan'dan gelen Kutbeddin Haydar dervişleri, Türkçe şiirleriyle takipçilerine öncülük ederler. Türkçe (Oğuzca) en önemli hamlesini 1240-1320 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen Yunus Emre ile gerçekleştirir[402].

Bunun yanı sıra Türkçede diğer önemli hamleleri gerçekleştirenler arasında Şeyyad Hamza, Ahmet Fakih ve Hoca Dehhani gibi isimler de bulunmaktadır. Ayrıca beylikler döneminde Türkçe ön plana çıktığı için resmî ve edebî dil olarak da kullanılmaya başlar[403]. Bu durum devletin muhataplarının çoğunun Türkçe biliyor olması ve Fars ağırlıklı şehirlerin Türk ağırlıklı şehirler hâline dönmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

Türk, Fars, Rum, Ermeni, Süryani gibi çeşitli topluluklardan ve dinlerden oluşan Selçuklu coğrafyasında kullanılan diller sadece Arapça, Farsça ve Türkçeden ibaret değildir, Rumca da kullanılmaktadır. Hatta bazı şairlerimiz eserlerinde Rumcaya da yer vermişlerdir. Mevlânâ'nın ve oğlu Sultan Veled'in Konya sokaklarında Türkçenin yanında Rumcayı da

---

[400] Süheyl Ünver, Ortaçağda Türkçe Takrir'den aktaran Yahya Akyüz, **a.g.e**., s. 45.

[401] Osman Gazi Özgüdenli, "Selçuklu Çağında Dil ve Edebiyat", Ed. Refik Turan, **Selçuklu Tarihi El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yay., 2012, s. 633.

[402] Muhsin Macit, "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Türkçe ve Gelişimi", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, C. 1, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, s. 482.

[403] "… Fakat Anadolu'da Türk nüfusu gittikçe artıyordu. Anadolu'ya yerleşen Türkmenler bölgede çoğunluğu oluşturuyordu. Çarşıda, pazarda, dergâhta, medresede Türk halkı Türkçe konuşuyor, günlük hayat içinde meşgalelerini Türkçe ile sürdürüyordu. Durum böyle olunca gerek medrese eğitimi görmüş aydın kesimde, gerekse tarikat erkân ve âdabı ile yetişenlerde, duygu ve düşüncelerini Türkçe ile ifade etmek ihtiyacı doğuyor ve Türkçe yazma geleneği gittikçe güçleniyordu. Ayrıca Türkçe başka dillerden aldığı kelimeleri kendi bünyesine uydurarak onları Türkçeleştiriyor ve yabancı dillerle verdiği mücadelede büyük bir zafer kazanıyordu. Türkçenin bu zaferinde, onu devlet dili olarak kullanma gayreti gösteren Türkmen beylerinin hizmetlerini de göz ardı etmemek gerekir. Bu gayretlerin başında Karamanoğlu Mehmed Bey'i anmak gerekir." Mustafa Özkan, "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Edebiyat", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 7, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 974.

işitmeleri ve Sultan Veled'in Türkçe beyitlerinin yanı sıra Rumca beyitlerinin de bulunması mevcut durumu örneklendirmektedir[404].

Selçuklu coğrafyasının çok dilli olduğunu kanıtlayan göstergelerden biri de Mikâil Bayram tarafından verilmektedir. Mikâil Bayram'ın aktardığına göre Anadolu Selçukluları zamanında yani 250 senelik zaman zarfında 230 eser te'lif edilmiştir. Ancak te'lif edilen eserlerden 14 tanesinin yazarı bilinmemekle birlikte geriye kalan eserlerin 80 müellif tarafından te'lif edildiği bildirilmektedir. Bu eserlerden 145 tanesinin dilinin Farsça; 68 tanesinin Arapça; 15 tanesinin de Türkçe olduğu; birkaç eserin de Süryanice ve Ermenice olduğu belirtilmiştir[405]. Bu istatistiksel veriler de bize Anadolu Selçuklu Devleti'nde çok dilli, çok topluluklu ve çok kültürlü hayatın var olduğunu göstermektedir.

Selçuklu Devleti'nde yazılan eserlerin genellikle iki dilli bir özellik taşıdıklarını söyleyebiliriz. Nâsırüddin b. Ahmed b. Muhammet tarafından yazılmış, dini ve ahlâki konuları ihtiva eden bunun yanı sıra Arapça ve Farsça yazılmış iki dilli bir eser olan Behcetü'l-Hadâik, bu noktada önemli bir örnek oluşturmaktadır[406]. Yine Farsça kelimelerin Arapça kelimelerin altında yer aldığı hem iki dilli hem de satır-altı özellik gösteren Kur'an Tercümeleri bu bakımdan önemlidir[407]. Dolayısıyla Kuran Tercümeleri, iki dilliliğin önemli göstergelerinden olmaktadır.

Görüldüğü üzere Selçuklu Devleti'nin kurulduğu toprakların İran toprakları üzerinde olmasıyla en baştan Farsçanın hâkim olması ve bunun yanı sıra özellikle İslâm'ın tesirinden dolayı Arapçaya da yer verilmesi, Selçuklu Devleti'nde çok dilli bir yapıyı meydana getirmiştir.

[404] Mansuroğlu, s. 217'den aktaran Hayati Develi, **a.g.e**., s. 45.
[405] Mikâil Bayram, "Anadoluda Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", 2008, (Çevrimiçi) http://www.kriter.org/index.php?option=com_content&task=view&id=741&Itemid=47#_ftnref1, 25 Mart 2016.
[406] Mustafa Özkan, a.g.e., s. 977.
[407] Mustafa Özkan, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri", s. 518-520. (Çevrimiçi) http://www.tefsir.gen.tr/img/KTA02-mustafa-ozkan.pdf, 30 Nisan 2016.

2.6. Osmanlılar'da Çok Dillilik

1299 yılında Söğüt ve çevresinde ve Bizans sınırlarına çok yakın bir noktada Osman Gazi'nin (1258-1326) idaresinde bir beylik olarak tarihî yolculuğuna başlayan daha sonra kazanılan zaferlerle sınırları üç kıtada birden genişleyerek hâkimiyetini birbirinden farklı toplulukların üzerinde kuran büyük devletlerden biri de Osmanlı Devleti'dir.

Önceleri Bizans sınırlarına yakın bir yerde kurulduğu için Bizans kalıntıları üzerine gelişen ve 1453 yılında İstanbul fethedildikten ve Doğu Roma İmparatorluğu ele geçirildikten sonra Selçuklu bakıyyeleri üzerine yönelen Osmanlı Devleti, yüzölçümü bakımından çok geniş sınırlara ulaşmıştır. Bu sınırlar başta Türkiye olmak üzere Kırım'a, Ukrayna'ya, Moldavya'ya, Romanya'ya, Macaristan'a, Sırbistan'a, Hırvatistan'a, Bosna-Hersek'e, Slovenya'ya, Arnavutluk'a, Yunanistan'a, Bulgaristan'a, Irak'a, Suriye'ye, Lübnan'a, Ürdün'e, İsrail'e, Suudi Arabistan'a, Yemen'e, Mısır'a, Libya'ya, Tunus'a, Cezayir'e, kısacası Basra'dan Viyana'ya, Kafkasya'dan Fas'a ve Kırım'dan Yemen'e kadar uzanmaktadır[408]. Osmanlı Devleti'nin ulaştığı sınırlar kendisinin çok milletli, çok topluluklu ve çok dilli bir yapıya sahip olduğunun en önemli göstergelerinden biridir. Çünkü devletin ulaşmış olduğu bu sınırlar onun çok sayıda bölgeye, topluluğa ve dile sahip olduğunu da göstermektedir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Anadolu Selçuklu Devleti'nin bakıyyeleri üzerine yönelen Osmanlı Devleti'nin, Anadolu Selçuklu Devleti içerisinde yaşayan toplulukları bünyesine olduğu gibi kattığını söyleyebiliriz. Bu toplulukların içerisindeki asli unsuru da önceki Türk devletlerinde olduğu gibi Türklerin diğer bir kolu olan Oğuz Türkleri'nin/Türkmenler'in meydana getirdiğini belirtebiliriz.

Bir cihan devleti olmasıyla birlikte bir kanun devleti olma özelliği de gösteren Osmanlı Devleti'nde Fatih döneminden itibaren hukuki düzenlemelere yer verilmiştir. Devletin içerisindeki milletler ve topluluklar, dini sınıflandırmalara göre yönetilmiştir. Bu sınıflandırmalar, Müslümanlar ve gayri Müslimler olmak üzere iki şekilde yapılmıştır[409]. Yani devletin içerisinde yaşayan tebaanın, din veya mezhep esasına göre şekillenmesini sağlamak amacıyla *Millet Sistemi* oluşturulmuştur[410]. Millet sistemi; padişahların, devletin içerisinde yer

[408] Bahaeddin Yediyıldız, "Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu, Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 10, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 331.
[409] Bahaeddin Yediyıldız, a.g.e., s. 335.
[410] Detaylı bilgi için Bkz.: Bahaeddin Yediyıldız, a.g.e., s. 340-344. Uğur Kurtaran, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 8, Sonbahar 2011, s. 57-71.

alan gayri Müslim kitleleri kolay ve sorunsuz bir şekilde yönetmek için geliştirdiği bir tür yönetim tarzıdır. Bu sistem aynı zamanda birbirinden farklı milletlerin ve toplulukların kendilerine ait olan dillerini de himaye altına alması bakımından son derece önemli olmuştur. Yani dil konusunda herhangi bir kısıtlama getirilmemiş aksine herkes ana dilini istediği yerde ve zamanda rahat bir şekilde konuşabilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, her topluluğun kendi örf, adetlerini ve dini inançlarını yaşayabileceği yine dilini ve kültürünü rahatça devam ettirebileceği bir kanun devleti yapısında olmuştur.

Bununla beraber *Millet Sistemi*'nin temel ayrımı Ortodokslar, Ortodoks olmayan gruplar (Gregoryen Ermeniler) ve Musevi milleti üzerinde yapılmıştır. Bu her üç grup da kendisi içerisinde çeşitli isimler etrafında adlandırılmış daha doğrusu alt dallara ayrılmıştır.

Yavuz Ercan'a göre Osmanlı Devleti, altı yüz yıllık tarihi boyunca yirmi farklı etnik gruptan dört ayrı din mensubunu yönetmiştir[411]. Bunlardan birincisi Müslüman milleti, ikincisi Rum milleti, üçüncüsü Ermeni milleti ve dördüncüsü de Yahudi milletidir. Bununla birlikte Yavuz Ercan tarafından Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Müslüman olmayan halklar için din ve mezhep yönünden coğrafi dağılışlarını gösteren bir tablo oluşturulmuştur. Bu tablo şöyledir:

"1. Hıristiyanlar

a. Katolikler

- Latinler (âyin ve ibadetlerini Latince yapan Avrupa milletleri)

- Katolik Ermeniler

- Katolik Gürcüler

- Katolik Süryaniler

- Kildaniler

- Maruniler

- Kıptîler

- Katolik Rumlar

b. Katolik Olmayanlar

- Ortodokslar (Pavlaki, Thondraki, Selikian ve Bogomiller)

[411] Yavuz Ercan, "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)", Ed. Güler Eren, **Osmanlı 4 Toplum**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 197.

- Gregoryanlar

- Nasturiler

- Yakubi Süryaniler

- Melkitler

- Mandeiler

2. Mûsevîler

a. Rabbânîler

b. Karaîler

c. Sâmirîler

3. Sabiîler[412]''

Yavuz Ercan tarafından devletin içerisinde yaşayan Müslüman olmayan halklar için topluluk olarak coğrafi dağılışları da Rumlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Pomaklar, Sırplar, Hırvatlar, Karadağlılar, Bosnalılar, Arnavutlar, Romenler, Türkler (Gagauzlar), Macarlar, Polonyalılar, Çingeneler, Ermeniler, Gürcüler, Süryanîler, Kildaniler, Araplar (Marunî, Melkit), Yahudiler, Kıptîler, Habeşler şeklinde verilmiştir[413]. Osmanlı Devleti'ndeki Müslüman unsurları da başta Türkler olmak üzere Araplar, Berberiler, Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar, Çerkezler, Gürcüler ve Çeçenler oluşturmuştur. Bütün bunlara bakıldığında Osmanlı Devleti'nin muhtelif dinlerden, topluluklardan, kültürlerden meydana gelen çok dinli, çok milletli, çok topluluklu ve çok kültürlü yapıda olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan milletleri, toplulukları verdikten sonra bu milletlerin, toplulukların hangi dili veya dilleri konuştuklarını tespit etmeden önce devletin resmî dilinin, bilim dilinin ve hukuk dilinin belirtilmesi gerekmektedir.

Osmanlı Devleti, cihan devleti hüviyetini kazanmadan önce yani beylik hâlindeyken beylerin muhataplarının çoğunluğunu Türkler teşkil ettiği için ana dili olarak Türkçe kullanılmıştır. Osman ve Orhan Gazi'nin kurduğu beyliğin dili Türkçe olmuştur[414]. Bununla

[412] Yavuz Ercan, "Türkiye'de XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gayr-i Müslimlerin Hukukî, İctimaî ve İktisadî Durumu", **Belleten,** XLVII/188, 1983, s. 1127-1128.
[413] Yavuz Ercan, a.g.e., s. 1130.
[414] Ahmet Bican Ercilasun, "Osmanlı Devleti ile Türk Dünyasının Dil ve Kültür İlişkileri", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. IV., 2000, s. 12.

birlikte Osmanlı hükümdarlarına ithaf edilen eserler veya tercümeler de bazı ilmi eserler dışında Türkçe olduğu için devletin bilim dili de Türkçe olmuştur[415].

Devletin resmî dili, ilk dönemlerinde belirtilmese bile kuruluş yıllarında olduğu gibi gelişip genişlemesinden sonra da geçerli olan, Kanun-i Esasi'nin (1876) 18. maddesinin[416] ilânıyla birlikte yazılı olarak belirlenen Türkçe olmuştur[417]. Bu anayasa ile ilk defa Türkçe, resmî dil olarak öne sürülmüştür ve de memuriyet için bu dilin bilinmesi gerektiği şartı da yer almıştır[418].

Kuruluş yıllarında hükümdarların ve devlet adamlarının muhataplarının çoğunluğu Türkçeden başka dil bilmediklerinden ve de halkın dili Türkçe olduğundan devletin resmî dili de tabii olarak Türkçe olmuştur[419].

Devletin hukuk dili Türkçedir[420]. Mesela Şer'iyye Sicilleri, Kadı Sicilleri Türkçe olarak yazılmıştır ancak içerisinde Arapça kelimelerin de yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Arap ülkelerinde yazılan Kadı Sicillerinde Arapça kullanılmıştır ancak umumi yapısı itibariyle Şer'iyye Sicilleri Türkçedir[421].

---

[415] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** Cilt I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1947, s. 271.

[416] "Madde 18 – Tebaai Osmaniyenin hidematı devlette istihdam olunmak için devletin lisanı resmisi olan Türkçeyi bilmeleri şarttır.". Suna Kili, A. Şeref Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985, s. 33.
"…Türkçe her zaman resmî dildi, ama bunun ilk defa 1876 Anayasasında belirtildiğini göreceğiz…". İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yılı**, 2. bs., İstanbul, Hil Yayın, 1987, s. 58.

[417] Bu, Osmanlı Devleti için yeni bir durumdur. Çünkü devlet, Avrupa'ya bakıyor ve o dönemde Avrupa'da resmî dil anlayışı var. Osmanlı da Avrupa'ya göre hareket ediyor ve devletin resmî dilini Türkçe olarak belirliyor. Aslında bu eskiden beri var (Tabii anayasa gibi bir şey yok.). Ama uygulama var. Bu uygulamaların en bariz örneği de Fatih Sultan Mehmet'in, Yavuz Sultan Selim'in yazdığı hatta Kanuni'den kalma fermanlar, kanunnamelerdir. Dolayısıyla devletin hukuk dili Türkçedir. Çünkü Osmanlı Cihan Devleti bir kanun devletidir.

[418] İlber Ortaylı, "Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** C. 4, İstanbul, İletişim Yay. 1985, s. 956.

[419] Devletin idare etmekle mükellef gördüğü halk, muhatapları daha çok Türk topluluklarıydı ve de aşiretlerdi. Dolayısıyla devletin resmî dili Türkçe oldu. Buyrultular, emirler, emirnameler Türkçe yazıldı.

[420] Ancak Arap memleketlerinde Arapçaya da yer verilmiştir. Sabbağ'a göre Osmanlılar, 16. asırda Arap memleketlerini hâkimiyetleri altına aldıkları zaman onların dillerine hiçbir surette karışmamışlardır. Hatta kendi şer'î mahkemelerindeki belgelerinde Arapçayı kullanmışlardır. Leylâ El-Sabbâğ, **Osmanlı İdaresinin İlk Devrinde Arap Ülkelerindeki Fikir Hayatının Yeniden Değerlendirilmesine Doğru**, Çev. Tahsin Ö. Taha, İstanbul, Türkiye Matbaası, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 44, 1986 (Ekim), s. 53. "Şam'da Tarihî Belgeler Müdürlüğünde saklı olan Şam, Hamah, Haleb ve Hıms şer'i mahkemeler vesikalarının ve keza Kahire vesikalarının çoğu Arapça yazılmıştır s. 53."

[421] Bunun bariz örneği de yukarıda da bahsettiğimiz üzere Fatih Sultan Mehmet'in, Yavuz Sultan Selim'in yazdığı hatta Kanuni'den kalma fermanlar, kanunnamelerdir. Dolayısıyla devletin hukuk dili Türkçedir. Çünkü Osmanlı Devleti bir kanun devletidir.

Osmanlı Devleti dağılma sürecine girdikten sonra idareciler, devleti içinde bulunduğu zor şartlardan kurtarmak ve yenileştirmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler daha çok askeri ve siyasi alanda, eğitim ve tıp alanında görülmektedir[422].

O dönemlerde Osmanlı Devleti, cihan devleti olma gücünü kaybetmeye başlamış ve bundan dolayı tebaasında bulunan bazı milletler ve topluluklar, nasyonalizmin getirdiği tesirler dolayısıyla azalmaya başlamıştır[423]. Her Avrupa ülkesi kendi menfaatlerine uyabilecek pozisyondaki Osmanlı milletlerini ve topluluklarını kendi yanına çekmeye başlamıştır. Böylece cihan devletinin dokusuna zarar verecek şekilde müdahalelerde bulunulmuştur. Avrupa devletleri Osmanlıyı parçalamak, Osmanlılık nizamını sarsmak için birçok yaptırımlarda bulunmuştur. Bu yaptırımlardan biri de devletin hukuk sahasında gerçekleştirilmiştir. Mesela Osmanlı Devleti'nde, Avrupa devletlerinin istekleri doğrultusunda "Nizâmiye Mahkameleri" açılmıştır. Bu mahkemeler, Müslüman olan ve gayri Müslim olan Osmanlı tebaası için oluşturulmuş müşterek mahkemelerdir. Ayrıca burada şeriat mahkemeleriyle cemaat mahkemelerinin bakmakla sorumlu olduğu davalar bulunmaktaydı[424]. Yine çeşitli toplulukların davalarına bakıldığı bu mahkemelerde alınan kararlarda kullanılan esas dil Türkçe olmuştur. Bununla birlikte mahkeme kararlarının Türkçe olarak yazılması prensibi benimsenmiş, halk çoğunluğunun kullandığı dillere de tercüme ettirilmiş ve buna herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir[425]. Hatta bu dönemde sadece yargı alanında çalışmalar yapılmamış olup yasal çalışmalar da yapılmıştır. Türkçe ile yazılan Mecelle, yasal çalışmalar noktasında örnek teşkil etmektedir. Tabii onun öncesinde kabul edilen fıkıh kuralları Arapça olarak yazılmıştır. Yani anlaşıldığı üzere Tanzimat döneminde hukuk dili önceki dönemlerinde olduğu gibi Türkçe olmuştur[426]. Hatta daha da ileriye gidilerek meclis çalışmalarının dili de Kanuni Esasi'nin 57. maddesinde Türkçe olarak belirlenmiştir. Aynı anayasanın 68. maddesinde de milletvekili seçilebilmek için Türkçe bilmenin zorunlu

[422] Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Karagöz, "Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839)", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S. 6, 1995, s. 173-194.

[423] Bu azalışın da tarihi II. Mahmut Devri'dir (1784-1839). Çünkü II. Mahmut'un tahta çıkışı sıralarında Avrupa'da nasyonalizm hareketleri nasyonu etkileyen bir güç hâlinde yayılmaya başlar ve Osmanlı Devleti ister istemez bu etkiler karşısında tedbirler düşünür. Bunun ilk uygulamasını yapan da II. Mahmut'tur. II. Mahmut'un fermanları, verdiği emirler, kurduğu müesseseler, bu nasyonal etkiler karşısında alınan tedbirleri göstermektedir. Ve yine bu tedbirleri alanlardan biri de II. Abdülhamit'tir.

[424] Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s. 280-281.

[425] Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 282.

[426] Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 283.

tutulduğu belirtilmiştir[427]. Bu da Avrupa kanunlarına bakılarak kopyası alınmış bir biçimden ibarettir aslında.

Bunların dışında devlette ordu tarafından kullanılan dil ve Halife Sultan'ın yazışma dili de Türkçe olmuştur[428]. Ancak Divan-ı Hümayun'daki yazışmalar siyasi ilişkilerin sağlıklı yürütülebilmesi adına çok çeşitli dillerde de yapılmış ve bunun için de tercümanlar kullanılmıştır. Bu durumu bize belgeleriyle birlikte gösteren Bilgin Aydın'ın makalesinin 6. dipnotundan aynen aktardığımız bilgiler şöyledir:

> "Batı devletleriyle yapılan yazışmalarda Yunanca (Rumca), Latince, Hırvatça, İtalyanca gibi Batı dilleri kullanılıyor ve bu dilleri bilen tercümanlara ihtiyaç duyuluyordu. (Fuat Köprülü, "Bizans müesseselerinin Osmanlı müesseselerine tesiri hakkında bazı mülahazalar", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, I, 1931, s. 262). Divan-ı Hümayun'da, Dubrovnik tarafından verilen haraçların hüccetleri Türkçe ve Hırvatça, Venediklilere ve nadiren Raguzalılara verilen ahidnameler Latince ve Hırvatca yazılıyordu. (Ahmed Refik, "Dr. Friedrich Kraelitz, Osmanische Urkunden in Turkischer-Sprache, Wien 1922", TO EM, II/79 (Mart 1340), s. 122-3). II. Bayezid zamanında da Slavca buyuruldular kaleme alındığı görülmektedir. 906/1500 senesinde Sadrazam Ahmed Paşa tarafından Raguza Cumhuriyetine gönderilen buyuruldu da Slavca yazılmıştı. Fatih Sultan Mehmed Galata'yı alıp Ceneviz idaresine son verdiği zaman Galata halkına verdiği ahidname Rumca yazılmış ve Zaganos Paşa tarafından imzalanmıştı. Osmanlı Devleti tarafından XIV. yüzyılda ve XV. yüzyılın ilk yarısında hristiyan devletlere verilen ahidnamelerin Yunanca yazılmış olduğu bilinmektedir. Fakat ilk ahidnamelerin asılları kaybolmuş günümüze bunların İtalyanca ve Latince çevirileri ulaşmıştır. Melek Delilbaşı, Türk Hükümdar/arına Ait Yunanca Ahidnameler ve Nameler (XIII-XV.Yüzyıl), Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1980, s. 79; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara 1980, s. 226.)."[429]

Bu görevi yerine getiren çok dil bilen tercümanlar bulunmaktaydı. Bu tercümanların çoğunluğunu da Rumlar oluşturmaktaydı. Bunun yanı sıra Yahudiler de tercüme işleriyle

[427] Şeref Gözübüyük, Suna Kili, **Türk Anayasa Metinleri 1839-1980**, 2. bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 34-36.
[428] Kemal H. Karpat, **Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma**, Çev. Dilek Özdemir, İmge Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 209-211'den akt. Rukiye Akkaya Kia, "1876 Kanun-ı Esasi'nin 18. Maddesi Üzerine", **EÜHFD**, C. XV, S. 3–4, 2011, s. 44.
[429] Bilgin Aydın, "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", Ed. Halil İnalcık vd., **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, XXIX, İstanbul, 2007, s. 43.

uğraşmışlardır. Yine 16. yüzyılda Divan-ı Hümayun'da Arap, Latin ve Macar dillerinde de tercümanlık yapılmıştır[430]. Bu durum hem yazışmaların çeşitli dillerde yapıldığını hem de devlet içerisinde bu dilleri bilen veya bu dillerin öğretimini alan tercümanların bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Osmanlı Devleti'nde dil çeşitliliği oldukça fazlaydı. Ancak devlet içerisinde daha çok Türkçenin, Farsçanın ve Arapçanın hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

Arapça, devletin İslâmi bir dil olması dolayısıyla mühimsediği, hükümdarlar, devlet adamları, elitler ve ilim adamları tarafından yabancı dil olarak öğrenilen dillerden ilk sırada yer almıştır. Bazı padişahlar, Arapçayı çok iyi bildiklerinden Arapça şiirler yazmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ve I. Ahmed (1603-1617) buna örnek olarak verilebilir[431]. Aynı zamanda medreselerdeki öğretim dili de Arapça olmuştur[432]. Tercüme edilen eserlerin çoğunluğunu Arapça eserler oluşturmuştur. Dolayısıyla Arapça, devletin kuruluş yıllarında ilim dili olarak kullanılan Türkçeyi ikinci planda bırakmış ve bir ilim dili olarak yükselmiştir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde ve geliştiği dönemlerde yukarıda da bahsedildiği üzere ilim dili Türkçe olmuştur. Ancak yükselme döneminden sonra ilim dili olma vasfını ağırlıklı olarak Arapça üstlenmiş tabii Arapça kadar olmasa bile Türkçeye de yer verilmiştir. Çünkü Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra bütün ilim adamlarına Osmanlı Devleti'nin kapılarını açmış ve onları himaye etmiştir. Bundan dolayı Arap ve Acem dünyasındaki ilim insanları, aydınlar, Osmanlı dünyasına akışmıştır. Hocalar, medreselerde (gelenekten de hazır hâlde duran) Arapça okutmuşlardır. Ayrıca 16. yy. Arap ülkelerinin de devlete katılması Arapçanın etkisini artırmıştır[433]. Ve dolayısıyla Arapça yeniden kuvvet kazanmıştır. Okutulan materyallerin çoğunluğunu Arapça materyaller oluşturmuştur fakat ders anlatımları Türkçe ile yapılmıştır[434]. Yine bu durum devletin son dönemlerinde yani dağılma dönemlerinde devletin gücünü kaybetmesine tedbir maksatlı düzenlenen yeniliklerle yerini Türkçeye bırakmıştır. 19. yüzyıldan sonra da bilime ve ilerlemeye mani olduğu gerekçesiyle, anlaşılabilirlik, öğrenilebilirlik yönünün zor olduğu düşüncesiyle ve de millîleşme hareketleri neticesinde Arapça tenkit edilen dillerden biri hâline

[430] Bilgin Aydın, a.g.e., s. 75.
[431] Leylâ El-Sabbâğ, **a.g.e**., s. 52. (13. ve 14. dipnotlardan aktarılmıştır.)
[432] Osman Ergin'e göre Türkçenin ders dili olarak kabulü ancak 1839 Tanzimat ve 1908 Meşrutiyet inkılâplarından sonra gerçekleşmiştir. Osman Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi,** Cild 1-2, İstanbul Eser Matbaası, 1977, s. 82.
[433] İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, 2. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999, s. 21.; Bkz. Fahri Kayadibi, "Fatih Sultan Mehmet Döneminde Eğitim ve Bilim", **İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 8, Yıl. 2003.
[434] Süheyl Ünver, "Ortaçağda Türkçe Takrir", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, 2. bs., İstanbul 20-25 Eylül 1937, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010, s. 743.

gelmiştir. Hatta Türkçeden birçok Arapça kelime atılması sonucunda Arapça, yıldızı sönen dillerden biri durumuna düşmüştür. Bununla birlikte millîleşme hareketlerinin de öncesinde yenileşme hareketlerinin görüldüğü Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde askeri okulların, tıp okullarının Fransızcayı ön plana çıkarıcı uygulamaları zamanla Arapçanın etkisinin azalmasına sebep olmuştur. Özellikle III. Selim'den (1761-1808) itibaren ve III. Selim sonrasında batı dillerine yöneliş başlamış ve tercüme büroları kurulmuştur[435]. II. Mahmut'tan itibaren Ziya Paşa, Şinasi (tercüman olması için) gibi isimler Avrupa'da bulunmuş ve Fransızca öğrenmeye başlamışlardır[436]. Yani görüldüğü üzere Fransızca popülaritesi yükselen, modalaşan bir dil hâline gelmiştir.

Farsça ise sırf edebî dil ve sanat dili olması dolayısıyla şair vasfındaki hükümdarlar, saray erbabı ve edipler tarafından sanat yapma ve estetizm oluşturma arzusuyla öğrenilen ikinci yabancı dil hükmünde olmuştur. Bununla birlikte Farsça, divan edebiyatının ve tasavvuf edebiyatının temel dili olmuştur. Ayrıca Farsça da medreselerde okutulan bir dil olmuş ancak bu durum Osmanlının son dönemlerinde III. Ahmet devrinde Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılan medrese (Darülmesnevi) ile mümkün olabilmiştir[437].

Osmanlı Devleti'nde Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsçanın öğrenilmesi durumu devletin potansiyel olarak trilingual yani en azından üç dilli (Türkçe, Arapça, Farsça) bir yapıya sahip olduğunu da göstermektedir. Ayrıca her üç dili iyi derecede bilmek kültürlü olmanın temel şartlarından biri olmuştur. Kültürlü bir fert olma durumu birden çok dilin öğrenilmesine zemin oluşturarak çok dilli bir ortamın meydana gelmesini sağlamıştır.

Arapça ve Farsçadan sonra kullanılan dillerden biri de Rumca olmuştur. Bu durum, Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra Rumlara verdiği imtiyazın diğer gayri müslim tebaaya göre fazla olmasından kaynaklanmış dolayısıyla bu imtiyazın verdiği serbestlikle Rumca çok sayıda malzeme (gazeteler, dergiler, ders kitapları, sözlükler vb.) ortaya koyulmuştur[438]. Bazı hükümdarlar Rumcayla da eserler kaleme almışlardır. Ayrıca İlber Ortaylı'nın belirttiği üzere Bab-ı Âli tarafından Rumca fermanlar da kaleme alınmış ve böylece Rumca da yarı resmî bir

[435] Bkz. Mehmet Demiryürek, "Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Fransızca Öğretiminin Tarihi Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme (1891-1928)", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education),** 28(1), 2013, 130-140.
[436] Nihat Sami Banarlı, "Avrupâî Türk Edebiyatı Tanzimat Devri", **Tanzimat ve Sonrası Türk Şiiri**, Eskişehir, Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, 2013, s. 21-22. Ayrıca bkz. Aliye Uslu Üstten, "Kültürlerin Karşılaşma ve Etkileşim Aracı Olan Tercüme Eserlerin Türk Kültürü Üzerindeki Etkisi", **ZfWT**, Vol. 8, No. 3, 2016, s. 73-83.
[437] Osman Ergin**, a.g.e**., s. 155.
[438] Gökhan Ölker, "Osmanlı Alfabesiyle Bir Başka Dilin Yazımı: Rumca Örneği", **Turkish Studies**, Volume 9/9 Summer 2014, s. 803.

dil olarak yer almıştır[439]. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde Osmanlı alfabesiyle yazılmış Rumca metinlere de yer verilmiştir[440].

Osmanlı Devleti döneminde öğrenilen diller sadece Arapça ve Farsça ile sınırlı kalmamıştır. Balkan dillerini, Latinceyi ve Rumcayı bilmek de üstünlük sayılmıştır[441]. Ayrıca Arapça ve Farsçadan ziyade farklı dillerle de kelime alışverişlerinin olduğu tespit edilmiştir. Mesela Nihat Sami Banarlı, Osmanlı diline Yunan, Ermeni, İtalyan, Balkan, Azerbaycan ve Kafkas dillerinden de yeni sözcüklerin girdiğini belirtmiştir[442]. Yine Osmanlı Devleti içerisinde kullanılan dilleri, İ. Hakkı Aksoyak "Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir" isimli makalesinde belirtmiştir. Kendisi 16. yüzyılda bürokrat, entelektüel ve şair vasfına sahip olan Gelibolulu Mustafa Âlî', manzumesinde Arap, Acem, Arnavut, Firenk, Sırp, Rum, Manav, Bosnalı ve Çağatay milletlerinden ve topluluklarından olan insanları kendi dilleriyle ve diyalektleriyle konuşturarak aslında farkında olmasa da çok dilli, çok milletli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir manzaranın var olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda o dönemde Rumca beyitler ve dizeler yazan Gelibolulu Zaifî gibi şairlerin de mevcut olduğunu belirterek Rumcanın da işlek bir dil olduğunu vurgulamıştır[443].

Modernleşme hareketleriyle birlikte Arapçaya ve Farsçaya gösterilen önem azalmışken Fransızca özellikle Tanzimat Fermanı'ndan (1839) sonra Osmanlı coğrafyasında prestij kazanmaya başlamıştır. Hatta Tanzimat yazarlarımız eserlerinde modern olmak adına bir anlamda modaya da uymak adına Fransızca kelime ve cümleleri kullanmaya başlamıştır[444]. Divan-ı Hümayun'da vazifeli olan birden çok dil bilen Rum tercümanlar yerini iki veya çok dil bilen Osmanlı tercümanlarına bırakmıştır. Öğrenilen ilk diller arasında Arapça ve Farsça bulunmaktayken daha sonra değişen hayat tarzları dolayısıyla (modernleşme, nasyonalizm…) Avrupa dilleri de öğrenilmeye başlanmıştır. Özellikle Fransızca en çok öğrenilen diller arasında kendisine yer edinmiştir. Bunun dışında İngilizce, Rusça ve Almanca da yer almıştır[445]. Dolayısıyla iki dilli ve çok dilli olmak devletin temel prensiplerinden ve zaruretlerinden biri hâline gelmiştir. Bunda da Osmanlı Devleti'nde

[439] İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 2. bs., İstanbul, Hil Yayın, 1987, s. 50.
[440] Gökhan Ölker, a.g.e., s. 801.
[441] İ. Hakkı Aksoyak, "Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir", **Turkish Studies**, Volume 4/5 Summer, 2009, s. 14.
[442] Nihat Sâmi Banarlı, "XV. Asırda Osmanlı Türkçesi Edebiyâtı", **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1971, s. 437.
[443] Detaylı bilgi için bkz. İ. Hakkı Aksoyak, a.g.e.
[444] Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası isimli eseri bu noktada önemli bir örnek teşkil etmektedir.
[445] Bkz. Sezai Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 44/2008, s. 77-98.

yabancı dil öğrenme arzusunun ve Avrupa ülkeleriyle diyalog kurma meselesinin büyük etkisi olmuştur.

Yine 16. yüzyılda Osmanlı Devlet içerisinde Türkçeden başka en çok konuşulan diller arasında Sırpça, Hırvatça ve Boşnakça gibi diller yer almıştır[446].

Osmanlı Devleti'nde çeşitli milletler ve topluluklar olduğu için dil çeşitliliği de oldukça fazlaydı. Mesela İstanbul'un fethinden sonra kendilerine serbest yaşama hakkı tanınan ve devlet yönetiminde önemli mevkiler elde eden milletlerden biri Rumlar olmuştur. Rumların, Türklerle tanışması XI. yüzyılda Anadolu'da gerçekleşmiştir[447]. Rumların konuştukları diller arasında Türkçe ve kendi ana dilleri olan Rumca vardı. Ancak ana dili Türkçe olan Rumlar da bulunmaktaydı. 1924 yılında mübadele gereği Anadolu'dan Yunanistan'a gönderilen Rumlar arasında ana dili Rumca olanların yanı sıra ana dili Türkçe olanlar da bulunmaktaydı[448]. Ayrıca Rumlar, Türkçeden başka diller de bilmekteydiler ve bu yüzden Osmanlı Devleti'ndeki tercüme işleri Rumlara verilmişti. Rumlar, birden çok yabancı dil bildikleri için yabancı eserleri Türkçeye tercüme etmişlerdir. Rumların bildikleri yabancı dillerden bazıları Grekçe ve İtalyanca idi[449]. Ancak Osmanlının son dönemlerinde tercüme işleri Rumlardan alınmıştır. Bunda da Rum İsyanı'nın (1821) önemli bir rolü olmuştur[450].

Osmanlı Devleti'nde Rumlar'dan sonra gelen bir başka millet de Ermeniler'dir. Ermeniler daha çok Doğu ve İç Anadolu'ya, Kilikya ve Bursa'ya yerleşmişlerdir[451]. Tabii İstanbul'da yerleşenler de bulunmaktaydı ve bunda Fatih Sultan Mehmet'in rolü büyük olmuştur[452].

---

[446] Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler,** 2. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2013, s. 47.

[447] Yavuz Ercan, "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)", Ed. Güler Eren, **Osmanlı 4 Toplum**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 202.

[448] Rıdvan Öztürk, "Ana Dili Türkçe Olan Ortodoks Rumlar", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 16, 2015, s. 15.

[449] Firdevs Çetin, **Batılı Seyyahlara Göre İstanbullu Gayrimüslimler (1553-1673)**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2012, s. 204.

[450] Detaylı bilgi için bkz. Sezai Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, 2006.

[451] Ahmet Deniz, "Sosyo-Ekonomik Boyutunda Osmanlı Himayesinde Yaşayan Ermenilerle Etkileşimler", **Turkish Studies**, Volume 9/7, Yaz 2014, s. 264.

[452] "… Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesinden sonra buraya gelen Ermeniler, Fatih'in izni ile bir patrikhâne kurdular. Ayrıca zanaatkâr, mîmâr, tüccar olarak bağlılıklarına güvenilen Ermeniler, İstanbul'un Samatya, Topkapı, Kumkapı, Edirnekapı gibi önemli semtlerine yerleştirildi. Samatya'daki Sulumanastır Kilisesi kendilerine verildi. Burasını patrikhâneye çevirip serbestçe ibadet yaptılar." "Ermeniler", **Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, Genel Yayın Yönetmeni İlhan Apak, tert. Mustafa Ç. Varlık ve öte, C. 3, İstanbul, İhlas Matbaacılık, Gazetecilik ve Sağlık Hizmetleri, (t.y.), s. 22.

Ermeniler, ağırlıklı olarak Türkçeyi kullanmışlardır[453]. Bununla birlikte kendi dilleri olan Ermeniceyi de özellikle ibadetlerinde kullanmışlardır[454]. Türkçeyi, Yunan ve Ermeni harfleri ile yazmışlardır. Bu noktada 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde hem basılı kültürde hem de edebî alanda Yunan ve Ermeni harfli Türkçe eserler bir örnek teşkil etmektedir[455].

Ermeniler'den sonra gelen diğer milletlerden biri de Yahudiler'dir. Naim Güleryüz'e göre Türkler ile Yahudilerin en belirgin teması Selçuklular döneminde olmuştur[456]. Bununla birlikte Yahudiler, Anadolu coğrafyasının en eski sakinlerindendir ve yerleşim alanları diğer topluluklara göre daha geniş olmuştur. Yahudiler daha çok İstanbul'da, İzmir'de ve Selânik'te faaliyet göstermişlerdir. Osmanlı Devleti'ne ait Arap vilayetlerinde Arapça konuşan Yahudiler, İspanya'daki zulümden kaçıp II. Beyazid döneminde Rumeli'nin ve Anadolu'nun çeşitli semtlerine yerleşen Yahudi toplulukları yer almıştır.[457]

Rumlar ve Ermeniler gibi Yahudiler de iki dilli olmuşlardır. Tabii bu durum daha çok aydınlar arasında görülmekteydi. Türkçeyi ana dili gibi bilen Yahudi gruplar da bulunmaktaydı[458]. Zaten gayri müslimlerin okuduğu okullardaki müfredatta Türkçe zorunlu bir dersti özellikle 19. yüzyılda devlet tarafından eğitim hayatının yeniden şekillendirilmesinden sonra. Bunun yanı sıra Yahudiler, kendi özgün dilleri olan Judeo-Espagnol (Ladino) dilini konuşmuşlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti'ne Doğu Avrupa'dan ve Rusya'dan göç eden Yahudi grupların konuştuğu, ibadet sırasında kullandıkları Yidiş dili vardı. Bunun yanı sıra Mezopotamya ve Arap vilayetlerinde Arapça ve Aramca konuşanlar da vardı. Bundan başka Osmanlının yenileşme dönemlerinde Fransızca konuşan Yahudiler de bulunmaktaydı.[459] Görüldüğü üzere Yahudilerin konuştukları dillerdeki farklılık yaşadıkları sahalara göre değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla Yahudileri, çok dilli milletleri en iyi yansıtan milletlerden biri olarak gösterebiliriz.

---

[453] Bkz. Mustafa Keskin, "Anadolu'da Türkler ve Ermeniler (Kayseri Örneği)", **Yeni Türkiye Ermeni Meselesi Özel Sayısı**, S. 60, 2014, s. 405-426.
[454] İlber Ortaylı, **Son İmparatorluk Osmanlı**, 20. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2015, s. 87.
[455] Günil Özlem Ayaydın Cebe, "19. Yüzyılda Osmanlı Toplumu ve Basılı Türkçe Edebiyat: Etkileşimler, Değişimler, Çeşitlilik", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü, 2009, s. 84. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Ermeni Matbaacılık Tarihi", (Çevrimiçi) http://www.matbaaiamire.com/?p=content&id=71&cat_id=2, 3 Mayıs 2016.
[456] Naim Güleryüz, **Türk Yahudileri Tarihi I (20. yüzyılın başına kadar)**, İstanbul, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 1993, s. 41.
[457] Taha Toros, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıklar", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 1009-1010.
[458] İlber Ortaylı, "IV Son Devirde Osmanlı Musevîleri", **Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s. 48.
[459] İlber Ortaylı, **a.g.e**., s. 46; İlber Ortaylı, "Osmanlı Yahudileri ve Türk Dili", **Batılılaşma Yolunda**, 4. bs., İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2015, s. 292-293.

Yine devletin içerisinde bulunan, Karaman Beyliği sınırları dâhilinde -Kapadokya bölgesi de denilebilir- yaşayan Hıristiyan bir grup bulunmaktaydı. Bu Hıristiyan grubun adı Karamanlardı, en önemli özellikleri de Türkçe konuşmalarıydı. Fakat İlber Ortaylı'ya göre bu grup sadece Türkçeyi konuşmakla kalmamıştır, Mustafa Paşa denilen Sinasos'ta Helence konuşan gruplar da bulunmaktaydı[460].

Osmanlı Devleti'nde yaşayan çeşitli milletleri, toplulukları ve bunların konuştukları dilleri tespit ettikten sonra devletin çok dilli olduğunu kanıtlayan diğer göstergeler – matbaada çıkarılan eserler, gazeteler – üzerinde de durabiliriz.

Devletin çok dilli olduğunu yansıtan göstergelerin başında matbaa gelmektedir. İlber Ortaylı'ya göre matbaa en geç Türkçe eserlerin basılması için kullanılmıştır. Bunun öncesinde Yunanca, Ermenice, İbranice, Ladinoca ve Bulgarca eserler matbaalarda basılmıştır. Hatta ilk resmî gazetemiz olan Takvim-i Vekayi'nin (1831), Türkçe, Fransızca, Ermenice, Rumca ve Arapça nüshaları da çıkartılmıştır[461].

Matbaadan sonra devletin çok dilli olduğunu yansıtan diğer önemli gösterge de gazetelerdir. Perihan Ölker'e göre Osmanlı Devleti sınırları içinde ilk etapta yabancı gazetelere yer verilmiştir. Mesela Mısır'da (1828) Türkçe-Arapça; Girit'te Yunanca-Türkçe iki dilli gazeteler çıkarılmıştır[462].

Osmanlı Devleti'nin çok dilli olduğunu belirten göstergelerden biri de Ermeni kökenli matbaacı ve yayıncı Kevork Zartanyan'ın 1870'te açtığı matbaasında sekiz dilli bir takvim basmasıdır[463].

Osmanlılar'da Çok Dillilik bahsinde yazacak çok şey bulunmakta fakat mevcut göstergeler (diller, topluluklar, gazeteler, takvimler, aydınlar) Osmanlı Devleti'nin çok dilli, çok milletli ve çok topluluklu bir yapıda olduğunu önemli ölçüde yansıtmaktadır.

Bütün bu elde edilen verilerden Osmanlı Devleti'nin bir cihan devleti yapısında bulunması dolayısıyla ve de ulaştığı sınırlar itibariyle bünyesinde çeşitli dilleri, milletleri, toplulukları, kültürleri ve dinleri tutarak çok dilli, çok milletli, çok topluluklu, çok kültürlü ve çok dinli bir yapı sergilediği anlaşılabilmektedir.

---

[460] İlber Ortaylı, **Son İmparatorluk Osmanlı**, 20. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2015, s. 90.
[461] İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 2. bs., İstanbul, Hil Yayın, 1987, s. 35-37.
[462] Perihan Ölker, "Cerîde-i Havâdis ve Hakâyıku'l-Vekâyî Gazetelerinde Türk Dili ile İlgili İki Yazı", **Turkish Studies** Volume 8/9 Summer 2013, s. 2023.
[463] Günil Özlem Ayaydın Cebe, a.g.e., s. 82.

2.6.1. Manzum Sözlükler

Çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir yapının bulunduğu Osmanlı Devleti'nde çok sayıda eser, iki dilli ve çok dilli olarak kaleme alınmıştır. İki dilli ve çok dilli eserler noktasında manzum sözlükler önemli bir örnek oluşturmaktadır. Aşağıda Arapça-Farsça, Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça, Farsça-Türkçe ve Arapça-Farsça-Türkçe sözlüklerden bazıları ayrı başlıklar altında ve kronolojik olarak gösterilmiştir. Bunun yanı sıra Rumca, Ermenice gibi diğer dillerden olan sözlükler de ayrıca gösterilmiştir.

2.6.1.1. Arapça-Farsça Manzum Sözlükler

Silkü'l-Cevâhir, Abdülhamîd el-Engürî (tlf. 1356, Arapça-Farsça)
Mirkâtü'l-Edeb, Germiyanlı Ahmedî (tlf. 1360-1377 yılları arasında, Arapça-Farsça)
Nasîbü'l-Fityân ve Nesîbü't-Tibyân, Hüsâmuddîn Hasan b. Abdülmü'min elHoyî (Arapça-Farsça)

2.6.1.2. Arapça-Türkçe Manzum Sözlükler

Genc-i Le'âl, Gencî Pîr Mehmed (tlf. 1631, birinci bölüm Arapça-Türkçe, ikinci bölüm Farsça-Türkçe)
Tuhfe-i Fedâî, Fedâ'î Mehmed-i 'Ayıntâbî (tlf. 1634, Arapça-Türkçe, Tuhfe-i Şâhidî'ye nazire).
Nazmü'l-Leâl (Nazm-ı Leâl), Şeyh Ahmed (tlf. 1641, Arapça-Türkçe)
Cevâhirü'l-Kelimât (Lügat-i Sıbyân), Şemsî (tlf. XVII. yüzyıl, Arapça-Türkçe)
Nazîre-i Tuhfe-i Şâhidî, Abdurrahman el-Halvetî (tlf. 1768, Arapça-Türkçe)
Nuhbe-i Vehbî, Sünbülzâde Vehbî (III. Selim için, Arapça-Türkçe)

2.6.1.3. Türkçe-Arapça Manzum Sözlükler

Sübha-i Sıbyân (tlf. 1652-53, Türkçe-Arapça)
Tuhfe-i Âsım, Mütercim Âsım (tlf. 1798, Türkçe-Arapça)
Mahmûdiyye (Türkçe-Arapça)
Lügat-i Ibn Kalender (Türkçe-Arapça)[464]

[464] Sait Okumuş, "Anadolu Sahasında Manzum Sözlükler ve Hevâî'nin Makbûl-i Ârif'ine Dair, s. 152-154. (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/9204249/Anadolu_Sahas%C4%B1nda_Manzum_S%C3%B6zl%C3%BCkler_ve_Hevainin_Makbul-i_Arifine_Dair. 12 Mart 2018.

2.6.1.4. Yazma Hâlde Olan Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler

Yusuf Öz'ün, Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler isimli kitabında kronolojik şekilde belirttiği iki ve çok dilli sözlükler ise şöyledir[465]:

Tuhfe-i Hüsâmî ez mültekât-i Sâmî, Hüsâm b. Hasan (Hüseyin) el-Konevî, telif tarihi 802/1399-1400.
Bahrü'l-Garâyib, Lutfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, telif tarihi 850/1446
Şâdiye, Mehmed b. Yahyâ-i Konevî, telif tarihi 889/1484
Lügat-i Manzûme, Lami'î Çelebi, telif tarihi 933/1527'den önce
'İlm-i Lügât, 'İmâdzâde Velî b. Yûsuf-i 'İmâdî, telif tarihi 968/1560 ya da önce
Manzûme, 'Osmân b. Hüseyin el-Bosnavî, telif tarihi 991/1583
Nazmü'l-Esâmî, telif tarihi on altıncı yüzyılın ikinci yarısı
Kân-ı Ma'ânî, Hasan Rızâyî, telif tarihi 1082/1671
Tuhfetü'l-Hâfız, Hâfız 'Abdullâh b. Halîl b. 'Âlî, telif tarihi 1174/1761
Tuhfe-i Şemsî, Şemsî, telif tarihi on sekizinci yüzyılın sonları
Nazm-ı Bedî', 'İlmî 'Alî Efendi, telif tarihi 1224/1809
Tuhfetü'l-Ma'nâ, 'Osmân-ı Şıklovîsî, telif tarihi 1268/1852

2.6.1.5. Eski Harflerle Basılmış Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler

Tuhfe-i Şâhidî, Şâhidî İbrâhîm Dede, telif tarihi 921/1515
Tuhfe-i Vehbî, Sünbülzâde Vehbî, telif tarihi 1197/1782
Güher-rîz, Süleymân Dürrî, telif tarihi 1263/1867
Yazma Hâlde Olan Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler
U'cûbetü'l-Garâyib fî Nazmi'l-Cevâhiri'l-'Acâyib, Behâüd-dîn ibn 'Abdurrahmân-ı Magalkaravî, telif tarihi 827/1424
Lügat-i 'Abdülkerîm, telif tarihi 1002/1594
Fethû'l-Fettâh, Sun'î-i Malatyavî, telif tarihi 1008/1599
Genc-i Leâl, Gencî Pîr Mehmed, telif tarihi, 1041/1631
Menâzımu'l-Cevâhir, Hâkî Mustafâ-yi Üsküdârî, telif tarihi 1042/1632-33
Tevfiye, 'Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî, telif tarihi 1133/1721
Se Zebân, Şeyh Ahmed, telif tarihi 1135/1723
Hoş Edâ, Eşref Feyzî, telif tarihi 1149/1736
Nazm-ı Girîdî, Ahmed Resmî b. İbrâhîm-i Girîdî, telif tarihi 1153/1740

[465] Yusuf Öz, **Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, s. 55-56.

Manzûme-i Keskin, Keskin b. ‘Osmân, telif tarihi 1171/1758 (burayla birlikte sayfa 55)
Tuhfetü’l-İhvân ve Hediyyetü’ş-Sıbyân, Mustafâ ‘İlmî b. İbrâhîm, telif tarihi 1186/1772
Müsellesnâme-i Şâkir, ‘Osmân Şâkir b. Mustafâ-yi Bozokî, telif tarihi 1210/1795-96
Dürrü’n-Nizâm, Hasan ‘Aynî, telif tarihi 1226/1811
Hayrü’l-Lügât, Süleymân Hayrî, telif tarihi 1309/1891’den önce

2.6.1.6. Eski Harflerle Basılmış Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler

Tuhfe-i Zîbâ, Hayret Mehmed Efendi, telif tarihi 1234/1819
Nazmü’l-Cevâhir, Hasan ‘Aynî, telif tarihi 1236/1821
Tuhfe-i Nushî, Nasûh Efendi, telif tarihi 1839-1861 arası

2.6.1.7. Diğer Dillerdeki Manzum Sözlükler

Tuhfe-i Rumî, Yusufyan Han (tlf. 1783, Türkçe-Rumca)
Nisâb-ı Şeş Zebân, Yûsuf (tlf. 1832, Türkçe-Arapça-Farsça-Afganca-Hintçe, matbu)
Miftâh-ı Lisân, Yusuf Halis Tahirömerzâde Efendi (tlf. 1850, Fransızca-Türkçe)
Manzum Lügat-i Ermeniye, Refî’î Kalayî (ölm. 1821), (Ermenice-Türkçe)
Tuhfetü’l-‘Uşşâk, Ahmed Fevzi Kesederzâde (ölm. 1881) (Türkçe-Rumca)[466]

2.6.2. Mülemmâ Gazeller

Osmanlı Devleti içerisinde iki dilli ve çok dilli olma durumunu yansıtan göstergelerden diğerini de Mülemma Gazeller oluşturmaktadır. Halûk İpekten tarafından belirtildiği üzere Arap, Fars ve Türk dillerinin ikisi veya üçüyle karışık olarak söylenmiş gazellere mülemmâ gazel denmektedir[467].

Örnekler:

Ey Fuzûlî taleb-i rütbe-i irfân eyle
Cehl ile hâsıl-i evkât-i şerîf etme telef
G,149/5-7

[466] Sait Okumuş, “Anadolu Sahasında Manzum Sözlükler ve Hevâî’nin Makbûl-i Ârif’ine Dair”, s. 152-154. (Çevrimiçi)
https://www.academia.edu/9204249/Anadolu_Sahas%C4%B1nda_Manzum_S%C3%B6zl%C3%BCkler_ve_Hevainin_Makbul-i_Arifine_Dair. 12 Mart 2018.
[467] Halûk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler (Nazım Şekilleri-Aruz Vezni)**, Ankara, Birlik Yayın Kooperatifi, 1985, s. 19-20.

Gazeldeki beyitlerin birinci mısrası Türkçe, ikinci mısrası Arapça olarak yazılmıştır[468].

Vaslun mana hayat virür firkatün memat
Sübhâne hâlikî halaka'l mevt-i ve'l-hayat

Hicranuna tahammül iden vaslunı umar
Tûbâ li-men müsaadeti's-sabrü ve's-sebât

Mihründür iktinâ-ı mekasıd vesilesi
Mâ-şâe men erâde· bihi'l-fevzi ve'n-necât

Tökmüş rıyâz-ı tab'uma bârân-ı şevkunı
Me enzele'l-miyâhi ve ahya bi-ha'n-nebât

Hak âferînişe sebeb itdi vücudunı
Evcebte bi'z-zuhûri zuhûrü'l-mükevvenât

İzed serir-i hüsne seni kıldı padışah
A'lâ kemali zâtike fî ahseni's-sıfât

Kıldun eda-yı na't Fuzulî tamam kıl
Kemmilhu bi's-selâmi ve temmimhu bi's-salât

Burada da Fuzuli'ye ait Türkçeden ve Arapçadan müteşekkil bir mülemma bulunmaktadır[469].

O şeh-süvâra ki ser-tâc olan bu Avrupa saç
Sezâ be-gîred eğer ez-diyâr-ı Mısr harâc

O meh-likâya bütün halk müşterî ammâ
Ki ez-metâ'-ı visâleş heme sitâned bâc

Ciğerde tîğ-ı nigâhın ne yâreler açtı
Diğer be-tîg keşîden tü mesti muhtâc

Nigâhın etse ne gam şerha şerha sînemizi
Dehed lezâiz-i la'let be-zahm-ı gamze ilâc

Hevâ-yı zülfüdür aksâ-yı ârzû Cevdet
Sevâd-ı turre nümâyed merâ şeb-i Mi'râc

Burada ise Cevdet Paşa'ya ait olan gazelde, ikinci mısraların Farsça olarak düzenlendiği görülmektedir[470].

[468] Meheddin İspir, "Fuzuli'nin Türkçe Divanında Naat Türü ve İşlenişi", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VII, S. 2, 2007, s. 206.
[469] **Fuzulî Yaşamı, Sanatı, Yapıtları**, İstanbul, Engin Yayıncılık, 1997, s. 154.
[470] Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 11. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016, s. 506.

3. KITALARA GÖRE ÇOK DİLLİLİK

Çalışmada çok dilliliğin kıtalara göre incelenmesinin sebebi kıtalardaki ve ülkelerdeki dil zenginliğini sebepleriyle birlikte vermeye çalışmaktır. Bunun yanı sıra resmî iki dilli ve resmî çok dilli ülkeleri ethnologue (bütün dilleri katalog hâlde gösteren ansiklopedik referans kaynağı/https://www.ethnologue.com/) veri tabanından ve ülkelerin mevcut anayasalarından istifade ederek göstermeye çalışmaktır.

3.1. Afrika Kıtasında Çok Dillilik

Kıtalar içerisinde en eskisi olduğu belirtilen dolayısıyla çok eski zamanlardan beri birçok medeniyete, imparatorluğa ve devlete kapılarını açmış olan Afrika kıtasının 2016 verilerine göre 1,1 milyar nüfusu bulunmaktadır ve dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 14'ü bu kıtada yer almaktadır[471].

Afrika kıtası Doğu Afrika, Orta Afrika, Kuzey Afrika, Güney Afrika ve Batı Afrika bölümlerinden oluşmaktadır. Kıtada toplam beş bölge bulunmaktadır[472].

Doğu Afrika'daki ülkeler; Burundi, Komoros, Cibuti, Eritre, Etiyopya, Kenya, Madagaskar, Malavi, Mauritius, Mayotte, Mozambik, Réunion, Rwanda, Seyşeller, Somali, Güney Sudan, Tanzanya, Uganda, Zambiya ve Zimbabve'dir. Orta Afrika'daki ülkeler; Angola, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Gabon, SãoTomé ve Príncipe'dir. Kuzey Afrika'daki ülkeler; Cezayir, Mısır, Libya, Morokko, Sudan, Tunus ve Batı Sahra'dır. Güney Afrika'daki ülkeler; Botsvana, Lesotho, Namibya, Güney Afrika ve Svaziland'dir. Batı Afrika'daki ülkeler; Benin, Burkina Faso, Cape Verde Adaları, Côted'Ivoire, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo'dur[473].

Kıtadaki başlıca diller Arapça, Berberice, Portekizce, Fransızca, Kirundice, İspanyolca, İngilizce, Amharic, Kiswahili, Malgaşça, Rwandaca ve Somalicedir[474].

---

[471] "Countries of Africa", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm, 19 Aralık 2016.

[472] **Ethnologue: Languages of the World**, Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=1, 5 Temmuz 2017.

[473] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=1, 5 Temmuz 2017.

[474] "One World-Nations Online: Official and Spoken Languages of African Countries", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/african_languages.htm, 19 Aralık 2016.

Görüldüğü üzere Afrika kıtasında 57 tane ülke bulunmaktadır. Afrika kıtası hem bölge hem de nüfus bakımından dünyanın ikinci en büyük kıtasıdır[475]. Bununla birlikte çeşitli milletlerin ve toplulukların yaşamış olduğu Afrika kıtasında çeşitli dil grupları bulunmaktadır. Afrika dilleri içerisindeki yaklaşık bin dil, dört büyük dil ailesi içerisinde sınıflandırılmıştır[476]. Bunlar:

1. Afro-Asya (ör. Berber dili)
2. Nilo-Saharan
3. Nijer-Kongo (Bantu)
4. Khoi-San[477].

Bazı kaynaklar da aşağıdaki diyagramda görüleceği üzere bu dil gruplarını beş kategoride ele almaktadır[478].

Şekil 3. Afrika'daki dil aileleri

Kaynak:file:///C:/Users/TOSHIBA/Desktop/EN%20YENİ/KITALAR/AFRIKA/0841Kok_Dil_Arayishi_Ve_Turkce_(Haluq_Berkmen).pdf

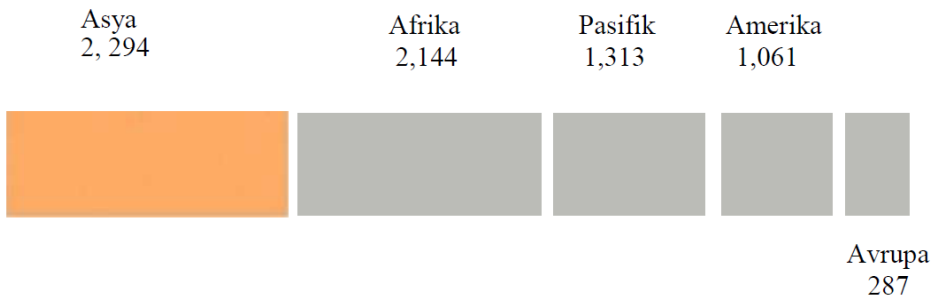
[475]"Countries of Africa: Some Facts About Africa", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm, 19 Aralık 2016.
[476] "Countries of Africa: Languages of Africa", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm, 17 Aralık 2016.
[477] "Countries of Africa: Languages of Africa", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm, 17 Aralık 2016.
[478]Haluk Berkmen, "Kök Dil Arayışı ve Türkçe", s. 4, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/TOSHIBA/Desktop/EN%20YENİ/KITALAR/AFRIKA/0841Kok_Dil_Arayishi_Ve_Turkce_(Haluq_Berkmen).pdf, 15 Aralık 2016. (Bu yazı Türk Dünyası Tarih Kültür dergisinin Mart – 2011 tarihli 291 sayısında yayınlanmıştır.)

Diğer bazı kaynaklarda da Afrika kıtasındaki diller yine dört grupta sınıflandırılmaktadır ve kıtada konuşulan dil sayısının 1500 ila 2000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre Afrika-Asya dil grubunda yaklaşık 200 dil; Nil Sahra'da 140 dil; Nijer Sahra'da (Nijer-Kongo) 1000 dil; Khoisan'da yaklaşık 30 dilin olduğu tahmin edilmektedir[479].

Berkmen'e göre Kuzey Afrika bölümünde konuşulan diller Asya dilleri ile yakın ilişki içerisindedir; orta bölgede konuşulan dil grupları ise yerel dillerdir ve farklı kültürlerin karşılaştıkları sınır bölgesinde ortaya çıkmışlardır. Khoisan dilleri de Afrika'nın güney-batı bölgesinde gelişmiş olup yerel kalan dillerdir ve dünyanın diğer bölgelerine yayılma göstermemişlerdir[480].

Ethnologa göre aşağıdaki diyagramda da görülebileceği gibi Afrika, kıtalar arasında ikinci en büyük dil sayısına sahiptir[481].

Şekil 4. Afrika kıtasındaki dil sayısı

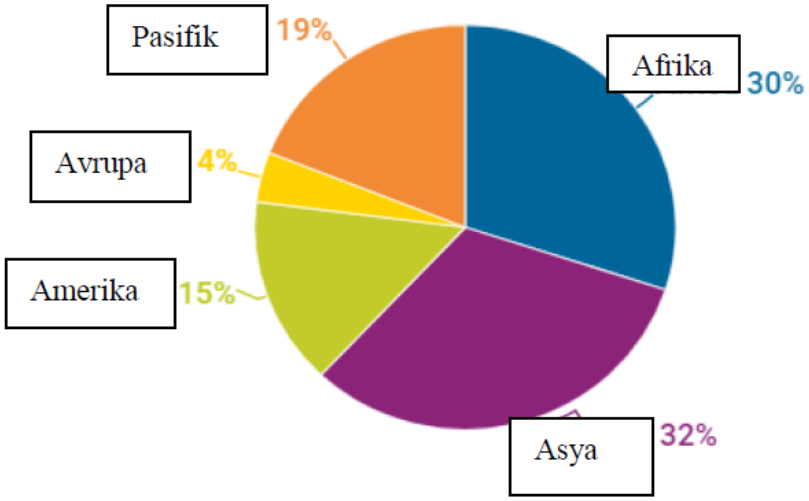

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Afrika kıtasının kıtalar arasında 2. en büyük dil oranına sahip olduğu aşağıdaki grafik üzerinde de gösterilmektedir[482].

[479] "One World-Nations Online: Official and Spoken Languages of African Countries", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/african_languages.htm, 15 Aralık 2016.
[480] Haluk Berkmen, a.g.e., s. 2-4.
[481] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.
[482] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.

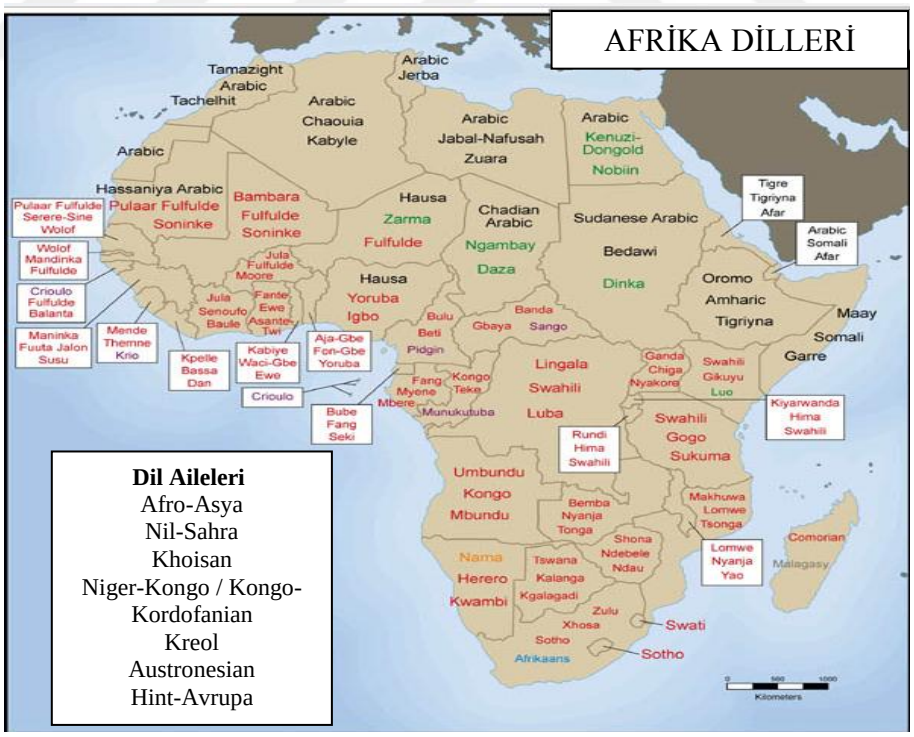
Grafik 1. Kıtalardaki dil zenginliklerinin yüzdelik dilimleri

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Ayrıca aşağıdaki harita da Afrika'daki dil zenginliğini, çok dilliliği göstermektedir[483].

Şekil 5. Afrika dilleri

Kaynak: https://spidervis.files.wordpress.com/2012/07/africa_languages.jpg

[483] "African Languages", (Çevrimiçi) https://spidervis.files.wordpress.com/2012/07/africa_languages.jpg, 15 Aralık 2016.

Adams Bodomo'ya göre Afrika kıtası üzerinde sadece çok sayıda dil bulunmakla kalmaz aynı zamanda şehir merkezlerinde ferdi anlamda ortalama dört ila beş dilde konuşan birçok Afrikalı kimsenin olması, kıtanın zengin çok dillilik repertuarına sahip olduğunu da kanıtlamaktadır[484].

Çeşitli milletlerden, topluluklardan ve kültürlerden oluşan Afrika kıtasında dil sayısı oldukça fazladır ve kıta, dil zenginliği bakımından popüler bir kıtadır. Çeşitli kaynaklar Afrika kıtasında 2000'in üzerinde dil olduğunu tahmin etse de bu dillerin hepsinin dil mi yoksa diyalekt mi olduğu noktasında çeşitli sorular akla gelmektedir. Bazı kaynaklara göre Afrika'da şu anda en az 800 dil ve bazı tahminlere göre de 2,400 kadar dil bulunmaktadır. Bu dillerin çoğu kendi yerel bölgelerinin dışında sınırlı bir kullanılırlığı olan yerel diller ve kabile dilleridir (Gordon, 2005)[485]. Kimi tahminlere göre de 800-1700 arasında dil olduğu kabul edilmektedir ve sömürgecilik döneminde üzerine İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Portekizce gibi sömürge dilleri ile Hindistan yarı-kıtası dilleri de ilave olmuştur[486].

Afrika kıtasındaki dil zenginliğinin çeşitli sebepleri vardır. Geçmişte Afrika kıtası sömürülen bir kıta durumundaydı ve pek çok sömürücü gücün hâkimiyeti altındaydı. Bu sebeple sömürge iktidarının dili egemendi ve bu da Afrika dillerini, kullanım alanları bakımından ikincil bir konuma getirmekteydi. Çünkü sömürücü güçler; idari dil, ticaret ve eğitim dili olarak idare ettiği her bölgede kendi dillerini dayatmışlardır[487]. Aynı zamanda kıtanın ticari anlamda oldukça aktif bir yol haritası üzerinde bulunması da kıtada dil zenginliğini kaçınılmaz hâle getirmiştir. Hatta sömürge hareketleriyle birlikte meydana getirilen pidgin ve kreol dilleri, kıtada çok dilliliğin yaygınlaşmasını sağlamıştır[488]. Dolayısıyla Afrika'nın sömürülen bir kıta olması neticesinde kullanmış olduğu diller gerek

---

[484] Adams Bodomo, "African Languages, Linguistics, and Literatures: Exploring Global Interdisciplinary Research Trends in the Humanities", Chair of African Languages and Literatures Inaugural Lecture (Antrittsvorlesung) at the Faculty of Philological and Cultural Studies, University of Vienna, Vienna, Austria, research Gate, 2015, p. 5.

[485] Raymond G. Gordon, **Ethnologue: Languages of the world** (15th ed.), Dallas: LIL International, 2005'ten aktaran Patrick Plonski, "Why Are More African Countries Adopting English as an Official Language?", Patrick Plonski, Asratie Teferra, Rachel Brady, Presented at African Studies Association Annual Conference, Baltimore, Maryland, November 23, 2013, p. 6.

[486] Ebru Yamak vd., **Bilim ve Medeniyet Kulübü Dış Politika Akademisi Raporları (Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya)**, s.y., (Çevrimiçi) http://docplayer.biz.tr/3850460-Bilim-ve-medeniyet-kulubu-dis-politika-akademisi-raporlari-afrika-balkanlar-kafkasya-orta-osya.html, 15 Aralık 2016.

[487] Ayo Bamgbose, "African Languages Today: The Challenge of and Prospects for Empowerment under Globalization", Selected Proceedings of the 40th Annual Conference on African Linguistics, Ed. Eyamba G. Bokamba et al., 1-14. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, 2011, p. 1.

[488] Örnek olarak Melanezya'da Bislama ve Tok Pisin, Nijerya'da ve Kamerun'da Pidgin İngilizcesidir. Joseph Omoniyi Friday-Otun, "Pidgins as National Languages in Some African Countries: The Hurdles and The Way Forward", p. 56.

ticari etkileşimi kolaylaştırmak adına pidgin, kreol adı altında oluşturulan suni diller gerekse de kendi yerel ve kabile dilleri, çok dilliliği meydana getirmektedir. Bununla birlikte Afrika kıtasındaki çok dillilik sadece ülkelere, bölgelere has değildir. Ferdi anlamda da en azından iki dilli olma durumuyla karşılaşılabilmektedir. Tabii bu durumun tam tersi de görülebilmektedir. Çeşitli dillerin varlığı, Afrika kıtasının çok dilli bir kıta olduğunu göstermektedir. Çünkü Afrika'daki çoğu ülke çok dillidir ve vatandaşları da en azından iki dillidir. Ancak bazı ülkeler çok dilli olabilirken vatandaşları iki dilli de olamayabilmektedir. Çok dilli tabiatına rağmen tek dilli bir millet olmaya çalışan Morokko bunun tipik bir örneğidir[489].

Çok dilli bir yapıda olan Afrika kıtasında çok sayıda dilin olması ve dolayısıyla paylaşılan bir dilin olmayışı (ortak dil) hem maliyet açısından hem de iletişim açısından çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu yüzden mevcut durum, çok dilliliği bir problem hâline de getirebilmektedir[490].

Afrika kıtasındaki mevcut dil sayısı ülkeden ülkeye değişmektedir. Ethnoloğa göre kıtadaki dil çeşitliliğini bölümlere göre niceliksel olarak ele aldığımızda kıtanın çok dilli bir yapı sergilediği anlaşılabilmektedir. Ethnoloğa göre bölgeler bazında dil sayısının en fazla olduğu bazı ülkeler ve bu ülkelerin dil sayısı şöyledir[491]:

Doğu Afrika bölümündeki ülkeler ve dil sayıları: Tanzanya (127); Orta Afrika bölümündeki ülkeler ve dil sayıları: Kamerun (284), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (211), Çad (134); Kuzey Afrika bölümündeki ülkeler ve dil sayıları: Sudan (78); Güney Afrika bölümündeki ülkeler ve dil sayıları: Güney Afrika (34), Botsvana (31); Batı Afrika bölümündeki ülkeler ve dil sayıları: Nijerya (527).

Kıtada dil sayısının en fazla olduğu ülkelerden 1. sırada Nijerya (527) gelmektedir, Nijerya'yı 2. sırada Kamerun (284) takip etmektedir. 3. sırada ise Demokratik Kongo Cumhuriyeti (211) gelmektedir.

Nijerya'da çok dilliliğe etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar

- Siyasi ilhak,

[489] **Multilingualism**, Course Code: Eng 454, Course Guide, National Open University of Nigeria, School of Arts and Social Sciences, 2013, p. 17, (Çevrimiçi) http://www.nouedu.net/sites/default/files/2017-03/ENG%20454%20%20MULTILINGUALISM.pdf, 15 Aralık 2016.
[490] Ayo Bamgbose, op.cit., p. 2.
[491] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=1, 5 Temmuz 2017.

- Evlilik ilişkileri,
- Ekonomik işlemler,
- Kültür dernekleri,
- Eğitimsel edinim ve
- Dini ilişki

gibi çeşitli faktörlerden oluşmaktadır[492]. Diğer faktörlerin arasında dağlar, orman bataklık alanları, çöl, nehirler gibi coğrafi faktörlerle beraber, ekonomi, fetih ve sömürgeleştirme gibi diğer faktörler de yer almaktadır. 'Y' şeklindeki nehirlerin, çok eski zamanlardan beri sırasıyla Kuzey'den, Güney'den ve Doğu'dan Hausa'yı, İgbo'yu ve Yoruba'yı kapsayan Nijerya'yı direk olarak üç büyük dil grubuna karşılık gelen Kuzey, Batı ve Doğu olmak üzere üç ana bölgeye ayırdığı anlaşılmaktadır. Bu üç büyük dil grubunun ötesinde tahminen Nijerya'da konuşulan farklı dillerin hepsinden en az dört yüzü aşkın yerli grubun da olduğu belirtilmektedir[493].

Kamerun ise tarih boyunca çeşitli etkenler neticesinde devamlı surette göç almıştır. Bu sebeple ülkede 200'e yakın etnik grup yaşamaktadır. Etnik yapıdaki bu çeşitlilik, dillere de yansımıştır. Ülkenin resmî dilleri İngilizce ve Fransızcadır. Ayrıca ülkede yirmi dört mahallî dil (kuzeyde Sudan, güneyde Bantu dilleri) kullanılmaktadır[494]. Bunun yanı sıra Afrika'daki dört dil ailesinden üçünün sınırları içinde temsil edilmesinden dolayı Kamerun genellikle minyatür Afrika olarak da anılmaktadır (Greenberg, 1966)[495].

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde de diğer ülkelerde olduğu gibi etnik yapı oldukça çeşitlidir. Kavas'ın belirttiği üzere 250 civarında Afrika yerlisi Bantu ve Hami asıllı kabilenin teşkil ettiği topluluklar içerisinde Mongolar, Lubalar, Kongolar ve Mangbetu – Azandeler de bulunmakta ve nüfusun % 50'sini meydana getirmektedir. Ayrıca ülkede konuşulan dil sayısı fazla olmakla birlikte mahallî diller de bulunmaktadır[496]. Ve tabiiki yine diğer bir etken de sömürgeleştirmedir. Çünkü Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Fransızcanın resmî dil olması, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi sömürgeleştirme faaliyetlerinin gerçekleştiğini

[492] "Multilingualism", (Çevrimiçi) http://odebamikeyemisigrace.blogspot.com.tr/2011/05/multilingualism.html, 11 Şubat 2017.
[493] Ahmad Muhammad Mahmoud, "Nigeria's Multilingual Setting and Critical Evaluation of the National Language Policy: Prognosis of the Future of Nigerian Languages", **Journal of Education&Social Policy**, Vol. 3, No. 4; October 2016, p. 133.
[494] Davut Dursun, "Kamerun", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 24, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001, s. 277.
[495] J. Greenberg, "Languages of Africa", The Hague: Mouton, 1966'dan akt. Eric A. Anchimbe, "Multilingual Backgrounds And The Identity Issue In Cameroon", **ASJU**, 39-2, 2005, p. 34.
[496] Ahmet Kavas, "Kongo Demokratik Cumhuriyeti", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, s. 170.

kanıtlamaktadır. Ancak burada daha çok, kabile dillerinin meydana getirdiği çok dillilik manzarası hâkimdir.

Bunun dışında işaret etmemiz gereken diğer önemli bir husus da Afrika'nın bazı ülkelerinde yasal anlamda kabul gören resmî çok dillilik uygulamasının bulunmasıdır. Güney Afrika bunun tipik örneğidir. Güney Afrika'da bugün çok dillilik kendisine hukuki bir zemin oluşturması bakımından dikkate değerdir. Ülkede resmî olarak kabul gören diller şunlardır:

1. Afrikanca (Güney Afrika Dili) (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
2. İngilizce (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
3. Ndebele (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
4. Kuzey Sotho (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
5. Güney Sotho (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
6. Swati (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
7. Tsonga (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
8. Tswana (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
9. Venda (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
10. Xhosa (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))
11. Zulu (Resmî dil 1996 Anayasası Madde 6 (1))[497].

Görüldüğü üzere mevcut anayasalar söz konusu dillere resmî dil statüsü kazandırmakla kalmayıp resmî çok dilliliği güvence altına almaktadır.

Diğer resmî çok dilli ülkeler ve dilleri şöyledir:

Komoros (Shikomor, Fransızca, Arapça)[498], Rwanda (İngilizce, Fransızca, Kinyarwanda)[499], Seyşeller (İngilizce, Fransızca, Seyşeller Kreol Fransızcası)[500], Zimbabwe (Chewa, Chibarwe, İngilizce, Kalanga, Koisan, Nambya, Ndau, Ndebele, Shangani, Shona, İşaret dili, Sotho, Tonga, Tswana, Venda ve Xhosa)[501]'dir.

Bunun yanı sıra kıtada resmî iki dilliliğe yer veren ülkeler de bulunmaktadır. Bu ülkeler ve dilleri şöyledir:

[497] "South Africa", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/ZA/status10 Aralık 2016.
[498] "Comoros's Constitution of 2001 with Amendments through 2009", Article 1, (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Comoros_2009.pdf, 21 Temmuz 2017.
[499] "Rwanda", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/RW/status, 3 Temmuz 2017.
[500] "Seyşeller", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SC/status, 3 Temmuz 2017.
[501] "Zimbabwe's Constitution of 2013", (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Zimbabwe_2013.pdf, 21 Temmuz 2017.

Botswana (İngilizce (de facto millî çalışma dili), Tswana (de facto millî dili)[502], Burundi (Fransızca (de facto millî çalışma dili), Rundi (resmî dil))[503], Eritre (Arapça (de facto millî dili), Tigrinya (de facto millî çalışma dili))[504], Gana (İngilizce (de facto millî dili), Akan (de facto millî çalışma dili))[505], Tanzanya (İngilizce (de facto millî çalışma dili), Swahili (de facto millî dili))[506], Cibuti (Standart Arapça, Fransızca)[507], Kenya (İngilizce, Swahili dili)[508], Madagaskar (Fransızca, Plato Malgaşçası)[509], Somali (Standart Arapça, Somali dili)[510], Uganda (İngilizce, Swahili dili)[511], Kamerun (İngilizce, Fransızca)[512], Orta Afrika Cumhuriyeti (Fransızca, Sango dili)[513], Çad (Standart Arapça, Fransızca)[514], Ekvator Ginesi (Fransızca, İspanyolca)[515], Morokko (Standart Arapça, Tamazight Standart Morokko dili)[516], Sudan (Standart Arapça, İngilizce)[517], Lesotho (İngilizce, Güney Sotho dili)[518], Svaziland (İngilizce, Swati dili)'dir[519].

3.2. Amerika Kıtasında Çok Dillilik

Çok dillilik olgusunu inceleyeceğimiz kıtalardan biri de Amerika kıtasıdır. Ahmet Ertek'in belirttiği üzere Amerika kıtası, Batı yarım kürede bulunan dünyanın ikinci büyük kıtasıdır. Yüzölçümü bakımından Afrika kıtasından bir buçuk, Avrupa'dan dört defa daha büyük olan Amerika ana kıtası, Kuzey Amerika ve Güney Amerika olarak iki'ye ayrılmaktadır. Geçiş bölgesinde bulunan Orta Amerika da beşeri coğrafya bakımından Güney Amerika'ya benzediği için Güney Amerika ile birlikte düşünülmektedir. Bununla birlikte Meksika'nın kuzeyinden itibaren Anglo-Sakson veya kuzeybatı Avrupa kültürünün hâkim olduğu Kuzey Amerika'ya Anglo-Amerika, Güney Amerika ile birlikte Orta Amerika'ya ise

[502] De facto terimi Avrupa Birliği terimleri sözlüğünde fiilen anlamında kullanılmaktadır. Fiilî resmî dil olarak da ele alınmaktadır. Bunun için bkz. Olgun Akbulut, a.g.e., s. 119-121; Ergun Özbudun, "Anayasa Yapımında Perakendeci Yöntem", **Yeni Türkiye**, S. 50, 2013, s. 196; **Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe)**, Ankara, Matus Basımevi, 2009, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/Sozluk/glossary_for_the_european_union.pdf, 28 Ağustos 2017.
[503] "Burundi", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BI/languages, 21 Temmuz 2017.
[504] "Eritrea", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/ER/languages, 21 Temmuz 2017.
[505] "Ghana", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GH/languages, 21 Temmuz 2017.
[506] "Tanzania", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TZ/languages, 21 Temmuz 2017.
[507] "Djibouti", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/DJ/status, 3 Temmuz 2017.
[508] "Kenya", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KE/status, 3 Temmuz 2017.
[509] "Madagascar", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MG/status, 3 Temmuz 2017.
[510] "Somalia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SO/status, 3 Temmuz 2017.
[511] "Uganda", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/UG/status, 3 Temmuz 2017.
[512] "Cameroon", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CM/status, 3 Temmuz 2017.
[513] "Central African Republic", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CF/status, 3 Temmuz 2017.
[514] "Chad", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TD/status, 3 Temmuz 2017.
[515] "Equatorial Guinea", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GQ/status, 3 Temmuz 2017.
[516] "Morocco", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MA/status, 3 Temmuz 2017.
[517] "Sudan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SD/status, 3 Temmuz 2017.
[518] "Lesotho", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/LS/status, 3 Temmuz 2017.
[519] "Swaziland", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SZ/status, 3 Temmuz 2017.

Latin Amerika adları verilmektedir[520]. Coğrafi olarak Kuzey, Orta ve Güney Amerika olmak üzere üçe ayrılmaktadır[521].

2015 verilerine göre kıtadaki nüfus 982 milyondur. Bunu Kuzey Amerika'da Kanada, ABD, Meksika, Orta Amerika ve Karayipler'de 567.7 milyon kişi oluştururken Güney Amerika'da 414.6 milyon kişi oluşturmaktadır[522]. Bu verilere bakıldığında kıtanın oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nüfusunun kalabalık olmasında çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bunun birincil sebebini tarihî etkenler ve günümüzde dahi meydana gelen göç hareketleri oluşturmaktadır. Ertek'in belirttiği üzere Amerika çok eski zamanlarda Maya, Aztek ve İnka gibi eski medeniyetlerin hayatlarını sürdürdüğü bir kıta olmuştur. Eski medeniyetleri kuran ilk insanların yani Kızılderililerin ve Eskimoların Bering Boğazı yoluyla Asyadan gelmesi, daha sonraki medeniyeti kuranların Kolomb'un ünlü keşfinden sonra (1492) Avrupa'dan göç etmesi ve sonrasında Afrika'dan zenci kölelerin getirilmesi ve Asya'daki siyasi değişiklikler yüzünden kaçan yeni göçmenlerin gelmesi kıtada oldukça kalabalık bir yapıyı meydana getirmektedir. Dolayısıyla kıta bu özelliği bakımından "göçmenler kıtası" olarak da nitelendirilmektedir[523].

Amerika kıtası; Karayipler, Orta Amerika, Kuzey Amerika, Güney Amerika gibi çeşitli bölümlerden oluşmaktadır[524]. Görüldüğü üzere kıtada toplam dört bölge bulunmaktadır ve bununla birlikte ülke sayısı da oldukça fazladır. Bu ülkeler bölümlere göre şöyledir:

Karayipler bölümündeki başlıca ülkeler; Anguilla, Antigua ve Barbuda, Aruba, Bahamalar, Barbados, İngiliz Virgin Adaları, Karayip Hollandası, Cayman Adaları, Küba, Curacao, Dominika, Dominik Cumhuriyeti, Grenada, Guadeloupe, Haiti, Jamaika, Martinik, Montserrat, Porto Riko, Saint Barthélemy, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Martin, Saint Vincent ve Grenadinler, Sint Maarten, Trinidad ve Tobago, Turks ve Caicos Adaları, ABD Virgin Adaları'dır. Orta Amerika'daki başlıca ülkeler; Belize, Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama'dır. Kuzey Amerika'daki başlıca ülkeler;

---

[520] Ahmet Ertek, "Amerika", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, s. 30-31.

[521] "Amerika", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993, s. 100.

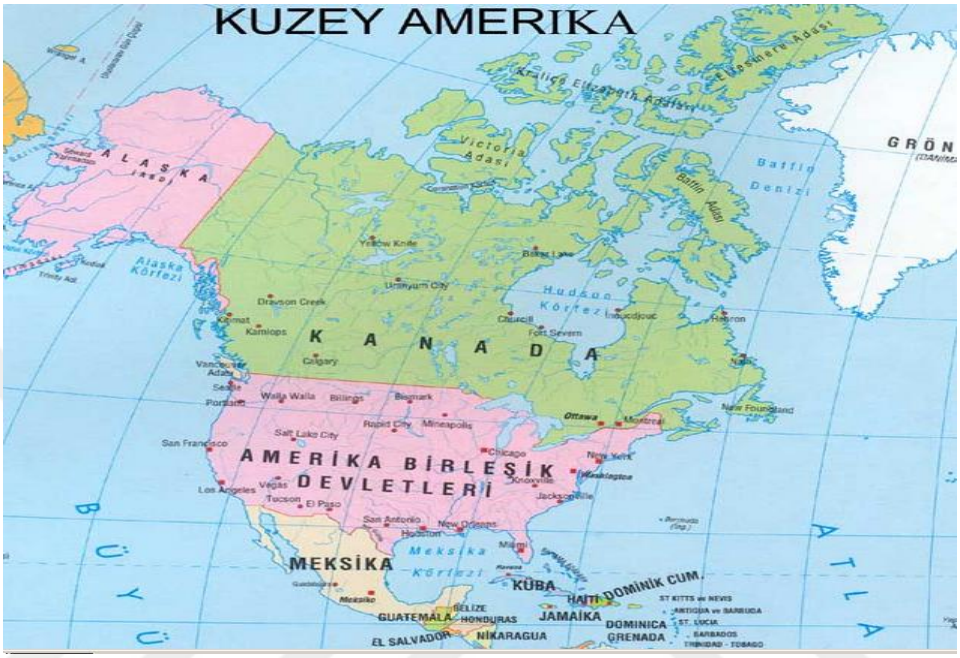
522 "One World-Nations: Countries of the Americas and the Caribbean", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/america.htm, 21 Ocak 2017.

[523] Ahmet Ertek, a.g.e., s. 30. "Büyük ekonomik fırsatlar, dînî ve siyâsî özgürlük haberlerinin çekiciliği ile birçok ülkeden göçmenler giderek Birleşik Amerika'ya akın ettiler. Göçler en çok 1880-1914 yılları arasında oldu. 1820 ile 1973 yılları arasında ABD 46 milyondan fazla göçmen kabûl etmiştir. Bunların çoğu Avrupa'dan olmakla beraber, Latin Amerika, Asya, Afrika, Avustralya ve Kanada'dan da fazla mikdârda gelenler oldu…" "Amerika Birleşik Devletleri", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993, s. 109-110.

[524] **Ethnologue: Languages of the World**, Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=2, 5 Temmuz 2017.

Bermuda, Kanada, Grönland, Saint Pierre ve Miquelon, Birleşik Devletler (Amerika Birleşik Devletleri)'dir. Güney Amerika'daki başlıca ülkeler; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator, Fransız Guyanası, Guyana, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay, Venezuela'dır[525]. Aşağıda da Amerika kıtasını gösteren bir harita yer almaktadır[526].

Şekil 6. Kuzey Amerika

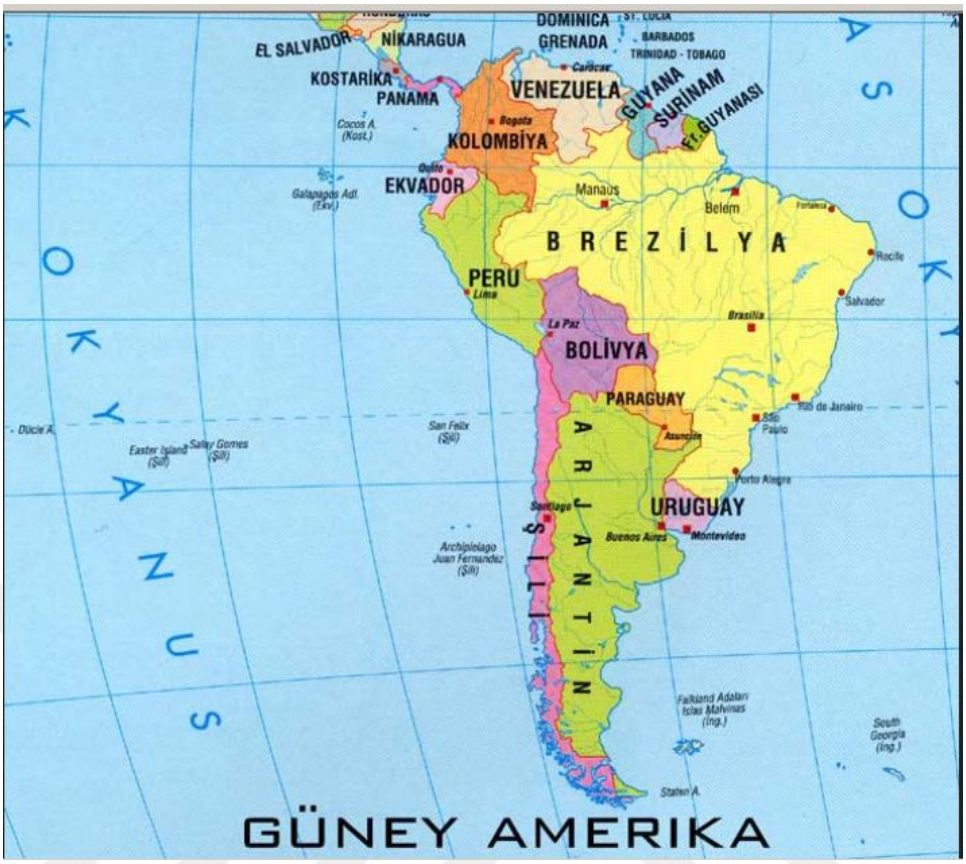

Kaynak: http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/kamerika.jpg

Aşağıdaki harita da Güney Amerika kıtasını göstermektedir[527].

[525] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=2, 21 Ocak 2017.
[526] "Kuzey Amerika", (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/kamerika.jpg, 21 Ocak 2017.
[527] "Güney Amerika", (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/gamerika.jpg, 21 Ocak 2017.

Şekil 7. Güney Amerika

Kaynak: http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/gamerika.jpg

Çok kalabalık olan kıtadaki ülke sayısı da oldukça fazladır. Kıtada toplam 54 tane ülke vardır. Bu da kıtanın topluluk, millet, dil, din ve kültür bakımından çoklu bir dokuya sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bununla birlikte çeşitli toplulukların ve milletlerin hayatını sürdürdüğü kıtada çeşitli dil aileleri bulunmaktadır. Amerika'daki yerli halklar tarafından en çok konuşulan dillerden biri olan Quechua (9 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır) ve Aymara (2.2 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır), Guarani (5 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır) ve Nahuatl (Aztek; 1,5 milyon kişi) yalnızca baskın dil ailelerinden dördünü oluşturmaktadır[528]. Buradaki verilerden anlaşılacağı üzere ismini verdiğimiz dört baskın dil ailesi sadece bu kıtaya özgü olarak kalmaktadır. Ancak göçler neticesinde diğer dil ailelerine mensup diller de görülebilmektedir. Çünkü David Nieto'ya göre Amerika Birleşik Devletleri tarihinde çok dilli topluluklar yan yana var olmuştur. Ülke genelinde konuşulan pek çok dil arasında ilk önce bütün orijinal yerli Amerikan dillerini ve daha sonra dünyanın dört bir yanından gelen göçmenlerin ülkeye getirdiği çok sayıda dilden bahsedilebilir. İngilizce,

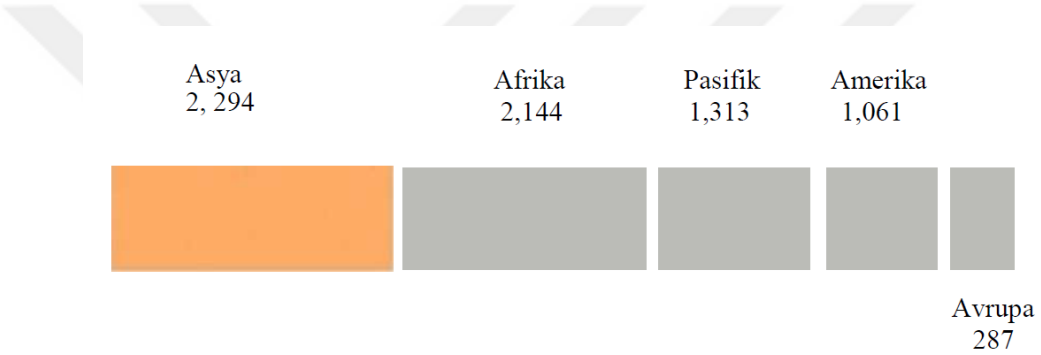
[528] "Official and Spoken Languages of the Countries of the Americas and the Caribbean", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/american_languages.htm, 21 Ocak 2017.

İtalyanca, Almanca, Hollandaca, Lehçe, Fransızca, İspanyolca, Çince ve Japonca ile birlikte Birleşik Devletlerde konuşulan 200'den fazla dilden sadece birkaçı bulunmaktadır[529]. Dolayısıyla kıtanın hem önceden kendi sahip olduğu yerli diller hem de sonradan göçler kanalıyla aldığı diğer diller, kıtada dil zenginliğini/çok dilliliği meydana getirmektedir.

Kıtada kullanılan başlıca diller; İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Portekizce, Hollandaca, çeşitli yerli Hint dilleri, Fransızca Patois (lehçe) ve Kreol'dür[530].

Ethnoloğa göre aşağıdaki diyagramda da görülebileceği üzere Amerika, kıtalar arasında dördüncü en büyük dil sayısına sahiptir[531].

Şekil 8. Amerika kıtasındaki dil sayısı

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Aşağıdaki haritada Amerika kıtasında konuşulan çeşitli diller bulunmaktadır. Mevcut harita, Amerika kıtasının çok dilli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir[532]. Amerika kıtasının çok dilli bir yapıya sahip olmasında yerli dillerin ve göçmen dillerinin önemli etkisi vardır.

[529] David Nieto, "A Brief History of Bilingual Education in the United States," **Perspectives on Urban Education**, University of Massachusetts Boston, Spring 2009, p. 61.
[530] "Languages of the Americas", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/america.htm, 21 Ocak 2017.
[531] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.
[532] "Kuzey Amerika'da Konuşulan Diller Haritası", (Çevrimiçi) http://amerika-birlesik-devletleri.blogspot.com.tr/2014/09/kuzey-amerikada-konusulan-diller-haritas.html, 21 Temmuz 2017.

Şekil 9. Amerika kıtasındaki diller

Kaynak:http://amerika-birlesik-devletleri.blogspot.com.tr/2014/09/kuzey-amerikada-konusulan-diller-haritas.html

Diğer kıtalardaki gibi Amerika kıtasında da dil çeşitliliği fazladır. Ethonoloğa göre kıtadaki dil çeşitliliğini bölümlere göre niceliksel olarak ele aldığımızda kıtanın çok dilli bir yapı sergilediği rahatlıkla anlaşılabilmektedir[533]. Mesela kıtanın Karayipler bölümünde en fazla dil oranına sahip ülkesi Trinidad ve Tobago (7)'dur[534]. Orta Amerika'daki en fazla dil oranına sahip ülke Meksika (289)'dır[535]. Kuzey Amerika'daki en fazla dil oranına sahip ülkeler, ABD (231)[536] ve Kanada (94)'dır[537]. Güney Amerika'daki en fazla dil oranına sahip ülkeler, Brezilya (237)[538] ve Peru (104)'dur[539].

Yukarıdaki bilgilere göre kıtada dil zenginliğinin en fazla olduğu ülke Meksika (289)'dır. İkinci sırada Brezilya (237) ve üçüncü sırada da ABD (231) gelmektedir.

[533]Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=2, 21 Ocak 2017.
[534] "Trinidad and Tobago", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TT, 5 Temmuz 2017.
[535] "Mexico", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MX, 5 Temmuz 2017.
[536] "United States", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/US, 5 Temmuz 2017.
[537] "Canada", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CA, 5 Temmuz 2017.
[538] "Brazil", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BR, 5 Temmuz 2017.
[539] "Peru", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PE, 5 Temmuz 2017.

Peki, Meksika'da, Brezilya'da ve ABD'de dil sayısının, dil zenginliğinin fazla olmasındaki temel etkenler nelerdir? Radoslav Hlúšek'e göre Meksika'da birçok yerli grup, çok sayıda kültür varlığı ve aynı zamanda Hispanik dönemden bu yana konuşulan çeşitli diller bulunmaktadır. Bununla birlikte sahip olduğu kültürel mozaikten dolayı 1992 Anayasası, ülkenin çok dilli ve çok kültürlü olduğunu ilân etmiştir[540].

Brezilya'daki çok dillilik durumu diğer ülkelere göre farklıdır. Ülkenin çok dilli olmasını sağlayan temel etken kölelerdir. Çünkü Fernanda Ferreira'ya göre 3.6 milyon Afrikalı, Afrika topraklarından kaçırılmış ve bu kaçırılan Afrikalılar, 16. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ortalarına kadar Brezilya'ya nakledilmiştir[541]. Böylece çeşitli dilsel kökenden insanların demografik dağılımı Brezilya'nın çok dilli olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte 2016 verilerine göre ülkenin nüfusu 206,775,000'dir[542]. Bu da ülkenin oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

ABD'ye ise büyük bir göç akışı yaşanmaktadır. Göçmenlerin yaklaşık % 20'si ABD'de yaşamaktadır[543]. Dolayısıyla meydana gelen göç akışları, ülkede çok dilliğinin giderek yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Dil zenginliği olan ülkelerden biri de Kanada'dır. Patricia A. Duff'a göre diğer birçok ülkede olduğu gibi Kanada da hem göçmen hem de yerli dil bakımından oldukça zengin bir yerdir. İngilizceye ve Fransızcaya ek olarak çeşitli resmî olmayan azınlık dillerinin boyutu ve canlılığı son yıllarda büyük ölçüde değişmiştir[544]. Resmî olarak iki dilli bir devlet olduğunu beyan eden Kanada bir göçmen ülkesidir. Ülkede hem göçmen sayısı hem de yerli dil sayısı

---

[540] Ayrıntılı bilgi için bkz. Radoslav Hlúšek , "Language Situation in Mexico in the Era of Globalization", In The Scale of Globalization, Think Globally, Act Locally, Change Individually in the 21st Century, 76-77. Ostrava: University of Ostrava, 2011.

[541] Fernanda Ferriera, "The African Contribution to Brazilian Portuguese: To what extent did the speech of slaves influence the mother tongue?", Bridgewater State University, **Bridgewater Review**, Volume 21, Issue 2, Article 7, Dec-2002, p. 13; Ayrıca bkz. Erman Özdemir, "Brezilya Müziğinde Afrika Kökenli Gelenekler-Candomble Türü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

[542]"One World Nations Online: Population Figures by Country", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/population-by-country.htm, 21 Ocak 2017.

[543] Werner Sollors , "Multilingualism in the United States: A Less Well-Known Source of Vitality in American Culture as an Issue of Social Justice and of Historical Memory", **Nanzan Review of American Studies**, Volume 31, 2009, p. 60.

[544] Patricia A. Duff, "Multilingualism in Canadian schools: Myths, realities and possibilities", **RCLA. CJAL**, w.date, p. 151. Duff'ın çalışmasında belirttiği üzere Kanada İstatistiklerine (2005a) göre 2001'de Kanada nüfusu 30 milyondan biraz fazla olup bunların yaklaşık % 58'i ilk dil olarak İngilizcenin (L1) ve % 23'ü Fransızcanın ve diğer Avrupalı olan ve Avrupalı olmayan dil çeşitlerinin izlediği ileri sürülmüştür. 2001'de ilk beşteki azınlık dilleri (resmî olmayan, yerli olmayan diller), yerel (dil) konuşanların sayısı bakımından Çince, İtalyanca, Almanca, Lehçe ve İspanyolcanın çeşitli ağızlarını içermekteydi. Patricia A. Duff, "Ibid.", p. 151.

oldukça fazladır. Dolayısıyla bu durum ülkede iki dilli bir tablonun yanı sıra çok dilli bir tablonun varlığına da işaret etmektedir[545]. Çünkü bir ülkeye çok sayıda göçmenin gelmesi ve beraberinde kendi dilini de getirmesi o ülkede ister istemez çok dilli bir manzarayı meydana getirmektedir. Bu sebeple Kanada'nın her ne kadar resmî olarak iki dilli bir ülke olduğu beyan edilse de aslında Kanada sosyal sahada almış olduğu göçlerle çok dilli bir ülke konumunda bulunmaktadır.

Bunların dışında değinmemiz gereken diğer önemli bir konu da resmî iki dillilik ve çok dillilik uygulamasıdır. Ülkelerin mevcut dil profillerine baktığımızda çoğu ülkenin resmî olarak tek dilliliği benimsediği (örnek, Meksika ve Brezilya), bazı ülkelerin resmî iki dilliliği benimsediği ve sayıca fazla olmasa da bazılarının resmî çok dilliliği benimsedikleri görülmektedir.

Ethnologtan yaptığımız incelemeler neticesinde resmî çok dilliliğe yer veren ülkeler Karayip Hollandası (Flemenkçe, İngilizce, Papiamento dilleri)[546], Aruba (Felemenkçe (de facto millî çalışma dili), İngilizce (de facto millî çalışma dili), Papiamento (de facto millî dil (daha ileri resmî alanlarda sınırlı kullanım))[547], Bolivya (İspanyolca, Aymara, Araona, Baure, Bésiro, Canichana, Cavineño, Cayubaba, Chácobo, Chimán, Ese Ejja, Guaraní, Guarasu'we, Guarayu, Itonama, Leco, Machajuyai-kallawaya, Machineri, Maropa, Mojeñotrinitario, Mojeño-ignaciano, Moré, Mosetén, Movima, Pacawara, Puquina, Quechua, Sirionó, Tacana, Tapiete, Toromona, Uruchipaya, Weenhayek, Yaminawa, Yuki, Yuracaré ve Zamuco)[548] ve Peru (İspanyolca, Quechua, Aymara)[549]'dur.

[545] Dagenais'in ve Lamarre'nin vurguladığı üzere Kanada 1969'da resmî olarak iki dilli bir ülke hâline gelmiş olsa da hiçbir şekilde öyle değildir. İngilizcenin ve Fransızcanın asıl önemi düşünüldüğünde Kanada üç dil bölümüne ayrılabilir: Ağırlıklı olarak İngilizce konuşulan bir alan; öncelikle Fransızca konuşulan ve iki dilin eşlik ettiği iki dilli bir kemer (Joy 1972, 1992). Kanada'da yaşayanların % 83'ü ilk dil olarak Fransızca veya İngilizce konuşmaktadır. % 17'si resmî olmayan bir dili "konuşulan ve hâlâ anlaşılan ilk dil" olarak beyan etmektedir. Diane Dagenais, Patricia Lamarre, **Representations of Language among Multilingual Youth in Two Canadian Cities**, Working Paper Series (Vancouver Centre of Excellence, Research on Immigration and Integration in the Metropolis), No. 05-02, January 2005, p. 6.

[546] "Caribbean Netherlands", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BQ/status, 21 Ocak 2017.

[547] "Aruba", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AW/languages, 21 Temmuz 2017.

[548] "Bolivia (Plurinational State of)'s Constitution of 2009", article 5, (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009.pdf, 22 Temmuz 2017.

[549] "Peru's Constitution of 1993 with Amendments through 2009", article 48, (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Peru_2009.pdf?lang=en, 21 Temmuz 2017.

Resmî iki dilliliğe yer veren ülkeler; Curacao (Flemenkçe (de facto millî çalışma dili), Papiamentu (de facto millî dili)[550], Haiti (Fransızca, Haiti Kreolü)[551], Porto Riko (İngilizce, İspanyolca)[552], Sint Maarten (Flemenkçe, İngilizce)[553], Kanada (İngilizce, Fransızca)[554], Grönland (Danimarka dili, Grönland dili)[555], Paraguay (Paraguay Guarani dili, İspanyolca)'dır[556].

Kıtada çok sayıda ülke, millet, topluluk ve dil bulunmasına rağmen resmî olarak genellikle tek dillilik politikasının işlediği görülmektedir. Hâlbuki Amerika kıtası da diğer kıtalarda olduğu gibi çok eski zamanlardan bugüne çok dilli, çok milletli, çok topluluklu ve çok kültürlü bir yapıda olmuştur. Nancy Faber Zelasko'ya göre Amerika Birleşik Devletleri olan kara parçası, ilk kâşifler gelmeden önce çok dilli idi. 15. yüzyıla kadar ülke çapında 500'den fazla dil grubunu temsil eden bir milyondan fazla yerli Amerikalı bulunmaktaydı (Hofstadter 1959: 28; Castellanos 1983: 1)[557]. Üstelik ABD, Fasold (1984: 9-12) tarafından ifade edildiği üzere dört süreçte de çok dilli bir toplum olarak gelişmiştir: göç, emperyalizm, federasyon ve sınır alanı teması[558].

Zelasko'ya göre kolonizasyon; yerliler vardığında İngilizceyi, Hollandacayı, İsveççeyi, Fransızcayı ve Almancayı mevcut olan yerli Amerikan dillerine eklemiştir. Emperyalizm ve sınır bölgesi çok dilliliği de İspanyolcayı eklemiştir. Bununla birlikte ABD gerçekten göçmen bir millettir ve bu da bugün Amerika'daki dil çeşitliliğine büyük katkı sağlamıştır. Yine ona göre göçün devam etmesi, Amerika'nın bir kıta olarak çok dillilik mirasının gelecekte de devam etmesini sağlayacaktır[559].

---

[550] "Curacao", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CW/languages, 21 Temmuz 2017.
[551] "Haiti", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/HT/status, 21 Ocak 2017.
[552] "Puerto Rico", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PR/status, 21 Ocak 2017.
[553] "Sint Maarten", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SX/status, 21 Ocak 2017.
[554] "Canada", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CA/status, 21 Ocak 2017.
[555] "Greenland", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GL/status, 21 Ocak 2017.
[556] "Paraguay", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PY/status, 21 Ocak 2017.
[557] Nancy Faber Zelasko, **The Bilingual Double Standard: Mainstream Americans' Attitudes Toward Bilingualism**, A Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of Georgetown University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Linguistics, Washington, DC November 22, 1991, p. 15. (Mevcut durumu gösteren bir harita bulunmaktadır. Harita için tezimizin ekler kısmına bakınız.)
[558] Ralph Fasold, **The Sociolinguistics of Society**, New York: Basil Blackwell, 1984'ten akt. Nancy Faber Zelasko, **op.cit.**, p. 16.
[559] Nancy Faber Zelasko, **op.cit.**, p. 33.

3.3. Asya Kıtasında Çok Dillilik

Dünya üzerinde hem bölge bakımından en büyük hem de nüfus bakımından en kalabalık kıta Asya kıtasıdır. 2016 verilerine göre kıtada nüfus bakımından dört milyardan fazla (4.4 milyar) insan hayatını sürdürmektedir ve bu da dünya nüfusunun yaklaşık yüzde altmışını oluşturmaktadır. Bu nüfusun 1,4 milyarı Çin'de yaşamaktadır (2015). En kalabalık ülkelerin onda yedisi Asya kıtasındadır[560]. Dolayısıyla bu verilere göre Asya'nın, dünyanın en kalabalık kıtası olduğu anlaşılabilir.

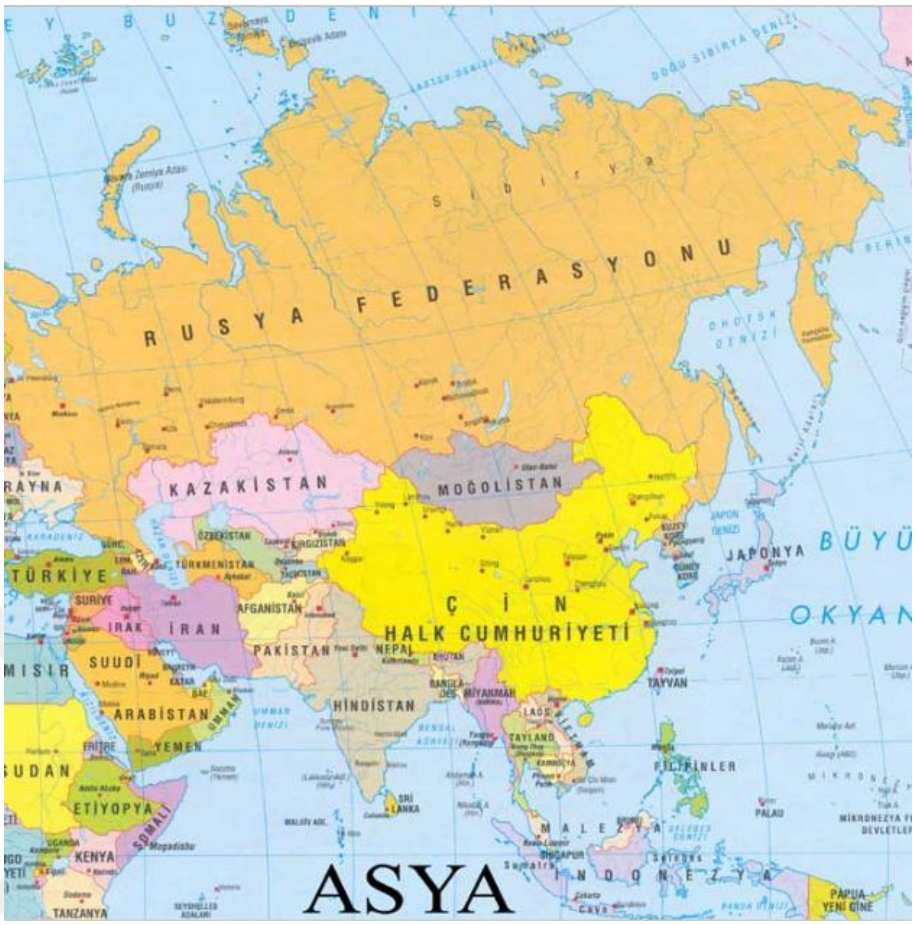
Asya kıtası; Orta Asya, Doğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Batı Asya gibi çeşitli bölümlerden oluşmaktadır[561]. Görüldüğü üzere kıtada toplam beş bölge bulunmaktadır ve bununla birlikte ülke sayısı oldukça fazladır. Bu ülkeler bölümlere göre şöyledir:

Orta Asya bölümündeki başlıca ülkeler; Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dır. Doğu Asya bölümündeki ülkeler; Çin, Çin-Hong Kong, Çin-Makao, Çin-Tayvan, Japonya, Moğolistan, Kuzey Kore ve Güney Kore'dir. Güneydoğu Asya bölümündeki ülkeler; Brunei, Kamboçya, Doğu Timor, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam'dır. Güney Asya bölümündeki ülkeler; Afganistan, Bangladeş, Butan, Britanya Hint Okyanusu Toprakları, Hindistan, İran, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'dır. Batı Asya bölümündeki ülkeler; Ermenistan, Azerbaycan, Bahreyn, Kıbrıs, Gürcistan, Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Umman, Filistin, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen'dir[562].

Aşağıda Asya kıtasına ait bir harita yer almaktadır[563].

[560] "One World Nations Online: Countries of Asia", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/asia.htm, 27 Aralık 2016.
[561] **Ethnologue: Languages of the World**, Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=3, 5 Temmuz 2017.
[562] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=3, 5 Temmuz 2017.
[563] "Asya", (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/asya.jpg, 15 Ocak 2017.

Şekil 10. Asya Kıtası

Kaynak: http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/asya.jpg

Görüldüğü gibi Asya kıtasında oldukça fazla ülke bulunmaktadır ve toplam ülke sayısı 52'dir[564]. Bu sayı kıtanın hem topluluk, millet hem kültür hem de dil yönünden zenginliğini kanıtlayan önemli bir göstergedir. Bununla birlikte çeşitli toplulukların ve milletlerin yaşadığı Asya kıtasında çeşitli dil grupları bulunmaktadır. Tuncer Gülensoy'un belirttiği üzere bunlar; Altay, Çin-Tibet, Güneydoğu Asya (Austroasya), Malezya-Polinezya (Austronezya), Dravadi, Kafkas, Hint-Avrupa ve Sâmî-Hâmî gibi dil aileleridir ve bu büyük dil aileleri; Ön Asya, Arap yarımadası, Güneybatı Asya, Güney Asya, Güneydoğu Asya, Doğu Asya ve Orta Asya gibi Asya kıtasının çeşitli bölümlerinde konuşulmaktadır. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere kıta üzerinde ana dil ailelerinin hepsi mevcuttur. Bu dillerin dışında ölü diller sınıfında bulunan Hattice, Hurrice, Urartuca; Hititçe, Hiyeroglif Hititçesi, Luwice, Palaca, Lykçe,

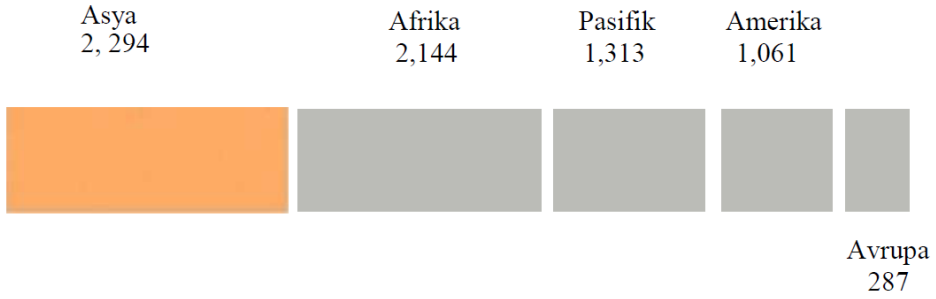
[564]**Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=3, 5 Temmuz 2017.

Lydce gibi eski Anadolu dilleri ve Sümerce, Elamca, Kasça, Akkadca, Asurca ve Bâbilce gibi eski Mezopotamya dilleri de Asya dilleri içerisinde gösterilebilir[565].

Kıtada kullanılan başlıca diller Arapça, Türkçe, Rusça, Farsça, Çince, Japonca, Bengalice ve Hint dilleridir. Özellikle Çince dünyada en çok kullanılan dildir[566].

Ethnoloğa göre aşağıdaki diyagramda da görülebileceği üzere Asya, kıtalar arasında en büyük dil sayısına sahip olan birinci kıtadır[567].

Şekil 11. Asya kıtasındaki dil sayısı

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Çeşitli topluluklardan, dillerden ve kültürlerden oluşan Asya kıtası, dünyadaki en fazla dil oranına sahip kıtadır. Kıtanın tarihî yönden çok eski olması ve birbirinden farklı medeniyetlere ve imparatorluklara ev sahipliği yapması çok dilli bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır[568]. Mesela ilk büyük medeniyetlerden Sümerler ve Hindistan'daki en eski medeniyetler, bu bölgede yer almıştır[569]. Kıtanın çok dilli bir yapıya sahip olmasındaki diğer etkeni de ticari yollar oluşturmuştur. Kıtanın İpek, Baharat ve Kürk yolları gibi çeşitli ticari yolların geçtiği yerlerde bulunması, kıtada dil ve kültür yönünden çoklu bir hayatın meydana gelmesini sağlamıştır[570]. Yine kıtanın çok dilli olmasını sağlayan etkenlerden bir diğeri de dindir. T. Ahmet Ertek'in belirttiği üzere Asya kıtası Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet

[565] Tuncer Gülensoy, "Asya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türk Diyanet Vakfı, 1991, s. 512-513.
[566] "Asya", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993, s. 342.
[567] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.
[568] "Asya", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993, s. 336-339.
[569] Ayrıntılı bilgi için bkz. Sargon Erdem, "Asya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türk Diyanet Vakfı, 1991, s. 513-515.
[570] Ayrıntılı bilgi için bkz. Günay Kırpık, "Haçlılar ve İpek Yolu", **bilig**, S. 61, Bahar 2012, s. 173-200.

gibi semavi dinlerin doğduğu ve Hinduizm, Budizm, Taoizm, Şintoizm, Konfüçyüsçülük gibi çok tanrılı dinlerin ortaya çıktığı bir bölgedir[571].

Ethnoloğa göre kıtadaki dil çeşitliliğini bölümlere göre niceliksel olarak ele aldığımızda kıtanın çok dilli bir yapı sergilediği rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Mesela kıtanın Orta Asya bölümünde en fazla dil oranına sahip ülkesi Kazakistan (14)'dır[572]. Doğu Asya bölümünde Çin (299)'dir[573]. Güneydoğu Asya bölümünde Endonezya (719)'dır[574]. Güney Asya bölümünde Hindistan (462)'dır[575]. Batı Asya bölümünde ise Türkiye (40)'dir[576].

Yukarıdaki bilgilere göre dil çeşitliliğin en fazla olduğu ülke Endonezya (719)'dır. Dolayısıyla Endonezya dil zenginliği bakımından 1. sıradadır. Bunu ikinci sırada Hindistan (462) takip etmektedir. Üçüncü sıradaki ülke ise Çin (299)'dir.

Cohn ve Ravindranath'a göre dünya dillerinin yaklaşık % 10'u Endonezya'da konuşulmaktadır ve bu durum onu dünyadaki en çok dilli ülkelerden biri yapmaktadır[577]. Peki, Endonezya'da neden çok sayıda dil bulunmaktadır? Bunun sebebi, Endonezya'nın hem coğrafya bakımından büyük hem de nüfus bakımından kalabalık bir ülke olması ve kendi topraklarında çok sayıda dilin konuşuluyor olmasıdır. Ayrıca çok dillilik tarihî bakımdan adaların pek çok yerinde bir standarttır ve de normdur. Bir dilin hâkim olduğu alanlarda bile yaygındır[578].

Hindistan'daki çok dillilik ise tarihî olarak antik çağlara kadar uzanmaktadır. Mesela Bayer (1986a: 1) Hindistan'ın dünyanın en eski çok dilli toplumlarından biri olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte Hindistan, farklı ırkların ve toplulukların bir arada yaşadığı bir ülkedir ve ayrıca uzun yıllar süren temas ve yakınlaşma, M. B. Emeneau'nun 1958'deki "Bir Dil Alanı Olarak Hindistan" isimli çalışmasında bahsettiği gibi Hindistan'ı "Dil Alanı" hâline getirmiştir[579].

---

[571] T. Ahmet Ertek, "Asya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türk Diyanet Vakfı, 1991, s. 508.
[572] "Kazakhstan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KZ, 3 Temmuz 2017.
[573] "China", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CN, 3 Temmuz 2017.
[574] "Indonesia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/ID, 3 Temmuz 2017.
[575] "India", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IN, 3 Temmuz 2017.
[576] "Turkey", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TR, 3 Temmuz 2017.
[577] Abigail C. Cohn, Maya Ravindranath "Local Languages In Indonesia: Language Maintenanceor Language Shift?", Linguistik Indonesia Agustus 2014, **Masyarakat Linguistik Indonesia**, ISSN: 0215-4846, Volume ke-32, No. 2, p. 132.
[578] Simon Musgrave, "Language Shift and Language Maintenance in Indonesia", p. 1. (Çevrimiçi) http://users.monash.edu.au/~smusgrav/publications/LMLS_Indonesia_Musgrave.pdf, 14 Mart 2017.
[579] "Chapter Two: Multilingualism in India", p. 49-50, (Çevrimiçi) http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/11248/9/09_chapter%202.pdf, 14 Ocak 2017.

Kamal K. Sridhar'a göre de Hindistan'daki dil çeşitliliği aşağıdaki etkenlere dayandırılabilir:

(I) farklı istila ve sömürge dalgaları (Aryanlar, Moğollar, Portekizliler, İngilizler),

(II) farklı devletler ve birlik (sendika) bölgeleri içindeki ve arasındaki serbest göçler,

(III) 1947'de Hindistan'ın bağımsızlığını takiben devletlerin dilin yeniden örgütlenmesine yol açan politik etkiler,

(IV) Hindistan'da dağılan farklı etnik ve dinsel azınlıkların varlığı (Budistler Jain, Sih, Müslüman, Hıristiyan, Zerdüşt ve diğerleri)[580].

Bununla birlikte Hindistan'daki insanların çoğu çok dillidir. Çünkü bir insan farklı kişilerle iletişim kurmak istediği zaman farklı dilleri kullanabilmektedir ve burada yetkinlik, (ana dilindeki gibi) etkili bir iletişim için bir ön koşul değildir. İnsanlar isterlerse iletişim sağlayabilmektedir[581].

Dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'in çok dilli olması oldukça tabii bir durumdur. Çin'in çok dilli olmasının sebebi de yine en başta tarihî etkenlere dayanmaktadır Hindistan'da olduğu gibi. Shen Zhang'a göre Çin, antik çağlardan beri çok dilli bir ülke olmuş ve elli altı etnik gruptan meydana gelmiş bir ülkedir[582]. Bu etnik gruplardan en büyüğünü de asıl Çinliler denilen Hanlar oluşturmaktadır[583]. Çin'in çeşitli topluluklardan meydana gelmesi durumu onun çok topluluklu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bunun da temel sebebini yine tarihî dokusu oluşturmaktadır.

Zhang'a göre Çin'deki elli altı tane etnik grubun her birinin kendi dili veya lehçesi vardır. Bu da zaten çok dilliliğin Çin'de tipik bir özellik olduğunu yansıtmaktadır[584].

Bunun yanı sıra genel olarak Çin'de etnik azınlıkların yaşadığı alanların çoğunluğu iki dilli veya çok dillidir. Etnik azınlıklar aynı anda millî ortak konuşma dili olan Mandarin

---

[580] Kamal K. Sridhar, "Language in Education: Minorities and Multilingualism in India", **International Review of Education/Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft/Revue Internationale de l'Education,** Vol. 42, No. 4, The Education of Minorities, 1996, p. 328.
[581] "Chapter Two: Multilingualism in India", p. 49.
[582] Shen Zhang, "General Introduction of Lingual Status of the Nationalities of China", **The Position of Tibetan Linguistic Rights in China**, Master's Degree Programme in Peace and Conflict Transformation, University of Tromsø Uit, The Faculty of Social Science, May 2010, p. 1.
[583] "Çin", **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 5, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993, s. 120.
[584] Shen Zhang**, op.cit.**, p. 16.

Çincesini öğrenme hakkına sahiptir ve bununla birlikte kendi etnik dillerini öğrenme ve kullanma hakkına da sahiptir[585].

Bunun dışında ilave etmemiz gereken diğer önemli bir husus da resmî çok dillilik uygulamasıdır. Kıtada resmî olarak kabul gören diller daha doğrusu resmî çok dilliliği temsil eden ülkeler Malezya (İngilizce, Mandarin Çincesi ve Standart Malayca)[586] ve Singapur (İngilizce, Malayca, Mandarin ve Tamil)[587]'dur.

Bununla beraber birçok ülkede çok sayıda dil bulunmakta ancak bu diller resmî anlamda kabul görmemektedir. Mesela Çin'de birçok dil bulunmasına karşılık temel dil olarak Mandarin Çincesinin kabul edildiği görülmektedir[588].

Kıtada resmî çok dilliliğin yanı sıra resmî iki dilliliğin bulunduğu ülkeler de mevcuttur. Bu ülkeler; Kazakistan (Kazakça, Rusça)[589], Kırgızistan (Kırgızca, Rusça)[590], Makao (Mandarin Çincesi, Portekizce)[591], Brunei (İngilizce, Standart Malayca)[592], Doğu Timor (Portekizce, Tetun dili)[593], Filipinler (İngilizce, Filipin dili)[594], Afganistan (Darice, Güney Peştu dili)[595], Hindistan (İngilizce, Hintçe)[596], Pakistan (İngilizce, Urdu dili)[597], Sri Lanka (Sinhala, Tamil)[598], İsrail (Standart Arapça, İbranice)'[599], Hong Kong (Çince,

[585] Shen Zhang, **op.cit.**, p. 22.
[586] "Malaysia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MY/status, 15 Ocak 2017.
[587]"Constitution of the Republic of Singapore", (Çevrimiçi) http://statutes.agc.gov.sg/aol/download/0/0/pdf/binaryFile/pdfFile.pdf?CompId:881467ee-a5d3-4e63-ad3b-77d2a350170e, 21 Temmuz 2017.
[588] "China", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CN, 15 Ocak 2017. (Mandarin Çincesi de facto millî dildir.)
[589] "Kazakhstan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KZ/status, 15 Ocak 2017.
[590] "Kyrgyzstan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KG/status, 15 Ocak 2017.
[591] "Macao", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MO/status, 15 Ocak 2017. (Not: Bu ülkede Yue Çincesi de kullanılmakta ancak herhangi bir kanun adı altında geçmediği için sadece resmî iki dilli olarak belirtilmiştir.)
[592] "Brunei", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BN/status, 15 Ocak 2017.
[593] "East Timor", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TL/status, 15 Ocak 2017.
[594] "Philippines", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PH/status, 15 Ocak 2017.
[595] "Afghanistan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AF/status, 15 Ocak 2017.
[596] "India", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IN/status, 15 Ocak 2017.
[597] "Pakistan", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PK/status, 15 Ocak 2017.
[598] "Sri Lanka", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/LK/status, 15 Ocak 2017.
[599] "Israel", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IL/status, 15 Ocak 2017.

İngilizce)[600], Macao (Çince, Portekizce)[601], Kıbrıs (Türkçe, Elence)[602] ve Irak (Arapça, Kürtçe)[603]'tır.

3.4. Avrupa Kıtasında Çok Dillilik

Okyanusya'dan sonra dünyanın ikinci küçük kıtası olan Avrupa; Norveç'in kuzey doğusundaki Nord Kapp Burnu ile İspanya'nın güneyindeki Tarifa Ucu ve Portekiz'in batısındaki Roka Burnu ile Ural dağları hattı arasında kalır. Kıta, Avrasya adıyla da anılır. Bunun temel sebebi Asya'nın kuzeybatıya doğru yarımada şeklinde uzanan bir parçası görünümünde olması ve bu yüzden Asya kıtasıyla birlikte Avrasya adıyla da bilinmesidir[604].

Avrupa'da 740 milyon insan yaşamaktadır (2016'da 1 milyondan fazla mülteci dâhil)[605]. Ertek'e göre Avrupa, kıtalar arasında nüfusu en çok olan değil en sık olandır ve 700 milyon nüfusun kilometrekareye düşen yoğunluğu 70'i bulmaktadır ve kıtada nüfusun fazla olması geçmişi çok eskiye inmeyen oldukça yeni bir olaydır[606].

Avrupa kıtası; Doğu Avrupa, Kuzey Avrupa, Güney Avrupa ve Batı Avrupa gibi çeşitli bölümlerden oluşmaktadır[607]. Kıtada toplam dört bölge bulunmaktadır ve bu ülkeler bölümlere göre şöyledir:

Doğu Avrupa bölümündeki başlıca ülkeler; Belarus, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovakya ve Ukrayna'dır. Kuzey Avrupa bölümündeki ülkeler; Danimarka, Estonya, Faroe Adaları, Finlandiya, Guernsey, İzlanda, İrlanda, Man Adası, Jersey, Letonya, Litvanya, Norveç, İsveç, Birleşik Krallık'tır. Güney Avrupa bölümündeki ülkeler; Arnavutluk, Andorra, Bosna Hersek, Hırvatistan, Cebelitarık, Yunanistan, İtalya, Makedonya, Malta, Karadağ, Portekiz, San Marino, Sırbistan, Slovenya, İspanya, Vatikan Devleti'dir. Batı Avrupa bölümündeki ülkeler;

---

[600] "Hong Kong Constitution", Article 9, (Çevrimiçi) http://www.servat.unibe.ch/icl/hk00000_.html, 22 Ağustos 2017.
[601] "The Basic Law of the Macao Special Administrative Region of the People's Republic of China", article 9, (Çevrimiçi) http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/mo/mo019en.pdf, 21 Temmuz 2017.
[602] "Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası", madde 3, (Çevrimiçi) http://www.prio-cyprus-displacement.net/images/users/1/1960_Republic_of_Cyprus_Constitution-TR.pdf, 21 Temmuz 2017.
[603] "Iraqı Constitution", Article 4, (Çevrimiçi) http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf, 22 Ağustos 2017.
[604] Ahmet Ertek, "Avrupa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, s. 127.
[605] "One World Nations Online: Countries of Europe", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/europe.htm, 23 Ocak 2017.
[606] Ahmet Ertek, a.g.e., s. 128.
[607] **Ethnologue: Languages of the World**, Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=4, 5 Temmuz 2017.

Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Monako, Hollanda, İsviçre'dir[608].

Aşağıda Avrupa kıtasını gösteren bir harita bulunmaktadır[609].

Şekil 12. Avrupa Kıtası

Kaynak: http://www.cografya.gen.tr/harita/kita-haritalari.html

Çeşitli toplulukların ve milletlerin yaşadığı Asya kıtasında çeşitli dil grupları bulunmaktadır. Ahmet Ertek bu dil gruplarını, Hint-Avrupa ve Ural-Altay ailelerine bağlı diller olmak üzere iki büyük grupta toplamaktadır. Hint-Avrupa dillerini konuşanlar Slav, Germen, Latin ve Grek kökenli kavimlerden meydana gelmektedir. Slav-Baltık grubunun Slav kolu, Doğu Slavlar ve Batı Slavlar olmak üzere iki'ye ayrılmaktadır. Doğu Slavlarının dili Rusça olmakla birlikte Batı Slavları çeşitli diller konuşmaktadırlar. Bu grubun kuzey kolu içinde Lehçe, Çekçe, Slovakça; güney kolunda da Bulgarca ve Yugoslav dil grupları bulunmaktadır. Baltık kolunu da Letonya ve Litvanya dilleri oluşturmaktadır. Germen kökenli dillerde de İskandinav, Germen, Flaman ve Anglosakson grupları vardır. İskandinav grubunda İsveççe, Norveççe, Danca ve İzlandaca bulunmaktadır. Germen asıllı kavimlerin kullandığı dillerden en önemlisini Almanca meydana getirmektedir. Flaman dil grubu Hollanda ile

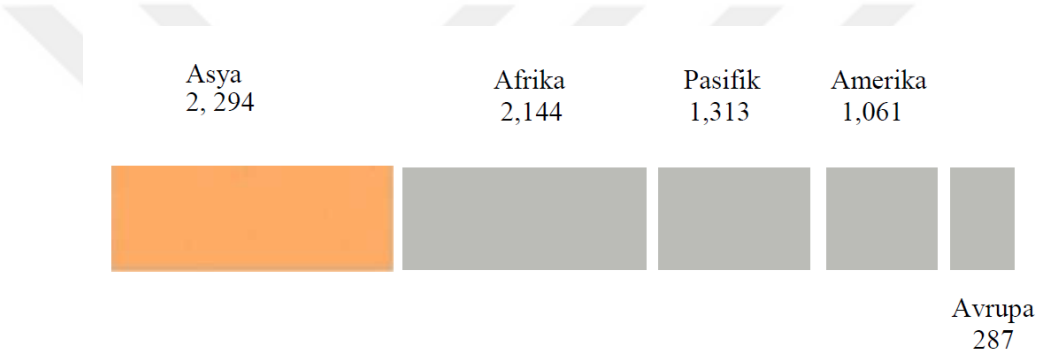
[608] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=4, 5 Temmuz 2017.
[609] "Avrupa Siyasi Haritası", (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/harita/kita-haritalari.html, 23 Ocak 2017.

Belçika'nın kuzey yarısında, Anglosakson grubunun temsilcisi İngilizce ise Büyük Britanya adası, İrlanda ve diğer adalarda konuşulmaktadır. Latin kökenli dilleri de Fransızca, İspanyolca, Portekizce, İtalyanca ve Rumence oluşturmaktadır. Kıtadaki Ural-Altay dil ailesinin temsilcileri de Macarca, Fince ve Türkçedir[610].

Kıtada kullanılan başlıca diller İngilizce, Fransızca, Almanca, Yunanca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Kuzey Avrupa Dilleri ve Doğu Avrupa dilleridir[611].

Ethnoloğa göre aşağıdaki diyagramda da görüldüğü gibi Avrupa, kıtalar arasında dil sayısı bakımından son sırada yer almaktadır[612].

Şekil 13. Avrupa kıtasındaki dil sayısı

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Bugün Avrupa Birliği, çeşitli topluluklardan, kültürlerden ve dillerden oluşan 450 milyon insana ev sahipliği yapmaktadır. Ancak tarihe, coğrafi faktörlere ve insan hareketliliğine göre şekillenen Avrupa ülkelerinin dil kalıpları karmaşıktır. Şu anda Avrupa Birliği, 20 resmî dili tanımaktadır ve coğrafi alan üzerinde yaklaşık diğer 60 yerli dil ve yerli olmayan diller konuşulmaktadır[613]. Avrupa ülkelerinin dil kalıplarının oldukça karmaşık olmasının nedenleri kıtanın tarihine ve fiziki yapısına dayanmaktadır. Kıtada çok eski zamanlarda pek çok savaş ve göç meydana gelmiş ve bu da netice olarak kavimlerin

[610] Ahmet Ertek, a.g.e., s. 130.
[611] "One World Nations Online: Languages of Europe", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/europe.htm, 23 Ocak 2017.
[612] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.
[613] European Commission, "Europeans and Their Languages", Special Eurobarometer 243, February 2006, p. 3. (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf, 21 Ocak 2017. "Tabii sonradan bu sayı Türkçenin de eklenmesiyle 25 olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Türkçe AB'de resmi dil oldu" (Çevrimiçi) http://www.milliyet.com.tr/-turkce-ab-de-resmi-dil-oldu-/dunya/detay/2228612/default.htm, 23 Ocak 2017.

parçalanmasına, bölünmesine yol açmıştır[614]. Buna tarihten verilebilecek örnek Batı Türklerinin yol açtığı, Avrupa'nın bugünkü siyasi ve kavimsel şekillenişinde rol oynayan Kavimler Göçü'dür[615]. Dolayısıyla Avrupa kıtasının hem tarihte hem de günümüzde aldığı göçler kıtada çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir hayatı meydana getirmektedir.

Kıtadaki dil çeşitliliğini bölümlere göre niceliksel olarak incelediğimizde Doğu Avrupa bölümünde en fazla dil oranına sahip olan ülkelerin başında Rusya Federasyonu'nun (110) geldiği görülmektedir[616]. Diğer ülkelerdeki dil sayıları Rusya'ya göre daha düşüktür.

Kuzey Avrupa bölümünde en fazla dil oranına sahip ülkelerin başında İsveç (14) gelmektedir[617]. Güney Avrupa bölümünde en fazla dil oranına sahip ülkelerin başında İtalya (34) gelmektedir[618]. Batı Avrupa bölümünde en fazla dil oranına sahip olan ülkelerin başında da Almanya (24) gelmektedir[619].

Yukarıdaki bilgilere göre en fazla dil çeşitliliğine sahip olan ülke Rusya'dır. Dil çeşitliliğinin fazla olmasında çeşitli sebepler gösterilebilir. Öncelikle ülkede dil çeşitliliğinin fazla olmasının birincil sebebini ülkenin nüfusu oluşturmaktadır. 2016 verilerine göre ülkenin toplam nüfusu 146,544,000'dir[620]. Avrupa'da en kalabalık nüfusa sahip olan ülkedir. Aynı zamanda Ruslara ek olarak Hint-Avrupa, Altay ve Ural dil ailelerine, Kafkasya ve Paleo-Sibirya dil gruplarına ait 100'den fazla dilde ve diyalektte konuşan 180'den fazla millet bulunmaktadır[621].

Kıtada resmî çok dilliliğe ve resmî iki dilliliğe yer veren çeşitli ülkeler de bulunmaktadır. Resmî çok dilliliğin olduğu ülkeler ve diller şunlardır: Bosna Hersek (Boşnakça, Hırvatça, Sırpça)[622], İsviçre (Almanca, İtalyanca, Fransızca, Romançça)[623],

---

[614] "Avrupa", **Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi**, C. 2, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, 1985, s. 330.
[615] Osman Karatay, "Doğu Avrupa Türk Tarihinin Ana Hatları "-Altın Orda Öncesi Dönem-", **Karadeniz Araştırmaları**, S. 3, Güz 2004, s. 10.
[616] "Russian Federation", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/RU, 28 Haziran 2017.
[617] "Sweden", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SE, 28 Haziran 2017.
[618] "Italy", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IT, 28 Haziran 2017.
[619] "Germany", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/DE, 28 Haziran 2017.
[620] "One World Nations Online: Population Figures by Country", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/population-by-country.htm, 26 Ocak 2017.
[621] Part I. Language Policy in the Russian Federation "Support and Development of Multilingualism in Russia" **Preservation of Linguistic Diversity: Russian Experience,** Ed. by. Andrei Svechnikov, Maria Sergeeva, Moscow, 2008, p. 8.
[622] "Bosnia and Herzegovina", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BA/status, 23 Ocak 2017.
[623] "Federal Constitution of the Swiss Confederation", Art. 4, (Çevrimiçi) https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf, 22 Ağustos 2017.

Belçika (Hollandaca, Fransızca, Almanca)[624] ve Lüksemburg (Lüksemburgca, Fransızca, Almanca)[625]'tur.

Resmî iki dilliliğin olduğu ülkeler: Belarus (Belarusça, Rusça)[626], Faroe Adaları (Danca, Faroe dili)[627], Finlandiya (Fince, İsveççe)[628], Malta (İngilizce, Maltaca)[629], Guernsey (İngilizce (resmî dil), Fransızca (de facto millî çalışma dili)[630], İrlanda (İrlandaca, İngilizce)[631], Jersey (İngilizce (resmî dil), Fransızca (de facto millî çalışma dili)[632]'dır.

Ancak dikkat çekmemiz gereken önemli bir husus da kıtada en fazla dil oranına sahip olan Rusya (110)'nın resmî tek dilli bir ülke oluşudur. Ülkede topluluk ve dil çeşitliliği fazla olmasına rağmen resmî tek dillilik politikası hâkimdir. O kadar dilin varlığına rağmen ülkenin resmî dili Rusçadır. Kendisinden daha az dil zenginliğine sahip olan Belarus, Faroe Adaları, Finlandiya, Bosna Hersek, Malta, Belçika, Lüksemburg ve İsviçre gibi ülkeler resmî iki dilli ve resmî çok dilli olduklarını mevcut anayasalarında beyan etmektedirler. Bunun sebebi de daha çok politiktir.

3.5. Avustralya/Pasifik/Okyanusya Kıtasında Çok Dillilik

Dünyadaki kıtalar içerisinde en küçük olan fakat ada olarak da en büyük olan kıta Avustralya kıtasıdır[633]. Kıtanın isimlendirilmesiyle ilgili olarak Meydan Larousse'ye bakıldığında Avustralasya ismiyle de karşılaşılmaktadır. Bu isimlendirme kıtadaki Avustralya, Yeni Zelanda ve Yeni Gine'nin meydana getirdiği coğrafî bütüne işaret etmektedir. Dolayısıyla bu da kıtanın sadece Avustralya'dan oluşmadığını, Yeni Zelanda ve Yeni Gine hatta bazı ada parçacıklarından ibaret olduğunu da kanıtlamaktadır bir bakıma[634]. Bu sebeple mevcut bölümdeki başlığımıza sadece Avustralya diye işaret etmeyip diğer

[624] "Belçika Anayasası", Ekim 2007, s. 105, (Çevrimiçi) http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/05-BEL%C3%87%C4%B0KA%2099-148.pdf, 4 Temmuz 2017. Ayrıca bkz. Olgun Akbulut, "Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, 2012/3, s. 136.

[625] "Luxembourg", (Çevrimiçi) https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lu.html, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/LU/languages 22 Ağustos 2017.

[626] "Belarus", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BY/status, 23 Ocak 2017.

[627] "Faroe Islands", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FO/status, 23 Ocak 2017.

[628] "Finland", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FI/status, 23 Ocak 2017.

[629] "Malta", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MT/status, 23 Ocak 2017.

[630] "Guernsey", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GG/languages, (Çevrimiçi) 22 Ağustos 2017.

[631] "Constitution of Ireland", article 8, (Çevrimiçi) https://www.constitution.ie/Documents/Bhunreacht_na_hEireann_web.pdf, 22 Ağustos 2017.

[632] "Jersey", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/JE/languages, 22 Ağustos 2017.

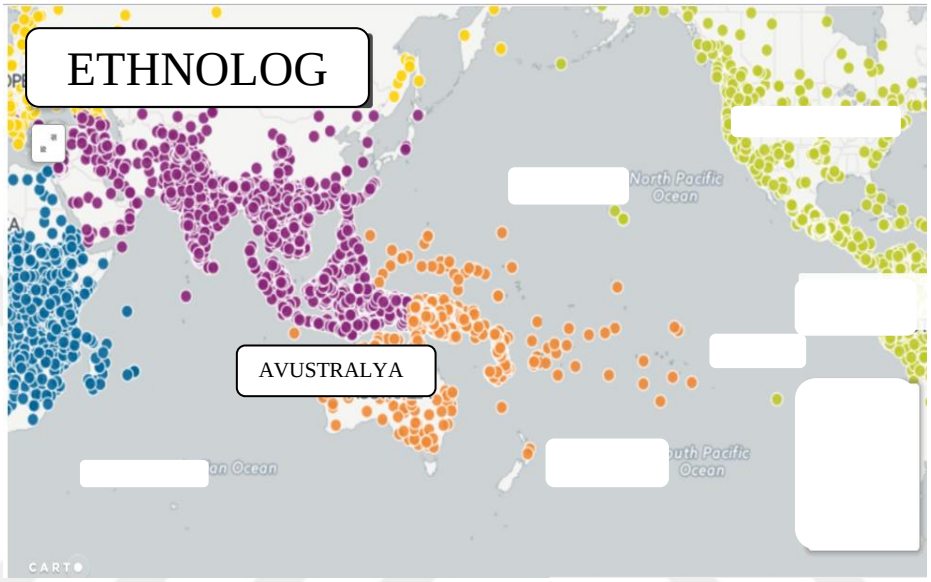
[633] "Avustralya", **Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 1, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1969, s. 904.

[634] "Avustralya", **a.e.**, s. 904.

isimlendirmelerle birlikte de yer vereceğiz[635]. Çünkü üç alan da birbirini içine almakta ve farklı kaynaklarda farklı adlarla nitelendirilmektedir.

Aşağıdaki haritada turuncu kısımlar, Avustralya/Pasifik/Okyanusya kıtasını göstermektedir[636].

Şekil 14. Avustralya/Pasifik/Okyanusya Kıtası

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Farid Quluzade'ye göre Okyanusya; Avustralya, Yeni Zelanda ve Pasifik Okyanusuna dağılmış binlerce küçük ada devletini içine almaktadır[637]. 2016 verilerine göre bölgenin nüfusu 40 milyondur[638].

Bölgede Aborjinler, Maoriler, Polinezyalılar, Mikronezyalılar ve Melanezyalılar gibi Güney Pasifik Okyanusu'nun yerli halkları bulunmaktadır. Bununla birlikte 18. yüzyılda Avustralya ve Yeni Zelanda'da bu yerli nüfusa Avrupa'dan gelen beyazlar da eklenmiştir. Kıtada eskiden göç konusunda hareketlilik yaşanmıştır ve günümüzde de yaşanmaya devam

635 "Okyanusya; Avustralya, Yeni Zelanda ve Pasifik Okyanusu'na dağılmış binlerce küçük ada devletini kapsamaktadır…" Farid Quluzade, "Okyanusya ve Avustralya", s. 1, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/OKYANUSYA_ve_AVUSTRALYA.pdf, 29 Ocak 2017.
636 **Ethnologue: Languages of the World**, Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 5 Temmuz 2017.
637 Farid Quluzade, a.e., s. 1.
638 "One World Nations Online: Countries of Australia and Oceania", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/oceania.htm, 29 Ocak 2017.

etmektedir. Bunun sebebi de son yıllarda Asya'dan ve bilhassa Güneydoğu Asya'dan, Avustralya'ya ve Yeni Zelanda'ya yoğun olarak göç edilmesidir[639].

Avustralya/Pasifik/Okyanusya kıtası Avustralya ve Yeni Zelanda, Melanezya, Mikronezya ve Polinezya gibi çeşitli bölümlerden oluşmaktadır[640]. Kıtada toplam dört bölge bulunmaktadır ve ülkeler bölümlere göre şöyledir:

Avustralya ve Yeni Zelanda bölümündeki başlıca ülkeler; Avustralya, Yeni Zelanda, Norfolk Adası'dır. Melanezya bölümündeki ülkeler; Fiji, Yeni Kaledonya, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Vanuatu'dur. Mikronezya bölümündeki ülkeler; Guam, Kiribati, Marshall Adaları, Mikronezya, Nauru, Kuzey Mariana Adaları, Palau'dur. Polinezya bölümündeki ülkeler; Amerikan Samoası, Cook Adaları, Fransız Polinezyası, Niue, Pitcairn, Samoa, Tokelau, Tonga, Tuvalu, Wallis ve Futuna'dır[641].

Görüldüğü gibi Avustralya/Pasifik/Okyanusya kıtasında az sayıda ülke bulunmaktadır ve toplam ülke sayısı 25'tir. Aslında kıtanın kapladığı alana bakıldığında mevcut ülke sayısı fazla bile olmaktadır.

Kıtadaki büyük dil gruplarına bakıldığında Pasifik adalarında iki büyük dil grubunun var olduğu görülmektedir. Papua'ya özgü yaklaşık 750 dil, bazı Doğu Endonezya Adalarında, Papua Yeni Gine'de ve Solomon Adaları'nda konuşulmaktadır. Bununla birlikte Papua dilleri 20 ila 50.000 yıl arasında oldukça eski sayılmaktadır. Güneydoğu Asya Deniz Kıyısında ve Pasifik Okyanusu adalarında konuşulan yaklaşık 1000 Avustronezya dili, yaklaşık 6000 yıl önce anakara Çin'in güney sahilindeki ve Tayvan'daki kökenleri ile çok daha genç sayılmaktadır. Avustronezya dilleri Tayvan'ın, Filipinler'in, Endonezya'nın, Malezya'nın, Singapur'un ve Madagaskar'ın yerli halkı tarafından konuşulmaktadır. Malgaşça bir Avustronezya dilidir ve adanın millî dilidir. Melanezyan Pidgin, Havai, Polinezya dilleri, Tahiti Dili, Maori dili, Güney Pasifik Okyanusu'ndaki ada ülkeleri genelinde konuşulan dillerdir. Ayrıca Malayo-Polinezya dilleri ile İngilizce ve Fransızca da konuşulmaktadır[642].

---

[639] "Okyanusya'daki politik yapıları ve kurumları dış etkiler biçimlendirmiştir. İlk kentler 1770 yılında önce Avustralya'ya, daha sonra Yeni Zelanda'ya gelen İngiliz göçmenler tarafından kurulmuştur. Büyük Okyanus'taki binlerce küçük ada, daha sonra sömürgeleştirilmiştir. Bu adaların büyük çoğunluğu deniz aşırı İngiliz veya Fransız toprakları olarak ana ülkeye bağlanmıştır ve son yirmi yıl içinde bağımsızlıklarına kavuşmuştur…" Farid Quluzade, "a.e.", s. 1.

[640] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=5, 29 Ocak 2017.

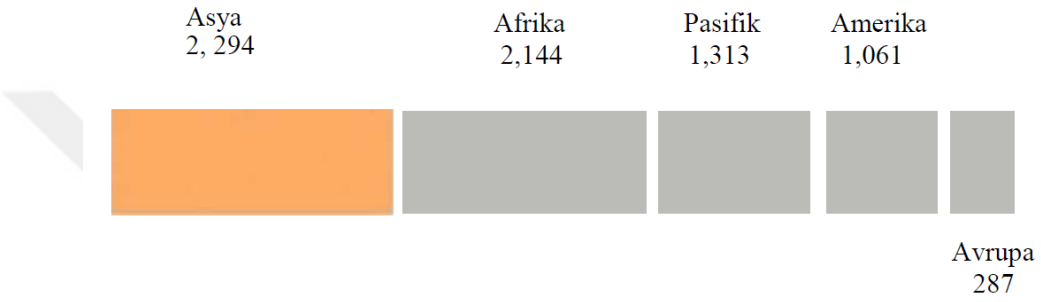
[641] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=5, 29 Ocak 2017.

[642] "One World Nations Online: Official and Spoken Languages of Australia and The Pacifics", (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/oceania_languages.htm, 29 Ocak 2017.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere kıta, küçük bir alanı kaplamasına ve bünyesinde az sayıda ülke olmasına rağmen dil bakımından oldukça zengindir. İki büyük dil ailesinin bulunması ve İngilizce ve Fransızca gibi sömürge dillerinin olması ve ayrıca 750-1000 arasında değişen dil sayısı, kıtanın çok dilli bir yapıda olduğunu kanıtlamaktadır.

Ethnologa göre aşağıdaki diyagramda da görülebileceği üzere Pasifik kıtası, kıtalar arasında üçüncü en büyük dil sayısına sahiptir[643]. Bu mevcut oran da kıtadaki çok dilliliği yansıtan önemli bir göstergedir.

Şekil 15. Pasifik kıtasındaki dil sayısı

Kaynak: https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages

Peki, Avustralya/Pasifik/Okyanusya kıtasının çok dilli olmasının temel sebepleri nelerdir? Kıtanın çok dilli olmasının temel sebeplerinden birini yine tarihî etkenler oluşturmaktayken bir diğerini de eksogami (dış evlilik) oluşturmaktadır. Çünkü ilk Avrupalı yerleşimcilerden önce Avustralya, çoğu insanın iletişim kurmak için çeşitli dillere ihtiyaç duyduğu çok dilli bir kıta olmuştur. Avustralya'daki toplulukların bazıları mecburi eksogami uygulamıştır. Bu topluluklardaki erkekler, başka yerden kadınlarla evlenmek ve çocukları anne ve babalarından farklı olan bir dil öğrenmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla bugün Avustralya'nın farklı yerlerindeki pek çok çocuk aynı zamanda iki dilliliğini de elde etmektedir[644]. Kıtanın çok dilli bir yapıda olmasının diğer sebebi ise sömürgeciliktir. Çünkü Celalettin Yanık'a göre Avustralya ve Yeni Zelanda yoğun göç alan ülkelerdendir. Tarihî olarak da her iki ülkede iki farklı göç dalgası yaşanmıştır. İlk dönemdeki göçler, Birleşik Krallık kökenli göçmenler tarafındandır ve daha çok ekonomik ve sömürge amaçlıdır. Sonraki

[643] **Ethnologue: Languages of the World**, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.
[644] Michael Clyne, "Chapter 3: Multilingualism, Multiculturalism and Integration", p. 54, (Çevrimiçi) http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p113381/pdf/ch032.pdf, 29 Ocak 2017.

dönemlerde de Güney Asya'dan ikinci göç dalgaları görülmeye başlanmıştır[645]. Tabii diğer ülkelerden gelen insanlar kendi dillerini ve kültürlerini de getirerek kıtada çok dilli ve çok kültürlü bir ortam oluşturmuşlardır. Ancak bu durumun olumsuz bir neticesi de İngilizcenin hâkim dil rolüne geçerek diğer yerli dilleri gölgesinde bırakmasıdır. Bununla birlikte eski bir kıta olması, iklimlerinin farklı farklı olması ve adacıklardan meydana gelmesi de kıtanın çok dilli olmasında önemli bir etkendir. Özellikle adacıklardan meydana gelen kıtada (arada su olduğu için herkes kendi dilinde kalıyor) irtibatsızlık meydana gelecektir. Dolayısıyla bu irtibatsızlıklar da kıtanın dil bakımından zenginleşmesini sağlayacaktır.

Ethnologa göre kıtadaki dil çeşitliliğini bölümlere göre niceliksel olarak ele aldığımızda yine kıtanın çok dilli bir yapı sergilediği görülebilecektir. Mesela kıtanın Avustralya ve Yeni Zelanda bölümünde en fazla dil oranına sahip ülkesi sadece Avustralya (401)'dır[646]. Melanezya bölümünde en fazla dil oranına sahip ülkeler; Papua Yeni Gine (852)[647] ve Vanuatu (113)'dur[648]. Mikronezya bölümünde en fazla dil oranına sahip ülke Mikronezya (18)'dır[649]. Polinezya bölümünde en fazla dil oranına sahip ülke Fransız Polinezyası (9)'dır[650].

Kıtada dil zenginliği en fazla olan ülke Papua Yeni Gine (852)'dir. İkinci sırada Avustralya (401) ve üçüncü sırada Vanuatu (113) gelmektedir.

Ethnologa baktığımız zaman Papua Yeni Gine dünyadaki en zengin dil çeşitliliğine sahip ülkelerden biri olarak görülmektedir. Alexandra Y. Aikhenvald'e göre Papua Yeni Gine'de çok dillilik ender görülen bir şey değildir. Yani birçok dili bilme ve kullanma durumu toplumsal bir normdur (Aikhenvald 2014)[651]. Çünkü küçük ve ufacık dilleri konuşanların komşularının dillerini bilmesi muhtemeldir[652]. Aynı zamanda sömürge öncesi zamanlarda farklı dil grupları çoğunlukla ticaret için birbirleriyle iletişim kurmak zorunda olmuştur. Bu sebeple daha önemli dilleri öğrenmişler ve bunları 'lingua francalar' olarak kullanmışlardır.

[645] Celalettin Yanık, "Avustralya ve Yeni Zelanda'da Çokkültürlülüğün Değişen Yüzü", **Kaygı**, 2012/19, s. 194.
[646] "Australia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AU, 2 Temmuz 2017.
[647] "Papua New Guinea", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PG, 2 Temmuz 2017.
[648] "Vanuatu", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/VU, 2 Temmuz 2017.
[649] "Micronesia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FM, 2Temmuz 2017.
[650] "French Polynesia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PF, 2 Temmuz 2017.
[651] Alexandra Y. Aikhenvald, "Living in many languages: linguistic diversity and multilingualism in Papua New Guinea", Language&Linguistics in Melanesia Vol. 32, No. 2, 2014, p. I.
[652] Detaylı bilgi için bkz. Alexandra Y. Aikhenvald, Ibid., p. I.

Bununla birlikte sömürge sonrası durumlar, sömürgeciler ve yerli insanlar arasında iletişim için yeni diller gerektirmiştir[653].

Bazı araştırmacılara göre de Papua'daki dilsel çeşitlilik için yaygın olan nedenler daha doğrusu hipotezler vardır. Mesela Levy'e göre dilsel çeşitlilik noktasında en önce dikkate alınması gereken şey zaman dilimi dinamiğidir. Levy'e göre Papua'da 50.000 yıldır yaşanmaktadır ve buraya göçmenler orijinal dilleriyle beraber gelmiştir. Levy'nin hipotezine göre Papua Yeni Gine bölgesinde çok uzun bir zaman dilimi içerisinde diller bölünerek çoğalmış ve bu da söz konusu ülkede çok dilli bir yapıyı meydana getirmiştir[654]. Levy bir diğer hipotez olarak da cografyayı göstermektedir. Levy'e göre Papua Yeni Gine bölgesindeki vadiler, dağlar ve bataklıklar, Yeni Gine manzarasının bilindik özelliklerindendir. Ancak coğrafi yapı dolayısıyla ortaya çıkan zorla tecrit, orijinal dillerin birbiriyle ilişkili fakat farklı dillere bölünmesini sağlamıştır[655]. Görüldüğü üzere burada da coğrafi şartlara dayalı olarak meydana gelen bir dil bölünmesinden ve çoğalmasından bahsedilmektedir. Ona göre bu dilsel çeşitliliğin bir diğer nedeni de dilin kimliksel ve kültürel manifesto rolünün olmasıdır. Çünkü dil, konuşmacıyı tanımlayarak ona bir kültür grubu içinde aidiyet ve bir kimlik güvencesi vermektedir. Bu özellik aynı zamanda dilin korunmasını ve devamını sağlamaktadır[656]. Dolayısıyla dillerin korunması ve devamının sağlanması durumu da bölgenin çok dilli bir yapıda kalmasının diğer nedenleri arasında düşünülebilmektedir.

Avustralya'daki çok dilliliğin ise daha çok göçler neticesinde meydana geldiği görülmektedir. Çünkü göçlerle birlikte ülkedeki dil sayısı artmıştır[657]. Hatta ülkenin çok dilli olması durumu tarihî bir gerçekliktir ve bu mevcut durumu günümüzde de devam etmektedir. Diğer bir etken de eksogami yani dış evlilik uygulamasıdır. Çünkü Michael Clyne'e göre Avustralya, ilk Avrupa yerleşiminden önce çoğu insanın iletişim kurmak için birçok dile ihtiyaç duyduğu çok dilli bir kıta olmuştur. Bundan başka Avustralya'daki toplulukların bazıları mecburi eksogami uygulamış bu topluluklardaki erkekler, başka yerden kadınlarla evlenmek ve çocukları, anne ve babalarından farklı bir dil öğrenmek zorunda kalmışlardır.

---

[653] Alexandra Y. Aikhenvald, op.cit., p. II. (Yazarın notu "Özellikle Yeni Gine'nin kuzey kesimlerinde: Sabine Ehrhart, Peter Mühlhäusler, "Pidgins and Creoles in the Pacific", **Vanishing Languages of the Pacific**, Ed. by. O. Miyaoka, O. Sakiyama, M. Krauss. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 118-44.)

[654] (Her 1000 yılda iki dile bölünen bir dil dolayısıyla 50.000 yıl sonra 820'den fazla dile ulaşılmaktadır.) Catherine Levy, "Language Research in Papua New Guinea: A Case Study of Awar", **Contemporary PNG Studies: DWU Research Journal**, Vol. 2, May 2005, p. 80.

[655] Catherine Levy, op.cit., p. 81.

[656] Catherine Levy, Ibid., p. 81.

[657] "Günümüzde Avustralya", s. 51. (Çevrimiçi) https://www.homeaffairs.gov.au/Citizenship/Documents/turkish-non-test.pdf, adresinden 5 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

Hatta bugün de mevcut nedenden dolayı Avustralya'nın farklı yerlerindeki pek çok çocuk aynı zamanda iki dilliliğini de elde etmektedir[658].

Kıtanın diğer dil zengini ülkelerinden biri de Vanuatu'dur. Güney Batı Pasifik'te bulunan ve yaklaşık 80 adadan oluşan küçük ada ülkesi Vanuatu, çok dilli ve çok kültürlü olması bakımından önemlidir. İki yüz binin üzerinde nüfusta 100'den fazla yerli dilin konuşulduğu Vanuatu, kişi başına dil yoğunluğu yüksek bir ülke olarak kabul edilmektedir[659]. Bununla birlikte Melanezya adasının küçük bir takımadası olan Vanuatu Cumhuriyeti, 138 farklı okyanus diline ev sahipliği yapmaktadır[660].

Vanuatu'nun Bislama, Fransızca ve İngilizce olmak üzere üç resmî dili bulunmaktadır ve hepsi de Avrupa kolonizasyonu sırasında getirilmiştir. Bununla birlikte takımadalar, sömürge öncesi dönemlerden miras kalan bir sürü yerli dile ev sahipliği yapmakta ve hâlen de konuşulmaktadır[661].

Kıtada resmî iki dillilik ve resmî çok dillilik uygulaması da görülmektedir. Ethnologa baktığımız zaman kıta içerinde resmî çok dilliliğe yer veren ülkeler; Vanuatu (Bislama, İngilizce, Fransızca)[662], Fiji (İngilizce, Fiji dili (millî kimliğin resmî dili), Fiji Hintçesi (millî kimliğin resmî dili)[663] ve Kuzey Mariana Adaları (Karolinian dili (millî kimliğin resmî dili), Çamorro dili (millî kimliğin resmî dili), İngilizce (resmî dil))[664]'dır.

Bunun yanı sıra kıtada resmî iki dillilik uygulaması, resmî çok dillilik uygulamasından daha ağır basmaktadır. Resmî iki dillilik uygulamasına yer veren ülkeler ve dilleri şöyledir:

Guam (Chamorro, İngilizce)[665], Palau (İngilizce, Palauan dili)[666], Fransız Polinezyası (Fransızca, Tahitian dili)[667], Niue (İngilizce, Niue dili)[668], Samoa (İngilizce, Samoaca)[669],

[658] Michael Clyne, op.cit., p. 54.
[659] Hannah Vari-Bogiri, "Safeguarding endangered Languages Vanuatu - A case-study", Presented at the UNESCO/UNU 2008 conference on globalization and languages: Building on our Rich Heritage in Tokyo, Japan 27-28 August 2008, s.y.
[660] Alexandre François, et. al., "The exceptional linguistic density of Vanuatu (Introdustion to the volume)", **The Languages of Vanuatu Unity and Diversity**, 5, Ed. by. Alexandre François et. al., Asia-Pacific Linguistics Open Access, Studies in the Languages of Island Melanesia, 2015, p. 1.
[661] Alexandre François, et. al., op.cit., p. 2.
[662] "Vanuatu", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/VU/status, 2 Temmuz 2017.
[663] "Fiji", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FJ/languages, 22 Ağustos 2017.
[664] "Northern Mariana Islands", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MP/languages, 22 Temmuz 2017.
[665] "Guam", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GU/status, 29 Ocak 2017.
[666] "Palau", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PW/status, 3 Temmuz 2017.
[667] "French Polynesia", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PF/status, 29 Ocak 2017.
[668] "Niue", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/NU/status, 29 Ocak 2017.
[669] "Samoa", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/WS/status, 29 Ocak 2017.

Amerikan Samoası (İngilizce (de facto millî dili), Samoa dili (millî kimliğin fiili dili))[670], Cook Islands (Cook Adaları Maori dili (millî kimliğin yasal dili), İngilizce (resmî dil))[671], Kiribati (İngilizce, Kiribati (her ikisi de de facto millî dili)[672], Marshall Adaları (İngilizce, Marşal dili (her ikisi de de facto millî dili)[673], Papua Yeni Gine (İngilizce, Tok Pisin[674] (her ikisi de de facto millî dili), Tokelau (İngilizce (de facto millî dili), Tokelauan dili (millî kimliğin fiili dili))[675], Tonga (İngilizce (de facto millî çalışma dili), Tongan dili (de facto millî dili)[676], Nauru (İngilizce (de facto millî dili), Nauru dili (de facto millî çalışma dili)[677] ve Tuvalu (İngilizce (de facto millî dili), Tuvalu dili (millî kimliğin fiili dili, yerel mahkemelerde, meclislerde olası kullanım)[678]'dur.

[670] "American Samoa", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AS/languages, 22 Ağustos 2017.
[671] "Cook Islands", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CK/languages, 22 Ağustos 2017.
[672] "Kiribati", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KI/status, 22 Temmuz 2017.
[673] "Marshall Islands", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MH/status, 22 Temmuz 2017.
[674] "Papua New Guinea", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PG/status, 22 Temmuz 2017.
[675] "Tokelau", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TK/languages, 22 Temmuz 2017.
[676] "Tonga", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TO/status, 22 Temmuz 2017.
[677] "Nauru", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/NR/languages, 22 Temmuz 2017.
[678] "Tuvalu", (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TV/languages, 22 Temmuz 2017.

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi, bulgular ve yorumla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma, çok dillilik ve çok kültürlülük kavramlarını ele alıp değerlendirmek, çok dilli kişilerin çok dillilik ve çok kültürlülükle ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla nitel araştırma modeline göre tasarlanmıştır.

Nitel araştırma modeli gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği bir araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır[679]. Bu model, son dönemlerde özellikle sosyal bilimler alanında çok sık tercih edilen araştırma yaklaşımlarından biridir[680].

Çalışmanın ilk aşamasında nitel araştırma desenlerinden belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama, var olan gerekli belgelerin incelenmesine dayalı veri toplama işlemidir. Geçmişteki olguların anında iz bıraktığı resim, film, plak, ses ve resim kayıtlı bantlar, araç-gereç, bina heykel ve bunun gibi kalıntılarla olgular hakkında sonradan yazılmış ve çizilmiş her türlü mektup, rapor, kitap, ansiklopedi, resmî ve özel yazı ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü ve benzerleri tarananlar arasında yer almaktadır. Belli bir amaca yönelik olarak yapılan belgesel tarama; kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme gibi spesifik işlemleri gerektirmektedir[681]. Belgesel tarama yönteminin çok dilliliği hem tarihî bağlamda hem günümüzdeki ele alınış şekliyle verebilmede ve değerlendirebilmede faydalı olacağı düşünülmüştür.

Çalışmanın ikinci aşamasında, yaptığımız araştırmayı daha geniş bir boyutta, derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde ele almak, algıları ortaya koymak ve değerlendirmelerde bulunmak için nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenolojik) deseni işe koşulmuştur. Yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkan olguları araştırmayı

[679] Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", s. 10. (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/5326-34290-1-PB.pdf, 18 Nisan 2017.
[680] Zeki Karataş, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Süreci", Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı, s. 1, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Arastirma_Sureci.pdf, 18 Nisan 2017.
[681] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 24. bs., Ankara, Nobel Akademik Yay. 2012, s. 183.

amaçlayan olgubilim (fenomenoloji), derinlemesine ve ayrıntılı bir kavrayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır[682]. Ayrıca olgubilim deseni doğrultusunda, çok dilli insanların çok dillilik ve çok kültürlülükle ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla görüşme yöntemi kullanılmıştır. Stewart ve Cash (1985) tarafından görüşme; önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanmaktadır. Patton'a göre görüşmenin amacı, bireyin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını anlamaktır[683].

Çalışmada görüşme türlerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşmeye yer verilmiştir. Fenomenolojik çalışmalarda genellikle yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler kullanılmaktadır ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler, bir görüşme formu ve programı kapsamında yürütülmektedir[684]. Görüşme sürecinin rahat bir şekilde yürütülmesi için görüşme formu hazırlanmıştır. Daha fazla detaya yer verebilmek ve açıklamaya ulaşabilmek için görüşme formundaki soru sayısının fazla olmasına dikkat edilmiştir.

4.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın ikinci aşamasında görüşleri alınan katılımcılar, amaçlı örnekleme türünün bir alt başlığındaki ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasına dayalı bir örnekleme türüdür[685]. Buna göre uygulama, çok dilliliğin temel tanımına uygun bir şekilde 3 ve 3'ten fazla dil bilip çok dilli olarak nitelendirilen bir çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Katılımcı sayısı 10 kişiyle sınırlı tutulmuştur. Bunun temel sebebi, fenomenolojik çalışmalarda genel kanının katılımcı sayısının az olması yönünde belirtilmesidir[686].

Katılımcıların demografik özellikleri, Tablo 1'de gösterilmiştir.

---

[682] Ahmet Saban ve Ali Ersoy, **Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2016, s. 55-56. Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 10. bs., Ankara, Seçkin Yay., 2016, s. 69.
[683] Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **a.g.e**. 129-130.
[684] Ahmet Saban ve Ali Ersoy, **a.g.e**., s. 84.
[685] Şener Büyüköztürk, Örnekleme Yöntemleri, 2012, s. 11. (Çevrimiçi) http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf, 17 Nisan 2017.
[686] Ahmet Saban ve Ali Ersoy, **a.g.e**., s. 81.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	**n**	**%**
Kadın	4	40,0
Erkek	6	60,0
Toplam	**10**	**100,0**
Yaş		
20-30 arası	3	30,0
30-40 arası	3	30,0
40 dan yüksek	4	40,0
Toplam	**10**	**100,0**
Uyruk		
Türk	3	30,0
Boşnak	1	10,0
Kazak	1	10,0
Arap	1	10,0
Moldovalı	1	10,0
İspanyol	1	10,0
Burkina Fasolu	1	10,0
Arnavut	1	10,0
Toplam	**10**	**100,0**
Eğitim		
Üniversite	4	40,0
İlkokul	1	10,0
Lise	1	10,0
Doktora	3	30,0
Yüksek lisans	1	10,0
Toplam	**10**	**100,0**
Doğduğu şehir ve ülke		
İstanbul	1	10,0
Malatya	1	10,0
Bosna Hersek	1	10,0
Özbekistan	1	10,0
Cezayir	1	10,0
Moldova	1	10,0
Almanya	1	10,0
İspanya	1	10,0
Burkina Faso	1	10,0
Arnavutluk	1	10,0
Toplam	**10**	**100,0**
Meslek	**n**	**%**
Kuyumcu	1	10,0
Satış elemanı	2	20,0
Tarihçi	1	10,0
Öğrenci	3	30,0
Rus dili uzmanı	1	10,0
Öğr. Görevlisi	1	10,0
Akademisyen	1	10,0
Toplam	**10**	**100,0**

Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcıların 6'sı erkek, 4'ü kadındır ve yaşları 21-52 arasında değişiklik göstermektedir. Eğitim durumları, ilkokul ile doktora düzeyi arasında farklılık göstermektedir; 1'i ilkokul mezunu, 1'i lise mezunu, 4'ü lisans mezunu, 1'i yüksek lisans mezunu, 3'ü de doktora eğitimi almış kişidir.

Katılımcıların dil özelliklerine göre dağılımları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Dil Özelliklerine Göre Dağılımları

Ana dili	**n**	**%**
Türkçe	2	20,0
Kırmançi	1	10,0
Boşnakça-Arnavutça	1	10,0
Kazakça	1	10,0
Arapça	1	10,0
Romence	1	10,0
İspanyolca	1	10,0
More dili (Kabile dili)	1	10,0
Arnavutça	1	10,0
Toplam	**10**	**100,0**
Bilinen Dil Sayısı	**n**	**%**
5 dil	1	10,0
6 dil	1	10,0
3 dil	4	40,0
2 dil	1	10,0
4 dil	3	30,0
Toplam	**10**	**100,0**

Tablo 2 incelendiğinde farklı meslek gruplarına dahil olan katılımcıların ana dilleri dışında en az 2, en fazla 6 dil bildikleri görülmektedir.

Katılımcıların farklı dil öğrenme sebepleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Farklı Dil Öğrenme Sebepleri

	Sebep 1		**Sebep 2**		**Sebep 3**		**Sebep 4**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
İş için	8	80,0	-	-	-	-	-	-
Eğitim için	2	20,0	5	55,6	-	-	-	-
İlgi duyduğu için	-	-	3	33,3	2	33,3	1	33,3
Farklı bir ülkede yaşamak için	-	-	1	11,1	1	16,7	-	-
Kişisel gelişim için	-	-	-	-	2	33,3	-	-
Farklı kültürleri tanımak için	-	-	-	-	1	16,7	2	66,7
Toplam	**10**	**100,0**	**9**	**100,0**	**6**	**100,0**	**3**	**100,0**

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun farklı dil öğrenme sebebi olarak "işi" belirttiği ve diğer sebepler arasında eğitimin, ilgi duymanın, farklı kültürleri tanımanın ve farklı ülkede yaşamanın yer aldığı görülmektedir.

4.3. Verilerin Toplanması (Veri Toplama Araçları)

Çalışmanın ilk aşamasındaki veri toplama araçları, alanyazında konuyla ilgili ulaşılan kaynaklar ve belgelerden oluşmaktadır. Belgesel tarama yöntemi doğrultusunda bu kaynak ve belgeler, araştırmanın amacı doğrultusunda taranmış, tarama sonucunda alıntılar yapılmış ve alıntılarla ilgili notlar tutulmuştur.

Çalışmanın ikinci aşamasında veri toplama aracı olarak hem Kişisel Bilgi Formu hem de Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu'ndan (YYGF) faydalanılmıştır.

4.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Uzman kişi ve araştırmacı tarafından katılımcıların kişisel bilgilerini sağlamak adına Kişisel Bilgi Formu oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formunda:

- yaşını,
- milliyetini,
- cinsiyetini,
- eğitim düzeyini,
- mesleki durumunu,
- doğduğu şehri veya ülkeyi,
- kendi ülkelerinde mi yoksa farklı bir ülkede mi yaşadıklarını,
- ana dillerinin ne olduğunu,
- kaç dil bildiklerini, bu dilleri nerede öğrendikleri ve bu dilleri bilme düzeylerini,
- bu dilleri öğrenme sebeplerini

gösteren çeşitli sorulardan oluşmuştur[687].

4.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmacı ve uzman kişi tarafından ilgili literatür taranarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, katılımcıların çok dillilik ve çok kültürlülükle ilgili görüşlerini öğrenmek için oluşturulmuştur. Formda toplam 25 soruya yer verilmiştir. Sorulardan bazıları şöyledir:

[687] Kişisel Bilgi Formu örneği çalışmanın Ekler kısmındadır.

1. Sizce çok dillilik nedir?
2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?
3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?
4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı[688]?

Görüşme sorularının kolay anlaşılır ve açık uçlu olmasına dikkat edilmiştir. Soruların her ne kadar kolay anlaşılır ve açık uçlu olduğu düşünülse de görüşme esnasında, sondaj sorular da sorulmuştur. Bu şekilde katılımcıların, sorduğumuz soruları daha rahat anlamaları ve sorulara daha kolay cevap vermeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların istekleri, hazır bulunuşlukları ve görüşme yapılan ortamlar ve bu ortamların koşulları dikkate alınmıştır.

Verilerin toplanması işleminde her ne kadar avantajlı olduğu düşünülse de ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Çünkü katılımcılar görüşme esnasında ses kayıt cihazının kullanılmasını istemediklerini belirtmişlerdir. Bunun yerine görüşmeleri karşı tarafta psikolojik bakımdan tedirginlik oluşturmayacak bir şekilde daha verimli daha rahat yapabilmek ve çok vakit kaybetmemek amacıyla (dikte etme) not alma işlemi gerçekleştirilmiştir. Not edilen veriler, katılımcılar için hazırlanmış kişisel bilgi formları ve yarı yapılandırılmış mülakat formları üzerine aynen aktarılmıştır. Yapılan görüşmelerin en uzunu 1 saat 20 dakika; en kısası da 50 dk. süreyle gerçekleşmiştir.

4.4. Verilerin Analizi

Çalışmada, katılımcılar için hazırlanmış kişisel bilgi formları ve yarı yapılandırılmış mülakat formları üzerine not edilen bilgiler, bilgisayardaki word dosyasına aynen aktarılmıştır. Veriler, içerik analiziyle analiz edilmiştir. Olgubilim araştırmalarında verilerin analizi yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yönelik olmaktadır. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması gayreti bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlar betimsel bir anlatımla sunulmakta ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Ayrıca ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulguların açıklanması ve yorumlanması da söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve

[688] Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu örneği çalışmanın Ekler kısmındadır.

anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayan örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir[689].

İçerik analizi aracılığıyla yorumlarda ve çıkarımlarda bulunularak derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Böylece çok dilli kişilerin, çok dillilikle ve çok kültürlülükle ilgili görüşleri daha ayrıntılı bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin analiz edilmesi sürecinde aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir:

1. Katılımcılara yönelik uygulanan görüşme formunda, katılımcıların sorulara verdikleri cevaplardan araştırmacının amacına en uygun olanları bulgular kısmındaki tablolarda gösterilmiştir.
2. Tablolara yansıtılan veriler incelenmiş ve devamında kodlar meydana getirilmiştir.
3. Kodlardan benzer özellik gösterenler birlikte düşünülmüş ve temalar yapılmıştır.
4. Kod ve temalardan hareketle yorumlar ve açıklamalar yapılmıştır.

Görüşme formuyla elde edilen verilerin analizinde aşağıdaki kodlama ve tanımlama tekniği kullanılmıştır:

A1, A2: Araştırmacının soruları

K1, K2, K3...: Görüşü alınan katılımcılar (Çok dilli kişiler)

4.5. Bulgular ve Yorum

Görüşme yapılan katılımcıların tamamı (n=10) çok dilliliğin tanımı hakkında görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların beşi çok dilliliği çok fazla dil bilmek olarak tanımlarken diğer katılımcılar "dünya insanı olmak", "farklı dillerde kendini anlatmak ve ifade etmek", "farklı düşünmek", "çok dilde düşünebilmek" , "birden fazla dil bilmek ve kültürleri tanımak" gibi farklı tanımlamalar yapmıştır. Bu tanımların dağılımını gösteren tablo aşağıda verilmiştir.

[689] Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **a.g.e.**, s. 72.

Tablo 4. Çok dilliliğin tanımına ilişkin görüşler

A_1: *Sizce çok dillilik nedir?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, K_{10}: Çok fazla dil bilmek. Aynı benim ülkemdeki gibi. Bizim Bosna'da bir kişi neredeyse 3-4 dil biliyor. İngilizceyi zaten herkes biliyor neredeyse. Ama biz genelde doğuştan mı diyeyim doğduktan sonra mı diyeyim Tanrısal bir yetenek mi zaten birkaç dil öğreniyoruz.	Çok fazla dil bilmek	Çok dillilik
K_1: Dünya insanı olmak. Çok sayıda dil konuşarak insanlarla iletişime geçmek.	Dünya insanı olmak	
K_2: Kendini çok fazla dilde ifade edebilmek. Kendini anlatabilmek. Başka insanlarla konuşabilmek. Onlarla duygu ve düşüncelerini paylaşabilmek.	Farklı dillerde kendini anlatmak ve ifade etmek	
K_6: Çok dil bilmek ve farklı düşünmek. Tek dilli olmamak. Çok fazla yabancı dil öğrenmek.	Farklı düşünmek	
K_8: Bir insanın çok dil bilmesi, çok dilde düşünmesi. Üzerinde düşünülmesi gereken bir kavram.	Çok dilde düşünebilmek	

Tablo 4'te çalışmaya katılanların çok dilliliğin tanımına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Cevaplar incelendiğinde çok dilliliğin tanımı olarak *"çok fazla dil bilmek"* olduğunu vurgulayan ifadeler daha fazla yer almaktadır. Ayrıca çok dilliliğin tanımı olarak da dünya insanı olmak, farklı düşünmek, çok dilde düşünmek ve farklı dillerde kendini anlatmak ve ifade etmek gibi ifadeler olduğu da görülmektedir.

Altı katılımcı, çok dilliliğin tanımı olarak "çok fazla dil bilmek" ifadesini sunmuşlardır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K3: *"Çok fazla dil bilmek. Aynı benim ülkemdeki gibi. Bizim Bosna'da bir kişi neredeyse 3-4 dil biliyor. İngilizceyi zaten herkes biliyor neredeyse. Ama biz genelde doğuştan mı diyeyim doğduktan sonra mı diyeyim Tanrısal bir yetenek mi zaten birkaç dil öğreniyoruz…"*

K4: *"Polyglot demek. İnsanların ailede, ülkede, okulda farklı dillerde konuşması demek. Mesela benim ailemde küçük yaşlardan itibaren farklı diller konuşulurdu. Biz buna polyglot diyoruz. Ülkemde çok farklı gruplar, halklar var. Onların da kendi ana dilleri var. Ama herkes Rusçayı çok küçük yaşlardan itibaren konuşmaya başlıyor. Eğitimde bir mecburiyettir bu…."*

K5: *"Çok fazla dil bilmek ve konuşmak. Çok fazla kültürle konuşmak, kaynaşmak. Şimdi herkes ilgi duyduğu için ya da farklı bir ülkeye seyahat etmek için veya iş için birden fazla dil öğreniyor. Ama en çok İngilizce öğreniliyor…"*

K6: *"Çok dil bilmek ve farklı düşünmek. Tek dilli olmamak. Çok fazla yabancı dil öğrenmek"*

K7: *"Bir insanın ikiden fazla dile hâkim olması. İkiden fazla dille yazması, konuşması, sohbet etmesi"*

K10: *"İkiden fazla dil bilme. Çünkü iki dillilik bilingual diye geçiyor ama senin dediğin multilingual bu da demek ki ikiden fazla dil bilme oluyor"*

Görüşmeye katılanların tümü, çok dilliliğin hissettirdikleri hakkında görüş beyan etmiştir. Bir katılımcının görüşme formundan bir ve birden fazla yanıt çıktığı için katılımcı sayısı 10 iken çıkan cevap sayısı 20 olmuştur. Ortaya konulan görüşler incelendiğinde 8 tane özgüveni artırdığına dair görüş çıkarken 3 tane başarılı hissettirdiği, 3 tane önyargısız bir bakış açısı oluşturduğu, 3 tane yardımseverlik duygusunu artırdığı ve 1 tane farklı düşünme yeteneği sağladığı belirtilmiştir.

Tablo 5. Çok dilliliğin nasıl hissettirdiğine ilişkin görüşler

A_2: *Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_5, K_7, K_8, K_9, K_{10}: Güven veriyor. Kendime çok fazla güveniyorum. Arkasından başarılı olduğuma da inanıyorum yani gerçekten beni başarılı bir iş adamı yapabiliyor. Bununla birlikte birçok şeyi farklı şekillerde düşünüp çözümleyebiliyorum. Burada dilin daha doğrusu birden fazla dil bilmenin önemi yadsınamaz.	Özgüven	Çok dilliliğin hissettirdikleri
K_1, K_2,: Kendime çok fazla güveniyorum. Arkasından başarılı olduğuma da inanıyorum yani gerçekten beni başarılı bir iş adamı yapabiliyor. Bununla birlikte birçok şeyi farklı şekillerde düşünüp çözümleyebiliyorum. **K_5:** Kendimle gurur duyuyorum. Kendimi engelsiz hissediyorum. Kendim zorlanmadan bütün işlerimi halledebilirim. Kendime güvenirim. Başarabileceğime inanıyorum. Ve gerçekten de başarılı olabiliyorum.	Başarı	
K_8, K_9, K_{10}: Özgüvenim fazla. Bakış açılarım zengin. Mutluyum çünkü insanlara yardımcı olabilirim. O dili konuşan başka insanlarla irtibat kurmaktan mutlu olurum. Empati kurarım. İnsanları anlamaya çalışırım. Önyargım olmaz**.**	Önyargısız bakış	
K_1: Kendime çok fazla güveniyorum. Arkasından başarılı olduğuma da inanıyorum yani gerçekten beni başarılı bir iş adamı yapabiliyor. Bununla birlikte birçok şeyi farklı şekillerde düşünüp çözümleyebiliyorum.	Farklı düşünebilme	
K_9, K_6, K_3: Özgüvenim fazla. Bakış açılarım zengin. Mutluyum çünkü insanlara yardımcı olabilirim.	Yardımseverlik	

Sekiz katılımcı, çok dilliliğin "Özgüveni" artırıcı bir his verdiği görüşünü sunmuşlardır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir

K1. *"Güven veriyor. Kendime çok fazla güveniyorum. Arkasından başarılı olduğuma da inanıyorum yani gerçekten beni başarılı bir iş adamı yapabiliyor. Bununla birlikte birçok şeyi farklı şekillerde düşünüp çözümleyebiliyorum…."*

K2. *"…Bana çok bir şey hissettirmiyor doğrusu. Ama tabi özgüvenim artıyor. Çünkü müşterilerimle İngilizce, Arapça ve İspanyolca konuşabiliyorum. Ne istediklerini anlayabiliyorum. Pazarlığımı, işimi rahatça yapabiliyorum…."*

K3. *"….Güvenim çok fazla. Yardımcı oluyorum. Yardımseverlik duygum kuvvetleniyor. Başka insanlara katkı sağlıyorum ve mutlu oluyorum…."*

K5. *"…Kendimle gurur duyuyorum. Kendimi engelsiz hissediyorum. Kendim zorlanmadan bütün işlerimi halledebilirim. Kendime güvenirim. Başarabileceğime inanıyorum…."*

K7. *"Gittiğim ortamlarda özgüven duygusu. Yabancı insanlarla iletişimimde öne çıkıyorum. Cesaretli oluyorum. Kendimi cesur hissediyorum. Her şeyi başarabilirim, halledebilirim gibi…"*

K8. *"...Üstün görmem kendimi. Özgüvenim yüksek. Çok dil bilmek bana kendimi normal hissettiriyor. Çünkü benim ailemdeki insanlar da çok dil biliyor…"*

K9. *"Özgüvenim fazla. Bakış açılarım zengin. Mutluyum çünkü insanlara yardımcı olabilirim…"*

K10. *"Köprü kurabilirsin. Uzlaşmacı oluyorsun. Ötekileştirme yok. Yakınlaştırma var. Özgüven oluyor. İki taraflı düşünüyorsun."*

Üç katılımcı, çok dilliliğin "Başarı" hissi verdiği görüşünü sunmuşlardır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1. *"..Arkasından başarılı olduğuma da inanıyorum yani gerçekten beni başarılı bir iş adamı yapabiliyor. Bununla birlikte birçok şeyi farklı şekillerde düşünüp çözümleyebiliyorum…."*

K2. *"...Çünkü müşterilerimle İngilizce, Arapça ve İspanyolca konuşabiliyorum. Ne istediklerini anlayabiliyorum. Pazarlığımı, işimi rahatça yapabiliyorum. Mutlu oluyorum bu şekilde…."*

K5. *"..Kendime güvenirim. Başarabileceğime inanıyorum. Ve gerçekten de başarılı olabiliyorum. Bu sefer hem kendim hem de ailem çok mutlu oluyoruz..."*

Üç katılımcı, çok dilliliğin "Önyargısız bakış açısı" kazandırdığını belirtmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K8. *"..Çünkü benim ailemdeki insanlar da çok dil biliyor. Kendimi pozitif hissederim. Önyargısız bir insan gibi hissederim…"*

K9. *"O dili konuşan başka insanlarla irtibat kurmaktan mutlu olurum. Empati kurarım. İnsanları anlamaya çalışırım. Önyargım olmaz."*

K10. *"...Uzlaşmacı oluyorsun. Ötekileştirme yok. Yakınlaştırma var. Özgüven oluyor. İki taraflı düşünüyorsun. Önyargıyı kırıyorsun…"*

Üç katılımcı, çok dilliliğin "yardımseverlik" hissi verdiği görüşünü sunmuşlardır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K3: *"Güvenim çok fazla. Yardımcı oluyorum. Yardımseverlik duygum kuvvetleniyor. Başka insanlara katkı sağlıyorum ve mutlu oluyorum…."*

K6: *"Sıradan, normal bir insan gibi hissediyorum. Yardımseverlik duygum artıyor. Cesaretim artıyor. Daha aktif oluyorsun…."*

K9: *"Özgüvenim fazla. Bakış açılarım zengin. Mutluyum çünkü insanlara yardımcı olabilirim. O dili konuşan başka insanlarla irtibat kurmaktan mutlu olurum…"*

Tablo 6. Çok dilliliğin avantajlarına ilişkin görüşler

A_3: *Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_3, K_4, K_8, K_9: Tabi. Bütün dünyadaki insanlarla iletişim kurabiliyorum. Arkadaş çevrem genişliyor bunda zaten yaptığım işin de önemli bir rolü var. Diğer dilden insanlarla olan iletişiminin önünü açıyor. Hem sosyal olarak hem de maddi olarak sana katkı sağlıyor.	Sosyal etkileşim	Çok dilliliğin avantajları
K_3, K_5, K_7: Hemen iş bulabiliyorum. Ama buraya alıştım. Çocuklarımla bildiğim dillerden konuşuyorum küçük yaşlardan beri onlar da öğrendiler.	İş bulma kolaylığı	
K_6, K_7, K_{10}: Dünyanın neresine gidersem insanlarla iletişim kurabiliyorum. Bildiğim dillerde kitaplar okuyabiliyorum. Seyahat etmede rahat ediyorum. Kimsenin fark edemediğini fark edebiliyorum.	Bilgiye rahat ulaşabilme	
K_8, K_9: Adapte olabilirim her şeye. Problemleri kendim çözümleyebilirim. Diller arasında ortak kelimeleri, anlamları bulmaya çalışırım bazen.	Uyum kabiliyeti	
K_5, K_9: Eğitim için farklı ülkelere gidebilirim. Çünkü İngilizcem ve Fransızcam var hatta Türkçem de iyi seviyede. Mesela eğitim için Türkiye'yi seçtim çünkü Türkçem, İngilizcemden daha iyi.	Eğitim alma kolaylığı	
K_1, K_2: Diğer dilden insanlarla olan iletişiminin önünü açıyor. Hem sosyal olarak hem de maddi olarak sana katkı sağlıyor.	Maddi katkı	

Katılımcıların çok dilliliğin avantajlarına ilişkin görüşlerine Tablo 6'da yer verilmiştir. Çalışmaya katılanlardan 5 katılımcı sosyal etkileşimi artırdığını, 3 katılımcı iş bulma kolaylığı sağladığını, 3 katılımcı bilgiye rahat ulaşılabildiğini, 2 katılımcı uyum kabiliyetini artırdığını, 2 katılımcı eğitim alma kolaylığı sağladığını ve 2 katılımcı maddi katkı sağladığını belirtmiştir.

Beş katılımcı, çok dilliliğin "sosyal etkileşimi" artırdığı yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Tabi. Bütün dünyadaki insanlarla iletişim kurabiliyorum. Arkadaş çevrem genişliyor bunda zaten yaptığım işin de önemli bir rolü var. Diğer dilden insanlarla olan iletişiminin önünü açıyor…."*

K3: *"….Hem kendin çok dil öğreniyorsun hem de kendi çocuklarına öğretiyorsun. Az önce dediğim gibi arkadaş çevrem çok fazla oluyor. Onlarla görüşüyoruz, bize geliyorlar, biz onlara gidiyoruz, kendimizle ilgili şeyleri paylaşıyoruz. Tarihle, politikayla, sporla ilgili şeyleri konuşuyoruz….."*

K4: *"….Dediğim gibi bir ülkenin dilini konuşmak, o insanlarla dil ile kaynaşmak çok güzel bir duygu. Özellikle o milletin kültürünü, her şeyini yaşayarak öğreniyorsun…."*

K8: *"…Okuma isteğim artar. Çok fazla insanla konuşma, onları tanıma isteğim artar, kültür öğrenme hevesim artar. Adapte olabilirim her şeye…."*

K9: *"…Yabancı ülkelere rahatça seyahat edebilirim. Çok fazla dil bildiğim için yabancılık çekmem. Kolay uyum sağlarım. Her ülkeden çeşitli arkadaşlarım olur…."*

Üç katılımcı, çok dilliliğin "iş bulma kolaylığı" sağladığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K3*: "Hemen iş bulabiliyorum. Ama buraya alıştım. Çocuklarımla bildiğim dillerden konuşuyorum küçük yaşlardan beri onlar da öğrendiler…"*

K5: *"Evet. İş sahibi olabildim. Farklı kültürleri tanıyıp öğreniyorum. Farklı insanlarla komünikasyon kurabiliyorum…."*

K7: *"İş bulabilirim. Turizmde birkaç adım öndesin…"*

Üç katılımcı, çok dilliliğin "bilgiye rahat ulaşabilme" avantajı sağladığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K6: *"…Özellikle akademik hayatta faydalarını yaşıyorum, görüyorum. Kaynaklara hızlı ve kolay ulaşabiliyorum…."*

K7: *"…Araştırma yaparken Türkçede her şeyi bulamazsın. İngilizce ve Almanca kaynaklara bakarım. Yani aradığım bilgiye rahatlıkla ulaşabilirim…."*

K10: *"Akademik bir hayatta yaşamak istediğim için o çalışmanın alakalı olduğu dille araştırma yapabildim. Kaynaklara hâkimim…."*

İki katılımcı, çok dilliliğin "uyum kabiliyetini artırdığına" ilişkin görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K8: *"Çok fazla insanla konuşma, onları tanıma isteğim artar, kültür öğrenme hevesim artar. Adapte olabilirim her şeye."*

K9: *"Yabancı ülkelere rahatça seyahat edebilirim. Çok fazla dil bildiğim için yabancılık çekmem. Kolay uyum sağlarım…"*

İki katılımcı, çok dilliliğin "eğitim alma kolaylığı" sağladığına ilişkin görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K5: *"…Eğitim için farklı ülkelere gidebilirim. Çünkü İngilizcem ve Fransızcam var hatta Türkçem de iyi seviyede…."*

K9: *"…Yüksek eğitim için kabul edilme ihtimalim oluyor. Eğitimde ilerleyebilirim…."*

İki katılımcı, çok dilliliğin "maddi katkı" sağladığına ilişkin görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"…Diğer dilden insanlarla olan iletişiminin önünü açıyor. Hem sosyal olarak hem de maddi olarak sana katkı sağlıyor…."*

K2: *"…Kolay oluyor her şey bana. Müşteri çevren genişleyebiliyor. Birbirimizi tanıyabiliyoruz. Sonra gelip hep benden alışveriş yapıyorlar. Yani ekonomik fayda görüyorum ayrıca…."*

Tablo 7. Çok dilliliğin dezavantajlarına ilişkin görüşler

A_4: *Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6: Hiç yaşamadım. Niye yaşayayım ki? Onun dezavantajı olur mu? Olmaz. Mümkün değil.	Hayır	Çok dilliliğin dezavantajları
K_7, K_8, K_9, K_{10}: Hayır. Ama bazen dil karışması oluyor. Ülkemde Marice konuşurken ailemle Türkçe de konuşabilirim.	Kelime Karışıklığı	

Katılımcıların çok dilliliğin dezavantajlarına ilişkin görüşlerine Tablo 7'de yer verilmiştir. Çalışmaya katılanlardan 6 katılımcı, çok dilliliğin herhangi bir dezavantajının olmadığını, 4 katılımcı ise diller arasında kelime karışıklığı yaşanabildiğini ifade etmiştir. Diller arasında kelime karışıklığı yaşadığını ifade eden katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

K7: *"… Sadece Türkiye'ye geldiğim dönemlerde bazen yanlışlıkla Almanca konuştum. Sonra Türkçeyi ve Almancayı kelime bazında karıştırdım…"*

K8: *"Kelime karıştırma oluyor. Bir süre sonra düzeliyor, kolaylaşmaya başlıyor."*

K9: *"Hayır. Ama bazen dil karışması oluyor. Ülkemde Marice konuşurken ailemle Türkçe de konuşabilirim."*

K10: "*Yaşamadım. Ama bir dili yeni öğrenirsem karışma oluyor. (Diller arasında) Gramerde karşılığı olmayabilir bir terimin, kavramın veya konunun. Ben bunu çok yaşadım.".*

Tablo 8. Çok dillilik ve bilgiye erişim

A_5: *Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_3, K_4, K_6: Bildiğim her dilde gazete, kitap okurum. İnternet kullanmıyorum. Bilgim artar. Başka dilden insanlara da aktarırım. Böyle böyle bilgilerim çok yönlü oluyor. Farklı bakıp farklı değerlendiriyorum.	Yabancı basın takibi	Çok dillilik bilgiye erişim
K_4, K_5, K_6, K_7, K_9: Kitap okuma, internet, televizyondan ve radyolardan farklı dillerde gündemi her gün takip ediyorsun. Hava durumu, politik durumlar, ekonomik durumlar, hepsi. Eğer çok dil biliyorsan ve interneti de kullanıyorsan aktif olarak zaten bilgi elinde mevcut demek.	Yabancı yayın takibi	
K_7, K_8, K_9, K_{10}: Çok kolay oluyor. İnternette bildiğim dillerde arama yapıp bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde erişebilirim. Hatta bazı püf noktalarını biliyorum - yani bunu belli bir süre sonra tecrübe ediyorum tabi – bunları arkadaşlarıma da söylüyorum. Onlara da faydalı olmuş oluyorum.	İnternet erişimi	
K_1, K_2: Türkçe kaynak bulamadığım zamanlarda internette İngilizce, İtalyanca… tarama yaparım. Bu şekilde arayıp da bulamadığım bilgiye kolay erişebilirim. Ben daha çok işle ilgili (mücevher, taşlar) tarama yaparım.	Mesleki araştırma	

Katılımcıların çok dillilik ve bilgiye erişim konusundaki görüşleri Tablo 8'de incelenmiştir. Katılımcıların tamamı bilgiye erişimde çok dilliliğin kolaylık sağladığını ifade ederken "Nasıl" sorusuna dört farklı başlık altında cevaplar yoğunlaşmıştır. Bu cevaplar yabancı basın takibi, yabancı yayın takibi, internet erişimi ve mesleki araştırma yapma kolaylığıdır. Katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Beş katılımcı, çok dilliliğin bilgiye erişim konusunda "yabancı yayın takibi" kolaylığı sağladığına ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K4: *"Hep haber seyrederim. Muhakkak malumatım olur. Yeni çıkan Rusça kitaplarını, Özbekçe kitaplarını her zaman olmasa da alır olurum. Türkçeyi yeni yeni öğrenmeye başladığım için henüz çok iyi bildiğimi söyleyemem ama gerçekten çok gayret gösteriyorum Türkçe romanlar, şiirler de okumak istiyorum."*

K5: *"Dil öğrendikçe bilgin artıyor, öğrenmeyi kolaylaştırıyor. Öğrendikçe daha farklı kaynakları okuyabiliyorsun."*

K6: *"Çeşitli kütüphane web tabanlarını kullanarak bilgiye erişebilirim. Yeni çıkan romanları hemen okuyabilirim"*

K7: *"Bize araştırma konusu çok fazla veriliyor. Ben de hemen bildiğim dillerde araştırma yapıyorum sonra hocalarımla ve arkadaşlarımla paylaşıyorum herkes memnun oluyor hatta hocam daha mutlu oluyor çünkü o da öğrenmiş oluyor."*

K9: *"Öğrendiğim dersin konusunu farklı kaynaklardan destekleyerek daha iyi öğrenmeye çalışırım. Benim için şiirler, atasözleri önemli. Mukayese ederim diğer dillerle."*

Dört katılımcı, çok dilliliğin bilgiye erişim konusunda "yabancı basın takibi" kolaylığı sağladığına ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"... Ama iş dışında da arama yaparım. Mesela politik olayları yabancı gazetelerden okuyarak da değerlendirmeye çalışırım..."*

K3: *"Bildiğim her dilde gazete, kitap okurum. İnternet kullanmıyorum. Bilgim artar."*

K4: *"Kitap okuma, internet, televizyondan ve radyolardan farklı dillerde gündemi her gün takip ediyorsun. Hava durumu, politik durumlar, ekonomik durumlar, hepsi."*

K6: *"Gazete okuyabilirim, dünya haberlerini takip edebilirim. Çeşitli kütüphane web tabanlarını kullanarak bilgiye erişebilirim."*

Dört katılımcı, çok dilliliğin bilgiye erişim konusunda "internet erişimi" kolaylığı sağladığına ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K7: *"Çok kolay oluyor. İnternette bildiğim dillerde arama yapıp bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde erişebilirim."*

K8: *"Bildiğim dillerde her bilgiye rahat ulaşabilirim. İnternet de olduğu için rahat ve kolay. İkisi varsa daha hızlı ulaşabilirsin."*

K9: *"İnternetten bildiğim dilde haberler, makaleler okurum. Yeni çıkan kitapları takip ederim. TV izlerim. Oradan da bilgi akışı sağlarım."*

K10: *"Bilgiye ulaşmak için internet veri ortamını kullanabilirim. Bildiğim dillerde anahtar kelimeleri kullanarak yazarım. Bu şekilde isabetli olarak bilgiye erişebilirim."*

İki katılımcı, çok dilliliğin bilgiye erişim konusunda "mesleki araştırma" kolaylığı sağladığına ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Türkçe kaynak bulamadığım zamanlarda internette İngilizce, İtalyanca... tarama yaparım. Bu şekilde arayıp da bulamadığım bilgiye kolay erişebilirim. Ben daha çok işle ilgili (mücevher, taşlar) tarama yaparım."*

K2: *"İnterneti İspanyolca, Arapça, Türkçe klavye ile birlikte kullanıyorum. Arkadaşlarımla, müşterilerimle konuşmak için. İşlerimi ayarlamak için."*

Tablo 9. Çok dillilik ve düşünce yapısı

A_6: *Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_5, K_6: Kesinlikle farklı düşündüğümü söyleyebilirim. Farklı kültürlere açık olabilirim. Açık zihniyetli olurum. Karşımdaki insanı ve kültürünü kabul edebilirim	Açık zihniyetli olabilme	Çok dillilik ve düşünce yapısı
K_5, K_7: …tek dilli insan, dili kullanarak karşılaştırma yapamaz. Yapsa bile pek sağlıklı olmaz çünkü genelde önyargılı yapar bunu. Hep kalıp içinde yapar kısacası.	Kalıpların dışına çıkabilme	
K_1, K_8: Evet. Çünkü çok daha değişik kültürlerden (Fransa, İspanya, İtalya, Amerika) insanlar tanıyıp çeşitli etkileşimler kurabiliyorsun. Bu da düşünce yapını otomatikmen değiştiriyor. Hani kendi milletinin düşünce kalıplarına, şekillerine sıkışmıyorsun yani sana biraz daha kapı açıyor.	Bakış açısını değiştirme	

Katılımcıların çok dillilik ve düşünce yapısı ilişkisi Tablo 9'da incelenmiştir. Katılımcıların altısı, tek dilli insanlara göre farklı düşünce yapısında olduklarını ve bunun da sebebi olarak açık zihniyetli olabilme, kalıpların dışına çıkabilme ve bakış açısını değiştirebilme yeteneğini göstermiştir. İki katılımcı, düşünme yeteneğinin çok dillilikle ilgisi olmadığını, önemli olanın bilginin derinliği olduğunu belirtmiştir. Ayrıca iki katılımcı da çok dilli olmanın normal bir şey olduğunu, bu konuda kibirlenmemek gerektiğini ifade etmiştir. Tek dilli insanlara göre farklı düşünce yapısına sahip olduklarını belirten katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

İki katılımcı, çok dillilik ve düşünce yapısına ilişkin "açık zihniyetli olabilme" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K5: *"Evet. Kesinlikle farklı düşündüğümü söyleyebilirim. Farklı kültürlere açık olabilirim. Açık zihniyetli olurum. Karşımdaki insanı ve kültürünü kabul edebilirim. Farklı türden kitaplar okuyabilip daha fazla bilgi sahibi olabilirim."*

K6: *"Zihin açıklığı ortaya çıkıyor. Kolay ve rahat çözebilirim her şeyi. Geniş yelpazede düşünüyorum. Bir milleti ve kültürünü daha iyi tanıyabilirim onlara göre. Çünkü insan ne kadar çok dil öğrenirse kültürü o kadar artıyor."*

İki katılımcı, çok dillilik ve düşünce yapısına ilişkin "kalıpların dışına çıkabilme" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K5: *"Tek dilli insanlar biraz daha kalıplarda kalabilir. Yani bir şeyde, bir düşüncede sıkışıp kalabilir. Önemli olan kalıplardan kurtulmak, farklı düşüncelere de açık olabilmektir."*

K7: *"…tek dilli insan, dili kullanarak karşılaştırma yapamaz. Yapsa bile pek sağlıklı olmaz çünkü genelde önyargılı yapar bunu. Hep kalıp içinde yapar kısacası"*

İki katılımcı, çok dillilik ve düşünce yapısına ilişkin "bakış açısını değiştirme" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Çünkü çok daha değişik kültürlerden (Fransa, İspanya, İtalya, Amerika) insanlar tanıyıp çeşitli etkileşimler kurabiliyorsun. Bu da düşünce yapını otomatikmen değiştiriyor."*

K8: *"Tek dilli olmak iyi bir şey değil. Fırsatları yok. Çünkü çok dil bilmek benim bakış açımı değiştirir, açar. Bu yüzden herkes öğrenmeli."*

Tablo 10. Çok dillilik ve dünyayı anlama

A_7: *Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_4, K_5: Evet. Hem haberleri okuyabilmek hem yazıları okuyabilmek başka dillerden arkadaşlarla da temasa geçip onların da düşüncelerini öğrendiğim için algılamak kolay oluyor. Farklı dünyaların insanlarıyla birlikte değerlendiriyoruz aslında.	Evet/Yabancı basın takibi, değerlendirme yapabilme	Çok dillilik ve dünyayı anlama
K_6, K_7: Hiç anlayamıyorum. Anlamazlıktan geliyorum. Bu çok dille alakalı bir durum değil bence. Belki öyle bir yeteneğim, isteğim yok. Çünkü saniyede her şey hızla değişiyor. Hıza ayak uyduramıyorum diyebilirim.	Hayır/değişim hızı ve evrensellik	
K_8, K_9: Kısmen. Bunun için çok dilli bir insan olmaya gerek yok. Konu eğer ilgimi çekerse ben de o zaman konunun üzerinde yoğunlaşırım. Belki teorik olarak dünyayı anlayabilirim ama pratik olarak biraz zor. Çünkü çok anlaşılmaz şeyler var.	Kısmen/değişim hızı, entel birikim	

Katılımcıların, çok dilliliğin dünyayı anlama üzerinde etkisine ilişkin yanıtları Tablo 10'da incelenmiştir. Beş katılımcı, çok dilliliğin dünyayı anlama konusunda yardımcı olduğunu belirtirken iki katılımcı, dünyayı anlamanın çok dillilikle ilgisi olmadığını; iki katılımcı ise dünyayı anlamının entel birikim ile ilgisi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların belirttiği görüşler, temalara göre aşağıda verilmiştir.

Beş katılımcı, çok dillilik ve dünyayı anlama üzerinde etkisine ilişkin "evet/yabancı basın takibi, değerlendirme yapabilme" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Evet. Hem haberleri okuyabilmek hem yazıları okuyabilmek başka dillerden arkadaşlarla da temasa geçip onların da düşüncelerini öğrendiğim için algılamak kolay oluyor. Farklı dünyaların insanlarıyla birlikte değerlendiriyoruz aslında."*

K2: *"İngilizce, Arapça gazeteleri okuyorum, televizyonlarını seyrediyorum. Bütün dilden okuduklarımı bir araya getirip kendime göre yorumlar yapıyorum. Gündemi her zaman olmasa da bu şekilde takip edip yorumlarım."*

K3: *"Yurt dışına çıkarım. Dünyayı iyi anlarım yabancı, Türk insanlarla konuştuğum zaman. Konuşmak okumaktan daha iyi. Çünkü kafa yapılarımızı öğreniyoruz. Benim anlayamadığımı o anlatıyor. Bu sefer ben tamam şimdi oldu, anladım diyorum."*

K4: *"Farklı dilerdeki kanalları ve interneti kullanarak basit ve kolay bir şekilde anlayabiliyorum. Dün Petersburg'ta metroda bomba patladı. Birçok insan öldü. Televizyona bakıp hemen kendimce yorum yaptım. Akıl yürüterek nedenini bulmaya çalıştım."*

K5: *"Evet. Mesela kendime ait görüşlerim oluyor. Tek taraflı görmüyorum. Hem Fransa'yı hem Türkiye'yi anlayabilirim. Burada dil çok önemli. Zaten çok dil bilmek senin zihnini açtığı için daha iyi yorumluyorsun her şeyi."*

İki katılımcı, çok dillilik ve dünyayı anlama üzerinde etkisine ilişkin "hayır/değişim hızı ve evrensellik" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K6: *"Hiç anlayamıyorum. Anlamazlıktan geliyorum. Bu çok dille alakalı bir durum değil bence. Belki öyle bir yeteneğim, isteğim yok. Çünkü saniyede her şey hızla değişiyor. Hıza ayak uyduramıyorum diyebilirim. Daha çok akademik çalışmalara, ilgilendiğim konulara yöneliyorum."*

K7: *"Dilleri bilince kültürlere dâhil oluyorum. Onlar gibi hissetmeye başlıyorsun. Bu sefer evrensel bir insan gibi hissediyorsun. Dünyayı iyi anlamayabilirim. Çünkü ilgilendiğim şeyler belli. İllaki her zaman bir şeyler olacaktır ve bazı insanlar oturup bunun değerlendirmesini yapacaktır."*

İki katılımcı, çok dillilik ve dünyayı anlama üzerinde etkisine ilişkin "kısmen/değişim hızı, entel birikim" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K8: *"Kısmen. Bunun için çok dilli bir insan olmaya gerek yok. Konu eğer ilgimi çekerse ben de o zaman konunun üzerinde yoğunlaşırım. Belki teorik olarak dünyayı anlayabilirim ama pratik olarak biraz zor. Çünkü çok anlaşılmaz şeyler var."*

K9: *"İlk bilgiyle yetinmem. Ne kadar doğru olduğunu tespit etmek için diğer kaynaklara da bakarım. Sohbet ederim başka dilden insanlarla çünkü karşı fikirler, farklı fikirler olabilir. Çözümlemeye çalışırım."*

Tablo 11. Çok dillilik-analiz ve değerlendirme

A_8: *Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_8: Başka dilden arkadaşlarla konuşurum. Onların gözünden bakmaya çalışırım. Biraz sentez yapmaya çalışırım kendimce.	Yabancı insanlarla iletişim	Çok dillilik analiz ve değerlendirme
K_3: Tabi. Ne kadar çok meşgul olsam da işi hayatımdan dolayı gündemi takip etmeye çalışırım. Dediğim gibi yabancı gazeteler ve TV'den takip ederim her şeyi. Değerlendirmelerim farklı dillerdeki gazeteleri okuduğum için farklı olur. Olumlu katkı olur.	Yabancı basın takibi	
K_4, K_5: Analiz edebilirim. Yurt dışında başka iş sahasında olayları izlerim. Bildiğim haberi başka dillerdeki kanallarla mukayese ederim. Aklımı bu şekilde işletirim daha doğrusu farklı şekillerde. Bu da benim siz nasıl söylüyorsunuz çoklu düşünmemi sağlar.	Çoklu düşünme	
K_9, K_{10}: Çok dil bilmen gerekmiyor. Bilgi lazım. Derinleşmek lazım. Sentezleme yapmak lazım. Bence dilden ziyade konuya çok hâkim olmak lazım.	Konuya hâkimiyet	

Katılımcıların, çok dillilik-analiz ve değerlendirme konusuna ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların yedisi, çok dilli olmanın analiz ve değerlendirme konusunda olumlu katkı yaptığını belirtirken ikisi dünyadaki problemleri analiz etmenin çok dillilikten ziyade konuya hâkimiyet ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların belirttiği görüşler, temalara göre aşağıda verilmiştir.

İki katılımcı, çok dillilik ve dünyadaki problemleri analiz ve değerlendirmeye ilişkin "evet/yabancı insanlar iletişim" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Tabii ki. Farklı görüşlerdeki insanlarla da konuşabiliyorsunuz onlar Türkçe konuşmasa bile. Mesela Suriye krizi, darbe, İngiltere'nin AB'den çıkışını konuştuk."*

K8: *"Başka dilden arkadaşlarla konuşurum. Onların gözünden bakmaya çalışırım. Biraz sentez yapmaya çalışırım kendimce."*

Bir katılımcı, çok dillilik ve dünyadaki problemleri analiz ve değerlendirmeye ilişkin "evet/yabancı basın takibi" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K3: "*Tabi. Ne kadar çok meşgul olsam da işi hayatımdan dolayı gündemi takip etmeye çalışırım. Dediğim gibi yabancı gazeteler ve TV'den takip ederim her şeyi. Değerlendirmelerim farklı dillerdeki gazeteleri okuduğum için farklı olur. Olumlu katkı olur"*

İki katılımcı, çok dillilik ve dünyadaki problemleri analiz ve değerlendirmeye ilişkin "evet/çoklu düşünebilme" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K4: *"Analiz edebilirim. Yurt dışında başka iş sahasında olayları izlerim. Bildiğim haberi başka dillerdeki kanallarla mukayese ederim. Aklımı bu şekilde işletirim daha doğrusu farklı şekillerde. Bu da benim siz nasıl söylüyorsunuz çoklu düşünmemi sağlar."*

K5: *"Evet. Bütün haberleri okuyarak - bildiğim dillerde – mukayese ederek ülkelerin görüşlerini anlayabilirim. Kendime ait fikrim oluyor. Hatta arkadaşlarımla da sohbet edip görmediğimi görebilirim ya da anlayamadığımı anlayabilirim."*

İki katılımcı, çok dillilik ve dünyadaki problemleri analiz ve değerlendirmeye ilişkin "hayır/konuya hâkimiyet" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K9: *"Çok dil bilmen gerekmiyor. Bilgi lazım. Derinleşmek lazım. Sentezleme yapmak lazım. Bence dilden ziyade konuya çok hâkim olmak lazım."*

K10: *"Olması gereken bakış yok menfaatsel bakış var. Dille bakmaya gerek yok. İlgi alanı önemli."*

Tablo 12. Çok dillilik-iş fırsatları

A_9: *Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_3, K_4, K_5,K_6, K_7, K_8, K_9, K_{10}: Çok dil biliyorsan, bu işi yapıyorsanız % 100 işsiz kalmazsınız. Buradan ayrılsam tercüme bürolarında, uluslar arası şirketlerde çalışabilirim, rehberlik yapabilirim.	Farklı iş seçenekleri	Çok dillilik iş fırsatları
K_2: Evet kolaylaştırdı. Ama işim gereği dilden ziyade işe hâkimiyet, beceri, estetizm daha çok önemli. Ama tabi dil bilmek de avantaj. Hemen temasa geçebiliyorum.	Kolay iş bulma	

Katılımcıların, çok dillilik-iş fırsatları konusuna ilişkin görüşleri Tablo 12'de incelenmiştir. Katılımcıların tamamı çok dilli olmanın iş bulma konusunda kolaylık sağladığını ifade etmiştir. Dokuz katılımcı, çok dilli olmanın farklı iş seçenekleri sunduğunu; bir katılımcı ise çok dilli olmanın iş bulmayı kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Katılımcıların belirttikleri görüşler temalara göre aşağıda verilmiştir.

Dokuz katılımcı, çok dillilik ve dünyadaki problemleri analiz etme ve değerlendirmeye ilişkin "farklı iş seçeneklerin oluyor" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Çok dil biliyorsan, bu işi yapıyorsanız % 100 işsiz kalmazsınız. Buradan ayrılsam tercüme bürolarında, uluslar arası şirketlerde çalışabilirim, rehberlik yapabilirim. Yani kapılar size sonuna ardına kadar açık."*

K3: *"Evet. Mesela çok dil bildiğim için esnaftan her kesim beni kendi iş yerinde çalıştırmak istiyor. Otellerden çağıranlar da var. Hatta turist rehberi ol diyenler de."*

K4: *"Evet. Üniversitelerde, araştırma merkezlerinde, okullarda, kolejlerde öğretmenlik yapabilirim."*

K5: *"Evet. Tercümanlıkta, şirketlerde, konsoloslukta, ithalat-ihracat alanındaki şirketlerde çalışabilirim. Hepsinin kapısı açık bana."*

K6: *"Evet. Farklı ülkelerde burası da dâhil uluslar arası ilişkilerde, ticari alanda çalışabilirim".*

K7: *"Evet. Turizm, dış ticaret, Almanya'ya bağlı Türkiye'deki şirketler. İş teklifim çok."*

K8: *"Evet. Üniversiteler, Fransız Lisesi. Daha çok eğitim alanında iş fırsatları edindim. Çok farklı, çok güzel kapılar açılıyor size."*

K9: *"Evet. Tercümanlıklarda, elçiliklerde, dış ticarette, turist rehberi olarak çalışabilirim."*

K10: *"Kesinlikle. Akademi, özel araştırma alanlarında… Prestijin arttığı için uzmanlık yapabilirsin."*

Bir katılımcı, çok dillilik ve dünyadaki problemleri analiz etme ve değerlendirmeye ilişkin "kolay iş bulma" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K2: *Evet kolaylaştırdı. Ama işim gereği dilden ziyade işe hâkimiyet, beceri, estetizm daha çok önemli. Ama tabi dil bilmek de avantaj. Hemen temasa geçebiliyorum.*

Tablo 13. Çok dillilik-maddi kazanç

A_{10}: *Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_5, K_9: Tabi çok fazla dil bilmemle müşteriyle temasım artar o da bana para getirir.	Evet/ iletişim kolaylığı	Çok dillilik maddi kazanç
K_6, K_8, K_{10}: Normal. Çok yüksek rakamlar kazanmadım. Zaten akademik kesimin kazancı bellidir.	Normal	
K_4: Sadece yeteri kadar para kazandım. Hayatım için yeterli oldu. Ev almak derecesinde büyük miktarda para kazanmadım.	Yeteri kadar	

Çok dilli olmanın maddi kazancı olumlu etkileyip etkilemediğine dair katılımcıların görüşleri Tablo 13'te incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre beş katılımcı olumlu etkilediğini, üç katılımcı normal ve bir katılımcı yeteri kadar etkilediğini belirtmiştir. Katılımcıların belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir.

Beş katılımcı, çok dillilik ve maddi kazanca ilişkin "evet/iletişim kolaylığı" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Tabi çok fazla dil bilmemle müşteriyle temasım artar o da bana para getirir."*

K2: *"Evet. Çok dil bildiğim için insanlarla kolay iletişim kurarım. Bana çok alışan müşteriler var. Onlar her zaman belli dönemlerde bana gelir, bir şeyler alır ve bu şekilde kazancım artar."*

K3: *"Tabi etkiler. Her çalıştığım yerde genellikle (esnaf kesimi) her zaman iyi bir kazancım oldu."*

K5: "*Evet. Fazla para kazandırıyor. İstediğim işi ve parayı veriyorlar bana."*

K9: *"Evet. Çünkü girdiğim herhangi bir işte gelir yapmaya katkım oluyor. O da seni ödüllendiriyor."*

Üç katılımcı, çok dillilik ve maddi kazanca ilişkin "normal" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K6: *"Normal. Çok yüksek rakamlar kazanmadım. Zaten akademik kesimin kazancı bellidir."*

K8: *"Benim mesleğime bakınca normal. Ama diğerlerinde çok olabilir."*

K10: "*Normal"*

Bir katılımcı, çok dillilik ve maddi kazanca ilişkin "yeteri kadar" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K4: *"Sadece yeteri kadar para kazandım. Hayatım için yeterli oldu. Ev almak derecesinde büyük miktarda para kazanmadım."*

Tablo 14. Çok dillilik-yaratıcı düşünce

A_{11}: Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_3, K_4, K_6, K_{10}: Artırır. Mesela arkadaşlarım hep düz mantık (burada çalışan kesim). Ama ben öyle değilim yurt dışına çok çıktım. Yabancı arkadaşlarım bana öğrettiler. Dil ile yeni şeyler öğrendim. Bakış açım zenginleşti.	Evet/Farklı bakış açısı	Çok dillilik yaratıcı düşünce
K_1, K_2, K_5: Evet. Kesinkes artırdı. Türkçeyle Şekspir'i okumakla (çeviri çünkü) İngilizce orijinalinden Şekspir'i okumak arasında çok fark var. Kitabı daha farklı değerlendiriyorsunuz yazarını da sanki yazar ve kitap o zaman anlam kazanıyor.	Evet/Sanatsal yaklaşım	
K_5, K_9: Pratik düşünürüm, mantıklı düşünürüm. Beynimin farklı çalıştığını hissederim. Bir olayı çözmek için başka dilden olan arkadaşlarımın çözüm şekillerini kullanmaya çalışırım.	Evet/Pratik düşünme	
K_7, K_8: Etkisi yok. Ben öyle bir şey gözlemlemedim kendimde.	Etkisi yok	

Katılımcıların, çok dillilik-yaratıcı düşünce ilişkisine ilişkin görüşleri Tablo 14'te incelenmiştir. Sekiz katılımcı, çok dilliliğin yaratıcı düşünmeyi artırdığını belirtirken iki katılımcı, etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Yaratıcı düşünceyi artırdığını ifade eden katılımcılar, çok dilli olmanın farklı bakış açısı, sanatsal yaklaşım ve pratik düşünmeyi artırdığını belirtmişlerdir. Katılımcıların öne sürdükleri görüşler, temalara göre aşağıda verilmiştir.

Dört katılımcı, çok dillilik-yaratıcı düşünce temasına ilişkin "evet/farklı bakış açısı" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K3: *"Artırır. Mesela arkadaşlarım hep düz mantık (burada çalışan kesim). Ama ben öyle değilim yurt dışına çok çıktım. Yabancı arkadaşlarım bana öğrettiler. Dil ile yeni şeyler öğrendim. Bakış açım zenginleşti."*

K4: *"Objelere, her şeye farklı bakış açısıyla bakıyorsun. Bir şeyde başkasının göremediğini kendim görebilirim."*

K6: "*Evet. Akademik çalışmalardan da dolayı geniş yelpazeden bakıyorum. Farklı dillerde geniş taramalar yapıyorum. Orada birçok farklı şey yakalıyorum. Onları hemen çalışmalarıma ekliyorum, bilinmeyeni bilinir hâle getiriyorum."*

K10: *"Birçok çalışmam var. Osmanlının Avrupa'ya gelişi benim ülkemde işgalci gösteriliyor. Ama size göre fetih. Olumlu-olumsuz bakınca yeni bir fikir edinebiliyoruz."*

Üç katılımcı, çok dillilik-yaratıcı düşünce temasına ilişkin "evet/sanatsal yaklaşım" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Evet. Kesinkes artırdı. Türkçeyle Şekspir'i okumakla (çeviri çünkü) İngilizce orijinalinden Şekspir'i okumak arasında çok fark var. Kitabı daha farklı değerlendiriyorsunuz yazarını da sanki yazar ve kitap o zaman anlam kazanıyor."*

K2: *"Çok fazla meslekte çalıştım. Tecrübem oldu. Dilim gelişti, kelime hazinem arttı. Sonra kendi işimi kurdum. Kendi sanatsal becerilerimi işime yansıttım. Harmanladım ve ben de tezgahı böyle kuracağım dedim."*

K5: "*Evet. Estetik ve sanatsal bakarım. Dil öğrendikçe fikir, bakış açısı oluyor. Bu hâlde fazla bilgim oluyor ve diyorum ki bunu nasıl güzelleştirebilirim veya geliştirebilirim."*

İki katılımcı, çok dillilik-yaratıcı düşünce temasına ilişkin "evet/pratik düşünme" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K5: *"Dil öğrendikçe fikir, bakış açısı oluyor. Bu hâlde fazla bilgim oluyor ve diyorum ki bunu nasıl güzelleştirebilirim veya geliştirebilirim. Bir şeyi çok daha*

zorlaştırmadan pratik bir şekilde yapabilirim. Dil öğrendikten sonra kolayca her şeyi yapmaya çalışırım. Muhtaç olmadan özellikle."

K9: "*Pratik düşünürüm, mantıklı düşünürüm. Beynimin farklı çalıştığını hissederim. Bir olayı çözmek için başka dilden olan arkadaşlarımın çözüm şekillerini kullanmaya çalışırım. Çok yönlü düşünürüm. Düşünce kapılarım açılır."*

İki katılımcı, çok dillilik-yaratıcı düşünce temasına ilişkin "etkisi yok" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K7: "*Etkisi yok. Ben öyle bir şey gözlemlemedim kendimde. "*

K8: *"Teorik olarak evet ama pratikte bilemiyorum. Kişisel bu bence daha çok. Dillerle alakalı değil. Karakter ile alakalı olabilir veya kişisel beceriyle. Kendimde çok gözlemlemedim bu sebeple cevap vermem zorlaşıyor."*

Tablo 15. Çok kültürlülüğe ilişkin görüşler

***A_{12}**: Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_6, K_7, K_{10}: Yemek, inanç, topluluk, din farklılığı. Tanımlamak biraz zor gerçekten. Direk aklıma bunlar geliyor. Zenginlik diyebiliriz	Zenginlik	
K_1, K_2, K_4, K_3, K_5, K_7, K_9, K_{10}: Farklı topluluklar, milletler, kıyafetler, konuşma tarzları, diller, inançlar, yemekler, ritüeller, gelenekler.	Farklılık	Çok Kültürlülük
K_4, K_8: Çok çeşitlilik. Karakter farklı, sanat farklı, yemek farklı, örf, adet, gelenek farklı, mimari yapı, dil, topluluklar farklı. Bunlar arasındaki farklılıklar.	Çeşitlilik	

Katılımcıların, çok kültürlülüğün tanımına ilişkin görüşleri Tablo 15'te incelenmiştir. Sekiz katılımcı çok kültürlülüğün tanımı olarak farklılık kavramını kullanırken üç katılımcı, zenginlik ve iki katılımcı da çeşitlilik kavramlarını kullanmıştır. Katılımcıların öne sürdükleri görüşler, temalara göre aşağıda verilmiştir.

Çok kültürlülüğün tanımına ilişkin sekiz katılımcı "farklılık" kavramını kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K1: *"Değişik kültürleri analiz edebilme……. milletlerin kendi zevklerini bile. Çünkü istekleri, zevkleri de birbirinden oldukça farklı"*

K2: *"Farklı kültürden insanlar, farklı giyimler, farklı dinler, diller. Ülkelerin kendine has yüz, fiziki yapısı var"*

K4: "*Çok çeşitlilik. Karakter farklı, sanat farklı, yemek farklı, örf, adet, gelenek farklı, mimari yapı, dil, topluluklar farklı. Bunlar arasındaki farklılıklar."*

K3: *"Farklı millet, insan, kavim, kıyafet, din, dil. Bunlardan başka bilmem."*

K5: *"Farklı bir kültür tanımak ve bilmek. Bunun anahtarı da dildir. Sanat, dil, tarihî eser, mimari yapı, topluluklar"*

K7: **"***Yemek, inanç, topluluk, din farklılığı."*

K9: *"Farklı topluluklar, milletler, kıyafetler, konuşma tarzları, diller, inançlar, yemekler, ritüeller, gelenekler"*

K10: *"Farklı dil, din, topluluk, ırk. Yani zenginlik, farklılık."*

Çok kültürlülüğün tanımına ilişkin üç katılımcı "zenginlik" kavramını kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K6: *"Tanımlamak biraz zor gerçekten. Direk aklıma bunlar geliyor. Zenginlik diyebiliriz."*

K7: *"Tek algıladığım zenginlik, çeşitlilik. Ama neyin zenginliği, çeşitliliği bilemiyorum."*

K10: *"Farklı dil, din, topluluk, ırk. Yani zenginlik, farklılık. Bu da yeni duyduğum kavramlardan biri. Düşününce ilk etapta bunlar aklıma geliyor"*

Çok kültürlülüğün tanımına ilişkin iki katılımcı "çeşitlilik" kavramını kullanmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

K4: *"Çok çeşitlilik. Karakter farklı, sanat farklı, yemek farklı, örf, adet, gelenek farklı, mimari yapı, dil, topluluklar farklı."*

K8: *"Bir şeyler üstünlük yarışına giriyor. Hepimiz zaten çok kültürlüyüz. Yani çeşitlilik diyelim. Bu çeşitlilik de hayatın gerçeği."*

Tablo 16. Çok kültürlülük avantaj mı-dezavantaj mı?

***A_{13}**: Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, K_8, K_{10}: Avantaj tabi. Ama biz çok kültürlülüğe daha çok ekonomik açıdan bakıyoruz. Çok kültürlülüğü bu yönüyle büyük bir nimet, avantaj olarak görüyorsun. Sizin baktığınız gibi yani senin meslek, öğretmenler gibi bakmıyoruz. Ama tabi avantajdır niye dezavantaj olsun ki.	Avantaj	Çok Kültürlülük Avantaj mı-dezavantaj mı
K_9: Dezavantaj. Davranışları olumsuz etkileyebilir. O kültürü yok edebilir. Kabileler kendilerini üstün görüp diğerini küçümseyebilir. Edep olarak etkileyebilir.	Dezavantaj	
K_1: Avantaj olduğu yerleri var. Mesela demokrasiyi yaşayan toplumlarda daha iyi bir algı oluşturur. Düşünce sistemini değiştirir… Ancak muhafazakâr toplumlar bunu dezavantaj olarak görebilir. Muhafazakâr toplumlarda tepkileri çekebilirsin.	Hem avantaj hem dezavantaj	

Katılımcıların, çok kültürlülüğün avantaj mı dezavantaj mı sorusuna ilişkin görüşleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda 8 katılımcı, avantaj olduğunu ifade ederken bir katılımcı dezavantajlı ve bir katılımcı da hem avantajlı hem de dezavantajlı bir durum olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir.

Çok kültürlülüğün, bir avantaj olduğu görüşünü bildiren katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: *"Avantaj tabi. Ama biz çok kültürlülüğe daha çok ekonomik açıdan bakıyoruz. Çok kültürlülüğü bu yönüyle büyük bir nimet, avantaj olarak görüyorsun. Sizin baktığınız gibi yani senin meslek, öğretmenler gibi bakmıyoruz. Ama tabi avantajdır niye dezavantaj olsun ki."*

K3: *"Avantaj. Çünkü aynı dilde bana soruyor ben de cevabını veriyorum. Anlaşıyoruz. Derdini, problemini anlıyorum. Çözümlüyorum. Ekonomik olarak iyi. Para kazandırıyor bize."*

K4: *"Tabii. Çünkü milletlerdeki farklılığı görüyorsun. Keşfediyorsun. Fiziki farklarınızı da görebiliyorsun. Takılar, kıyafetler farklı. Çünkü bilmediğimiz şeyleri görüyoruz, öğreniyoruz. Beğenirsek hayatımıza tatbik ediyoruz."*

K5: *"Avantaj. Çünkü kültürlü ve açık bir insan olursun. Açık görüşlü bir insan olursun. Karşındaki insanı yargılamadan olduğu gibi kabul ediyorsun. Senin için problem olmuyor, demokrat oluyorsun. İnsanları daha iyi anlıyorsun."*

K6: *"Avantaj. İnsanlarla daha iyi anlaşabilirsin. Empati kurabilirsin. Önyargıların kırılabilir. Farklılıkları olduğu gibi kabul edersin. Bu da problemlerin (kendini üstün görme) ortaya çıkmasına engel olur."*

K7: *"Avantaj. Birçok kültür tanıdığın için daha farklı yönlerden değerlendirebiliyorsun. Garipseme olmuyor en basitinden. Kabul ediyorum. Yabancılaştırma yok, ötekileştirme yok."*

K8: *"Avantaj. Çünkü kültürlerin üstün olmadığını anlıyorsun."*

K10: "*Avantaj. Çünkü tek bir ırk anlayışı yok. Çeşitlilik anlayışı hâkim. Çoğulculuk bir araya geliyor. Birbirlerine zenginlik katıyor ve fayda sağlıyor. Model oluşturuyor."*

Çok kültürlülüğün, bir dezavantaj olduğu görüşünü bildiren katılımcının ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

K9: *Dezavantaj. Davranışları olumsuz etkileyebilir. O kültürü yok edebilir. Kabileler kendilerini üstün görüp diğerini küçümseyebilir. Edep olarak etkileyebilir. İnancı olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle ben çok sıcak bakmıyorum.*

Çok kültürlülüğün hem avantaj hem de dezavantaj olduğu görüşünü bildiren katılımcının ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Avantaj olduğu yerleri var. Mesela demokrasiyi yaşayan toplumlarda daha iyi bir algı oluşturur. Düşünce sistemini değiştirir….. Ancak muhafazakâr toplumlar bunu dezavantaj olarak görebilir. Muhafazakâr toplumlarda tepkileri çekebilirsin."*.

Tablo 17. Çok kültürlülük algısına ilişkin görüşler

A_{14}: Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_4, K_8: Çok iyi. Memleketlerin monokültür olmaması lazım. Çünkü etnoslar fazla olunca ilerleme, terakki, iyi şeyler oluyor. Güç katıyor.	Güçlü hissetmek	Çok Kültürlülük Algısı
K_3, K_5: Olumlu. Farklı yerlerde yaşamak, onların bildiği dilde konuşmak (İsviçre) kendimi iyi hissettiriyor. Ama tabi yine normal olduğunu hissediyorsun.	İyi hissetmek	
K_7, K_2: Her kültürü bu katmanlara göre değerlendirmeye başlarsın. Çok katmanlı değerlendirme veya derecelendirme. İşte evrensel bakış açısı da tüm bunlardan sonra otomatik olarak gelir.	Evrensel bakış açısı	
K_9, K_{10}: Yaşadığım yerde kültür farklılığı olsa da pozitif ve negatif algı olabiliyor. Yabancılık çekebilirsin. Ortaklık bulamazsın. Farklı din olunca açıkçası pek de pozitif bir algı olamayabiliyor.	Hem olumlu hem olumsuz	

Katılımcıların, çok kültürlülük algısına ilişkin görüşleri Tablo 17'de incelenmiştir. İnceleme sonucunda sekiz katılımcı olumlu algı oluşturduklarını belirtirken kendilerinde oluşan olumlu algıyı güçlü hissetmek, iyi hissetmek ve evrensel bakış açısına sahip olmak diye tanımlamışlardır. İki katılımcı ise hem olumlu hem de olumsuz algı oluşturduğunu beyan etmiştir.

Çok kültürlülük algısına ilişkin "güçlü hissetmek" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K4: *"Çok iyi. Memleketlerin monokültür olmaması lazım. Çünkü etnoslar fazla olunca ilerleme, terakki, iyi şeyler oluyor. Güç katıyor."*

K8: *"Eğer gittiğin yerin dilini öğrenmezsen getto içinde kalır gibi olursun. Yani iyi bir derecede dil öğrenme isteğini güçlendiriyor. Senin de güç kazanmanı sağlıyor."*

Çok kültürlülük algısına ilişkin "iyi hissetmek" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K3*: "Olumlu. Farklı yerlerde yaşamak, onların bildiği dilde konuşmak (İsviçre) kendimi iyi hissettiriyor. Ama tabi yine normal olduğunu hissediyorsun."*

K5: *"Benim için güzel bir şey. Tecrübe kazanıyorsun. Farklı bir şey yaşayarak, tecrübe ederek öğreniyorsun. Kendini geliştiriyorsun farklılıklara bakarak."*.

Çok kültürlülük algısına ilişkin "evrensel bakış açısı" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: *"Yani senin zevkini etkileyebiliyor, değiştirebiliyor. Bilmediğin bir şeyi şak diye sana öğretebiliyor. Farklı şeylere açık olmaya başlıyorsun."*

K7: *"Her kültürü bu katmanlara göre değerlendirmeye başlarsın. Çok katmanlı değerlendirme veya derecelendirme. İşte evrensel bakış açısı da tüm bunlardan sonra otomatik olarak gelir."*

Çok kültürlülük algısına ilişkin "hem olumlu hem de olumsuz" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K9: *"Hem avantaj hem dezavantaj. Avantaj: Yeni bir kültürle tanışıp kaynaşma, öğrenme. Dezavantaj: kişiyi olumsuz etkileyebilir, inancını, kimliğini olumsuz etkileyebilir. Kültür şoku olabilir."*

K10: *"Yaşadığım yerde kültür farklılığı olsa da pozitif ve negatif algı olabiliyor. Yabancılık çekebilirsin. Ortaklık bulamazsın. Farklı din olunca açıkçası pek de pozitif bir algı olamayabiliyor."*

Tablo 18. Çok kültürlülüğün nasıl hissettirdiğine ilişkin görüşler

A_{15}: Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı?	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_4, K_6, K_{10}: Kapalıçarşı dünyanın en büyük çarşısı. Bu beni gururlandırıyor. Mutlu oluyorum. Her gün farklı duygularla geliyorum. Maddi ve manevi boyutta sıkıcı gelmiyor.	Mutlu	Çok Kültürlülüğün Hissettirdikleri
K_5, K_9, K_7: Bazen tedirgin oluyorum. Çünkü kendi kültürümü unutup başka bir kültüre geçiyorum. Onların bayramlarını onlarla berber kutluyorum. Bu konuda oldukça uyumluyum. Ama Bende/Bizde olan değerleri unutuyorum.	Tedirgin	
K_2, K_3: Biz zaten çok dilli, kültürlü (Yugoslavya) bir yerden geldik. Yani bize oldukça normal geliyor. Zor bir tarafı yok. Kolay. Dil bilirsen daha kolay oluyor.	Kolay	
K_4, K_6, K_8: Baştan zorlar. Dilden ziyade kültürü tanıyana kadar sıkıntı çekiyorsun. Sonra anlıyorsun ki fark yok.	Geçici zorluklar	

Katılımcıların, çok kültürlülüğün hissettirdiklerine ilişkin görüşleri Tablo 18'de incelenmiştir. İnceleme sonucunda altı katılımcı mutlu hissettirdiğini, üç katılımcı tedirgin hissettirdiğini, iki katılımcı kolay ve üç katılımcı da geçici zorluklarının olduğunu belirtmiştir.

Çok kültürlülüğün hissettirdikleri konusunda "mutlu" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Mutluyum. Tedirginliğe gerek yok. Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak benim için fırsattır. Zorluğu yok."*

K2: "*Kapalıçarşı dünyanın en büyük çarşısı. Bu beni gururlandırıyor. Mutlu oluyorum. Her gün farklı duygularla geliyorum. Maddi ve manevi boyutta sıkıcı gelmiyor."*

K3: *"Mutluyum. Onların bildiği dilden konuştuğum için hiç zorlanmıyorum. Biz zaten çok dilli, kültürlü (Yugoslavya) bir yerden geldik. Yani bize oldukça normal geliyor."*

K4: *"Evet. Kendimi oldukça mutlu hissediyorum. Çünkü hiç görmediğim insanları görüyorum. Onların karakterlerini, neleri sevip neleri sevmediklerini görüyorum. Kesinlikle tedirgin olmuyorum."*

K6: *"Genel anlamda mutlu oluyorsun çünkü gerçekleştirmek istediğin hedeflerin var. Ulaşmaya başlayınca çok mutlu oluyorsun."*

K10: *"Mutlu ve güvende hissediyorum. Tanımadığın kapıyı çalmak güzel. Paylaşım olursa ne ala…"*

Çok kültürlülüğün hissettirdikleri konusunda "tedirgin" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K5: *"Bazen tedirgin oluyorum. Çünkü kendi kültürümü unutup başka bir kültüre geçiyorum. Onların bayramlarını onlarla berber kutluyorum. Bu konuda oldukça uyumluyum. Ama Bende/Bizde olan değerleri unutuyorum."*

K7: *"O kültüre çabuk uyum sağlıyorum. Yeni ortamlarda olmak hoşuma gidiyor. Alt kültür olursa biraz zorluk oluyor (Bayrampaşa mesela). Bu biraz tedirginlik oluşturabiliyor ama zamanla bunu da benimsemeye başlıyorsun."*

K9: *"Güvenli olabilir ama sen kendin güvenli olmayabilirsin kültür farklılığından dolayı çünkü çok şeyi bilmiyorsun. Bilmediğin için de tedirgin ve mutsuz oluyorsun."*

Çok kültürlülüğün hissettirdikleri konusunda "kolay" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: *"Hem maddi hem manevi olarak rahatlıyorum. Çünkü Kapalıçarşıyı özel yapan aslında çok kültürlü bir dokuya sahip olması. Tedirgin olmuyorum zorluğu da yok."*

K3: *"Biz zaten çok dilli, kültürlü (Yugoslavya) bir yerden geldik. Yani bize oldukça normal geliyor. Zor bir tarafı yok. Kolay. Dil bilirsen daha kolay oluyor."*

Çok kültürlülüğün hissettirdikleri konusunda "geçici zorluklar" kavramını kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K4: *"Kesinlikle tedirgin olmuyorum. Bazı zorlukları olabilir. Çünkü bazen anlayamıyorsun. Dillerini bilsem de o milletin özellikle sokak insanlarının dillerini, lehçelerini bazen anlayamıyorum. Davranışları kaba geliyor."*

K6: *"Baştan zorlar. Dilden ziyade kültürü tanıyana kadar sıkıntı çekiyorsun. Sonra anlıyorsun ki fark yok."*

K8: "*İkisi de. Politik durumlar etkiler beni. Politik olmasına gerek yok küçük şeyler de etkiler. Mesela kimlik numarası problemi, bankada yaşanan problemler. Bunlar gerçekten olumsuz etkiler beni. Tedirginlik oluyor ister istemez. Kolay veya zor bir şeydir."*

Tablo 19. Farklı kültürlere uyum sağlayabilmeye ilişkin görüşler

***A_{16}**: Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_3, K_5, K_7: Hemen kaynaşırız. Çünkü bizim geçmişimiz (Yugoslavya) bize bunu gerektirir. Bu bizde bir tradisyondur aslında. Ben çok dil bildiğim için hemen kaynaşırım.	Hemen uyum sağlarım	Farklı kültürlerle uyum
K_4, K_{10}: Hepsiyle zamanla uyum sağlayabilirim. Önce dillerini öğrenirim. Sonra pek ala konuşarak anlaşabilirim.	Zamanla uyum sağlarım	
K_6, K_8: Bu, dilden ziyade karakterle alakalı. Kültür bana çok yakın farklılık yok. Empati yapmak lazım. Hayat kolay oluyor. Bir de çok sosyal bir insansan, eğlenceye, gezmeye düşkün bir insansan otomatik olarak kolay adapte oluyorsun…	Karakterle ilgili	
K_2: Hemen kaynaşamıyorum. Ülkeye göre değişiyor. Latinlerle çok iyi anlaşabilirim. Sıcak ülkenin sıcak insanları. Araplarla şöyle böyle.	Ülkeye göre değişir	

Katılımcıların, farklı kültürlere uyumlarına ilişkin sonuçları Tablo 19'da incelenmiştir. İnceleme sonucunda üç katılımcı hemen uyum sağlayabileceklerini, iki katılımcı zamanla uyum sağlayabileceklerini, iki katılımcı uyum sağlayabilmenin karakterle ilgili bir durum olduğunu ve bir katılımcı da gidilen ülkeye göre değişebildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bir katılımcı, başka bir ülkeye gitmediğini belirtmiştir.

Farklı kültürlere uyum sağlayabilme konusunda "hemen uyum sağlarım" ifadesini kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K3: "*Hemen kaynaşırız. Çünkü bizim geçmişimiz (Yugoslavya) bize bunu gerektirir. Bu bizde bir tradisyondur aslında. Ben çok dil bildiğim için hemen kaynaşırım".*

K5: *"Evet. Çünkü dillerini bilip onlarla zorlanmadan temasa geçebiliyorum. Bir de hep kendi kültürümle aynı, benzer kültürlerin içinde oldum. Herhalde bu yüzden zorluk çekmedim."*

K7: *"Sağladığımı düşünüyorum. İyi bir gözlemci olduğum için adapte olmam da kolaylaşıyor. Ben bunu küçük yaşlardan itibaren edindim. Karakterimin de etkisi var."*

Farklı kültürlere uyum sağlayabilme konusunda "zamanla uyum sağlarım" ifadesini kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K4: *"Hepsiyle zamanla uyum sağlayabilirim. Önce dillerini öğrenirim. Sonra pek ala konuşarak anlaşabilirim."*

K10: *"Biraz. Dil bilsem de karşı taraf yakınlık göstermezse hâliyle soğukluk oluyor. Bunun için zaman lazım. Önce tanımak sonra karışmak lazım"*

Farklı kültürlere uyum sağlayabilme konusunda "karakterle ilgili" ifadesini kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K6: *"Bu, dilden ziyade karakterle alakalı. Kültür bana çok yakın farklılık yok. Empati yapmak lazım. Hayat kolay oluyor. Bir de çok sosyal bir insansan, eğlenceye, gezmeye düşkün bir insansan otomatik olarak kolay adapte oluyorsun…"*

K8: *"Bazen. Çalışırsam, çabalarsam olur. Genelde kolay değil. Senin karakterinle ve karşı tarafın sıcaklığıyla alakalı."*

Farklı kültürlere uyum sağlayabilme konusunda "gittiğin ülkeye göre değişir" ifadesini kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: *"Hemen kaynaşamıyorum. Ülkeye göre değişiyor. Latinlerle çok iyi anlaşabilirim. Sıcak ülkenin sıcak insanları. Araplarla şöyle böyle."*

Tablo 20. Çok kültürlü ortamlarda kimlik karmaşası

A_{17}: Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_5, K_6, K_7, K_8, K_{10}: Evet. Kimlik karmaşası yaşarım. Çünkü çevremdeki insanlar beni etkiliyor. Arkadaş ortamı. Ama rahatsız olmuyorum.	Evet	Çok kültürlü ortamlarda kimlik karmaşası
K_1, K_2, K_3, K_4, K_9: Hayır. Kendimden eminim. Benim işim sadece ortama ayak uydurmak. Ama ben benim.	Hayır	

Katılımcıların, çok kültürlü ortamlarda kimlik karmaşası yaşama durumlarına ilişkin beyanları Tablo 20'de incelenmiştir. Çalışmaya katılanların beşi kimlik karmaşası yaşadığını, geri kalan beş katılımcı da yaşamadığını belirtmiştir.

Çok kültürlü ortamlarda kimlik karmaşası yaşama konusunda "evet" ifadesini kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K5: *"Evet. Kimlik karmaşası yaşarım. Çünkü çevremdeki insanlar beni etkiliyor. Arkadaş ortamı. Ama rahatsız olmuyorum."*

K6: *"Farklı hissedebilirim. Zaman ve arkadaş çevresi biraz etkileyebilir. Özellikle bir yerde çok fazla kalırsan artık oralı gibi olabilirsin, hissedebilirsin."*

K7: *"…benim gibi Almanya'da doğup büyümüş kişilerin yaşadığı önemli bir problem. Ne Alman olabiliyorsun ne de Türk. Ortada kalmak da rahatsızlık verici bir şey."*

K8: *"Yarım İspanyol yarım Türk. % 100 olmuyor."*

K10: *"İki kişi olursak bir yerde Arnavut gibi hissederim. Ama tek başıma olursam farklı bir millettenim gibi hissederim. Karmaşa oluyor kısacası."*

Çok kültürlü ortamlarda kimlik karmaşası yaşama konusunda "hayır" ifadesini kullanan katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Kimlik karmaşası yaşamıyorsunuz. Kendi kimliğinizden eminsiniz"*

K2: *"Hayır. Kendimden eminim. Benim işim sadece ortama ayak uydurmak. Ama ben benim"*

K3: "*Hiç yaşamam. Önemli olan insan olmak. Kendim farklı bir yere gitsem de Yugoslav (Boşnak) olduğumu unutmam. O benim için bir güçtür."*

K4: *"Her zaman kendimi Kazak gibi hissediyorum. Beynelmilel insanım ama benim bir sloganım var: "Kendisine hürmet yapmayan insan başkasına hürmet yapamaz. Her dine, dile ve millete çok hürmet ediyorum."*

K9: *"Değişmiyor. Burkina Faso'lu gibi hissediyorum"*

Tablo 21. Çok kültürlülük ve ötekileştirme

***A_{18}**: Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_{10}: Olmuştur dinimden, milliyetimden dolayı. Ben de yaptım milliyetçilikten ve bazı politik olaylardan dolayı. İyi mi yaptım kötü mü bence kendime göre iyi bir şey yaptım.	Evet /evet	Çok kültürlülük ve ötekileştirme
K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6: Hayır. Herkesin fikirlerine saygı duyarım. Ötekileştirmem, ötekileştirilmeyi de istemem. Evrensel bir insanım.	Hayır /hayır	
K_9: Fiziki yapıma (renk) saygısızlık ve tepki var. Ben yapamam. Çünkü inancım buna müsaade etmez.	Evet/hayır	
K_8: Genel olarak iyi bir şey değil. Bazen yapıyorlar. Duruma göre değişir. Başlangıçta ben yaşadım ve arkadaşlarım sonradan alıştım, alıştık. Bu ırkçılığın sebep olduğu bir durum ve oldukça zararlı.	Bazen	

Katılımcıların, çok kültürlülük ve ötekileştirme konusuna ilişkin görüşleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda altı katılımcı ne ötekileştirmeye maruz kaldığını ne de ötekileştirdiğini ifade ederken bir katılımcı hem ötekileştirildiğini hem de ötekileştirdiğini, bir

katılımcı ötekileştirildiğini ancak ötekileştirmediğini, bir katılımcı da bu durumu bazen yaşadığını belirtmiştir.

Çok kültürlülük ve ötekileştirme konusuna "hayır/hayır" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Hayır. Herkesin fikirlerine saygı duyarım. Ötekileştirmem, ötekileştirilmeyi de istemem. Evrensel bir insanım."*

K2: *"Kendimi hiç öyle hissetmedim, hissetmem de. Başka insanları da ötekileştirmem"*

K3: *"Düşünmüyorum. Ne ötekileştiririm ne de ötekileştiririm. Bu daha çok ırkçı insanların yaptığı bir şey*"

K4: *"Hayır. Çok karşıyım. Çünkü kendim ve ailem çok beynelmileliz. Anne Arap, baba Kazak, büyük anne Karakalpak. Böyle bir aileden gelmişsen sen karşı tarafı nasıl ötekileştirebilirsin?"*

K5: "*Hayır. Çünkü bu çok kötü bir şey. Karşımdaki insanı tanımadan menşesine bakmak kötü. Önemli olan insan olması. Ötekileştirmem. Ötekileştirilmedim de"*

K6: "*Hayır. Kültür farkından dolayı onu benimsememek, algılamamak çok kötü. Tanımak lazım. Empati lazım. Çünkü özünde hepimizin aynı olduğu ortaya çıkıyor*"

Çok kültürlülük ve ötekileştirme konusuna "evet/evet" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K10: *"Olmuştur dinimden, milliyetimden dolayı. Ben de yaptım milliyetçilikten ve bazı politik olaylardan dolayı. İyi mi yaptım kötü mü bence kendime göre iyi bir şey yaptım"*

Çok kültürlülük ve ötekileştirme konusuna "evet/hayır" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K9: "*Fiziki yapıma (renk) saygısızlık ve tepki var. Ben yapamam. Çünkü inancım buna müsaade etmez."*

Çok kültürlülük ve ötekileştirme konusuna "bazen" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K8: *"Genel olarak iyi bir şey değil. Bazen yapıyorlar. Duruma göre değişir. Başlangıçta ben yaşadım ve arkadaşlarım sonradan alıştım, alıştık. Bu ırkçılığın sebep olduğu bir durum ve oldukça zararlı."*.

Tablo 22. Çok kültürlülük ve bakış açısı

A_{19}: Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_6, K_7, K_9, K_{10}: Farklı şeyler öğreniyorsun. Ufkun açılıyor. Dünyaya açılmaya başladığını hissediyorsun. Sanki sınırlar yok oluyor. Her şey aynı olmaya başlıyor.	Bakış açısını genişletmek	Çok kültürlülük ve bakış açısı
K_4, K_5: Tabii ki. Olanları farklı değerlendiriyorum. Öğrendiklerim vardı kendi ülkemdeyken sonra Türkiye'ye geldim, bildiklerim değişti, farklılaştı. Daha iyi anlayıp yorumlayabiliyorum. Önyargı gidiyor.	Önyargıların kalkması	
K_3, K_8: Evet. İyi taraflardan bakma. Önyargılar bitiyor. Kendi kendine bakmaya başlıyorsun. Sonra anlamaya çalışıyorsun. Her şey normalleşiyor. Kimseyi üstün görmüyorsun kendini bile.	Bakış açısını daha olumlu hale getirmek	

Katılımcıların, çok kültürlü ortamlarda bulunmanın bakış açılarına etkisi Tablo 22'de incelenmiştir. İnceleme sonucunda beş katılımcı, çok kültürlü ortamlarda bulunmanın bakış açılarını genişlettiğini; iki katılımcı, ön yargılarının kalktığını ve iki katılımcı, bakış açılarını daha olumlu hâle getirdiğini ifade etmiştir.

Çok kültürlü ortamlarda bulunmanın bakış açısına etkisi konusunda "bakış açısını genişletmek" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Tabii ki. Mesela futbolda olan bir şeyi Amerikalının ve İngilizin gözünden görme noktasında büyük farklar var. Siyaset için de aynı şey geçerli. Burada algı çok önemli. Her milletin algısı, hayata bakış şekli gerçekten çok farklı. Benim de farklı. Ama bu fark yabancılarla sohbet ettiğim zaman daha belirginleşiyor."*

K6: *"Daha geniş bakış açısı olur. Özellikle mesleğimin etkisi. Kimsenin bakmadığı gibi bakmak. Belli bir bakış açısı verir."*

K7: *"Evet. Ben sürekli gidip geliyorum zaten. Adapte kolay. Çünkü bu çocukluktan beri var. Gözlem yeteneğim gelişiyor. Daha geniş perspektiflerden bakıyorum."*

K9: "*Farklı şeyler öğreniyorsun. Ufkun açılıyor. Dünyaya açılmaya başladığını hissediyorsun. Sanki sınırlar yok oluyor. Her şey aynı olmaya başlıyor."*

K10: *"Genel olarak bakış açım değişir. Ortam sana bunu açar, seni buna hazırlar. Kuşbakışıyla bakarsın. Göremediğini görürsün, farklı bakarsın, fark edersin"*

Çok kültürlü ortamlarda bulunmanın bakış açısına etkisi konusunda "ön yargıların kalkıyor" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K4: *"Evet değiştirir. Amerikalı filmlerden biz hep onların silahlı, çatışmalı olduğunu görüyoruz ama o ülkeye gidip bakınca gayet sakin. Bu sefer önyargıların gidiyor."*

K5: *"Tabii ki. Olanları farklı değerlendiriyorum. Öğrendiklerim vardı kendi ülkemdeyken sonra Türkiye'ye geldim, bildiklerim değişti, farklılaştı. Daha iyi anlayıp yorumlayabiliyorum. Önyargı gidiyor."*.

Çok kültürlü ortamlarda bulunmanın bakış açısına etkisi konusunda "bakış açısını daha olumlu hâle getirir" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K3: *"Çok dil bildiğim için bakış açımın ne olduğunu bilemem. Kendimi sıradan insan gibi hissederim. Her zaman olumlu bakmaya çalışırım hayata. Önemli olan da budur bana göre."*

K8: *"Evet. İyi taraflardan bakma. Önyargılar bitiyor. Kendi kendine bakmaya başlıyorsun. Sonra anlamaya çalışıyorsun. Her şey normalleşiyor. Kimseyi üstün görmüyorsun kendini bile."*

Tablo 23. Çok kültürlü ortamların hayat üzerinde etkisi

A_{20}: Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, K_{10}: Kolaylaştırır. Daha fazla para kazandırıyor. Daha fazla insanla iletişim hâlindeyim. Daha fazla okuyorum. Okudukça öğreniyorsun.	Evet	Çok kültürlülük ve hayat
K_8, K_9: Olabilir de olamayabilir de. Çevreye göre değişebilir. Eğer sosyalleşebilirsen her şey kolaylaşır ama sosyalleşmeyip iletişimsizlik yaşarsan her şey senin için zorlaşmaya başlar.	Evet/hayır	

Katılımcıların, çok kültürlü ortamların hayat üzerine etkisi konusuna ilişkin görüşleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda sekiz katılımcı, çok kültürlü ortamların hayatlarını kolaylaştırdığını, iki katılımcı da hem kolaylaştırdığını hem de zorlaştırdığını ifade etmiştir.

Çok kültürlülüğün hayatı kolaylaştırma konusuna "evet" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Kolaylaştırır. Daha fazla para kazandırıyor. Daha fazla insanla iletişim hâlindeyim. Daha fazla okuyorum. Okudukça öğreniyorsun."*

K2: *"Hayatımı kolaylaştırır. Arkadaşlarım var mesela etraftaki insanlar (esnaf kesimi). Bir şey sorarım veya isterim hemen yardım ederler. Şanslı görüyorum kendimi. Bana tavsiyelerde bulunuyorlar. Vizyon kazandırıyorlar bana. İşimi kolaylaştırıyorlar."*

K3: *"Evet. Zaten benim için zor diye bir şey yok. Çünkü benim karakterim gereği gittiğim her ortama kolayca adapte olabilirim. Karakterim her şeyi kolaylaştırıyor."*

K4: *"Evet. Özellikle ilmi araştırmalarıma olumlu katkı yaptı. Dilleri tabii ortamında öğrendim. Bu benim için daha iyi oldu. Kurstan daha iyi".*

K5: "*Evet. Mesela iş fırsatları daha çok. Ulaşım daha kolay oluyor. Çünkü kalabalık çok. Ulaşım araçları da buna göre daha konforlu, daha uygun yapılıyor."*

K6: *"Tabii ki. En önemli şey bir sürü arkadaş çevresi ediniyorsun. Ailen gibi seviyorsun. Beni de aynı şekilde kabul ediyorlar. Tatile gidiyorsun, onların yaşam alanlarını ve farklı yerleri görüyorsun."*

K7: *"Kolaylaştırır. Daha çabuk dâhil olabilirim. Sosyal, açık görüşlü bir insan olabilirim. Daha fazla insanla iletişim kurarım, arkadaş çevrem artar."*

K10: *"Maddi ve manevi olarak fırsatlar sunar. Özellikle eğitim alanında. Fikirler bir araya geliyor ve sen bazı şeyleri fark etmeye başlıyorsun"*

Çok kültürlülüğün hayatı kolaylaştırma konusuna "evet/hayır" cevabını veren katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K8: *"Olabilir de olamayabilir de. Çevreye göre değişebilir. Eğer sosyalleşebilirsen her şey kolaylaşır ama sosyalleşmeyip iletişimsizlik yaşarsan her şey senin için zorlaşmaya başlar."*

K9: *"Eğitim rahatlığı var. Sağlık sorunu yok. Maddi açıdan daha iyi. Manevi olarak olumsuz. Yabancılık hissetmek".*

Tablo 24. Ortam tercihi (kozmopolit-homojen) üzerine görüşler

***A_{21}**: Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?*		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_8, K_9, K_{10}: Kozmopolit. Tek düzenin size hiçbir getirisi yok. Kendini tekrara döndürür, rutine döndürür, ne olacağını bilirsiniz. Bu da sizi sıkar.	Kozmopolit	Ortam tercihi
K_7: İkisinin arası. Çünkü basit bir insanım. Çeşitliliği severim. Ancak harekete gerek yok.	İkisinin arası	

Katılımcıların, ortam tercihi (kozmopolit-homojen) konusuna ilişkin görüşleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda dokuz katılımcı, kozmopolit ortamları tercih ederken bir katılımcı, ikisinin arasında bir ortam tercihinin olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların, ortam tercihlerine ilişkin "kozmopolit" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Kozmopolit. Tek düzenin size hiçbir getirisi yok. Kendini tekrara döndürür, rutine döndürür, ne olacağını bilirsiniz. Bu da sizi sıkar."*

K2: *"Kozmopolit ortamlar daha iyi. Daha hareket var. Gürültüyü severim. Farklı insanlarla temas kurmak her zaman iyi olmuştur."*

K3: *"Kozmopolit. Çünkü ben kozmopolit bir ortamda büyüdüm. Çeşitliliği severim. Homojenlik kötüdür herhalde"*

K4: *"Kozmopolit. Çünkü karışık millet çok güzel. İlerleme olur. Bir tek medeniyet terakki yapamaz. Birbirlerine bir şeyler verebiliyor. Zaten medeniyeti medeniyet yapan çeşitliliktir."*

K5: "*Kozmopolit. Çünkü bence daha güçlü, daha açık oluyor insan. Farklı kültürler oldukça bilgi alışverişleri artıyor ve birbirlerini farkında olmadan geliştirebiliyorlar. Çeşitlilikler güçlü yapar insanı."*

K6: *"Kozmopolit. Çeşitlilik var. Sürekli bir şeyler öğreniyorsun. Farkındalık var. Aktif bilinç. Gayret var. Dinç kalabilirsin."*

K8: *"Kozmopolit. Hareketliliği, çeşitliliği seviyorum. Kontrol yok çünkü. Küçük yerlerden daha kolay. Demokrasiyi daha fazla hissedebiliyorsun."*

K9: *"Karışık olsun ama insanlar birbirlerini kabullensin. Çünkü öğrenme ortamı daha çok oluyor. Ve sürekli aktifsin. Diğer türlü tembel ve mutsuz olabilirsin"*

K10: *"Kozmopolit çünkü kendime uygun. Aktif olursun. Hayat canlı olur. Yoğun olsam da çalışma imkânları sağladığından hayatın içine dâhil olursun bu şekilde."*

Katılımcıların, ortam tercihlerine ilişkin "ikisinin arası" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K7: "*İkisinin arası. Çünkü basit bir insanım. Çeşitliliği severim. Ancak harekete gerek yok".*

Tablo 25. Çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara ilişkin görüşler

***A_{22}**: Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)*	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_5: Müşteri gözüyle baktığınız zaman giyimleri, kuşamları size ekonomik düzeyleri ve kültürleri hakkında fikir veriyor. Görüyorsun ben daha çok işle bağlantılı cevaplar veriyorum.	Kıyafetler	Çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlar
K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, K_{10}: Konuşmalar. Ama en çok mimari yapı. Çünkü mimari yapıları severim, ilgi alanım.	Mimari yapı	
K_9, K_{10}: Din ve yemekler dikkatimi çeker. Müslüman'ım ama kendi dinimle ilgili farklı uygulamalara da rastlıyorum. Bu beni çok etkiliyor.	Din	
K_4, K_8, K_{10}: Ritüeller ve sanat dikkatimi çeker. Çünkü ilgi alanım.	Sanat	
K_5, K_6, K_9, K_{10}: Yemek. Çok lezzetli. Çok değer veriliyor. Mimari yapı. Çünkü tarihle beslenmiş. İnsanların en değer verdiği şeylerin bu ikisinin olduğunu düşünüyorum.	Yemekler	

Katılımcıların, çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara ilişkin görüşleri Tablo 25'te incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre altı katılımcı mimari yapının, dört katılımcı yemeklerin, üç katılımcı sanatın, üç katılımcı kıyafetlerin ve iki katılımcı ise dinin dikkat çeken unsur olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara "mimari yapı" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K3: *"Konuşmalar. Ama en çok mimari yapı. Çünkü mimari yapıları severim, ilgi alanım"*

K4: *"Tarihî eserler, mimari yapı, sanatsal taraf, dil, temizlik, insanlık ... Konuşma tarzı ayrıca"*

K5: *"Kıyafetler, geleneksel şeyler, yemekler çok önemli. Tarihî yapılar, mimari yapı da."*

K6: *"Yemek. Çok lezzetli. Çok değer veriliyor. Mimari yapı. Çünkü tarihle beslenmiş. İnsanların en değer verdiği şeylerin bu ikisinin olduğunu düşünüyorum."*

K7: *"İnsan odaklıyım. İnsanları gözlemlemeyi severim. Mimari olarak da sokaklar dikkatimi çeker"*

K10: *"Din, tarihî eserler, mimari yapı, yemekler, sanat.".*

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara "yemekler" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K5: "*Kıyafetler, geleneksel şeyler, yemekler çok önemli. Tarihî yapılar, mimari yapı da."*

K6: *"Yemek. Çok lezzetli. Çok değer veriliyor. Mimari yapı. Çünkü tarihle beslenmiş. İnsanların en değer verdiği şeylerin bu ikisinin olduğunu düşünüyorum."*

K9: "*Din ve yemekler dikkatimi çeker. Müslüman'ım ama kendi dinimle ilgili farklı uygulamalara da rastlıyorum. Bu beni çok etkiliyor."*

K10: "*Din, tarihî eserler, mimari yapı, yemekler, sanat"*

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara "kıyafetler" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Müşteri gözüyle baktığınız zaman giyimleri, kuşamları size ekonomik düzeyleri ve kültürleri hakkında fikir veriyor. Görüyorsun ben daha çok işle bağlantılı cevaplar veriyorum."*

K2: *"Genelde kıyafet. Bir de her ülkenin farklı bir yüz ifadesi var. Ben daha çok fiziklerden çözümleyebilirim."*

K5: "*Kıyafetler, geleneksel şeyler, yemekler çok önemli. Tarihî yapılar, mimari yapı da."*

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara "sanat" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K4: "*Tarihî eserler, mimari yapı, sanatsal taraf, dil, temizlik, insanlık …*

K8: *"Ritüeller ve sanat dikkatimi çeker. Çünkü ilgi alanım."*

K10: *"Din, tarihî eserler, mimari yapı, yemekler, sanat"*

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda dikkat çeken unsurlara "din" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K9: *"Din ve yemekler dikkatimi çeker. Müslüman'ım ama kendi dinimle ilgili farklı uygulamalara da rastlıyorum. Bu beni çok etkiliyor."*

K10: "*Din, tarihî eserler, mimari yapı, yemekler, sanat"*

Tablo 26. Çok kültürlü ortamlarda güvende hissetme durumuna ilişkin görüşler

A_{23}: Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, K_8, K_9: Tedirgin olmuyorsunuz. Sizi olumsuz manada etkilemiyor. Sizi daha demokratik yapar. Demokratik olmanın olmazsa olmaz şartı çok kültürlülüktür.	Güvende hissederim	Çok kültürlü ortamlara güven
K_{10}: Bulunduğun yere bağlı. Dışlanıp dışlanmamana bağlı. Samimiyet önemli. O insanların bakış açısına, yaklaşımlarına, saygılarına bağlı.	Bulunan yere bağlı	

Katılımcıların çok kültürlü ortamlarda güvende hissetme durumuna ilişkin görüşleri Tablo 26'da incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre dokuz katılımcı, çok kültürlü ortamlarda kendini güvende hissederken bir katılımcı, bulunulan yere bağlı olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda güvende hissetme durumuna "güvende hissederim" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: "*Tedirgin olmuyorsunuz. Sizi olumsuz manada etkilemiyor. Sizi daha demokratik yapar. Demokratik olmanın olmazsa olmaz şartı çok kültürlülüktür"*

K2: *"Kendimi oldukça güvende hissediyorum. Hatta dışarıdan daha çok (Kapalıçarşı). Çünkü çevreye hâkimsin. Herkesi tanıyorsun, onlar da seni. Güvensiz bir şey yok."*

K3: *"Kendimi oldukça güvende hissederim. Çok çeşit insanların bulunduğu ortamlarda bulundum. Herhangi bir problem olmadı"*

K4: *"Güvende hissettim. Çünkü dillerini biliyordum ve devlet bizi çağırdı. Tek başıma gitmedim hiçbir zaman. Ödül kazandım."*

K5: *"Güvenli hissediyorum. Çünkü o ülkenin dilini biliyorum. O insanlarla zorlanmadan anlaşabiliyorum, kimseye muhtaç kalmadan yaşayabiliyorum."*

K6: *"Tedirginlik olmuyor. Kendi ülkenizde gibi rahat yaşıyorsunuz. Yabancılık yok. Yabancılık çekmiyorsan kendini güvende hissediyorsun."*

K7: *"Kendimi güvende hissediyorum. Rahat ediyorum. Yabancılaştırma yok. İki yerde de evimde gibi hissederim. Amerika'ya gitsem orada da rahat olacağıma inanırım."*

K8: *"Güvende. Kendi ülkeme göre daha güvenli. Bazı durumlarda kötü olabilir. Güven zedelenebilir. Ülkenin durumuna bağlı."*

K9: *"Evet. Problem yok. Çünkü o dil ana dilim gibi oluyor."*

Katılımcılardan çok kültürlü ortamlarda güvende hissetme durumuna "bulunan yere bağlı" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K10: *Bulunduğun yere bağlı. Dışlanıp dışlanmamana bağlı. Samimiyet önemli. O insanların bakış açısına, yaklaşımlarına, saygılarına bağlı*.

Tablo 27. Çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlara ilişkin görüşler

A_{24}: Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_1, K_4, K_5, K_6, K_{10}: Eğitim ve seyahat etme. Öğrenciler artık yurt dışında okumak istiyor. Üniversitede veya master yapmak istiyor. Bunun için de eğitimin en güçlü olduğu ülkeleri tercih ediyorlar.	Eğitim	Çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlar
K_1, K_3, K_4, K_5, K_{10}: Seyahat ve eğitim, çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte. Çok hızlı bir şekilde farklı milletler ve kültürler bir araya gelip birbirlerini görür ve tanırlar.	Seyahat	
K_1, K_2, K_3, K_6, K_7, K_9, K_{10}: İnançlara ve kültürlere saygı duyma. Kabullendiğin zaman saygı meydana geliyor otomatik olarak. Zaten inançlara ve kültürlere saygı duymazsan zenginlik ve çeşitlilik olmaz.	İnançlara ve farklı kültürlere saygı	
K_8: Hepsi. Çünkü hepsi insanlar arasında hareketliliği, paylaşımı sağlar. Zenginlik kazandırır. Ülkeyi ekonomik alanda güçlü yapar. Daha açık bir ülke olur. İnsanlar daha açık görüşlü olur.	Hepsi	

Katılımcıların, çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlarına ilişkin görüşleri Tablo 27'de incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre beş katılımcı eğitim, beş katılımcı seyahat, yedi katılımcı inançlara ve farklı kültürlere saygı ve bir katılımcı ise katılımcılara sunulan tüm unsurların tamamının olumlu etkilediğini belirtmiştir.

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlardan "eğitim" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: *"Eğitim, Seyahat, Çalışma, Değişik kültürlere saygı duyma"*

K4: *"Seyahat ve eğitim, çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte. Çok hızlı bir şekilde farklı milletler ve kültürler bir araya gelip birbirlerini görür ve tanırlar. Fikirleri olur."*

K5: *"Eğitim ve seyahat etme. Öğrenciler artık yurt dışında okumak istiyor. Üniversitede veya master yapmak istiyor. Bunun için de eğitimin en güçlü olduğu ülkeleri tercih ediyorlar."*

K6: *"Eğitim. İnançlara ve kültürlere saygı duyma. Bugün bizim üniversitemize pek çok ülkeden öğrenci geliyor, tanışıyor ve kaynaşıyor."*

K10: *"Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, eğitim."*.

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlardan "seyahat" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: "*Eğitim, Seyahat, Çalışma, Değişik kültürlere saygı duyma*"

K3: "*Seyahat ve inançlara, kültürlere saygı duyma. Ne kadar çok seyahat edersen insanları o kadar tanırsın*."

K4: "*Seyahat ve eğitim, çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte. Çok hızlı bir şekilde farklı milletler ve kültürler bir araya gelip birbirlerini görür ve tanırlar. Fikirleri olur*."

K5: "*Eğitim ve seyahat etme. Öğrenciler artık yurt dışında okumak istiyor. Üniversitede veya master yapmak istiyor. Bunun için de eğitimin en güçlü olduğu ülkeleri tercih ediyorlar."*

K10: "*Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, eğitim*.".

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlardan "inançlara ve kültürlere saygı" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: "*Eğitim, Seyahat, Çalışma, Değişik kültürlere saygı duyma"*

K2: "*İnançlara ve farklı kültürlere saygı duymak her daim çok kültürlülüğü olumlu etkiler."*

K3: "*Seyahat ve inançlara, kültürlere saygı duyma. Ne kadar çok seyahat edersen insanları o kadar tanırsın."*

K6: "*Eğitim. İnançlara ve kültürlere saygı duyma. Bugün bizim üniversitemize pek çok ülkeden öğrenci geliyor, tanışıyor ve kaynaşıyor."*

K7: "*İnançlara ve kültürlere saygı duymaktan ziyade benimsemek önemli. Saygı sonra gelir kendine yer bulur."*

K9: "*İnançlara ve kültürlere saygı duyma. Kabullendiğin zaman saygı meydana geliyor otomatik olarak. Zaten inançlara ve kültürlere saygı duymazsan zenginlik ve çeşitlilik olmaz."*

K10: "*Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, eğitim*.".

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumlu etkileyen unsurlardan "hepsi" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K8: *Hepsi. Çünkü hepsi insanlar arasında hareketliliği, paylaşımı sağlar. Zenginlik kazandırır. Ülkeyi ekonomik alanda güçlü yapar. Daha açık bir ülke olur. İnsanlar daha açık görüşlü olur.*

Tablo 28. Çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlara ilişkin görüşler

A_{25}: Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)		
	Kodlayarak Temalandırma	
	Kodlar	Temalar
K_2, K_4, K_5, K_6, K_7: Politik kavgalar. Bu, savaştan daha kötü. Daha yıkıcı. Çünkü o millet ve onun kültürü küçümsenebilir.	Politika-politik kavgalar	Çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlar
K_2, K_3, K_5: Savaş. Özellikle iç savaş. Politika. Karşımızdaki insanları anlayamıyoruz, kabul edemiyoruz, herkes kendini farklı hissediyor, ulvi hissediyor.	Savaş	
K_2: Politika, savaşlar, karışıklıklar çok olumsuz etkiler. Bunlar o ülkeye gelmek isteyenleri olumsuz etkiler, gelemiyor yani.	Karışıklık	
K_1: Ötekileştirme. Benim gördüğüm. Ama ben tasvip etmiyorum. Demokratik bir insan olduğum için benim düşüneceğim ve yapacağım bir şey değil.	Ötekileştirme	
K_8, K_9, K_{10}: Hepsi. Tansiyon yükselir. Popülasyonu azaltır. Çeşitliliği, zenginliği azaltır. Bu herkes için kötü olur. Çünkü demokrasi anlayışı biter.	Hepsi	

Katılımcıların, çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlara ilişkin görüşleri Tablo 28'de incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre beş katılımcı politika ve politik kavgalar, üç katılımcı savaşlar, bir katılımcı karışıklık, bir katılımcı ötekileştirme ve üç katılımcı da hepsi cevabını vermiştir.

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlardan "politika ve politik kavgalar" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: "*Politika, savaşlar, karışıklıklar çok olumsuz etkiler. Bunlar o ülkeye gelmek isteyenleri olumsuz etkiler, gelemiyor yani. Mesela benim ülkemde yaşananlar Avrupalı müşterinin sayısını azalttı."*

K4: "*Politik kavgalar. Bu, savaştan daha kötü. Daha yıkıcı. Çünkü o millet ve onun kültürü küçümsenebilir*."

K5: "*Savaş. Özellikle iç savaş. Politika. Karşımızdaki insanları anlayamıyoruz, kabul edemiyoruz, herkes kendini farklı hissediyor, ulvi hissediyor."*

K6: "*Politik kavgalar, daha önemlisi olumsuz olaylar. Bu hem kendi ülkendeki insanların kaybına hem de gelmek isteyen insanların (turistler, öğrenciler, araştırmacılar…) gelmemesine yol açabilir."*

K7: "*Politik kavgalar, toplumun gelişimini bile engeller. Ülke yerinde sayar. Geriye gider. Bu da başka problemleri meydana getirir."*.

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlardan "savaş" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: "*Politika, savaşlar, karışıklıklar çok olumsuz etkiler. Bunlar o ülkeye gelmek isteyenleri olumsuz etkiler, gelemiyor yani. Mesela benim ülkemde yaşananlar Avrupalı müşterinin sayısını azalttı."*

K3: "*Bence bombalar. Türkiye'nin durumu ortada. Bombalar buranın müşteri potansiyelini olumsuz etkiledi. Çünkü bize gelen müşteri sayısı azaldı."*

K5: "*Savaş. Özellikle iç savaş. Politika. Karşımızdaki insanları anlayamıyoruz, kabul edemiyoruz, herkes kendini farklı hissediyor, ulvi hissediyor."*.

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlardan "karışıklık" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K2: "*Politika, savaşlar, karışıklıklar çok olumsuz etkiler. Bunlar o ülkeye gelmek isteyenleri olumsuz etkiler, gelemiyor yani*."

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlardan "ötekileştirme" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: "*Ötekileştirme. Benim gördüğüm. Ama ben tasvip etmiyorum. Demokratik bir insan olduğum için benim düşüneceğim ve yapacağım bir şey değil."*.

Katılımcılardan çok kültürlülüğü olumsuz etkileyen unsurlardan "hepsi" cevabını verenlerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

K8: "*Hepsi. Tansiyon yükselir. Popülasyonu azaltır. Çeşitliliği, zenginliği azaltır. Bu herkes için kötü olur. Çünkü demokrasi anlayışı biter*."

K9: "*Hepsi. Popülasyon azalır. İnançlar zayıflar. Saygı gider. Kavgalar başlar. İnsanlar birbirlerini anlamamaya başlar. Güven biter. Çeşitlilik azalır, inançlar zarar görür."*

K10: *Hepsi. Ortak noktalar olmuyor. Onları bir araya getiren şeyler otomatikman ortadan kalkıyor. Güven zedeleniyor. Tek düzelik oluyor. Üstünlük oluyor, saldırı ve kargaşa.*

SONUÇ

Çalışmada çok dilliliğe hem tarihî hem de günümüzdeki boyutuyla yer verilerek çeşitli neticeler elde edilmiştir. Tarihî boyutta yer verilen çok dilliliğin, eski devletlerde ve imparatorluklarda tabii bir gerçeklik olarak yer aldığı görülmüştür. Çalışmada çok dilliliğin tabii bir gerçeklik olduğunu göstermek adına yer verilen Türk Tarihinde, Türklerin Hun İmparatorluğu'ndan başlayarak Osmanlı Devleti de dahil olmak üzere idare ettikleri her devlette ve imparatorlukta çok dilli, çok kültürlü ve çok topluluklu bir yapıda oldukları ve bunu kanıtlayan temel göstergelerin (yazıtlar, sözlükler, gazeteler…) de var olduğu görülmüştür. Günümüzde ise bilhassa göçler, medyatik gelişmeler, eğitim-öğretim hayatı, farklı kültürleri tanıma arzusu, bilgiye ulaşma isteği, yabancı dil öğrenme isteğinin artması, devletler arasındaki ticari ve diplomatik ilişkilerin sürdürülmesi gibi tabii sebeplerle çok dilliliğin devam eden bir süreç olduğu ve yaygınlaştığı anlaşılmıştır. Özellikle 20. yüzyılla birlikte meydana gelen önemli değişimlerle bilhassa II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan göç hareketleriyle çok dilliliğin bir *kavram* olarak parladığına ve popülerleştiğine de dikkat çekilmiştir.

Kıtalara Göre Çok Dillilik başlığı altında da çeşitli neticeler elde edilmiştir. Kıtalardaki ve çeşitli ülkelerdeki (dil sayısı en fazla olan) dil zenginliklerinin sebeplerine yer verilmiş ve çok dilliliğin devam eden bir süreç olduğu gösterilmiştir. Aynı zamanda bazı ülkelerin resmî tek dillilik politikasına yer vermelerine rağmen sahip oldukları dil zenginliğiyle – sosyal sahada – çok dilli bir yapıda oldukları da tespit edilmiştir. Yine bazı ülkelerin – İsviçre, Güney Afrika, Kanada – resmî iki dillilik ve resmî çok dillilik uygulamasına yer verdikleri bunun da iki dilliliğin ve çok dilliliğin suni sebeplerini meydana getirdiğine dikkat çekilmiştir.

Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ve Avrupa Birliği'nde çok dilliliğin ele alınışıyla ilgili olarak da çeşitli neticelere ulaşılmıştır. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ndeki çok dilliliğin Osmanlı Devleti'nden miras olarak geldiği fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması sırasında umumiyetle nasyonalist prensiplere bağlı anlayışla hareket edilmesine ve o zamanki şartlara bağlı olarak resmî tek dillilik politikasının benimsendiği ancak sosyal sahada yine çok dilliliğin var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde çok dilliliğe politik zeminde yer verilmediğine de dikkat çekilmiştir.

Avrupa Birliği'nde ise çok dilliliğin daha çok eğitim-öğretim alanında ve politik çevrelerce ele alınan, tartışılan bir kavram olarak yer aldığı görülmüştür. Hatta Avrupa Birliği'nin kendisine üye olan, ana dili ve kültürleri farklı olan Avrupa ülkelerinin bir başka ülkenin diliyle ve kültürüyle entegre olabilmesi için yabancı dil öğrenme bazında da çok dilliliği gündeme getirdiği saptanmıştır. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği'nde ferdi ve sosyal manada çok dilliliğin bulunduğu belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ise sosyal manada iki dilliliğin bulunduğu ancak çok dilliliğin bulunmadığı genel olarak ferdi manada iki dilliliğin ve çok dilliliğin bulunduğu neticesine ulaşılmıştır.

Çalışmada çok dillilikten sonra çok kültürlülüğün de tarihteki ve günümüzdeki boyutuna yer verilmiş ve buna göre çeşitli neticeler elde edilmiştir.

Tarihî boyutta çok dillilik gibi çok kültürlülüğün de insanlığın en eski zamanlarından beri var olduğunun; medeniyetlerin, devletlerin ve imparatorlukların (Çin, Hindistan, Anadolu, Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti) çok kültürlü bir yapı sergilediklerinin ve bunu kanıtlayan çeşitli göstergelerin (dinler, mezarlar, fotoğraflar, yazılar, alfabeler) var olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber Avrupa'daki aydınlanma çağının ürünleri olan, dünyadaki birçok ülkeyi etkileyen modernizmin ve modernitenin yol açtığı homojen anlayışın, çok kültürlülüğü kısa bir süreliğine de olsa örttüğü ancak 20. yüzyılda değişen hayat şartları dolayısıyla modernizme ve moderniteye bir tepki olarak doğan ve çoğulcu hayata yer veren postmodernizmin ve küreselleşme hareketlerinin çok kültürlülüğü yeniden ön plana çıkardığı tespit edilmiştir.

Günümüzde ise çok kültürlülüğün daha çok Kanada, ABD, Avustralya, İsveç gibi ülkelerle birlikte Avrupa Birliği tarafından ele alınan bir kavram olduğu gözlenmiştir. Söz konusu ülkelerde ve Avrupa Birliği'nde çok kültürlülüğün ele alınış şeklinin daha çok politik eksenli olduğu bunda da süregelen göçlerin ve göçler sonucunda meydana gelen çeşitliliğin önemli bir sebep teşkil ettiği görülmüştür. Avrupa Birliği'nde dillerin ve kültürlerin devamını sağlamak amacıyla yer verilen ancak genellikle olumsuz bir şekilde değerlendirilen çok kültürlülük politikalarının daha çok entegrasyona ve dengede tutmaya yönelik olarak uygulandığı anlaşılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ndeki çok kültürlülüğün ise Osmanlı Devleti'nden miras olarak geldiği ve tabii bir şekilde varlığını sürdürdüğü belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde çok kültürlülüğe, Avrupa Birliği'ndeki gibi politik bir alanda yer verilmediği ve hiçbir etnik oluşuma, ötekileştirmelere, bölünmelere ve asimilasyona müsaade etmeyen bir çok kültürlülük algısının var olduğu da işlenmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmıyla ilgili olarak da çeşitli neticelere ulaşılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında çok dilli kişilerin çok dillilikle ve çok kültürlülükle ilgili görüşlerinin tespit edilmesi için nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenolojik) desenine yer verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların çoğunun çok dilliliğin; geniş bakış açısı, evrensellik, farklı düşünebilme yeteneği, özgüven ve önyargıların kalkması gibi olumlu katkılarının olduğunu ifade ettikleri ayrıca çok dilliliğin, katılımcıların başarılarını ve yardımseverlik duygularını artırdıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların büyük çoğunluğunun çok kültürlülüğü farklılık olarak tanımladıkları hatta çok kültürlülüğün kendilerini iyi ve güçlü hissettirdiği ve insanlarla ilişkiler konusunda yardımcı rol oynadığı belirtilmiştir.

Çok dilli kadınlarla çok dilli erkekler arasında çok dillilik ve çok kültürlülük üzerine görüş farkının olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla katılımcıların cinsiyetlerine göre çok dillilik ve çok kültürlülükle ilgili görüşleri incelendiğinde çok dilliliğin tanımına ilişkin farklılığın tespit edilmediği ancak erkeklerin ve kadınların, çok dilliliği çok fazla dil bilmek olarak tanımladıkları saptanmıştır. Cinsiyete göre çok kültürlülük incelendiğinde ise yapılan tanımlamalarda farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların çok kültürlülüğü farklılık olarak tanımladıkları, kadın katılımcıların ise farklılık ve çeşitlilik olarak tanımladıkları görülmüştür.

KAYNAKÇA

A. Duff, Patricia: "Multilingualism in Canadian schools: Myths, realities and possibilities", **RCLA. CJAL**, w. date, p. 149-163.

Ağca, Ferruh: "Eski Uygur Türkçesiyle Yazılmış Eserlerin Ses ve Şekil Özelliklerine Göre Tarihlendirilmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, 2006.

Ahmetbeyoğlu, Ali: "Büyük Hun Hükümdarı Atilla", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Aikhenvald, Alexandra Y.: "Living in many languages: linguistic diversity and multilingualism in Papua New Guinea", Language&Linguistics in Melanesia Vol. 32, No. 2, 2014, p. I-XVII.

Ak, Hasret; Sönmez, İrfan: "Milliyetçilik, Ana Dille Eğitim ve AİHM Kararları", **Sosyal Bilimler Dergisi,** Yıl. 1, S. 1, Aralık 2014.

Akar, Ali: **Türk Dili Tarihi**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 6. bs., 2013.

Akbulut, Olgun: "Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, 2012/3, s. 115-148.

Akkaya Kia, Rukiye "1876 Kanun-ı Esasi'nin 18. Maddesi Üzerine", **EÜHFD**, C. XV, S. 3–4, 2011.

Aksoyak, İ. Hakkı: "Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir", **Turkish Studies**, Volume 4/5 Summer, 2009, s. 1-18.

Akyüz, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2007,** 11. bs., Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2007.

Altınörs, Atakan: **Dil Felsefesi Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2000.

Alyılmaz, Cengiz: "Karı Çor Tigin Yazıtı", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,** S. 2/2, 2013, s. 1-61.

"Amerika": **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993.

"Amerika Birleşik Devletleri": **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993.

Anchimbe, Eric A.: "Multilingual Backgrounds And The Identity Issue In Cameroon", **ASJU**, 39-2, 2005, p. 33-48.

Andrews, P. Alford: **Türkiye'de Etnik Gruplar**, Türkçesi Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul, Ant Yay., 1992.

Anık, Mehmet: "Çokkültürcülük ve Osmanlı Devleti", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S. 27, 2012, s. 117-130.

Apeltauer, Ernst; Shaw, Gisela: "Multilingualism in a Society of the Future?" **European Journal of Education**, Vol. 28, No. 3, Cross-Cultural Competence in a Changing World, 1993, p. 273-294.

Argunşah, Mustafa; Sağol Yüksekkaya, Gülden; Tabaklar, Özcan: **Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2010.

Arslan, Seyfettin: "Çokkültürlü Eğitim ve Türkiye: Mevcut Durum, Beklentiler, Olasılıklar", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 15, S. 57, Bahar-2016, s. 412-428.

"Asya" **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993.

Aşçı, Ufuk Deniz: "İngiltere'deki Türkçe Konuşan Toplumda İki Dillilik (Bilingualism) ve Dil Karışması (İnterference)", **Bengü Bitig**, **Ahmet Bican Ercilasun Armağanı**, Ed. Bülent Gül, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 101-107.

Atalay, İbrahim: "Türk Dünyası'nın Coğrafyası", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Ataman, Semiha Muhterem: "Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'sindeki Çokkültürlülük Yansımaları: Bilâdüşşâm", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, 2015.

"Avrupa": **Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi**, C. 2, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, 1985.

Ayaydın, Cebe; Günil, Özlem: "19. Yüzyılda Osmanlı Toplumu ve Basılı Türkçe Edebiyat: Etkileşimler, Değişimler, Çeşitlilik", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü, 2009.

Aydın, Bilgin: "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", Ed. Halil İnalcık vd., **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, XXIX, İstanbul, 2007.

Aydın, Mehmet: "Türk Toplumunda Dînî Hoşgörünün Temelleri", **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 8, 1999, s. 7-17.

Balcı, Sezai: "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, 2006.

Balcı, Sezai: "Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 44/2008, s. 77-98.

Bamgbose, Ayo: "African Languages Today: The Challenge of and Prospects for Empowerment under Globalization", Selected Proceedings of the 40th Annual Conference on African Linguistics, Ed. Eyamba G. Bokamba et al., 1-14. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, 2011, p. 1-15.

Banarlı, Nihat Sami: "XV. Asırda Osmanlı Türkçesi Edebiyâtı", **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1971.

Banarlı, Nihat Sami: "Avrupâî Türk Edebiyatı Tanzimat Devri", **Tanzimat ve Sonrası Türk Şiiri**, Eskişehir, Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, 2013.

Baştav, Şerif: "Avrupa Hunları", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Battulga, Tsend: "Moğolistan'daki Uygur Harfli Yazıtlar", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 4/2, 2015, s. 503-520.

Bayar, Fırat: "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, s. 25-34.

Baykara, Tuncer: "Türkiye Selçuklu Döneminde Toplum ve Ekonomi", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 7, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Bayram, Mikâil: "Türkiye Selçuklularında Devlet Yapısının Şekillenmesi", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 7, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Bodomo, Adams: "African Languages, Linguistics, and Literatures: Exploring Global Interdisciplinary Research Trends in the Humanities", Chair of African Languages and Literatures Inaugural Lecture (Antrittsvorlesung) at the Faculty of Philological and Cultural Studies, University of Vienna, Vienna, Austria, research Gate, 2015, p. 1-33.

Buran, Ahmet: "Karma Diller ve İki Örnek: Klasik Osmanlıca ve Kürtçe", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 20, Yıl: 2006/1, s. 1-11.

Buran, Ahmet; Yüksel Çak, Berna: **Türkiye'de Diller ve Etnik Gruplar**, Ankara, Akçağ Yay., 2012.

Bussmann, Hadumod: **Routledge Dictionary of Language and Linguistics**, Translated and Ed. by. Gregory P. Trauth, Kerstin Kazzazi, London and New York, Taylor&Francis e-Library or Routledge, 2006.

Caferoğlu, Ahmet: "Karahanlılar Devri Türk Edebiyatı", **Karahanlı Türkçesi Grameri**, Haz. Necmettin Hacıeminoğlu, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu

Yayınları, 1996.

Canagarajah, A. Suresh; Wurr, Adrian J.: "Multilingual Communication and Language Acquisition: New Research Directions", **The Reading Matrix** © 2011 Volume 11, Number 1, January 2011, p. 1-15.

Canagarajah, Suresh: "Lingua Franca English, Multilingual Communities, and Language Acquisition", **The Modern Language Journal**, 91, 0026-7902/07/923–939, 2007, p. 923-939.

Canatan, Kadir: "Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 2/6, Kış 2009, s. 80-97.

Cano, Murat: "İstanbul ve Tükenen Azınlık Hayatları ya da Olivo'dan "Vıy Lo" Sokağına", **Türkiye Mühendislik Haberleri**, S. 413, 2001/3, s. 44-47.

Cengiz, Alim Koray: "Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İki Dillilik", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, Hatay, 2006.

Cengiz, Koray; Türk, Hüseyin: "Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 6, S. 12, 2009, s. 190-208.

Cenoz, Jasone: "The Acquisition of Additional Language", **ELIA** 8, 2008, p. 219-224.

Cihan, Nazlı: "Erken Yaşta Çokdillilik ve Yabancı Dil", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili Eğitimi Bölümü, 2001.

Cohn, Abigail C., Ravindranath, Maya: "Local Languages In Indonesia: Language Maintenance or Language Shift?", Linguistik Indonesia Agustus 2014, **Masyarakat Linguistik Indonesia**, ISSN: 0215-4846, Volume ke-32, No. 2, p. 131-148.

Çadırcı, Musa: **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Çandarlıoğlu, Gülçin: "Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 2, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Çandarlıoğlu, Gülçin: **İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2003.

Çandarlıoğlu, Gülçin: **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü: Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2004.

Çandarlıoğlu, Gülçin: "Uygurlar", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 42, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.

Çeçen, Anıl: **Türk Devletleri**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1986.

Çelik, Hacer: "Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü", **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 9, S. 15, 2008/2, s. 319-332.

Çeliktaş, Müslüme Melis: "Ak Hunlar Tarihi Üzerine Türkiye ve Dünyada Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı, 2011.

Çetin, Firdevs: **Batılı Seyyahlara Göre İstanbullu Gayrimüslimler (1553-1673)**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2012.

Çetişli, İsmail: **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, 11. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.

Çınar, Aliye: **Çokkültürlülük Efsanesi**, "I. Bölüm: Çokkültürlülük Efsanesi", İstanbul Sentez Yayıncılık, 2016.

"Çin": **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 5, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993.

Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet: Ed. by. Tove Skutnabb-Kangas, et. al., Ankara, Eğitim Sen Yayınları, 2013, s. 504.

Dagenais, Diane; Lamarre, Patricia: **Representations of Language among Multilingual Youth in Two Canadian Cities**,

Working Paper Series (Vancouver Centre of Excellence, Research on Immigration and Integration in the Metropolis), No. 05-02, January 2005.

Demirci, Kerim: "Toplama Diller: Pidginler ve Creoller", **Folklor/Edebiyat**, S. 40, 2004/4.

Demirci, Kerim: **Türkoloji için Dilbilim: Konular, Kavramlar, Teoriler**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2013.

Demiryürek, Mehmet: "Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Fransızca Öğretiminin Tarihi Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme (1891-1928)", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education),** 28(1), 2013, s. 130-140.

Deniz, Ahmet: "Sosyo-Ekonomik Boyutunda Osmanlı Himayesinde Yaşayan Ermenilerle Etkileşimler", **Turkish Studies**, Volume 9/7, Yaz 2014, s. 261-288.

Develi, Hayati: **Osmanlı'nın Dili**, İstanbul, 3F Yayınevi, 2006.

Dilçin, Cem: **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 11. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.

Dinor, Denis: On Birinci Bölüm [Kök] Türk İmparatorluğunun Kuruluş ve Yıkılışı, **Erken İç Asya Tarihi**, Çev. Talât Tekin, Derleyen: Denis Sinor, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

Doğan, İsmail: "Macaristan'da Aydınlanmanın Dili ve İdeolojisi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 53, 1, 2013, s.y.

Doytcheva, Milena: **Çokkültürlülük**, 3. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

Dursun, Davut: "Kamerun", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 24, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.

Düzenli, Evrim: "Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1960) Modernite Düşüncesinin Mekânsal Kuruluşu: Merkez-Periferi Dinamikleri Bağlamında Trabzon Örneği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, 2009.

Ehrhart, Sabine; Mühlhäusler, Peter: "Pidgins and Creoles in the Pacific", **Vanishing Languages of the Pacific**, Ed. by. O. Miyaoka, O. Sakiyama and M. E. Krauss. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Eker, Süer: **Çağdaş Türk Dili**, 2. bs., Ankara, Grafiker Yay., 2003.

Eker, Süer: "Toplum-Dilbilim, Dil Planlamaları ve Kamu Mensuplarının Dil Kullanımı", **Gazi Türkiyat**, 2007/1, s.127-135.

El-Sabbâğ, Leylâ: **Osmanlı İdaresinin İlk Devrinde Arap Ülkelerindeki Fikir Hayatının Yeniden Değerlendirilmesine Doğru**, Çev. Tahsin Ö. Taha, İstanbul, Türkiye Matbaası, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 44, 1986 (Ekim).

Emiroğlu, Bekir: "Avrupa Birliği'nin Çokkültürlülük ile İmtihanı", **DEUİFD XLIV**, 2016, s. 91-121.

Ercan, Yavuz: "Türkiye'de XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gayr-i Müslimlerin Hukukî, İctimaî ve İktisadî Durumu", **Belleten,** XLVII/188, 1983, s. 1119-1149.

Ercan, Yavuz: "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)", Ed. Güler Eren, **Osmanlı 4 Toplum**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Ercilasun, Ahmet Bican: "Osmanlı Devleti ile Türk Dünyasının Dil ve Kültür İlişkileri", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. IV., 2000, s. 11-16.

Ercilasun, Ahmet Bican: "İlk Müslüman Türk Devletlerinde Dil ve Edebiyat", **Türkler Ansiklopedisi**, C. V, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Erdem, Sargon: "Asya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türk Diyanet Vakfı, 1991.

Erdoğan, Güsamettin: "Çokkültürlülük, Çoğulculuk ve Din Eğitimi: Fırsatları ve Sorunları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı", İstanbul, 2012.

Ergin, Osman: **Türkiye Maarif Tarihi,** Cild 1-2, İstanbul Eser Matbaası, 1977.

Erk, Nihal: "Rönesans'da Veteriner Tababet", **Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1.2, 1958, s. 63-74.

Erkal, Mustafa E.: **Küreselleşme Etniklik Çokkültürlülük**, İstanbul, Derin Yayınları, 2005.

"Ermeniler": **Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, Genel Yayın Yönetmeni İlhan Apak, tert. Mustafa Ç. Varlık ve öte, C. 3, İstanbul, İhlas Matbaacılık, Gazetecilik ve Sağlık Hizmetleri, (t.y.).

Ertek, Ahmet: "Amerika", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.

Ertek, Ahmet: "Asya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türk Diyanet Vakfı, 1991, s. 508.

Ertek, Ahmet: "Avrupa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 4, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.

Ertekin, Kemal Gürcan: "Küreselleşme", **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, S. 7, 2014, s. 27-30.

Eruz, Sâkine: **Çokkültürlülük ve Çevirmenler, Osmanlı Devleti'nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2010.

Ferriera, Fernanda: "The African Contribution to Brazilian Portuguese: To what extent did the speech of slaves influence the mother tongue?", Bridgewater State University, **Bridgewater Review**, Volume 21, Issue 2, Article 7, Dec-2002, p. 12-14.

Franceschini, Rita: "Chapter 3 The Genesis and Development of Research in Multilingualism", **The Exploration of Multilingualism**, Ed. Larissa Aronin, Britta Hufeisen, Susanne Niemeier, Aila Applied Linguistics Series 6, USA, John Benjamins Publishing Company, 2009.

Franceschini, Rita: Multilingualism and Multicompetence: A Conceptual View", **The Modern Language Journal**, Vol. 95, No. 3, Fall 2011, p. 344-355.

François, Alexandre, et. al.: "The exceptional linguistic density of Vanuatu (Introdustion to the volume)", **The Languages of Vanuatu Unity and Diversity**, 5, Ed. by. Alexandre François et. al., Asia-Pacific Linguistics Open Access, Studies in the Languages of Island Melanesia, 2015.

Friday-Otun, Joseph Omoniyi: "Pidgins as National Languages in Some African Countries: The Hurdles and The Way Forward", p. 50-69.

Frye, Richard N.; Sayılı, Aydın.: "Selçuklardan Evvel Orta Şark'ta Türkler", **Belleten**, S. 37, C. X, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ocak 1946.

Fuzulî Yaşamı, Sanatı, Yapıtları: İstanbul, Engin Yayıncılık, 1997.

Gal, Susan: "Multilingualism", Ed. by. Carmen Llamas, Louise Mullany, Peter Stockwell, **The Routledge Companion to Sociolinguistics**, London and New York, Routledge Taylor&FrancisGroup, 2007.

Golden, Peter B.: **Türk Halkları Tarihine Giriş**, Çev. Osman Karatay, Ankara, Karam, 2002.

Gorter, Durk et. al.: **Sustainable Development in a Diverse World (SUS.DIV) "Cultural diversity as an asset for human welfare and development" Benefits of linguistic diversity and multilingualism,** w.date, p. 5-45.

"Göktürkler (Köktürkler)": **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Eren, İstanbul, Görsel Yayınlar, C. 6, 1984.

"Göktürkler veya Köktürkler": **Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 5, İstanbul: Meydan Yayınevi, 1971.

Gömeç, Saadettin: **Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 1997.

Gömeç, Saadettin: **Kök Türk Tarihi**, 2. bs., Ankara, Akçağ Yay., 1999.

Gözübüyük, Şeref; Kili, Suna: **Türk Anayasa Metinleri 1839-1980**, 2. bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.

Güçlüay, Sezgin: "Avrupa ile Türk İslam Dünyası Arasında Hayat Damarı Olan Ticaret Yolları (IX.-XIV. Yüzyıllar)", 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Ankara, 10-15.09 2007, s. 1429-1436.

Gülensoy, Tuncer: "Asya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türk Diyanet Vakfı, 1991.

Güleryüz, Naim: **Türk Yahudileri Tarihi I (20. yüzyılın başına kadar)**, İstanbul, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 1993.

Gündüz, Zuhal Y.: "Avrupa Birliği'nin Dil Sorunu", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C. 5, No. 3, Bahar 2006, s. 199-217.

Gündüz, Ömer; Fırat, İsmail: "Dil Devriminin Gerçekleşmesinde Türk Dil Kurumunun Rolü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 7, S. 34, Ekim 2014, s. 59-71.

Güner, Galip: "Divânü Lugâti't-Türk'te Geçen Ulas/Öles "Süzgün, Baygın" Kelimesinin Okunuşu, Anlamı ve Yapısı Üzerine Düşünceler", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 6/1Winter, 2011, s. 1226-1230.

Gürsoy, Ahmet: **İstanbul ve New York'ta Tarih Boyu Çokkültürlülük**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2011.

Gürün, Kâmuran: **Türkler ve Türk Devletleri Tarihi**, C. 1, İstanbul, Karacan Yayınları, 1981.

Güven, Ali: "Türkiye'de Günümüze Kadar Yapılmış Olan Toplumsal Dilbilim Çalışmalarına Genel Bir Bakış", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, 2015.

Hamers, Josiane F.; Blanc, Michel H. A.: **Bilinguality and Bilingualism**, Second Edition, UK, Cambridge University Press, 2000.

Haruni, Sejfidin: "Arap Dilinin Tarihi ve Arapçada Diglossia Olgusu", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, 2010.

Hatiboğlu, Vecihe: **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, 2. bs. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972.

Hlúšek, Radoslav: "Language Situation in Mexico in the Era of Globalization", In The Scale of Globalization, Think Globally, Act Locally, Change Individually in the 21st Century, Ostrava: University of Ostrava, 2011, p. 76-82.

Holm, John: **An Introduction to Pidgins and Creoles**, USA, Cambridge University Press, 2000.

House, Juliane: "English As a Lingua Franca: A Threat to Multilingualism?", **Journal of Sociolinguistics**, 7/4, 2003, p. 556-578.

İmer, Kâmile; Kocaman, Ahmet; Özsoy, A. Sumru: **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011.

İpekten, Halûk: **Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler (Nazım Şekilleri-Aruz Vezni)**, Ankara, Birlik Yayın Kooperatifi, 1985.

İspir, Meheddin: "Fuzuli'nin Türkçe Divanında Naat Türü ve İşlenişi", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VII, S. 2, 2007.

İzgi, Özkan: **Kutluk Bilge Kül Kağan - Böğü Kağan ve Uygurlar**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.

Janson, Tore: **Dillerin Tarihi**, Çev. Mehmet Doğan, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2016.

Kafesoğlu, İbrahim: **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1972.

Kafesoğlu, İbrahim: "İslâm Öncesi Türk Devletleri", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.

Kafesoğlu, İbrahim: **Türk Millî Kültürü**, 36. bs., İstanbul, Ötüken Yay., 2014.

Kale, Nesrin: "Postmodernizm-Hermeneutik ve Eğitim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 2, 1995, s. 281-292.

Kanar, Mehmet; Kurtuluş, Rıza: "Fars Edebiyatı", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2000.

Karaağaç, Günay: **Türkçe Verintiler Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008.

Karaağaç, Günay: "Bireysel İki Dillilik ve Toplumsal İki Dillilik", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, C. CI, S. 717, Eylül 2011, s. 222-228.

Karagöz, Mehmet: "Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839)", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S. 6, 1995, s. 173-194.

Karasar, Niyazi: **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 24. bs., Ankara, Nobel Akademik Yay. 2012.

Karatay, Osman: "Doğu Avrupa Türk Tarihinin Ana Hatları "-Altın Orda Öncesi Dönem-", **Karadeniz Araştırmaları**, S. 3, Güz 2004, s. 1-70.

Kargı Ölmez, Zuhal: "Çağatayca Sözlükler", **Kebikeç**, S. 6, 1998, s. 137-144.

Karpat, Kemal H.: **Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler,** 2. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2013.

Kaşgarlı, Sultan Mahmut: **Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2004.

Kavas, Ahmet: "Kongo Demokratik Cumhuriyeti", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.

Kayadibi, Fahri: "Fatih Sultan Mehmet Döneminde Eğitim ve Bilim", **İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 8, Yıl. 2003.

Kayhan, Hüseyin: "Selçuklular Devrinde Türk Saraylarında Fars Şâirleri", **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter, 2011, s. 1477-1485.

Kemaloğlu, Muhammet: "Türkiye Selçuklularında Gayr-ı Müslim Tebaa ile Kurulan Sosyal İlişkiler", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl. 4, S. 7, 2012, Güz, s. 168-185.

Kemp, Charlotte: "Chapter 2 Defining Multilingualism", **The Exploration of Multilingualism**, Ed. by. Larissa Aronin, Britta Hufeisen, Susanne Niemeier, Aila Applied Linguistics Series 6, USA, John Benjamins Publishing Company, 2009.

Kerimli, Keklik: "Soykırım, Modernite ve Karşı-Hafıza", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı, Ankara, 2015.

Kesik, Muharrem: "Sultan Alp Arslan'ın Liderlik Vasıfları", **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S. 4, 2014, Güz, s. 43-52.

Keskin, Mustafa: "Anadolu'da Türkler ve Ermeniler (Kayseri Örneği)", **Yeni Türkiye Ermeni Meselesi Özel Sayısı**, S. 60, 2014, s. 405-426.

Kesmez, Ahmet: "İki Dillilik, Zazaca-Türkçe İki Dilli Akademisyenlerde Dil Kullanımı ve Tercihler", **Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi**, Yıl:1, C. 1, S. 1, Ocak 2015, s. 157-165.

"Kıpçaklar": **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 12, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1993.

Kırpık, Günay: "Haçlılar ve İpek Yolu", **bilig**, S. 61, Bahar 2012, s. 173-200.

Kili, Suna; Gözübüyük, A. Şeref: **Türk Anayasa Metinleri,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985.

Koçak, Mustafa: "Çokkültürlülük Açısından Dil Hakları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2010.

Komorowska, Hanna: "Multilingualism: Its Open and Hidden Agendas", **SSLLT Studies in Second Language Learning and Teaching,** 3 (4), 2013, p. 463-482.

Konukcu, Enver: "Akhunlar", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Konur, Erdem: "Orhun Yazıtlarında Sosyal ve Siyasi Mesajlar", **Edebî Yâd ve Sanat Akademisi**, vol. 1/1, 2017, s. 3-10.

Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, 4. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.

Kurtaran, Uğur: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 8, Sonbahar 2011, s. 57-71.

Lasagabaster, David: "Different Educational Approaches to Bi- or Multilingualism and Their Effect on Language Attitudes", **In Content-Based Language Learning in Multilingual Educational Environments**, Ed. by. M. Juan-Garau, J. Salazar-Noguera, DOI 10.1007/978-3-319-11496-5_2 © Springer International Publishing, Switzerland, 2015.

Levy, Catherine: "Language Research in Papua New Guinea: A Case Study of Awar", **Contemporary PNG Studies: DWU Research Journal**, Vol. 2, May 2005, p. 79-92.

Ligeti, Lajos: "Asya Hunları", **Hunlar ve Tanrının Kırbacı Attila,** Haz. Gyula Nemeth, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası**,** 1996.

Lönz, Michael: "Community in Diversity. A Plea of A Substantial Multilingualism in A Common Europe", This article is a revised version of the paper presented at the international scientific conference "Sustainable Multilingualism: Research, Studies, Culture" at Vytautas Magnus University, Kaunas, on 27–28 September 2013, p. 32-46.

Macit, Muhsin: "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Türkçe ve Gelişimi", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, C. 1, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.

Mahmoud, Ahmad Muhammad: "Nigeria's Multilingual Setting and Critical Evaluation of the National Language Policy:

Prognosis of the Future of Nigerian Languages", **Journal of Education&Social Policy**, Vol. 3, No. 4; October 2016, p. 132-134.

Marshall, Gordon: **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yay. 1999.

Milambiling, Joyce: "Bringing One Language to Another: Multilingualism as a Resource in the Language Classroom", **English Teaching Forum**, Number 1, 2011, p. 18-35.

Mufwene, Salikoko S.: "Part 18 Pidgins and Creoles", **The Handbook of World Englishes**, Ed. by. Braj B. Kachru, Yamuna Kachru, Cecil L Nelson, USA, Blackwell Publishing, 2006.

"Multilingual Children Beyond Myths and Toward Best Practices": **Social Policy Report**, Ed. by. Iheoma Iruka, Samuel L. Odom, Kelly L. Maxwell, Volume 27, Number 4, 2013, s. 1-36.

Nalbant, Mehmet Vefa: "Bir Kültür Mühendisi Kaşgarlı Mahmud ve Eseri Divanü Lugati't- Türk", *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması.* 26-28 Mayıs 2014**,** Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, s.y.

"National Language": **The Routledge Companion to Sociolinguistics**, Ed. Carmen Llamas, Louise Mullany, Peter Stockwell, London and New York, Routledge Taylor&Francis e-Library, 2006.

Nemeth, Gyula: "Hunların Dili", **Attila ve Hunları**, Çev. Şerif Baştav, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1962.

Nemeth, Gyula: "Atilla ve Hunları", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 1, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Nieto, David: "A Brief History of Bilingual Education in the United States," **Perspectives on Urban Education**, University of Massachusetts Boston, Spring 2009, p. 61-72.

Njemanze, Queen Ugochi: "Nigerian Pidgin in a Multicultural Nation: Challenges, Reflections and Realities", **Humanities and Social Sciences Letters**, 2(4), 2014, p. 181-191.

Ocak, Ahmet: "Selçuklular", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.

Ocak, Ahmet Yaşar: "Türkiye Selçukluları ve İslâm (Genel Bir Bakış)", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, C. 1, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.

Okal, Benard Odoyo: "Benefits of Multilingualism in Education". **Universal Journal of Educational Research**, 2(3), 2014, p. 223-229.

Okunrinmeta, Uriel: "Bilingualism and Linguistic Influence in Nigeria: Examples from the Works of Achebe and Emecheta", **International Journal of English Linguistics**, V. 3, No. 4, 2013, s. 117-128.

Omowumi, Ajibade Racheal: "Multilingualism and the Question of National Language in Nigeria", The Department of English Faculty of Arts University of Ilorin, Nigeria, An Essay Submitted in Partial Fulfilment of the Requirement for The Award of The Degree of Bachelor of Art (Hons) in English April, 2011.

Onat, Ayşe; Orsoy, Sema; Ercilasun, Konuralp: **Çin Kaynaklarında Türkler, Han Hanedanlığı Tarihi Bölüm 94 A/B, Hsiung-Nu(Hun) Monografisi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2004.

Oran, Baskın: "Kültürel Çeşitlilik Bir Fırsat mı Tehdit mi?", **Yok Olma Tehlikesi Altındaki Diller ve Adige-Abhaz Dillerinin Konumu**, (Bildiri) Kafkas Dernekleri Federasyonu, Ankara, Yorum Matbaası, 2006.

"Orhon ve Yenisey Yazıtları": **Meydan Larousse**, **Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 15, Yay. Safa Kılıçlıoğlu, Nezihe Araz, Hakkı Devrim, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1991.

Orkun, Hüseyin Namık: **Eski Türk Yazıtları**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 529, 1987.

Ortaylı, İlber: "Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** C. 4, İstanbul, İletişim Yay. 1985.

Ortaylı, İlber: **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 2. bs., İstanbul, Hil Yayın, 1987.

Ortaylı, İlber: "IV Son Devirde Osmanlı Musevîleri", **Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

Ortaylı, İlber: "Osmanlı Yahudileri ve Türk Dili", **Batılılaşma Yolunda**, 4. bs., İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2015.

Ortaylı, İlber: **Son İmparatorluk Osmanlı**, 20. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2015.

Ölker, Gökhan: "Osmanlı Alfabesiyle Bir Başka Dilin Yazımı: Rumca Örneği", **Turkish Studies**, Volume 9/9 Summer 2014, s. 799-812.

Ölker, Perihan: "Cerîde-i Havâdis ve Hakâyıku'l-Vekâyî Gazetelerinde Türk Dili ile İlgili İki Yazı", **Turkish Studies** Volume 8/9 Summer 2013, s. 2021-2033.

Ölmez, Mehmet: "Türkçe'nin ve Türk Dillerinin Yaşı Konusu", **Toplum ve Bilim Dergisi**, 96, Bahar, 2003, s. 62-74.

Ölmez, Mehmet: **Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları**, 2. bs., Ankara, BilgeSu Yayıncılık, 2013.

Öz, Yusuf: **Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.

Özdemir, Erman: "Brezilya Müziğinde Afrika Kökenli Gelenekler-Candomble Türü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Özdoğan, Mehmet: "Türkiye'de Ulus İnşası ve Dil Devrimi (1839-1936)", **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, 2 (3), 2015, s. 227-262.

Özgüdenli, Osman Gazi: "Selçuklular", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.

Özgüdenli, Osman Gazi: "Selçuklu Çağında Dil ve Edebiyat", Ed. Refik Turan, **Selçuklu Tarihi El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yay., 2012.

Özkan, Mustafa: "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Edebiyat", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 7, Ed. Hasan Celâl

Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Özkan, Nevzat: **Türk Dünyası: Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat**, Kayseri, Geçit Yayınları, 1997.

Özkan, Selim Hilmi: "Osmanlı'da Eğitimin Dili", **Yedikıta Dergisi**, S. 65, Ocak 2014, s. 34-37.

Öztürk, Rıdvan: "Ana Dili Türkçe Olan Ortodoks Rumlar", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 16, 2015, s. 15-25.

Özüorçun, Fatma: "Language Varieties: Pidgins and Creoles", **EUL Journal of Social Sciences (V:II) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2014, s.114-123.

"Part I. Language Policy in the Russian Federation "Support and Development of Multilingualism in Russia": **Preservation of Linguistic Diversity: Russian Experience,** Ed. by. Andrei Svechnikov, Maria Sergeeva, Moscow, 2008.

Perşembe, Erkan: "Almanya'da Çokkültürlü Yapının Ayrıştırılan Unsuru Olarak Müslümanlar ve Entegrasyon Deneyimleri", **Milel ve Nihal (inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi)**, C. 6, S. 2, Mayıs-Ağustos 2009, s. 233-163.

Plonski, Patrick: "Why Are More African Countries Adopting English as an Official Language?", Patrick Plonski, Asratie Teferra, Rachel Brady, Presented at African Studies Association Annual Conference, Baltimore, Maryland, November 23, 2013, p. 1-26.

Poş, Abdullah: "Osmanlı Döneminde Tarsus (1516-1923)", **Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, Ocak-Haziran 2005, s. 243-278.

Romaine, Suzanne: "Multilingualism", **The Handbook of Linguistics**, Ed. by. Mark Aronoff, Janie Rees-Miller, UK, Blackwell Publishers, 2002.

Saban, Ahmet; Ersoy, Ali: **Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2016.

Salman, Hüseyin: "2. Bölüm İslâmiyetten Önceki Türk Devletleri", **Türk Tarihi ve Kültürü**, 3. bs., Ed. Cemil Öztürk, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2007.

Sarıtaş, Eyüp: **Çin'de Hun Tarihi Alanında Yapılan Araştırmalar, Çin'de Hun Araştırmaları: 1919-1965 arası),** İstanbul, Selenge Yayınları, 2010.

Say, Ömer: "Çokkültürlülük Kavramı ve Anlamın Çokluğu", **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 7, S. 1, 2017, s. 29-39.

Saydı, Tilda: "Avrupa Birliği Vizyonuyla İkidillilik, Çokdillilik ve Eğitimi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 28, Güz, 2013, s. 269-283.

Saygılı, İlhan: "Balkanlardaki Milliyetçilik Hareketlerinin Osmanlı Devleti'nin Dağılması Üzerindeki Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, , 2007.

Selimova L.: "Lingua Franca Olarak Türkçe", Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 26 (65). № 1, ч. 1. 2013 г. С. 331–338.

"Selçuklular": **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1994.

Sertkaya, Osman Fikri: **Göktürk Tarihinin Meseleleri**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 131, 1995.

Shatara, Amer: "İslam ve Modernite", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Felsefe Tarihi) Anabilim Dalı, 2007.

Shoji, Hiroshi: "Is Japan A Multilingual Society", Ed. by. Yamashita et al., **Transnational Migration in East Asia**, (Senri Ethnological Reports 77), 2008, p. 103-111.

Singh, Navin Kumar; Zhang, Shaoan; Besmel, Parwez: "Globalization and Language Policies of Multilingual Societies: Some Case Studies of South East Asia", **RBLA (Revista Brasileira de Linguistica Aplicada)**, BeloHorizonte, v. 12, n. 2, 2012, s. 349-380.

Sollors, Werner: "Multilingualism in the United States: A Less Well-Known Source of Vitality in American Culture as an Issue of Social Justice and of Historical Memory", **Nanzan Review of American Studies**, Volume 31, 2009, p. 59-74.

Sridhar, Kamal K.: "Language in Education: Minorities and Multilingualism in India", **International Review of Education/Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft/Revue Internationale de l'Education,** Vol. 42, No. 4, The Education of Minorities, 1996, p. 327-347.

Stępkowska, Agnieszka: "Diglossia: A Critical Overview of the Swiss Example", **Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis**,129, 2012, DOI 10.4467/20834624SL.12.013.0602, p. 199-209.

Sümer, Faruk: "Selçuklular", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.

Taşağıl, Ahmet: **Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)**, 5. bs., İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015.

Taşağıl, Ahmet, vd.: **Orta Asya Türk Tarihi**, 4. bs., Ed. Kanlıdere, A. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013.

Tekeli, İlhan; İlkin, Selim: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, 2. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999.

Tekin, Talat; Ölmez, Mehmet: **Türk Dilleri Giriş,** İstanbul, Yıldız Dil ve Edebiyat Dizisi: 2, 2003.

Tekin, Talat: "Karahanlı Dönemi Türk Şiiri", **Türk Dili**, C. 51, S. 409, 1986, s. 82-157.

Tekin, Talat: **Orhun Yazıtları**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 540, s. XII, 1988.

Tekinalp, Şermin: "Küreselleşen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük", **Journal of İstanbul Kültür University**, 2005/1, s. 75-87.

Temel, Z. Fulya; Bekir, Hatice Şimşek: "Erken Çocukluk Döneminde İki Dillilik", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 637, Ocak 2005, s. 65-72.

The Linguistics Encyclopedia Second Edition, Ed. by. Kirsten Malmkjaer, London and New York, Routledge Taylor&Francis Group, 2002.

Topaloğlu, Ahmet: **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1989.

Toros, Taha: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıklar", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 1008-1011.

Tosun, Cengiz: "Yabancı Dille Eğitim Sorunu", **Journal of Language and Linguistic Studies**, Vol.2, No.1, April 2006, s. 28-42.

Türk, Hüseyin; Cengiz, Koray: "Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 6, S. 12, 2009, s. 190-208.

Türkçe Sözlük: 9. bs., Haz. İsmail Parlatır, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar, C.I, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, 1998

Uslu Üstten, Aliye: "Kültürlerin Karşılaşma ve Etkileşim Aracı Olan Tercüme Eserlerin Türk Kültürü Üzerindeki Etkisi", **ZfWT**, Vol. 8, No. 3, 2016, s. 73-83.

Uyanık, Gürsel: "Tartışmaların Odağında Yer Alan Bir Yazın: 'Göçmen Yazını", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 22, Erzurum, 2003, s. 113-120.

Uygun, Oktay: "İki Toplumlu Siyasal Sistemler", **İHFM (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 54, S. 1-4, 2011, s. 147-169.

"Uygurlar": **Meydan Larousse**, **Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 12, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1973.

"Uygurlar": **Yeni Türk Ansiklopedisi**, C. 12, İstanbul, Ötüken, 1985.

"Uygurlar": **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, C. 19, İstanbul, Türkiye Gazetesi, 1994.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi,** Cilt I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1947.

Ünver, Süheyl: "Ortaçağda Türkçe Takrir", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, 2. bs., İstanbul 20-25 Eylül 1937, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010.

Üşenmez, Emek: "Karahanlı Eserlerindeki Söz Varlığı Hakkında", **Akademik İncelemeler**, C. 3, S. 1, 2008, s. 1915-1922.

Vâczy, Pêter: "Avrupa'da Hunlar", **Hunlar ve Tanrının Kırbacı Attila,** Haz. Gyula Nemeth, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası**,** 1996.

Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2002.

Vari-Bogiri, Hannah: "Safeguarding endangered Languages Vanuatu - A case-study", Presented at the UNESCO/UNU 2008 conference on globalization and languages: Building on our Rich Heritage in Tokyo, Japan 27-28 August 2008, s.y.

Vicente, Veruska Salvador: "English-Based Pidgins and Creoles: From Social to Cognitive Hypotheses of Acquisition", **Revista Virtual de Estudos da Linguagem – ReVEL**, Vol, 5, n. 9, agosto de 2007, 1-30.

Wardhaugh, Ronald: "Pidgin and Creoles", **An Introduction Sociolinguistics**, Fifth Edition, USA, Blackwell Publishing, 2006.

Wrembel, Magdalena: "VOT Patterns in the Acquisition of Third Language Phonology", Proceedings of the International Symposium on the Acquisition of Second Language Speech **Concordia Working Papers in Applied Linguistics**, 5, 2014 © 2014 COPAL, p. 750-770.

Yakışır, Aliye Nur: "Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 2009.

Yanık, Celalettin: "Avustralya ve Yeni Zelanda'da Çokkültürlülüğün Değişen Yüzü", **Kaygı**, 2012/19, s. 193-206.

Yapıcı, Hakkı: "93 Harbi Sonrasında Yaşanan Göçler ve Neticeleri", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, I, 2012, s. 181-189.

Yavuz, Sefer: "Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 26, Bahar, 2013.

Yazıcı, Zeliha; Genç İlter, Binnur: "Okul Öncesi Dönemdeki İki Dilli/Çok Dilli Çocukların Dil Kazanım Süreci", **Dil Araştırmaları Dergisi**, S. 3, Güz 2008, s. 47-61.

Yediyıldız, Bahaeddin: "Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu, Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 10, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Yeter, Gaye Belkız: "Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 10. bs., Ankara, Seçkin Yay., 2016.

Yıldırım, Murat: "Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C. 7, S. 1, 2010, s. 703-719.

Yüce, Nuri: "Hârizm Türkçesi", **Türkler Ansiklopedisi**, C. 5, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Yüksel, Berna: "Türkiye'de Diller", Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Zelasko, Nancy Faber: **The Bilingual Double Standard: Mainstream Americans' Attitudes Toward Bilingualism**, A Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of Georgetown University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Linguistics, Washington, DC November 22, 1991.

Zengin, Mustafa: "İbadet Dilini Türkçeleştirme Çabası Olarak Türkçe Ezan Örneği", Yayınlanmamış Yüksek

Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2015.

Zhan, Changjuan: "Speech Community and SLA", **Journal of Language Teaching and Research**, Vol. 4, No. 6, November 2013, p. 1327-1331.

Zhang, Shen: "General Introduction of Lingual Status of the Nationalities of China", **The Position of Tibetan Linguistic Rights in China**, Master's Degree Programme in Peace and Conflict Transformation, University of Tromsø Uit, The Faculty of Social Science, May 2010.

İNTERNET KAYNAKLARI

"AB'nin 25. Resmî Dili Türkçe": (Çevrimiçi) http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/04/22/abnin-25-resmi-dili-turkce, 2 Mayıs 2016.

Adaklı, Işıl: **Osmanlı'da Kültürel Çoğulculuk Biçimleri ve Millet Sistemi,** Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Yapı ve Sosyal Değişim Analizleri Bölümü, 2013, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/5602072/Osmanl%C4%B1da_K%C3%BClt%C3%BCrel_%C3%87o%C4%9Fulculuk_ve_Millet_Sistemi 12 Ekim 2016.

"Afghanistan": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AF/status, 15 Ocak 2017.

"African Languages": (Çevrimiçi) https://spidervis.files.wordpress.com/2012/07/africa_languages.jpg, 15 Aralık 2016.

"Almanlar Neden Türkiye'de Yaşamayı Tercih Etmektedir?": (Çevrimiçi) http://tahmini.tr.gg/ALMANLAR-NEDEN-T-Ue-RK%26%23304%3BYE-h-DE-YA%26%23350%3BIYOR-f-.htm, 24 Kasım 2016.

"American Samoa": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AS/languages, 22 Ağustos 2017.

"Antalya'daki Ruslar Sandık Başında": (Çevrimiçi) http://www.afyonkarahisar.com.tr/haber-4231- , 19 Nisan 2016.

"Antalya'nın Rus Patroniçeleri": (Çevrimiçi) http://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/antalyanin_rus_patroniceleri/4, 19 Nisan 2016.

"Aruba": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AW/languages, 21 Temmuz 2017.

"Asya": (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/asya.jpg, 15 Ocak 2017.

"Atlas of Pidgin and Creole Language Structures (APİCS)": (Çevrimiçi) http://www.eva.mpg.de/linguistics/past-research-

resources/language-contact/atlas-of-pidgin-and-creole-language-structures-apics.html, 4 Haziran 2015.

"Australia": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/AU2 Temmuz 2017.

"Avrupa": **Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi**, C. 2, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, 1985.

"Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı", Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Kasım 2001: (Çevrimiçi) http://www.eskisehirab.gov.tr/userfiles/files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.pdf, 3 Ocak 2018.

Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe), Ankara, Matus Basımevi, 2009, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/Sozluk/glossary_for_the_european_union.pdf, 28 Ağustos 2017.

"Avrupa Komisyonu": **Avrupa'da Okullarda Dil Öğretimi Hakkında Temel Veriler**, Eğitim, Görsel-İşitsel ve Kültür ĢGleri Yürütme Ajansı, 2008, (Çevrimiçi) http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/095TR.pdf, 3 Mayıs 2017.

"Avrupa Siyasi Haritası": (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/harita/kita-haritalari.html, 23 Ocak 2017.

"Avustralya": **Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, C. 1, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1969.

Bayram, Mikâil: "Anadoluda Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", 2008, (Çevrimiçi) http://www.kriter.org/index.php?option=com_content&task=view&id=741&Itemid=47#_ftnref1, 25 Mart 2016.

"Belarus": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BY/status, 23 Ocak 2017.

"Belçika Anayasası": Ekim 2007, s. 105, (Çevrimiçi) http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/05-

BEL%C3%87%C4%B0KA%2099-148.pdf, 4 Temmuz 2017.

"Bergama Kazısı": (Çevrimiçi) http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/Eklenti/9482,bergama-kazisipdf.pdf?0, 26 Aralık 2016.

"Bergama Müzesi": (Çevrimiçi) http://www.mekan360.com/360fx_bergamaarkeolojimuzesiarcheologymuseum-izmir-bergama.html, 26 Aralık 2016.

Berkmen, Haluk: "Kök Dil Arayışı ve Türkçe", (Çevrimiçi) file:///C:/Users/TOSHIBA/Desktop/EN%20YENİ/KITALAR/AFRIKA/0841Kok_Dil_Arayishi_Ve_Turkce_(Haluq_Berkmen).pdf, 15 Aralık 2016.

Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye'de Azınlıklar: (Çevrimiçi) http://minorityrights.org/wp-content/uploads/2015/07/MRG_Rep_Turk2007_TURK.pdf, 3 Ocak 2018.

"Bolivia (Plurinational State of)'s Constitution of 2009": article 5, (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009.pdf, 22 Temmuz 2017.

"Bosnia and Herzegovina": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BA/status, 23 Ocak 2017.

"Brazil": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BR5 Temmuz 2017.

"Brunei": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BN/status, 15 Ocak 2017.

"Burundi": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BI/languages, 21 Temmuz 2017.

Büyüköztürk, Şener: Örnekleme Yöntemleri, 2012, (Çevrimiçi) http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf, 17 Nisan 2017.

"Cameroon": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CM/status, 3 Temmuz 2017.

"Canada": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CA/status, 21 Ocak 2017.

"Caribbean Netherlands": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/BQ/status, 21 Ocak 2017.

Cenoz, Jasone: "The Influence of Bilingualism on Multilingual Acquisition: Some Data From The Basque Country", w.date, p. 278-287, (Çevrimiçi) http://ssl.webs.uvigo.es/actas1997/03/Cenoz.pdf, 11 Aralık 2015.

"Central African Republic": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CF/status, 3 Temmuz 2017.

"Chad": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TD/status, 3 Temmuz 2017.

"Chapter Two: Multilingualism in India": (Çevrimiçi) http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/11248/9/09_chapter%202.pdf, 14 Ocak 2017.

"China": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CN 15 Ocak 2017.

Clyne, Michael: "Chapter 3: Multilingualism, Multiculturalism and Integration", (Çevrimiçi) http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p113381/pdf/ch032.pdf, 29 Ocak 2017.

"Comoros's Constitution of 2001 with Amendments through 2009", Article 1 (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Comoros_2009.pdf, 21 Temmuz 2017.

"Constitution of Ireland": Article 8, (Çevrimiçi) https://www.constitution.ie/Documents/Bhunreacht_na_hEireann_web.pdf, 22 Ağustos 2017.

"Constitution of the Republic of Singapore": (Çevrimiçi) http://statutes.agc.gov.sg/aol/download/0/0/pdf/binaryFile/pdfFile.pdf?CompId:881467ee-a5d3-4e63-ad3b-77d2a350170e, 21 Temmuz 2017.

"Cook Islands": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CK/langua

ges, 22 Ağustos 2017.

"Countries of Africa": Languages of Africa: (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm, 19 Aralık 2016.

"Countries of Africa: Some Facts About Africa": (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm, 19 Aralık 2016.

Crystal, David: "From The World to The Word – and Back Again", Liverpool, 4 March 2011, (Çevrimiçi) http://www.davidcrystal.com/?id=-1592&cid=-1592&taxonomyselectid=-1487&report__pageno=2, 12 Ağustos 2016.

"Curacao": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CW/languages, 21 Temmuz 2017.

Darquennes, Jeroen; Nelde, Peter: Multilingualism and Language Planning, © Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS), w.date, (Çevrimiçi) http://www.eolss.net/sample-chapters/c04/E6-20B-10-01.pdf, 3 Mayıs 2015.

Develi, Hayati: "Osmanlı'da Konuşulan Diller!", **Derin Tarih Dergisi**, S. 7, Ekim 2012, (Çevrimiçi) http://www.timeturk.com/tr/2012/10/05/osmanlinin-dilleri.html, 3 Mayıs 2017.

"Dialect": (Çevrimiçi) http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/dialect, 26 Temmuz 2015.

"Dialect": (Çevrimiçi) http://global.britannica.com/topic/dialect, 26 Temmuz 2015.

"Diglossia": C. A. Ferguson, (Çevrimiçi) http://www.mapageweb.umontreal.ca/tuitekj/cours/2611pdf/Ferguson-Diglossia.pdf, 15 Mayıs 2015.

"Diglossia": (Çevrimiçi) http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/diglossia, 25 Mayıs 2015.

"Diglossia (Sociolinguistic)": (Çevrimiçi) http://www.slideshare.net/dewynoviienz/diglossia-sociolinguistic, 25 Mayıs 2015.

"Diglossia": (Çevrimiçi) http://www.ello.uos.de/field.php/Sociolinguistics/Diglossia, 25 Mayıs 2015.

"Djibouti": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/DJ/status, 3 Temmuz 2017.

Dil Zengini Avrupa, Avrupa'da ÇokDillili Politika ve Uygulama Eğilimleri: Ed. Extra, G., Yağmur, K. Cambridge University Press, 2013, (Çevrimiçi) https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teachening/files/LRE_Turkish_Dil_Zengini_Avrupa_%E2%80%93_Avrupa%E2%80%99da_c%CC%A7okdilli_politika_ve_uygulama_eg%CC%86ilimleri.pdf, 3 Mayıs 2017.

"East Timor": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TL/status, 15 Ocak 2017.

"Equatorial Guinea": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GQ/status, 3 Temmuz 2017.

Ercilasun, Ahmet Bican: "Tarihin Arka Odası", (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=wKzBpNaeD_A. 1 Kasım 2015.

"Ermeni Matbaacılık Tarihi": (Çevrimiçi) http://www.matbaaiamire.com/?p=content&id=71&cat_id=2, 3 Mayıs 2016.

"Eritrea": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/ER/languages, 21 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=1, 5 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=2, 21 Ocak 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=4, 5 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=5, 29 Ocak 2017.

Ethnologue: Languages of the World: (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 3 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=1, 5 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=2, 5 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=3, 5 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/browse/countries#quicktabs-browse_the_countries_of_the_worl=4, 5 Temmuz 2017.

Ethnologue: Languages of the World: Twentieth edition, Ed. by. Gary F. Simons, and Charles D. Fennig, Dallas, Texas: SIL International, 2017, (Çevrimiçi)

https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages, 5 Temmuz 2017.

"EUR-Lex, Access to European Union law": (Çevrimiçi) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0596, 10 Nisan 2016.

European Commission: Special Eurobarometer, **Europeans and their Languages** 386, 2012, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf, 16 Ağustos 2016.

European Commission: "Europeans and Their Languages", Special Eurobarometer 243, February 2006 (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf, 21 Ocak 2017.

European Conferences on Plurilingualism 2005-2009: (Çevrimiçi) http://b1-akt.com/wp-content/uploads/2015/10/charteplurilinguisme_env2.13.pdf, 1 Mart 2015.

"Faroe Islands": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FO/status, 23 Ocak 2017.

"Federal Constitution of the Swiss Confederation": Art. 4, (Çevrimiçi) https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf, 22 Ağustos 2017.

Fellini, Federico: Multilingualism from the Perspective of Language Sciences, **Linguistic Diversity and Multilingualism in Europe**, w.date, (Çevrimiçi) https://www.fuen.org/fileadmin/user_upload/Dokumente/Documents-3_Our-language-diversity campaign_Linguistic-diversity-and-multilingualism-in-Europe.pdf, 3 Mayıs 2015.

"Fiji": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FJ/languages, 22 Ağustos 2017.

"Finland": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FI/status, 23 Ocak 2017.

"French Polynesia": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PF, 2 Temmuz 2017.

"Germany": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/DE28 Haziran 2017.

"Ghana": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GH/languages, 21 Temmuz 2017.

Gorter, Durk: "The Linguistic Landscape in Rome: Aspects of Multilingualism and Diversity", February 2007, (Çevrimiçi)file:///C:/Users/ACER/Downloads/Gorter%202007%20Final%20report%20Roma%20study.pdf, 30 Mayıs 2015.

Görsel-İşitsel ve Kültür İşleri Yürütme Ajansı: 2008, (Çevrimiçi) http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/095TR.pdf, 3 Mayıs 2017.

"Greenland": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GL/status, 21 Ocak 2017.

"Guam": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GU/status, 29 Ocak 2017.

"Guernsey": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/GG/languages, (Çevrimiçi) 22 Ağustos 2017.

Güncel Türkçe Sözlük: (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.592d18ce34ce50.02549423, 13 Haziran 2015.

"Güney Amerika": (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/gameri ka.jpg, 21 Ocak 2017.

"Günümüzde Avustralya": (Çevrimiçi) https://www.homeaffairs.gov.au/Citizenship/Documents/turkish-non-test.pdf.

"Haiti": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/HT/status, 21 Ocak 2017.

"Hong Kong Constitution": Article 9, (Çevrimiçi) http://www.servat.unibe.ch/icl/hk00000_.html, 22 Ağustos 2017.

"India": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IN, 3 Temmuz 2017.

"India": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IN/status, 15 Ocak 2017.

"Indonesia": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/ID, 3 Temmuz 2017.

"Iraqı Constitution": Article 4, (Çevrimiçi) http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf, 22 Ağustos 2017.

"Irak'ta 2 Bin Yıl Boyunca Farklı Dönemlerde Kullanılmış Mezar Bulundu": Çev. Ayşen Yolcu, Arkeoloji Haber, (Çevrimiçi) http://arkeolojihaber.net/tag/islami-donem/, 2 Nisan 2017.

"Israel": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IL/status, 15 Ocak 2017.

"Italy": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/IT, 28 Haziran 2017.

"İstanbul'da Bulunan Gayri Müslim Mezarlıkları": (Çevrimiçi), http://www.mynet.com/haber/ilginc-haberler/istanbulda-bulunan-gayri-muslim-mezarliklari-613622-1, 28 Ocak 2016.

İvşina, Olgo: "Antalya'daki Rusların Gözü Erdoğan ve Putin'de", (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151130_antalya_rus_vatandaslari, 19 Nisan 2016.

"Jersey": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/JE/languages, 22 Ağustos 2017.

Karamanlıoğlu, A. Fehmi: "Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi", (Çevrimiçi) http://dergipark.gov.tr/download/article-file/157785, 1 Haziran 2016.

Karataş, Zeki: "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Süreci", Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Arastirma_Sureci.pdf, 18 Nisan 2017.

"Kazakhstan": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KZ3 Temmuz 2017.

"Kazakhstan": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KZ/status, 3 Nisan 2016.

"Kenya": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KE/status, 3 Temmuz 2017.

"Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası": madde 3, (Çevrimiçi) http://www.prio-cyprus-displacement.net/images/users/1/1960_Republic_of_Cyprus_Constitution-TR.pdf, 21 Temmuz 2017.

"Kiribati": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KI/status, 22 Temmuz 2017.

Kongar, Emre: "Küreselleşme, Mikro Milliyetçilik, Çok Kültürlülük, Anayasal Vatandaşlık", (Çevrimiçi) https://www.kongar.org/makaleler/mak_kum.php, 8 Kasım 2017.

Kurşunlukaya, Sedat: "Modernizm ve Postmodernizm Bağlamında Toplumsal Hareketler ve Elektronik Dünya Hareketleri: Anonymous ve Redhack", (Çevrimiçi) http://sedatkursunlukaya.blogspot.com.tr/2013/05/modernizm-ve-postmodernizm-baglaminda.html, 8 Kasım 2017.

"Kuzey Amerika": (Çevrimiçi) http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/kamerika.jpg, 21 Ocak 2017.

"Kuzey Amerika'da Konuşulan Diller Haritası": (Çevrimiçi) http://amerika-birlesik-devletleri.blogspot.com.tr/2014/09/kuzey-amerikada-konusulan-diller-haritas.html, 21 Temmuz 2017.

"Kyrgyzstan": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/KG/status, 15 Ocak 2017.

"Languages of the Americas": (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/america.htm, 21 Ocak 2017.

"Lesotho": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/LS/status, 3 Temmuz 2017.

"Lingua Franca": (Çevrimiçi) http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/lingua-franca?q=lingua+franca, 15 Ağustos 2015.

"Luxembourg": (Çevrimiçi) https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lu.html, (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/LU/languages 22 Ağustos 2017.

"Macao": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MO/status, 15 Ocak 2017.

"Madagascar": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MG/status, 3 Temmuz 2017.

"Malaysia": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MY/status, 15 Ocak 2017.

"Malta": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MT/status, 23 Ocak 2017.

"Marshall Islands": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MH/status, 22 Temmuz 2017.

"Mexico": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MX, 5 Temmuz 2017.

"Micronesia": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/FM2Temmuz 2017.

"Morocco": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MA/status, 3 Temmuz 2017.

"Multilingualism": (Çevrimiçi) http://odebamikeyemisigrace.blogspot.com.tr/2011/05/multilingualism.html, 11 Şubat 2017.

Multilingualism: Course Code: Eng 454, Course Guide, National Open University of Nigeria, School of Arts and Social Sciences, 2013, (Çevrimiçi) http://www.nouedu.net/sites/default/files/2017-03/ENG%20454%20%20MULTILINGUALISM.pdf, 15 Aralık 2016.

Musgrave, Simon: "Language Shift and Language Maintenance in Indonesia", (Çevrimiçi) http://users.monash.edu.au/~smusgrav/publications/LMLS_Indonesia_Musgrave.pdf, 14 Mart 2017.

"Nauru": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/NR/languages, 22 Temmuz 2017.

"Niue": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/NU/status, 29 Ocak 2017.

"Northern Mariana Islands": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/MP/languages, 22 Temmuz 2017.

Okumuş, Sait "Anadolu Sahasında Manzum Sözlükler ve Hevâî'nin Makbûl-i Ârif'ine Dair", s. 152-154. (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/9204249/Anadolu_Sahas%C4%B1nda_Manzum_S%C3%B6zl%C3%BCkler_ve_Hevainin_Makbul-i_Arifine_Dair. 12 Mart 2018.

"Official and Spoken Languages of the Countries of the Americas and the Caribbean": (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/american_languages.htm, 21 Ocak 2017.

"One World Nations Online: Countries of Asia": (Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/asia.htm, 27 Aralık 2016.

"One World Nations Online: Countries of Australia and Oceania":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/oceania.htm, 29 Ocak 2017.
"One World Nations Online: Countries of Europe":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/europe.htm, 23 Ocak 2017.
"One World Nations Online: Languages of Europe":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/europe.htm, 23 Ocak 2017.
"One World Nations Online: Official and Spoken Languages of Australia and The Pacifics":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/oceania_languages.htm, 29 Ocak 2017.
"One World Nations Online: Population Figures by Country":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/population-by-country.htm, 26 Ocak 2017.
"One World-Nations Online: Official and Spoken Languages of African Countries":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/african_languages.htm, 19 Aralık 2016.
"One World-Nations: Countries of the Americas and the Caribbean":	(Çevrimiçi) http://www.nationsonline.org/oneworld/america.htm, 21 Ocak 2017.
Ortak Dil Arayışı, © Deutsche Welle Türkçe:	Martin Bohne/Çev. Deniz Eğilmez, Ed. Ahmet Günaltay, 2012, (Çevrimiçi) http://www.dw.com/tr/ortak-dil-aray%C4%B1%C5%9F%C4%B1/a-15686066, 2 Mayıs 2015.
Özbudun, Ergun:	"Anayasa Yapımında Perakendeci Yöntem", **Yeni Türkiye**, S. 50, 2013, s. 196-198.
Özkan, Mustafa:	"Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri", (Çevrimiçi) http://www.tefsir.gen.tr/img/KTA02-mustafa-ozkan.pdf, 30 Nisan 2016.
"Pakistan":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PK/status, 15 Ocak 2017.
"Palau":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PW/status, 3 Temmuz 2017.

“Papua New Guinea”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PG2 Temmuz 2017.
“Paraguay”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PY/status, 21 Ocak 2017.
“Peru”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PE, 5 Temmuz 2017.
“Peru's Constitution of 1993 with Amendments through 2009”:	Article 48, (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Peru_2009.pdf?lang=en, 21 Temmuz 2017.
“Philippines”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PH/status, 15 Ocak 2017.
Poplack, Shana:	“Code-switching (Linguistic)”, (Çevrimiçi) https://pdfs.semanticscholar.org/1b72/f2a26d565e0e6c7da07673e69762e1bd9ac9.pdf, 20 Mart 2017.
“Puerto Rico”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/PR/status, 21 Ocak 2017.
Quluzade, Farid:	“Okyanusya ve Avustralya”, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/OKYANUSYA_ve_AVUSTRALYA.pdf, 29 Ocak 2017.
“Russian Federation”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/RU28 Haziran 2017.
“Rwanda”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/RW/status, 3 Temmuz 2017.
“Samoa”:	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/WS/status, 29 Ocak 2017.
Sarı, İbrahim:	**Orta Asya Türk Tarihi**, Antalya, Net Medya Yayıncılık, 2017, s. 32; İsmail Baytak, “Orta Asya Türk Tarihi-I”, (Çevrimiçi) https://www.dicle.edu.tr/Contents/b2bc576c-d3bc-45bb-9ac4-9c6be799a3a5.pdf

Schnelten, Eva-Maria: "Multilingualism: Obligatory at First, Fun at Last", 2013, (Çevrimiçi) https://www.rug.nl/research/portal/files/14412723/Download%20one%20of%20the%20chapters%20in%20English, 28 Şubat 2015.

"Seyşeller": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SC/status, 3 Temmuz 2017.

"Singapore": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SG/status, 15 Ocak 2017.

"Sint Maarten": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SX/status, 21 Ocak 2017.

"Somalia": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SO/status, 3 Temmuz 2017.

"South Africa": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/ZA/status10 Aralık 2016.

"Sri Lanka": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/LK/status, 15 Ocak 2017.

"Sudan": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SD/status, 3 Temmuz 2017.

"Swaziland": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SZ/status, 3 Temmuz 2017.

"Sweden": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/SE, 28 Haziran 2017.

"Switzerland": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/CH/status, 23 Ocak 2017.

"Tanzania": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TZ/languages, 21 Temmuz 2017.

"The Basic Law of the Macao Special Administrative Region of the People's Republic of China":	Article 9, (Çevrimiçi) http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/mo/mo019en.pdf, 21 Temmuz 2017.
"Tokelau":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TK/languages, 22 Temmuz 2017.
"Tonga":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TO/status, 22 Temmuz 2017.
Topal, Ayşe Gülşad:	"Osmanlı'da Gayrimüslimler", 2015, (Çevrimiçi) http://www.bilimsim.com/osmanlida-gayrimuslimler/, 3 Mayıs 2016.
"Trinidad and Tobago":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TT5 Temmuz 2017.
"Turkey":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TR3 Temmuz 2017.
"Tuvalu":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/TV/languages, 22 Temmuz 2017.
"Türkçe AB'de resmi dil oldu":	(Çevrimiçi) http://www.milliyet.com.tr/-turkce-ab-de-resmi-dil-oldu-/dunya/detay/2228612/default.htm, 23 Ocak 2017.
Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Parlamentosu:	(Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/45628.html, 2 Mayıs 2016.
"Türkiye'de Konuşulan Diller":	(Çevrimiçi) http://www.turkcebilgi.com/t%C3%BCrkiye'de_konu%C5%9Fulan_diller, 14 Nisan 2016.
"Türkiye'de Yaşayan Yabancı Sayısı 650 Bin Kişiyi Geçti":	(Çevrimiçi) http://m.turkinfo.nl/turkiye-de-yasayan-yabanci-sayisi-650-bin-kisiyi-gecti/13956/, 24 Kasım 2016.
"Uganda":	(Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/UG/status, 3 Temmuz 2017.

"United States": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/US5 Temmuz 2017.

"Vanuatu": (Çevrimiçi) https://www.ethnologue.com/country/VU2 Temmuz 2017.

Yamak, Ebru vd.: **Bilim ve Medeniyet Kulübü Dış Politika Akademisi Raporları (Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya)**, s.y., (Çevrimiçi) http://docplayer.biz.tr/3850460-Bilim-ve-medeniyet-kulubu-dis-politika-akademisi-raporlari-afrika-balkanlar-kafkasya-orta-osya.html, 15 Aralık 2016.

Yıldırım, Ali: "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/5326-34290-1-PB.pdf, 18 Nisan 2017.

"Zimbabwe's Constitution of 2013": (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Zimbabwe_2013.pdf, 21 Temmuz 2017.

… (Çevrimiçi) http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/EHSM/1024/unite04.pdf, 18 Nisan 2017.

"1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları": (Çevrimiçi) http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/1982.pdf, 14 Nisan 2016.

EKLER

EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

<table>
<tr><td>YAŞ</td><td colspan="2">UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ ……</td></tr>
<tr><td>CİNSİYET</td><td colspan="2">( ) KADIN
( ) ERKEK</td></tr>
<tr><td>EĞİTİM DÜZEYİNİZ</td><td>( ) ÖĞRENCİ
( ) ÜNİVERSİTE
( ) YÜKSEK LİSANS
( ) DOKTORA</td><td>MESLEĞİNİZ

…….</td></tr>
<tr><td>DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?</td><td colspan="2">( ) KENDİ
( ) FARKLI</td></tr>
<tr><td>ANA DİLİNİZ</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?</td><td colspan="2">
<table>
<tr><th>Dil</th><th>Ülke</th><th>Yaş</th><th colspan="2">Okul/Kurs</th><th>Aile</th><th>Arkadaş</th><th>İş</th></tr>
<tr><td>2.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>4.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>6.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>7.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
</td></tr>
<tr><td>ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) Çok kötü
(2) Kötü
(3) Orta
(4) İyi
(5) Çok iyi</td><td colspan="2">
<table>
<tr><th></th><th>Konuşma</th><th>Dinleme</th><th>Yazma</th><th>Okuma</th><th>Gramer</th><th>Telaffuz</th></tr>
<tr><td>2.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>4.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>6.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>7.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
</td></tr>
<tr><td>BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?</td><td colspan="2">( ) Tatil için
( ) İş için</td></tr>
</table>

	( ) Kişisel gelişimim için ( ) Farklı bir ülkede çalışmak için ( ) Mesleğimde daha iyi olmak için ( ) Farklı kültürleri tanımak için ( ) Evlilik durumundan ( ) İlgi duyduğum için Diğer (…….)

EK 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi? (çıkartıldı)

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı?

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

EK 3: ÖRNEK KATILIMCI FORMLARI

KİŞİSEL BİLGİ FORMU (Kapalı Soru)

YAŞ 28	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** Boşnak.....	
CİNSİYET	( ) KADIN (✓) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	(✓) LİSE ( ) ÖĞRENCİ ( ) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS ( ) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** Satış elemanı.
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	Bosna Hersek	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	( ) KENDİ (✓) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	Boşnakça ve Arnavutça (Babası ve Annesi)	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	Fransızca, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Rusça, Türkçe Not: Sıfır dilli	

1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	İsv.	15	✓				
3.dil	TR	22					✓
4.dil	İsv.	22				✓	
5.dil	İsv.	22				✓	✓
6.dil	Bos.	15	✓				
7.dil	Bos.	7				✓	✓

1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	3	3	3	3	3	3
4.dil	4	4	4	4	4	4
5.dil	4	4	4	4	4	4
6.dil	5	5	5	5	5	5
7.dil	5	5	5	5	5	5

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

( ) Tatil için
(✓) İş için
( ) Kişisel gelişimim için
(✓) Farklı bir ülkede çalışmak için
(✓) Mesleğimde daha iyi olmak için
( ) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
(✓) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

2

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Çok farkla dil bilmek. Aynı benim ülkemdeki gibi. Bizim Bosnalı bir kişi neredeyse 3-4 dil biliyor. İngilizceyi zaten herkes biliyor nerdeyse. Ama bir şekilde doğuştan mı diyeyim doğduktan sonra mı diyeyim Temel bir yeterlik mi zaten birkaç dil öğreniyorsun. Benim annem babam

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Gururlu şekilde. Farklı. Yardımcı oluyorum. Yardımseverlik duygum kuvvetleniyor. Böyle insanlara katkı sağlıyorum ve mutlu oluyorum. Zaten okuduğum bir şey hem ülkemde hem Türkiye'de hem internette. Dil bilince okuduğum şeyi duyan farklı

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Herhangi iş bulabiliyorum. Ama boşa okumuş. Şarkılarımla bildiğim dillerden konuşuyorum küçük yaşlardan beri onlar da öğrendiğim için çok dil bilmeme katkı sağladım küçükken çünkü ben hem kendim çok dil öğreniyorum hem de kedi çocuklarına öğretiyorum. Az önce dediğim gibi okuduğum şeyler

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

Hiç yaşamadım. Nasıl yaşayayım ki? Ona dezavantajı olur mu? Olmaz, mümkün değil.

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

Bence hep vardı, yani yaşanıyordu. Yüz. binlerce yıl önce çok dillilik şimdiki kadar değil 3-4 dil biliyor. Şimdi de olsun, geçmişte de hep vardı çünkü yaşanıyordu. Ben bunu

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Bildiğim her dilde gezerek, kitap okuyarak. İlgi. kurmuyorum. Bilgiler aklıma. Böyle dinleyerek insanlara aktarıyorum. Böyle böyle bilgilerim çok yüksek oluyor. Farklı bakıp farklı değerlendiriyorum.

(1.) Mesela ikisi farklı milletlerdi: Annem Boşnak babam Arnavut'tu, ikisi de kendi dillerini konuşuyor; Böyle olunca bende iki dil doğdu en başta; Sonra okuduğum, bana komşularımız Türkçe biliyordu; Ben onlardan Türkçeyi de öğrendim ama çok değil. Sonra İst.'a geldim çalışmaya, 22 yaşımda. Türkçeyi burada iyice ilerlettim. Sonra işimizle yettim beş sene de orada kaldım; Orada 4 ülke dil öğrendim. Şimdi nereden bakarsan sekiz dokuz dil biliyorum ben.

(2.) farklı milletlerden; Böyle olunca 4 mutlu oluyorum gerçekten

(3.) çok farklı oluyor; Onlarla görüşüyorum, bir şeyleşiyorlar, bir şeyler paylaşıyorum, kendimizle ilgili şeyler paylaşıyorum. Tarihle, politikayla, spor ile ilgili şeyler konuşuyorum. Tarihi nasıl bildiğimizi öğreniyoruz. Almanya'da yaşarken yok tarihi, inanılmaz bir yabancı arkadaşım farklı değerlendiriyor. Ben diyorum tarihi ben mi yanlış öğrendim yoksa o mu? Şüphe oluyor bizden ama onun hani onların nasıl değerlendirdiğini, bakış açılarını öğrenmekte ilginç bir şey bence.

(5) çok ilginç oluyor ama o ~~onların dilini~~ konuşmasam onla nasıl anlaşacağım, nasıl anlaşacağım, neyi istediğini, nasıl bir şey istediğini? Dilini konuşacağım ki anlaşayım ona dedim; Hani kültürü de biraz bilmiş oluyorsun. Hep bildiğim dillerde onlarla konuşuyorum, onlar da hep yabancı. Hep bildiğim dillerde konuşuyorum, yani nekadar değişiyor mutlu oluyorum. Bir de hiç dil bilmemekle ilgili bilmemek. Bir şey bilmemek ama mecburiyet. Şimdi öğrenmeleri kolay ama

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Normal düşünüyorum ama kıyaslamıyorum. Normal. Kendimi oldukça sıradan hissediyorum. Ilerde çok dil öğrenecek diye bir şey yok. Ama hayatını kolay yapmak için hayatını etkilikle dil bilmek lazım o da isteyen öğrenir istemeyen öğrenmez. Isteyen tek dil bilir isteyen iki, üç, beş, on dil bilir. Bilişsel ama kendini öyle yönlendirmemiş.

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Yaptığı zaman. Dünyayı iyi anlarım yabancı, Türk insanlarla karşılaş- tırma. Kavramak okurken daha iyi çünkü kafa yapılarının öğreniyorum Bazen anlayamadığımı o anlatıyor. Bu şekilde ben tamamlamış oldu anladım diyorum. Yani ha böyle de mi olurmuş diyorum farkında öğreniyorum. Politik meseleyi tek edemem. Ondaki insanlarla karşılaş- yer diye hiç değilse nasıl bakıldığının farkında oluyorum

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi? Tabi ne kadar sık meşgul olsam da iş hayatında değişiyor demi tabi etkiliyor. Değişiyor. Bence yabancı gazeteler Türkçe edebiyat hergün. Değerlendirmelerin farklı dillerdeki gazeteleri okuduğum için farklı olur. Okuma kafa durumu ne olup bitmiştir gazeteleri bilmiyorum. Ama çok değişiyor her şey elbette değişmeli ama bu kadar hızlı değil. Yani farklı haberleri mi almıştı bilemiyorum ama her iş yerinde kalkışmıştır farklı bir meseleyle yaklaşıyorum. Ilgili çekerse araştırıyorum.

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Ayrı meziyet sahibi gibi. Iş ararken bir kendi iş yerinde çalıştırmak istiyor. Otelden sonra bir sürü fırsat oluştu tüm- tüm ama ben oturduğum işi yapmayı daha çok seviyorum.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Tabi etkiler. Ilk çalıştığım yerde pazarlama (ihracat kısmı) bir tane iyi bir kazancım oldu. Bunu iyi kafamdan ama ben bana yetecek kadar para istedim hep tamam.

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Artırır. Mesela okadığımı hep düşünürüm (bunu çalışma kısmı). Ama ben öyle değilim yani diyorum çok sıkıştım. Neden okadığımı bana öğrettiler. Dili öğrenirken öğrendim. Bakışım değişikti. Daha pratik yapmayı çalıştım her şeyi. Ilkbir şeyi farklı yorumlamam her zaman pratik olmaya çalışırım.

4

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Farklı millet, inanç, kavim, kuvvet, din, dil, Birbirinden başka bilmem. Bütün Balkanlarda Bosna'da çok Brezilya'da var. Her yerde var aslında. Çok millet çok.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj. Çünkü aynı dilde konuşuyor bir de cevabını veriyorum. Anlıyorum. Dediği, problemini çözüyorum. Konuşuyorum. Ekonomik olarak iyi. Para kazandığın bitti. Farklı milletle, kavimle yaşıyorsun, tanıyorsun onlarla şöhbet ediyorsun. Kültürel bağlar oluyor zaman zaman. Sınıflerde yaşıyorsun. Türkçe konuşanlar var onlarla destekliyorsun zaman zaman.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde ~~nasıl bir~~ algı oluşturuyor?

Olumlu. Farklı yerlerde yaşamak, onların bir dilde konuşmak (Avusturya) kendimi iyi hissettiriyor. Ama tek yine normal olduğumu hissediyorum. Farklı bir ülke çok fakir. Dolmuşla e pişmedeyim. Öyle bir çok şey. Konuşmak ediyorsun kendi çalıştığın yerde. Hayatın iyi hayatı kötü değil. çalışıyorsun. Ama çok pahalı yer var yurtdışı olarak hepsinden kendine göre iyi tarafı kötü tarafı var. Hepsinin ikisi, kötüsü, hoşu tüm AB'de

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı? Mutluyum, onların bildiği dilde konuştuğum için hiç zorlanmıyorum. Biz artık çok dilli kültürle (yaşadığımız) bir yerden geldik. Yani bize oldukça normal geliyor. Zor bir taraf yok. Kolay. Dil bilmek bize kolay oluyor.

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli? Hemen kaynaşırız. Çünkü bizim pasaportumuz (yaşam) bize bunu gerektiriyor. Bu bizde bir travma yaratır artık. Biz çok dil bildiğimiz için hemen kaynaşırım. Zaten çok insansever biriyim. Yumuşak karakterli biriyim. İnsanlardan değil insanlarla kolayca anlaşırım. Uyum nokta problem oluşturmuyorlar.

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz? Hiç yaşamam. Önemli olan insan olmak. Kendim farklı bir yere gittiğimde yabancı (Alman) olduğumu unutmam. O kadar için bir şey yok.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Düşünmüyorum. Ne ötekileştirdiğimi ne de ötekleştirildiğimi. Bu bence çok ilkel insanların yaptığı bir şey.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Çok dil bilmek için bakış açımın ne olduğunu bilemem. Kendimi sınırdan insan gibi hissederim. Her zaman olumlu bakmaya çalışırım hayata. Önemli olan budur bence. Ama kelebekle yılan metafor için pozitif şey. Çünkü bence her yönüyle güç, olmak için hiçbir yapıyor. Milletleri tanıyorum, diğerini daha iyi tanıdıkça bir şekilde çekiyor

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Evet, zaten benim için zor diye bir şey yok. Çünkü benim karakterim yeryüzünün gittiğim her ortama kolayca ayak uydurabilmem. Karakter her şeyi kolaylaştırıyor. Bence cinsiyet, meslek olmasına rağmen benim çağırdığım konuşurum onların dilinde. Herşey sözcükler, kelimeler onlar için de öyle olmuş olsun

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Karışık. Çünkü hep karışık bir ortamda bulunmak, çeşitliliği seviyorum. Homojenlik kişiyi sıkıyor (Homojen ortamda insan mı bozuyor yanlış anda doğru cevabı veriyor.) Hareket yok, çeşitlilik yok. İnsan çabuk sıkılır. Bir bunalım hissederim çok elektrik, farklı fikirli insanlara ihtiyacım. Gittiğim ülkelerde her milletten insan vardır. Bu normal.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Konuşmalar. Ama en çok mimari yapı. Çünkü mimari yapıları severim, ilgi alanım. Hatta koleksiyonum bile var. Kolekt siyorum. Diğerleri de dikkatimi çeker ama en çok mimari yapı.

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Kendimi oldukça güvende hissederim. Çok çeşitli insanların bulunduğu ortamlarda bulundum. Herhangi bir problem olmadı.

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

Seyahat ve inançlara, kültürlere saygı duyma. Ne kadar çok seyahat edersek insanları o kadar tanırız. İnançlara ve kült. lere saygı duymak daha önemli. Ticaret de önemli. Biz burda da yeb. müşterilerimiz olduğu için edit orda olmamız gerekli bizde olmalıdır

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Bence bombalar. Terörizm durumu Ankara Bombaları bunların müşteri potansiyelini olumsuz etkiledi, Şöyle bize gelen müşteri sayısı azaldı. İstanbul Ankara'dan gelen müşteri azaldı. Avrupalın sayısında pek bir değişme olmadı. Aynı gibi. Sanki cesurluk azaldı. Bir şeyler eksik kaldı gibi.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

YAŞ 51	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** Kazak.....	
CİNSİYET	(✓) KADIN ( ) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	( ) ÖĞRENCİ ( ) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS (✓) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** ....Tarihçi.....
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	Özbekistan	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	( ) KENDİ (✓) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	Kazakça	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	Rusça, Özbekçe, Karakalpakça, İngilizce, Türkçe	

1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	ÖTB.	6	✓				
3.dil	ÖTB.	15	✓				
4.dil	KK	18	✓				
5.dil	ABD	47		✓			
6.dil	TR	48		✓			
7.dil							

8

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	5	5	5	5	5	5
4.dil	5	5	5	5	5	5
5.dil	4	4	4	4	4	4
6.dil	4	4	4	4	4	4
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

Eğitim için
( ) Tatil için
(x) İş için
( ) Kişisel gelişimim için
( ) Farklı bir ülkede çalışmak için
(x) Mesleğimde daha iyi olmak için
(x) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
(x) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Polyglot demek. İnsanların ailede, ülkede, okulda farklı dillerde konuşması demek. Mesela benim ailemde küçükyaşlarda, itibaren farklı diller konuşulurdu. Biz buna polyglot diyoruz. Ülkemizde çok farklı yapılar, kültürler var. Onların kendi öz dilleri var. Ama herkes Rusçayı çok küçük yaşlarda, itibaren konuşuyor.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Yetmediğini hissediyorum. Daha fazla bilmem lazım. Özellikle Arapça, Farsça bilmem lazım. Bu dilleri bilmediğim için kendimi iyi hissetmiyorum. Ben bir teolojiyim, felsefeciyim. Teolojiyi okuduğum için Arapça, Farsça kaynakları tanımam lazım. Şuan okuduğum kaynakların, aslı, orijini hep bu dillerdeki kaynaklara. Bu dilleri konuşmak istiyorum. Gittiğim

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Dediğim gibi bir ülkenin dilini konuşmak, o insanlarla dil ile kaynaşmak çok güzel bir duygu. Özellikle o milletin kültürünü, hayatını yaşayarak öğreniyorsun. Mesela şuan Ülkemizde başlamış kursuna gidiyorum. İlk defa dilini yeni sorduğu öğrendim ve ilerlemeye başladım. Hemen gülümsüyorlar. Çok basit şeylerle, insanların coşup mutlu olduğunu gözlemledim. →

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

Hayır, hiç olmadı.

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

Polyglot eski devirlerden beri vardı. İlk kez Özellikle hep polyglot olarak yaşamıştı. Çok bilgi var ve yeni de bu bilgiye ulaşmak istersen çok dil bilmen zorunluydu. Şimdi de var, Şuan eğitim bakımından ve ABD (Amerika Birleşik Devletleri) 3 dili bilmelisin diyor Özellikle bizim ülkemizde mükemmel derecede bilmelisin diyor. →

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Kitap okuma, internet, televizyon ve radyolardan farklı dillerde gündemi her gün takip ediyorum. Hem dünyayı, politik durumu, ekonomik durumu hepsini. Eğer sadece bir dil bilseydim o zaman sadece o dilden aktif olarak fazla bilgi edinebilecek miydim derseniz. Bence çünkü sadece İngilizce okusam sadece İngilizce konuşan insanlar, hep aynı, hep aynı haberi sunacaklardır. Muhakkak malumatım olurdu. Yeni çıkan Rusça kitapları, Türkçe kitapları her zaman olmayabilir okuyorum. Türkçeyi yeni yeni öğrenmeye başladığım için henüz çok iyi bildiğimi söyleyemem ama gazeteleri çok rahat okuyabiliyorum. Türkçe romanları, hikayeleri okumak istiyorum. Şiiri bile çok merak ediyorum, Ama bu henüz çok fazla yapabildiğim bir şey değil. 10

1. Eğitimde bir mecburiyettir bu. Mesela ben 6 yaşından beridir Rusça biliyorum ancesinde annem ve babam da konuşuyorlardı. Annemin Karakalpak'ı ama neredeyse 3 dil biliyordu, konuşabiliyordu. Annem Arap menşeli bir hanımdır. O Arapçayı da biliyordu. Vaktiyle Araplar Kafkasya'ya göç etmişler işte benim anne tarafından dedelerim de oradan gelmişler. Ben pek bilmem tabi.

(2) Memleketim, ülkemin dilini konuşmak çok güzel bir duygu tabi. Benim kocam 12 dil biliyor, çocuklarım 5-6 dil biliyor. Kocam çok dil bildiğim için bize devletimiz ona teklif etti. Gel bizim ülkemizde çalış diye. O zaman yıl. Sonra da çalışıyor. Hem çok mutlu hem de biz çok mutluyuz. Gurur duyuyorum onlara. Ben de eşim çok dil bildiğimiz için ve ilim çalışmaları yaptığımız için birçok ülkeden teklif aldık. Dans ülkelere gittik bu ülkelere gitmedik. Genelde bana yapılan tekliflere güvenmek durumunda kaldım sonra ailemden ayrılmak, düzeni bozmak istemedim.

(3) Benim için mutluluk çoklu oldu. Milletler kültürüyle, tarihiyle tanıyorsun. Dil bunda önemli bir vesile. Yeni projeler yapmak için de çalışıyor fırsatlar sunar.

5 İş bulmak için de çok dil bilmek mecburi. Yani eğitimde ve iş hayatında bir mecburiyet haline geldi. Bence tarihte de şimdide çok dil öğrenmek özellikle ilim üzerine için bir mecburiyetti. Çünkü yeni bilgilere, farklı bilgilere ancak farklı dilleri öğrenerek ulaşabiliriz.

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Hayır. O bir dil bilebilir ama beden dili gibi şeyler bilebilir. Yani daha iyi bilebilir. Mesela sabahları hiç olmadı ama onlar fıkraları beden dilini iyi bilirler. Çok dil bilirsin ama yine de bilebilirsin. Önemli olan daha öğrenebilmek. Ama çok dil bilmek bu konuda derinlemesine öğrenmek. Biraz biraz ingilizce öğrendiğin dili konuşabilir ama belki anlamıyorsa o dilin —

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Farklı dillerdeki konuları internetten kullanarak basit ve kolay bir şekilde öğrenebiliyorum. Bir Petersburg'ta metroda barbarca patladı. Bir anda insan sıkıntı TV'ye bakıp hemen kendimce yorum yaptım; Akıl yürütmek nedeniyle bu mesaja sahiptim. İlk başta ilk olmak istediğim konu (bildiğim dilde) bir olayı farklı değerlendirmek. Ben bunu böyle düşünüyorum. Ama zamanla olaya farklı bakıyorum değerlendirmek daha sonra kendimin nasıl değerlendirmediğini

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi? Analiz edebilirim. Yeterince başka insanlarla dostluk ilişkim. Bildiğim başka dillerdeki kaynaklarla mukayese edebilirim. Aklımı bu şekilde ilerletirim ama dünyaya farklı şekillerde bakmanın sıkıntısını söylüyorsun sanki düzenmeyi seçiyor ama perspektif değişiyor sanki dünyaya alıyor. Her ülkenin kendine göre problemleri var. Bir konuyu araştırırken anlık sebeplerden öğrenmeye çalışıyor. Yani biraz daha insanın Anlamak belki biraz daha kolay olur bana göre sorarsan; yani araştırma yaparsan daha iyi anlayabilirsin

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Evet. Ülkelerde, orta-üst merkezlerde, okullarda, kolejlerde öğretmenlik yapabilirim. Yeterince farklı teklif aldım ülkeden ilgi göstermedim. Eşim de çok dil bildiğim için farklı teklifler aldı. Bir garip yönü bu yönde, hep yeterince yaptık kendi ülkemizden çok. Ama bizim için de oldukça iyi oldu.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Şimdiye kadar para kazandım. Hayatım için yeterli oldu. Evlenmek derecesinde büyük miktarda para kazanmadım. Belki bu benim araştırmacı olmamdan kaynaklanabilir çünkü bizim gibi çok yüksek meblağlar kazanmayı yeterince kazandırıyor

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Öğelere, her şeye farklı bakış açısıyla bakıyorum. Bir şeyle bakışının görmediğini kendim görebiliyorum. Şarkı resimde yoğunluğun da yani resimlerin de. Ressam Konakalpak ressamını çok okudum. Kelimelerin çok yönlü olduğunu gördüm. Sanatsal yönünün çok kuvvetli olduğunu anladım. İngilizce öğrendim ama pek sanatsallık bulamadım. O iki dildeki romanla gerçek hakkında uygulamış ve o dildeki kahramanlar benim sınıfımdaki farklı bir bayan için çok farklı düşünüyor hep dil bilmenin avantajları genellikle bunda olur. Seni farklı düşündüren hep aynı kalmasın. Düşüncelerini muhakkak etkiler.

(7) kitapların okumaz yani çok okuma yapmadığı için bir konu hakkında malumatı olmaz. Sadece kanserle ilgili dur konusu hakkında çok iyi tanımlayabilirsin.

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin? Çok şeritlilik : Karakter farklı, sanat farklı, yemek farklı, giyim, adet, gelenek farklı, mimari yapı, dil, toplumlar farklı. Bütün oranlardaki farklılıklar. Aynen sizin burnunuz elinizin gibi veya benim yüzümün yüzünüzün gibi. Hep belli bir kalıp, halk olmak başka başka kanunlar, halklar olur. Bunu olmazsa o ülkenin elinden zevk bir varlığa sahip olduğunu fikir veya ekonomisinin şahlanışa olduğunu, sizin anlamak için örneğin, bir ülke bir halk yaşadı. Çok güzel.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Tabi şimdi milletlerdeki farklılıkları görüyorsun, keşfediyorsun. Fiziki farklarını ve yaşayışlarını, kültürler, kıyafetler farklı, çoğu bilmediğimiz şeyleri görüyorsun, öğreniyorsun. Başarızsak hoşgörüyle yaklaşıyoruz. Böylece kendi ülkemizdeki insanlar için görüş ve onların mantık ve oturuş yeri. Mantığı şeyle genel değil, hep aynı şeyle mi değil, bu insanı sıkar, ama bazen şaşırtır insanı şaşırtır. Yani hep görünmeyen şeyleri öğretiyor sen de.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Çok iyi. Memleketteki monoktür olmayanı lazım. Şimdi et nasıl farklı dünya ilişkileri, temaslı, iyi şeyler oluyor. Göç karışıyor. Bir devlet, ülke farklılıklarla göç karışır. İmparatorluklar, medeniyetler hep böyle zenginleşti ve ilerledi. Bizim de ilerlememiz için farklı halklarla, kültürlerle olmamız, bir araya yaşamamız lazım. Çünkü sana hep bilmediğini öğretiyor sen de.

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı? Evet. Kendimi oldukça mutlu hissediyorum çünkü hiç görmediğim insanları görüyorum, onların karakterlerini, neler sanıp neler sanmadıklarını görüyorum. Kesinlikle tedirgin olmuyorum. Bazı tutumlar olabilir. Çünkü bazen anlamıyorum. Dillerini bilsem de o milletin özellikle sokak insanlarının dillerini, lehçelerini bazen anlayamıyorum. Durumları kabalaşıyor. Bu biraz tedirgin edebilir. Ne yazık ki az önce de söylediğim gibi,

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Hepsiyle zamanla uyum sağlayabilirim. Önce dillerini öğrenirim. Sonra pek ala konuşarak anlaşabilirim. Jestle anlaşmıyorum. Jestle anlaşmak bana kaba geldiği için ben hemen dil öğrenirim. Belki işin de iyi olur karşı taraf için de.

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Her zaman kendimi Kazak gibi hissediyorum. Beynelmilel bir insanım ama belirli bir sloganım var: "Kendisine hürmet yapmayan insan başkasına hürmet yapamaz". Her dine, dile ve millete çok hürmet ediyorum.

12

(14) Misafirler bir ülkeye gittiğinde sokaği kalkla oldukça çok katı kalklar da var. Şöyle ki her ülkenin kodesi gibi, kültürü değişmiyor. Mesela sizin burada böyle. Bunları görünce mutsuz oluyorsun.

(15) öğrenmeye mecbur kalıyorsun. Mesela ben hep bu şekilde öğrenmişimdir yani farklı kişiler varsa her zaman öğretmektir. Çünkü bunu ben istemişimdir en baştan.

(16) ülkeleri böyle sömürgeleştiren insanlar var işte burada farklılıklar oluyor ama zaman geçtikçe o yaşadığın yeri tanımaya başlıyorsun ve o insanları da tanımaya başlıyorsun. Sonra farklılığın azalmaya başlıyor. Kabul etmeye başlıyorsun.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır. Çok kolaylık, çünkü kendimi çok ailem sık beynelmilelci. Ama Arap baba Kürt, büyük anne Karakalpak. Böyle bir ailede gelmişsen karşı tarafı nasıl etkileyebilirsin? Ama etkileyen ülkeler de var. Daha değişmiş ortalarda yaşayan bazı halkların yabancı insanları etkileştirdiklerine şahit oldum gazetelerde. Bu çok ayıp bir şey, özellikle bu zamanda.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Evet değiştirir. Amerikalı filmlerden bir hep onların silahlı, saldırgan olduğunu görüyoruz ama o ülkeye gidip bakınca yavaş yavaş bu sefer dünyalıların gidiyor. Eski bildiklerim değişiyor yeni tevil etmeye başlıyorum. Yeni dünyalıların gittiğine karşı taraf kendi doğal haliyle görmeye başlarsın. Yani kendi gördüğün gibi değil.

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Evet. Özellikle ilmi araştırmalarıma olumlu katkı yaptı. Dilleri tabi ortamda öğrendim. Bu benim işimi daha iyi oldu. Kürtçeyi iyi; kürtçe de gittim ama bu daha çok sertifikalarımı, derecelerimi, kendi dalıma (ilgili kurslara) götürmek için oldu. Ancak tabi kurs da çok faydalı. Müzik kurslarına katıldım, onların kendi tradisyonel—

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı? Kozmopolit. Çünkü karışık millet çok güzel ilerleme olur. Bir tek medeniyet terakki yapamaz. Birbirlerine bir şeyler verebiliyor. Zaten medeniyeti medeniyet yapan şey karışıklık. Ancak homojen ülke var mıdır bilemiyorum belki homojen olmak isteyen ülkeler vardır. Ama ben buna karşıyım: Her yerin çeşitlilik içinde.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Tarihi yapı (eserler), mimari yapı, sanatsal taraf, dil, temizlik, insanlık— kavrama tarzı gibi.

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Güvende hissettim. Çünkü dilleri biliyordum ve devlet bizi çağırdı. Tek başıma gitmedim hiçbir yere. Özel kaldım; Dilleri de bilmeyişin kendime güvenmiyordum. Dil bilirsen kendini güvende hissedersin.

21 enstrümanlarını çalmayı çalıştım. Böyle dunca Böyle böyle sonki o kültürle kaynaşmış olduğumu hissettim. Empati kurmaya çalıştım, sizin sokaklarınız çok güzel. Boşlamayı çok sevdim: sizin sokaklarınızı seve rek söylüyorum. Gerçekten çok güzel. Hislerimizi anla maya çalıştım. Yani etkinliklere katılırsanız, kurslara gidersenız, ilmi çalışmalar yaparsanız sizle hem kolay gelir zaten.

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

Seyahat ve eğitim çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte. Çok hızlı bir şekilde milletler ve kültürler bir araya gelip birbirleri hakkında fikirler oluşturabilmekte. Birbirleri hakkında izlenimlerle. Eğitimde şu an yıldır erasmus ve diğer programlarla yıldırım kişi sayısı da oldukça yüksek bunlar da çok değerli olmaktadır.

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Politik kavgalar. Bu, savaştan daha kötü. Daha yıkıcı. Çünkü o millet ve onun kültürü tüm dünyaya küsebilir. Diğer kendini hiçbir şekilde ifade edemez. Bir millete ve onun kültürüne hak vermiyor. Müsaade etmiyor. Eşitsizlik oluşuyor. Nedenini bu benim yaşadığım topraklarda çok fazla ve ben bunu hiç tasvip etmiyorum. Ülkedeki her şeyden soğumaya başlıyorsun sonra seni soğutmak için çalışıyorlar.

birbirleriyle ilgili fikir sahibi olabilmekte. Bir de kendini kendisine yabancılaştırmaktadır.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

YAŞ 22	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** Türk	
CİNSİYET	( ) KADIN (✓) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	( ) ÖĞRENCİ (✓) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS ( ) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** Kaymakam / Müezzin
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	İstanbul	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	(✓) KENDİ ( ) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	Türkçe	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	İng., Fransızca, İspanyolca, İtalyanca	

1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	TR	11	✓				
3.dil	TR	12	✓				
4.dil	TR	20					✓
5.dil	TR	20					✓
6.dil							
7.dil							

15

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	4	4	4	4	4	4
4.dil	3	3	3	3	3	3
5.dil	3	3	3	3	3	3
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

CV için daha iyi

( ) Tatil için

(✓) İş için

( ) Kişisel gelişimim için

( ) Farklı bir ülkede çalışmak için

(✓) Mesleğimde daha iyi olmak için

( ) Farklı kültürleri tanımak için

( ) Evlilik durumundan

( ) İlgi duyduğum için

Diğer (.....)

16

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Dünya insanı olmak. Çok sayıda dil konuşarak insanlarla iletişime geçmek.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Güven veriyor kendime çok fazla güveniyorum. Arkasından başarılı olduğumu da inanıyorum yani gerçekten beni başarılı bir iş adamı yapabiliyor. Bunla birlikte birçok sayı farklı şekillerde düşünüp götürleyebiliyorum. Biraz dilin daha değişik, birden fazla dil bilmenin önemi yadsınamaz. Dil öğrenmeye çok küçük yaşlardan itibaren başladım.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Tabi. Bütün dünya ile insanlarla iletişim kurarım. Ankara çevresi genişliyor bunu tüm yaptığım işin de önemli bir rolü var. Diğer dilden insanlarla da iletişimimin önünü açıyor. Her sayıyı / olmak her de modalı olmak için katkı sağlıyor. Ancak ülkemizin bu şöyle bir sene içerisinde yaşadığı olaylar gerçekten bize çeşitli spesifik (Fransız - İsp. diye ekliyor) milletlerden olan insanları tedaladı. Aslında bu Zaten bir sayı). Sayı (etkileşimi kolaylaştırıyor.

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

Hayır.

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

O zaman da vardı. Eğitimin olduğu her zaman dilimizde vardı, yani yeni bir şey değil, yeni bir şey olması mutlaka değil, çünkü insanlar her zaman bir yerden bir yere gitmiş ve bunu da yapıyorlar. Eskiden de

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Türkçe kaynak bulamadığım zamanlarda internette İng., İtalyanca tarama yaparım. Bu şekilde arayıp da bulamadığım bilgiye kolay erişebilirim. Ben daha çok ilgili (müzeler, toplar) tarama yaparım. Amerika'da Müzeci arkadaşlarım var yerelde global İng. konuşup yazışırım. Bir şeyi onlara danışırım, onlardan öğrenmeye çalışırım çünkü gerçekten ticaret noktasında şekilleniyorlar. Onların verdikleri bilgiler doğrultusunda hareket ederim. Ama iç alanda da arama yaparım: Merkez politik olaylar yab. projelerden okuyarak da depolamaya çalışırım.

17

(2) Kolejde başladım diyebilirim. İlk olarak İng. öğrendim, Akademiden Türkçe yerine İng. pratik yapmaya çalıştım. Gerçekten olumlu sonuçlar elde ettim. Okul yeni kolej olduğu için İng öğretmenimiz ve o dili okul içinde daha çok fen derslerinde konuşmamız zorunluydu. Diğer derslerde böyle bir zorunluluk yoktu. Türkçe ve Tarih dersleri gibi dersler Türkçeydi. Ancak bir diğer derslerden dolayı kullanmaya alıştığımız için İngilizce konuşmaya başladım. Baktım ki rahatça konuşabiliyorum o zaman çok mutlu olmuştum. İng'den sonra diğer dilleri öğrenmeye başladım. Bu bir hayatımın önemli bir anı oldu. Kendimi mecbur hissettim. Gerçekten de başarılı olabildim. İng'den sonra diğer dilleri öğrenmek zor gelmiştir bana. Sonrada bunu diğer dillere aktarım daha değişik ülkelerden Fransızcayı öğrendikten sonra İspanyolcayı ve İtalyancayı öğrenmek oldukça kolay ve zevkliydi. Kısacası çok dil bilmek her iş hayatında her bir kendisi için oldukça faydalı bir şey.

(3) ticaret yapıyordu şimdi de yapıyorlar. Bak mesela ben de tic. yapınca ve bunu daha kolay olmasın diye dil öğrendim. Genelde bana göre müşteri sayısına göre (milliyet olarak ilave ettim) o dili öğrendim. Şimdi Kapalı Çarşı'da birçok insan 30-40 kadar dil bilir. Eğer bunu çarşı dili diyorum) İng ve Arapça konuşup müşteriyle etkileşim kurabiliyor şanslı tic. yapı için dil bilmesi gerek. Ama bunun dışında diğer dükkanlara benim gibi kolej mezunu yani dili onlardan daha iyi bilen bir sürü elemanıyla karşılaşmasına, zor bulursun bunlar vardır ancak azdır. Ama iletişim kurabilir yer mi evet. Ece o zaman peşpeşe iş insanları ticaret yapmadı mı tic. için dil öğrenmedi mi? Cevap kesinlikle ticaret yaptı ve dil öğrendi.

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Evet, çok çok daha değişik kültürlerden (Fransız, İsrail, İtalyan, Amerikan) insanlar tanıyıp çeşitli etkileşimler kurabiliyorum. Bu bir ölçüde yaptığım otomatikmen değiştiriyor. Hiç kendi milletimin düşünce kalıplarına, tekliflerine ilkel miyorum yani sanki bir daha dünyaya gelsem ikinci bir dil edinerek aynı yaşamak o dille (başka dil demek istedim) sanki o toplumun beynini taşıyormuş gibi

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Evet. Hem haberleşebilmek hem yazılan okuyabilmek başka dillerden okudukça da farklı geçiş oluşuyor. Bu da öğrendiğim için algılamak kolay oluyor. Farklı dünyaların birleşimiyle birlikte değerlendirmeyi yorumlamak. Makedonya bir daha ekle etmek değil farklı değerlendirmek sadece. Ama yazarken iyi de olsa kötü de olsa değerlendirmek dime yapmak iyi bir şey. Değil mi, tüm, tüm gibi,

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

Tabii. Farklı gruplardaki insanlarla konuşabiliyorum daha iyi konuşmak bile. Mesela sınıf kızı, darbe, ihtilalcılık AB'de sıkıntı kanatlı (Çünkü İng., AB'den sıkıntı çok aldık, kötüye inanacaktı. Nasıl sıkıntı? Milliyetçilik. Ama öyle diye cevap verdik.) İşte önemli bir şey, okuduğumu hemen arkadaş çevremle etkileşime geçiyorum, internetten

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Çok dil biliyorsan, bu işi yapıyorsanız %100 kalmıyorsunuz Bruxelles'den ayrılsan tercüme büroları. Ulusal/onaylı çevirmenlik de çalışabilirsin, rehberlik yapabilirsin. Yani kapılar sizin için açılır kadar açık. Ama beş her türlü alakalım işi yapmak istemiyorum çünkü çeşitte çalışıyorsanız o işi zaten. Tüccar bir şey,

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Çok iyi kazanıyordu ama şimdi değil zaman iyi kazandık (2014'e kadar iyi para kazandık) Tabii çok fazla dil bilmemle projeyle tercüman artar o da boş para getirir. Ama şimdiki hadiselerden dolayı boş gelen şeffaflık azaldı, per otomatikmen azaldı. Bu ailenin politik durumla da çok alakalı. Dil bilmek de önemli ama ülkede bir olay olunca orası fonksiyon durduruyor gibi

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Evet, kesinlikle artırdı. Türkçe İngilizce okumakla (çevirisi olsa) ilgi orijinalinden İngilizce okumak arasında çok fark var. Kitabı daha farklı değerlendiriyorsunuz yazarını da çok yazar ve kitap o zaman onlara kazanıyor. Şiirin estetik tekniği, sanatsal yanının farklı etkiliyor. Kendi romanlarınızı ve onların kitaplarını da orada karşılaştırarak değerlendiriyorsunuz. Makyajcı gibi. Bunu ben o dili ne kadar öğrenip öğrenemediğimi de anlar duyarım bir bakıma. İşlevde de pratik olmamı sağlıyor birden çok dil bilmek. →

18

(7) onda ve onlar diğerce dayatılmış gibiyorum. Tek dillilik sanki kısıtlanmış bir şekilde düşünmek gibi, hiçbir şeyden haberi yok gibi.

(9) yorumlamaya başlıyorum. Ben genelde sorarım ne düşünüyorsun diye o da cevap verir hemen o cevabın üzerine ben de kendi değerlendirmelerimi yaparım. Ya aslında böyle böyle yürürken kopmuyorsun onu tekrar ediyorsun işte iş mesele olsa işte diğer meseleler. Ama dediğim gibi her çeşit meseleyi Amerika'dan, Fransa'dan arkadaşlarımla konuşup değerlendirmek gerçekten çok güzel.

(12) Zorlaştırmak değil kolaylaştırmaya çalışıyorsun tekrarı kullanarak. İki bilim insanı da çok önemli bir iş. Sonuçları çok önemli kanıtlıyor. Her milletin kendine has sorunsalı var. Ben onların farklılıklarına hitap eden aktarıcı olmak istiyorum. Yoksa nedimi karşılaştırmam. İşte onların nasıl bir farklılık sahibi olduklarını ancak onlarla konuşarak anlayabilirim. Bunu 1 yıldır yapıyorum farkı

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Değişik kültürleri analiz edebilme. Müziği çok iyi bilmek. Çünkü çok sayıda Müzik akademisi var. Ülkesinden nedi olduğu ülkeyi bilmem ama Amerikalı olsa bile. Değişik kültür, milletleri analiz edebilme. Bunda da yine terbiye önemli bir rol oynuyor. Her kiminle birlikte konuşma şekilleri, giyinme şekilleri de ilgi çekiyor. Hatta milletleri kendi farklarını bile. Ülke ülkeden, şehir şehirden

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj olduğu yerler var. Mesela demokrasiyi yaşayan toplumlar daha iyi bir algı oluşturur. Düşünce sistemini değiştirir. Bir bakıma insan oluyorsun. Hiç bilmiyor olsaydın Amerikalı bir arkadaşın Trump ın seçilmesinin iyi mi kötü mü olup olmadığını anlayamazdın. Ancak muhafazakar toplumda bunu dezavantaj olarak görebilir. Muhafazakar toplumlar tepkiler gelebilir sen, çünkü aykırı toplumla bağdaşmayı pek kabullenmezler. Bunun gibi bir örnek pek çok ülkeyi için çok bak olacaktır.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Olumluyum. Çeşitlilik her zaman tercih edilen bir şey olmalı, Çünkü zaten hayal edemeyeceğin imkanlara fırsatlara sunar. Maddi ve manevi olarak kazançlı çıkarsın. İşte kariyeri yapıyorsun hem kazanıyorsun - tabi bu onlar pek değil - hem de

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı? Mutluyum. Tedirginliğe gerek yok. Farklı kültürler içerisinde yaşamak benim için bir avantajdır. Zorluğu yok. Bulunduğum her ortamda kendimi çevremde hissederim bu her zaman böyle olmuştur. Biraz pozitif düşünmek lazım. Üniversitelilik ve tedirginlikle yeni tedirgin olacak bir şey elde edemezsin. Ondan zaten yoksun.

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Farklı bir ülkeye gitmedim. Ama Erasmus'a gittiğimde farklı kültürde insanlar var. Her daim gidip geliyorlar. İçten içeri (para kazanmak) onlarda kaynaşıp uyum sağlamam lazım. Ama bu hemen olmuyor bazı toplumlarda sizi biraz zorluyor.

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Kimlik karmaşası yaşamıyorsunuz. Kendi kimliğimizden eminsiniz.

(15) sevgi paylaşılıyor, sorular farklı kapılar açılıyor. Farklı kültürlerle, insanların bir arada bulunması tehlike olarak düşünülmemeli hiçbir zaman. Çünkü ben burada yıllardır çalışıyorum çok sayıda farklı milletten, dinden insanla bir arada bulundum ve bana hiçbir zaman bana ne yetiş bir tavrını görmedim ki görmemişsin tabi, Problem olmuyor yani.

(17) Çünkü okuduğu anlayışlar biraz farklı. En iyi örnek nelerin Amerikalı. En aktif kullandığım dil İngilizce Fransızca uyum daha kolay oluyor. Ki Afrika'dan gelen Araplar var. Çoğu Fransızca konuştuğu için Fransızcayı da konuşuyorum bu onlar Fransızca bilmeseydim belki iletişim kurmam zor olurdu. Birbirimizi anlamamız zorlaşırdı. Ama çok iyi bir isabet ki ben bu dili öğrendim ve Araplarla da bu dil üzerinden anlaşabiliyorum. Yani dil gerçekten uyumu ve iletişimi kolaylaştırıyor.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır. Hakeza hiçbir zaman böyle düşünmem. Ötekileştirilmeyi de istemem. Evrensel bir insanım kendimi dünya insanı gibi düşünüyorum gerçek olarak. Eğer böyle düşünüyorsam kimlik karmaşasına gerek yok. Doğduğum toprağın belli, milliyetim belli.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Tabii. Mesela futbol, ona bir şeyi Amerikanın ve İngiltere'den görme noktasında büyük farklılıklar siyaset içinde aynı şey geçerli. Bunda aynı şekilde. Her milletin duygusu, hayata bakış şekli gerçekten çok farklı. Bende de farklı. Ama bu farklılıkları yabancılık şeklinde değil de bir şeyi keşfetmek gibi görüyorum. Ama bazen ittiğim zaman daha belirginleşiyor. Ona değiniyorsam, ama bazen gerçekten iyi oluyor. Yani diyorum ki bir de onun gibi düşünmeye çalışıyorum bakalım nasıl.

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Kolaylaştırır. Daha farklı bir kapı açıyor. Daha farklı insanla iletişim halindesin. Daha farklı okuyorsun. Okudukça öğreniyorsun. Eğer öğrendiğini bir yerde eğitim teorik düzeyde kalmayıp pratik hayatta da yaşıyorsa zaten her şey otomatikleşiyor, kolaylaşıyor, bir şeyi kolaylaştırmak istiyorsan öğrenmek şart. Tek olsun yabancı olsun başkalarından öğrenmek gerçekten hayatı kolaylaştırır.

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Kozmopolit. Tek düzenin sıkıcı hiçbir çeşnisi yok. Kendimi tekrara döndürür, mekanikleştirir, ne olacağını bilmiyorum. Bu da sıkıcı. Yani bunun psikolojik yansıması oldukça kötüdür. Kişiyi bunaltır. Hayat ne kadar hareketliyse aktifse o kadar renkli olur. Zaten en güzel kaynaşma geçirdiğin yerlerde olur. Eğer bir yer tek tipse o yerden hiçbir hayır beklenemez şöyle maddi ve manevi bir çeşnisi yoktur.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Müziği zevkle dinlemek zaman geçirdiğim kuşaklar sıkı ekonomik düzeyleri ile kültürel hakkında fikir veriyor. Gözlüyorum bu daha çok işle bağlantılı cevaplar veriyorum. Ama gerçek bu. Bu daha çok giyimle ve konuşma tarzıyla ilgilenmiyorum. Biraz neye ereyim. Yani kısa dikkatim daha çok bu yönde. Yüzüme çıkmadığım için diğerlerinin dikkatini çekip çekmeyeceğini bilmiyorum doğrusu. Bu anlattığım kendi bulunduğum ortama ve işime göre cevap veriyorum.

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Tedirgin olmuyorsunuz. Sizi olumsuz manada etkilemiyor. Sizi daha demokratik yapar. Demokratik olmanın olmazsa olmaz şartı çok kültürlülüktür. Çünkü bu birçok şeyi yumuşatır insanların birbirlerini kabullenmesini sağlar. Sert tutumlar yüzünden daha ortak paydalarda buluşmaya başlarsınız. Tabi bu herkes olmaz bunun için de biraz zaman gerekli.

20

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

1. Eğitim (Daha erken yaşlarda farklı bir kültürün ve dilin içine dahil olursunuz) ↳ Değişik kültürlere saygı duyma (Empatisi bu)
2. Seyahat (Turistler)
3. Göçler (Örnek benim hayatımda)

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Ötekileştirme. Benim yaşadığım. Ama ben tasvip etmiyorum Demokratik bir insan oldugum için benim düşüneceğim ve yapacağım bir şey değil. Ama zaman zaman arkadaşlarımın yaşadığına şahit oluyorum ve neden- lerini bir türlü anlayamıyorum. Belki de anlıyorumdur Kendimi anlamamazlığa veriyorumdur :- Kabul etmeye- miyor ve edilmezsem ötekileştirirsiniz ve ötekileş- tirilirsiniz.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

YAŞ 34	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** Türk	
CİNSİYET	( ) KADIN (✓) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	(✓) İLKOKUL ( ) ÖĞRENCİ ( ) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS ( ) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** Satış elemanı
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	Malatya	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	(✓) KENDİ ( ) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	Kırmancî	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	Türkçe (ikinci dil), İng., Arapça, İsp.	

1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	TR	~~9~~	✓				
3.dil	TR	16		✓			✓
4.dil	TR	30		✓			
5.dil	TR	25					✓
6.dil							
7.dil							

22

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	3	3	3	3	3	3
3.dil	4	3	3	3	3	3
4.dil	3	3	3	3	3	3
5.dil	3	3	1	3	3	3
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

( ) Tatil için
(✓) İş için
( ) Kişisel gelişimim için
( ) Farklı bir ülkede çalışmak için
(✓) Mesleğimde daha iyi olmak için
( ) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
(✓) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

23

K. Sözü

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?
Kendini çok fazla dilde ifade edebilmek. Kendini anlatabilmek. Başka insanlarla konuşabilmek, onlarla duygu ve düşüncelerini paylaşabilmek

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?
Abartılacak bir şey değil. Normal bir şey gibi. Bana çok bir şey hissettirmiyor diğerim. Ama tabi özgüvenim artıyor. Çünkü İng. terimlerle İng., Arapça ve İsp. konuşabiliyorum. Ne istediklerini anlayabiliyorum. Rahatlığını, izini rahat ca yapabiliyorum. Mutlu oluyorum bu şekilde. Ama dediğim gibi bunu pek de abartmıyorum. Çünkü kime sorsan bunu, klişe kelimeler şeklinde İng ve Arapça konuşurlar. Yani bizim bunu gayet normal bir şey.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?
Farklı kültürleri tanıyıp onlara empati kurabiliyorsun. Daha becerikli olduğumu her şeyi daha kolay halledebildiğimi hissediyorum. Daha başarılı olduğumu yaptığım işte. Çünkü kesin bir olum var hem de çok şükür dil biliyorum ve hiç sıkıntı yaşamıyorum. Kolay oluyor her şey bana. Müşteri sevgi geliştirebiliyor. Bilmediğimi tanıyabiliyorum. Sonra

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?
Bu işi öğrenmek başka işleri yapamıyorsun. Turizmin dışında yapamayacağını düşünüyorsun. Ayrıcalıklı yok tabi. Artıları şu çok az

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?
Bence yüzyıllardır var. Her toplumda var sadece günümüze özgü değil. Özellikle günümüz turizm sektörü çok fazla. Çok farklı milletler ve onların kültürü diller var. Eskiden de çok fazla karışım ve dil vardı. Bular birbiriyle anlaşmalarını mutlak onun dilini veya üçüncü dilini öğreniyorlardı. →

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?
İnternetı İsp-Arapça, Türkçe klavye ble birlikte kullanıyorum. Akademikçilerle, müşterilerimle karşımdaki, işlerimi oyunlarımı için. Pakistanlı bir akademisyen var. İlk sırada fazladır görüşüyorum. Önceki Pakistan onu şimdi Londra'da master için. Batı medeniyeti onla konuşuyorum. Farklı kültürler hakkında bilgiye onun aracılığı ile erişebiliyorum. Genellikle İng. konuşup yazışıyorum. Yani genellikle böyle ulaşıyorum bilgiye.

24

③ gelip hep beraber alışveriş yapıyorlar. Yani ekonomik fayda görüyorum ayrıca.

⑤ Şimdi de dediğim gibi turizmden dolayı Türkiye'ye çok fazla kadın geliyor. Onların dilini konuşmam lazım. Turist rehb. var. Onlar iki üç dil biliyor belki daha fazla. İşte bu rehberler onlarla konuşmak için onların dillerini öğrenmek zorunda. E biz de hangi millet bize çok geliyorsa onun dilini 50-60 kelime de olsa öğrenmeye çalışıyoruz anlaşabilelim diye.

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Hayır. Herkes farklı şekilde yetenekli. Sınırlıyorum gayet tevazuluyum. Çok fazla dil bilmek büyütülecek şey değil.

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Hep, Ar. gazeteleri okuyorum, televizyonları seyrediyorum. Bütün dilde okuduklarımı bir araya getirip kendime göre yorumlar yapıyorum. Eğer deri her zaman olmasa da bu şekilde takip edip yorumlarım. Ama doğruyu ayırabiliyor muyum bilmem ama fikrimce olur tabiki. Yani kimseye cevapsız kalmak istemem elbet. Çoğu okuma merkezlerdir, Politik, spor, ekonomiyi hep yakından takip ederim. Tabi TV'ye de bakarım.

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

Yapıyor evet. Öncelikle moralimi etkiliyor. Mesela ülkelerde nüfus hep beyaz. Tabiki avantaj etmeye çalışıyorlar. Ama daha çok kendi ülkemdeki problemlere ilgilenmeye çalışıyorum ancak bir şeye karar verirken bazen sıkıntıya düşüyorum bakıyorum psikolojim bozuluyor bir an önce yapıyorum. Olumsuz yönü çok fazla gerçekçi. Aslında dünyayı bir kenara kendi ülkeme bakıyorum. Üzülüyorum. Beni çok

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Evet kolaylaştırdı. Ama işim gereği dilden öte de ise hakimiyeti beceri, estetik daha çok önemli. Ama tabi dil bilmek de avantaj. Hemen hemen gezebiliyorum, çok işin tekliflerde yurt dışına ola bilir, yani iç bulunur hem yabancı dil bilmek hem de tekerlekli olmak çok önemli.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Evet, çok dil bilmek işimi inanılmaz kolaylaştırıyor. Bana çok olumlu müşteriler var onlar her zaman belli dönemlerde bana gelir, bir şeyler alır ve bana çok, kafamda onlar, Bana çalışıp para kazandırırlar bazen de yardımcı gibi çok duygusal olurlar. Bu kazanç işi dönem dönem değişir. Mesela yazın daha çok kazanç olur ama kışın biraz

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Çok farklı mesleklerde çalıştım. Tecrübem oldu. Dilim gelişti, kelime hafızam arttı. Sonra kendi işimi kurdum. Kendi sonuçlarımı beklentimi işime yansıttım. Hayır bu da tecrübeydi böyle kurucağım dedim. Kendi tekniğime göre toptancıdan ayakkabılar, çantalar seçiyorum. Hangi milletin ne istediğini, zevkini biliyorum. Otantik veya marka severler. Ben hep otantik alırım çünkü onların tercihi o. Yani onların diline, zevkine göre hareket ederim.

25

(11) Dil bilmesem onlarla anlaşamazdım ne istediklerini ne almak istediklerini bilemezdim. Gerçekten dilin çok önemli etkisi var burada.

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Farklı kültürden insanlar, farklı giyimler, farklı diller, dille. Ülkelerin kendine has yiyecek, fiziki yapıları vs. Bir çoğunluğu fiziki yapıya göre sınıflandırılır, oradan hareketle anlarız (Asyalı mı Latin mi) Yani kavramlar insanların seçtiğini söyler.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj tabi. Ama bir çok kez daha çok ekonomik açıdan bakıyorum, çok kez bu yönüyle büyük bir nimet avantaj olarak görüyorum. Sizin bakış gibi yani sırf kültürel öğretmenler gibi bakmıyorum. Ama tabi avantajdır ama dezavantaj olan ki, sonuçta yıldızdan bir şey kaybetmiyor, ölüyor yapıyor sonra mutlu oluyor bizi mutlu ediyor

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

K. Coşkulu yaşamak, sevmek. Bana ekstra bir şey gibi gelmiyor. Günlük hayatı akıp gidiyorum ve bana normalmiş gibi geliyor. Ancak genel olarak güzel. Öğrenmek çok sıkıcı olurdu, çünkü hem öğreniyorsun hem de öğretiyorsun. Mesela yeni yeni.

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı?

K. Coşkulu diyorum en büyük sorusu. Bu beni şaşırtmıyor. Mutlu oluyorum. Hayatı farklı duygularla geliyorum, Maddi ve manevi bağlantı sıkıcı gelmiyor, çok farklı kültürden insanlarla iletişim kuruyorum, Hem maddi hem manevi olarak mutluyum. Çünkü K. Coşkulu ötesi yaşam aslında çok kültürlü bir dünya olmalı, tedirgin olmuyorum

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Hemen kaynaşamıyorum, Ülkeye göre değişiyor. Latinlerle çok iyi anlaşabilirim, sıcakkanlı insanlar, Arapla- söyle böyle. Aslında kültürel bir kaynaşma, dil konusunda problem yok biraz sıkıntı yaşıyorum orada, Belki ben kaba olduğum içindir (Ajanlığı olarak o kültürde insanlar geliyorum.) Böyle bazen

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Hayır. Kendimden eminim. Benim için sebebi Atama ayak uydurmak. Ama ben benim.

(15) Müşteri bir caste olmak istiyor. Bende de yok. Hemen telefondan açıp resmini gösteriyor bana. Bu şekilde bende farklı bir anlamla karşılaşmış oluyorum. Sonra o resmi bende de diyorum, Gidiyorum ben olacağım yere ona benzer veya onunla aynı sorta bulursam hemen denemelik birkaç tane alıp getirip dükkanıma koyuyorum. Sonra bakıyorum ürün gidiyor yeni satıyor. Ben de böylece hem o kavramla ilgili öğrenmiş oluyorum (çünkü artık onların zevkine göre getiriyorum) hem de para kazanmış oluyorum. Yani senin zevkini etkileyebiliyor değiştirebiliyor. Bilmediğin bir şeyi şöyle diye sonra öğretebiliyor. Farklı şeyler artık olmaya başlıyor.

(17) Sağlık sağlık konuştuklarım oluyor. Hem benim yüzümden hem de onların. Durup veya durmuş iştekinin ihsanı çok etkiliyor. Biraz zorlarsam anlaşabiliyorum. Dilde problem yok sık sık. Biraz kendimle alakalı.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Kendimi hiç öyle hissetmedim, hissettirmedi. Başka insanlar da ötekileştirmem, (Ama ülkede genel olarak böyle bir problem var gibi.)

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Hekesten farklı şeyler öğreniyorum: İçimi ona göre tekrar yapılandırıyorum: Bazı değişiklikler yapıyorum: Sevi değişikliği, itiyor ya bazından veya sevi yeniliyor. Bunlar olmak zorunda. Yani benim bakış açımı yine kendimin kişisel farklılıklarına istekleri, çok etkiler ki böyle de vardır böyle de olabilirmiş gibi şeyler düşünüyorum. Bu şekilde

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Hayatımı kolaylaştırır. Modayların ve mezelo etrafındaki insanlar (esnaf kesimi) Birşey sorarım veya istesem hemen yardım ederler. Sevili yaşıyorum kendimi. Bana tanımadıkları bulunuyorlar. Hiçbir kaygı duymuyorum. Yabancı müşteriler de aynı şekilde çok önce soru sorduğum gibi.

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

K. ortamlar daha iyi. Daha hareketli var, Gözlemleyecek Farklı insanlarla temas kurmak her zaman iyi olmuştur. Depertirlesem hiç yazamadım. Çünkü burada öyle birşey olmaz ki kendi şehrimde de olmaz. İlla bir yerlere gidecek, görecek, alacak, satacak — böyle bir hareketlilik var.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Genelde kıyafet. Bir de her ülkenin farklı bir yüz ifadesi var. Bu daha çok fiziksel olarak algılayabilirim, Kıyafet çok güzel yapıyor değil ama kıyafetten diyelim. (Sadece Meksikalıla kıyafetine yüzel tanımlabilir) Eskiden kıyafetlerden anlardım iyi kötü ama

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Kendimi oldukça güvende hissediyorum. Hatta dışarıda daha çok (Ekseri) Çünkü sevgiyle hükümlü. Herkes tanıyor, onlar da sevi. Güvensiz bir şey yok. Müşteride güvenli mi olur güvensiz mi bilemeyeceğim Ama gelir ödemeleri belli. Şu ana kadar bir problem olmadılar. Denedikleri kötü düşünüyorlar

Bir de kötü düşünmüyorum

20) benim düşüncelerim ve isteklerim de değişmeye başlar.

21) Çünkü öğrenme ve öğretme her en basitinde bir de yardımlaşma. Yardımlaşınca işler istenen hersey kolay oluyor

22) şu birkaç yıldır anlayamıyorum nedenini de bilemiyorum. Mesela Araplar hangi ülkeden Araplar bilemiyorum konuşacak kadar anlaşabiliyoruz. Ancak konuşurken dersin işte bu kuvvetli, sıkıntılı, taş, mısır vs. Onlar da çok fakir gerçekten, Bizim kadar.

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

İnançlara ve farklı kültürlere saygı duymak her daim çok kültü olumlu etkiler. Çünkü bir bakış çok mutlu (farklı milletten) müşterik kaşıklarlık perçekte bir çiftede şikoran şeyle yaptılar ama bir sonuna kadar sabrettik. Mesela dedik ki yabancı, olur bir dengesizlik bar- maya lım, saygısızlık kusur etmeyelim. Kendimizi yüksetelim! Nekadar mutlu müşteri de yelize bir kelle kendi kültüründen dolayı hep emri yapa

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

problem yaşama dik

Politika, savaşlar, karışıklıklar çok olumsuz etkiler. Bunlar o ülkeye gelmek istayenla olumsuz etkiler, gelemiyor yani. Mesela benim ülkem de yaşıyorlar Arapalı müşterinin sayısını çok fazla. Önceden daha çoktu. Şimdi az. Ama her şeye rağmen Arapla gelmeye devam ediyor. Bu problem yok, olmadı.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

<table>
<tr><td>YAŞ 22</td><td colspan="2">UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ Arap</td></tr>
<tr><td>CİNSİYET</td><td colspan="2">(✓) KADIN
( ) ERKEK</td></tr>
<tr><td>EĞİTİM DÜZEYİNİZ</td><td>( ) ÖĞRENCİ
( ) ÜNİVERSİTE
(✓) YÜKSEK LİSANS
( ) DOKTORA</td><td>MESLEĞİNİZ
Öğrenci</td></tr>
<tr><td>DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE</td><td>Cezayir</td><td></td></tr>
<tr><td>KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?</td><td colspan="2">( ) KENDİ
(✓) FARKLI</td></tr>
<tr><td>ANA DİLİNİZ</td><td colspan="2">Arapça</td></tr>
<tr><td>KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?</td><td colspan="2">Fransızca, Türkçe, İng.
(1. dil medya yoluyla ede edinilmiş, Ailesiyle Fransızca ve Arapça konuşuyor. Ana Fransızcayı Arapçadan daha iyi biliyorlar)</td></tr>
<tr><td>1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?</td><td colspan="2">
<table>
<tr><th>Dil</th><th>Ülke</th><th>Yaş</th><th>Okul/Kurs</th><th></th><th>Aile</th><th>Arkadaş</th><th>İş</th></tr>
<tr><td>2.dil</td><td>CEZ.</td><td>4</td><td></td><td></td><td>✓</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3.dil</td><td>CEZ.</td><td>18</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>4.dil</td><td>CEZ.</td><td>11</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>6.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>7.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
</td></tr>
</table>

29

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	4	4	4	4	4	4
4.dil	3	3	3	3	3	3
5.dil						
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

(v) Eğitim için
( ) Tatil için
(v) İş için
(v) Kişisel gelişimim için
(v) Farklı bir ülkede çalışmak için
(v) Mesleğimde daha iyi olmak için
(v) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
( ) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

30

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Çok fazla dil bilmek ve konuşmak. Çok fazla kültürle konuşmak, kaynaşmak. Şimdi hemen ilgi duyduğu işin ya da farklı bir ülkeye seyahat etm. için veya iş için birden fazla dil öğreniyor. Ama en çok İngr. öğreniliyor.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Kendimle gurur duyuyorum. Kendimi ergeyit hissediyorum. Kendim zor durumda bütün işlerimi halledebilirim. Kendime güvenim. Başarabileceğime inanıyorum ve gerçekten de başarılı olabiliyorum. Bu sefer hem kendim hem de ailem çok mutlu oluyor.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Evet. İş sahibi olabildim. Farklı kültürleri tanıyıp öğreniyorum. Farklı insanlarla kaynaşıyor kurabiliyorum. Kendi kendime terapi yapabiliyorum. Rahatça seyahat edebilirim. Hem de hiç korkmadan, tedirgin olmadan. Eğitim için farklı ülkelere gidebilirim. Çünkü ingilizcem çok iyi hatta Türkçem de iyi seviyede. Hemen eğitim için Türkiye'yi seçtim çünkü Türkçem ingilizcemden daha iyi. Ama bazen Türkçe ile Türkçe konuşmak zor oluyor.

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı? İyi bir şey ama bazen karışıklık olabiliyor.

Hayır. %100 avantajlı bir şey.

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

Tarihi bir şey, Sömürgecilik olduğu yerlerde hep vardı. Günümüzde de var. Çünkü bir ihtiyaç. Bu iht her zaman var (Şimdi benim ülkemde Fransızca öğrenimi artıyor, ihr. de artıyor. Hemen dedemin Fransız kültürünü Fransa'da daha iyi.) Ancak şimdi daha çok seçenek, iş sahibi olmak ve

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Dil öğrendikçe bilgim artıyor, öğrenmeyi kolaylaştırıyor. Öğrendikçe daha farklı kaynakları okuyabiliyorum. Hemen bilimle ilgili kaynak bulup okuyabiliyorum. Bilimle ilgili düşüncelerimi ortaklaşabilirim. Kendi dilimde. Romanları okuyabilirim. Farklı dilde kızlarla sohbet edebilmem bilgim artar, çünkü bazı düşünmediğimi düşünürüz bilmediğimi öğrenirim.

1

31

(5) eğitim için dil öğreniliyor. Yani bir mecburiyet gibi. (Hali) olarak öğrenciler için vardır gibi. Ama zaten her ne olursa olsun dil öğrenmek ihtiyaçtır. Eskiden de ihtiyaç için insanlar dil öğrenirlerdi. Ama şimdi medyadan istediğin dille ilgili programı izleyerek de öğrenebilirsin.

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Evet kesinlikle farklı düşündüğümü söyleyebilirim. Farklı kültürlere ait olabilirim. Açık zihniyetli olursa karşımdaki insanı a kültürünü keşfedebilirim. Farklı türden kitaplar okuyabilir daha fazla bilgi sahibi olabilirim. Tek dilli insanlar bunu daha kısıtlı kalabilir yani bir şeyde bir düşüncede sıkışıp kalabilirler. Örneğin ülkeler arası farklı kültürlere

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl? de açık olabilmektir

Evet. Mesela kendine ait gözlükle bakıyor. Tek taraflı görmüyorum, Her Fransız'ı her Türkiye'yi değerlendirmiyorum. Bunda dil çok önemli. Zaten çok dil bilmek kişi zihnini açtığı için daha iyi yorumlayan her şeyi. Ama tabi dili çok iyi derecede bilmek gerçekten zihnini açar. Sonra son boyut kazandırır, kişiliğini. Çok iyi derecede bilmem onlara ait bir yanımdır

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

Evet. Daha Nobel'i okuyarak bildiği dilde mükemmel ederek ilerleyerek gözlemi değerlendirebilirim. Kendine ait fikrim oluyor. Hatta okuduğumu çözümleyip yorumlayabildiğini görebilirim ya da değerlendiremediğini anlayabilirim. Ancak bunda bir problemle çok fazla. Ben her zaman zaman ayırıp ingilizce kelimeler ve yazılırken bakıp ederken. Şöyle her okuyunca her cümleyi yorum. Böyle bunu bir engel oluyor. Problemin

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu? kolaylaştırdı

Evet. Ticarette, şirkette, kurumlarda, ithalat belli → ihracat olanda çalışmalarda olabilirim. Hepsinde kapısı açık bana. Zaten en azından ötekini bir Arap gibi görüyorum. Bildiği kaç dili (Fransız, Arap (Türk) de aktif olarak kullanıyorum. Çevirmenlik yapıyorum. Çeşitli bir meslek. İyi bunun daha ilerletebilirsiniz Arap'ta Amerika'da çalışabilirim.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Evet. Farklı para kazandırıyor. İstediğim işe para vaat ediyor.

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Evet. Estetik ve sanatsal bakıyorum. Öğrendikçe fikir bağı oluyor. Bir kelime farklı bilgim oluyor ve diyorum ki bunu nasıl ilişkilendirebilirim veya geliştirebilirim. Bir şeyi çok daha farklı türden pratik bir şekilde yapabilirim. Dil öğrenmek kolaya kaçmayı yapmaya çalışırım. Mühendis olmadan dolayı. Yani dil öğrenmek pekala kaçış kolaylaştırıyor. Dolayısıyla pratik yapıyor çünkü çok hızlı öğrenmiyorsa gidiyor insanlara göre. Yani onlardan her zaman iki üç adım önde diyorum.

32

(3) Bu sebeple erzaklı, düşünceleriyle kendi özel hayatını korumaya çalışıyor.

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Farklı bir kültür tanımakla birlikte Bunun anahtarı da dildir Sanatı dil, tarihi eser, mimari yapı, toplumlar

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj Çünkü kültürle içiç bir insan olursun. Aslında birisin olursun. Kapıntılı insanı yargılamadan olduğu gibi kabul ediyorsun. Sen için problem olmuyor, demokrat oluyorsun. İnsanları daha iyi anlıyorsun. Hatta evrensel düşünüyorsun. Büyük insanların en büyük problemi bu bence yani dar bakış açılarına sahip olmadan, dar bir perspektiften hayata bakmadan, hayata parçalı anlamlar koymadan yani hayata bütünsel yaklaşmak, çok farklı milletlerle yaşamak, bir zenginlik gibi görmek.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Benim için genel bir şey. Tecrübe ediyorum. Farklı bir şey yaşayarak, tecrübe ederek öğreniyorsun. Kendini geliştiriyorsun farklılıklara bakarak, onlardan kendine bir şeyler katıyorsun. Yeteneklere çok değer veriyorsun. Yurtta farklı milletlerden arkadaşlarım var. Her gün farklı yemekler yapıyoruz onların yemeklerini yapıp öğreniyorsun, onlar da sen... Sonra farklı müzik

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı?

Baştan tedirgin oluyorum. Çünkü kendi kültürünü bırakıp bambaşka bir kültüre geliyorum. Onların bayramlarını onlarla beraber kutluyorum. Bu konuda oldukça uyumluyum Ama bazen bizde olan değerleri unutuyorum (Özel bayramlarımızı kutlayamıyorum) Bu beni üzüyor, rahatsız ediyor, yani çok bana ait olan şeyleri kaybediyorum. Bu açıdan biraz

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli? Evet. Çünkü dilleri bilip onlarla konuşabiliyorum. Bir kere hep kendi kültürümle aynı benzer kültürlerle iç içe oldum. Hollanda'ya 5 yıldan fazla yaşadım. 4 dil çok akıcılık olmadı. Sadece Türkçe geldim. Fransızca bilmeme rağmen Fransa'ya gitmedim. Ancak bizim ülkemizde

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Evet- Kimlik konusunda yaşarım. Çünkü çevremdeki insanlar beni etkiliyor. Aktif olarak. Ama rahatsız olmuyorum. Yani çünkü bazen kendimi Türk gibi hissediyorum. Çünkü uzun bir zaman oldu burada yaşıyorum. Ben kimlik olarak değişim diyebilirim. Bence en büyük nedeni bana göre hem zaman hem de insanların çok uyumlu olması.

(15) hatta dersleri öğrenmeyorum. Zaten böyle böyle güven artmış, sıcak bir ortam diyor. Deneyimi öğrenmiyorum. Hep için acaba bunu neler öğreneceğim, yapacağım diye yine bocalıyorum

(16) düşünüyorum ve tedirgin oluyorum. Bu çok hoşuma bir şey, farklı insanlarla kedi geleneksel etkinliklere de katılıyorum, onlarla benden konuşuyorum. Bir konu problem diyor.

(17) çok farklı dizide şeyler var. Anlaşabiliyorum. Problem olmuş. Mesela TOK dizilerini izleyerek TOK'u öğrendim (Medya yoluyla) TOK dizilerinden sizin nasıl bir kültürel yapınız olduğunu, fikir edindim. Sizinle uyumlu olabileceğimi, kimseyle sıkıntı çekmeden anlaşabileceğimi düşündüm ve perspektif buraya gelince de öyle oldu

33

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır. Çünkü ben çok katı bir şey - Kozmopolit insan tanımından mesajına bakarak katı. Önemli olan insan olması; Ötekileştirmem. Ötekileştirilmedim de. Ama ben yapan ötekileştiriyor ve Niye yaptıklarını anlamıyorum. Anlamıyorum anlı. Bu kadar

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Tabiki. Olumlu farklı değerlendiriyorum. Öğrendikçe artı sadece kendi ülkemdeyken sonra Türkiye'yi dan bildiklerim değişti farklılıklı. Daha iyi anlayıp yorumlayabiliyorum. Değişiyor. Bence onyıllara bir, bir hep 9 dersine takmak, bu bu şey etmek gerekli. Bu şekilde

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Evet. Hemde iş fırsatları daha çok. Ülkeyi daha kolay duyar Çünkü kitaplık çok ülkeyi sadece bu şöyle daha kafada, daha iyi yapılıyor. Kendini daha rahat, hızlıca, öğrenme hızındayım, Mutluyet kitabı duyuyor. Kendini geliştirebiliyorum, kendi geliş: dilde sonra hayat kolay sürüyor

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Kozmop. Çünkü benca daha geniş, daha açık duyuşlu. Farklı kültürler oldukça bilgi alışverişi artıyor ve birbirinden farkını olmadan geliştirebiliyorlar. Çeşitlilikle yeni yapı insanı. Hoşgörü olmak zorunda değil, Çünkü insan zaten farklı: Hem, olmak için nüfusun çok azalması gerekir

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Kıyafetler, geleneksel sanat, yemekler çok önemli. Tarihi yapılar, mimari yapı.

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Güvende hissetmem. Çünkü o ülkenin dilini biliyorum, olarak rahatsız olabiliyorum, Dünyanın bir kahramanı yaşıyor bilmiyorum. Tabi risk olabilir olursa kendimi güvende hissedeceğim ama belli bir süre sonra kendimi toparlarım. Her ülkede risk'li olaylar olabilir ama bunu çok fazla edinmeden, başlamadan yaşamaya devam etmeli. Çünkü her şey ülkede bir can kaybıyla sonuçlanmıyor. Bir anda bir can kaybıyla sonuçlanıyor

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

Eğitim ve saygı etme. Öğrenciler artık yurtdışında okumak ist. Üniversitede veya master yapmak istiyor. Bunun için de eğitimde en iyisi olduğu ülkeleri tercih ediyorlar. Böylece bir ülkeden başka bir ülkeye gidiyorlar. Başka kültürleri tanıyor ve başka kültürden insanlarla oluyorlar. Hoşgörülü oluyorlar.

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Savaş. Özellikle iç savaş. Politik kavgalarda insanlar anlayamıyorlar, kör edemiyorlar, herkes kendini farklı hissediyor, üstün hissediyor. O ülkeye sahip olmak istiyor. Ama bunlar olmadan sadece hayatı tercih edebilir yaşayabiliriz. Bunların her ülkede yaşıyorlar. Değerler değişiyor. Sonuçta neticede kayıplar oluyor ve kimse bir şey kazanamıyor.

35

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

<table>
<tr><td>YAŞ 37</td><td colspan="2">UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ Moldovalı</td></tr>
<tr><td>CİNSİYET</td><td colspan="2">(✓) KADIN
( ) ERKEK</td></tr>
<tr><td>EĞİTİM DÜZEYİNİZ</td><td>( ) ÖĞRENCİ
(✓) ÜNİVERSİTE
( ) YÜKSEK LİSANS
( ) DOKTORA</td><td>MESLEĞİNİZ
Rus dili uzmanı</td></tr>
<tr><td>DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE</td><td>Moldova</td><td></td></tr>
<tr><td>KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?</td><td colspan="2">( ) KENDİ
(✓) FARKLI</td></tr>
<tr><td>ANA DİLİNİZ</td><td colspan="2">Romence</td></tr>
<tr><td>KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?</td><td colspan="2">Rusça, Türkçe, İng.</td></tr>
<tr><td>1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?</td><td colspan="2">
<table>
<tr><th>Dil</th><th>Ülke</th><th>Yaş</th><th>Okul/Kurs</th><th></th><th>Aile</th><th>Arkadaş</th><th>İş</th></tr>
<tr><td>2.dil</td><td>Mo</td><td>5</td><td>✓</td><td></td><td>✓</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3.dil</td><td>TR</td><td>27</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>4.dil</td><td>Mo</td><td>11</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>6.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>7.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
</td></tr>
</table>

36

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	5	5	5	5	5	5
4.dil	5	5	5	5	5	5
5.dil						
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

( ) Tatil için
(✓) İş için
( ) Kişisel gelişimim için
( ) Farklı bir ülkede çalışmak için
(✓) Mesleğimde daha iyi olmak için
( ) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
(✓) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

37

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Çok dil bilmek ve farklı düşünmek. Tek dilli olmamak. Çok fazla yabancı dil öğrenmek.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Sınıfta, normal bir insan gibi hissediyorum. Yardımseverlik duygum artıyor. Cesaretim artıyor. Daha aktif oluyorum. Maratonlara yazılıyorum. Daha hareketli, verimli yaşamaya çalışıyorum.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Dünyanın neresine gidersem insanlarla iletişim kurabiliyorum. Bildiğim dillerde kitaplar okuyabiliyorum. Seyahat etmede rahat ediyorum. Kültürel farkları farkedebiliyorum. Özellikle akademik hayatta faydalarını yaşıyorum. Yazıyorum. Kaynakları hızlı ve kolay ulaşabiliyorum. Seminerleri yapabiliyorum ve farklı bölümlere ulaşmayı oluyorum bu şekilde.

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

Hayır. Yaşamadım

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

Tarihte de vardı ama bugünkü gibi değildi. İstekle başlardı. Tarihte daha çok öğreniyorlardı. Ama zamanla politik sebepler gibi. AB. 3 dil bilme şartı. Yabancı dil bilme mecburiyeti. Ama ilkokul öğrencisi. Sınıflar yapılıyor hep yabancı dilden yapılıyor. Dersler artık yabancı dil oluyor. Akademik hayat zamanla politikaların etkisinde. Ancak bunlara bakarak da mecburi.

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Gazete okuyabilirim, dünya haberlerini takip edebilirim. Çeşitli kütüphane web tabanlarını kullanarak bilgiye erişebilirim. Yeni sitelere rahatlıkla okuyabilirim. Çok dil bildiğim için internette aktif kullanıcı olduğum için bilgiye rahat ve hızlı erişebilirim.

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Zihin esnekliği artıyor. Kolay ve rahat şekilde her şeyi. Genel yelpazede değerlendirmeyi. Bir milletle ne kadar daha iyi iletişim kurabilirim onlara göre. Çünkü insan ne kadar çok dil öğrenirse kafası o kadar açılıyor. Farklı insanları tanıyor. Toplumlar ilgili bilgim fazla öğrendiğimde kısıtlıydı, dilini öğrenince onu daha iyi tanıdım. Fazla öğrendiğimde

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Iyi diyemeyeceğim. Anlamaktan geliyorum. Bu çok dille alakalı bir durum değil bence. Belki öyle bir yeteneğim, isteğim yok. Çünkü seviyede her şey hızla değişiyor. Hiç öğrenmeyeceğim diye bilirim. Daha çok okadar çalışmalara, ilgilendiğim konulara yoğunlaşırım.

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı sunmuş yapabildi mi?

Dünyadaki problemlerle ilgilenmiyorum. Dediğim gibi günlük konular çok fazla etkiliyorum. Belki yanlış belki doğru ama benim için doğru olan bu. Çünkü gerçekten geçmiş zamanda yaşadığım kendi çalışmalarımla ilgili. Bunu hiçbir zaman yapmayı doğru bulmuyorum.

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Evet. Farklı ülkelerde bunu 1 bilgi alışverişi, ilişkilerde, ticari alanlarda çalışabilirim. Aynı şekilde akademide de çalışabilirim.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Normal. Çok yüksek rakamlar kazanmadım. Zaten akademik kesimin kazancı belirli

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Evet. Akademik çalışmalarda 1 dilden fazla yelpazeden bakıyorum. Farklı dillerde farklı formatta yapıyorum. Orada bırak farklı şey yakalıyorum, onları konuşmalarımı etkiliyorum, bilinmeyeni bilinir hale getiriyorum. Yaratıcı da yönde şekilde. Daha çok araştırma yaptığım için bildiğim dilin etkisini bu noktada bu yönde gösteriyor. Pratik şekilde istediğim konuyla ilgili çok rahat bilgiye ulaşabilirim. Çünkü bunu rutin konu yaşamımda öğrendim.

39

(7) daha farklı bir kimlik sıkıntısı içerisine. Tarihi bilgilere göre değerlendirmemiz gerektiğini anladım. Şaka burada kasıtlı bilgi ve anlayışı dalıyor.

(8) Farklı şekilde yapı sağlıyorum hem kendim için hem de sağlıklı kurum için. Gücel konular hiç takip etmiyorum diyebilirim. Bana kapalıyım bu konular.

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Yemek, ihtiyaç, toplumluk, dil farklılığı. Tanımlamak biraz zor gerçekten. Direkt aklıma bunlar geliyor. Zenginlik deyebi, bence.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj. İnsanlara daha iyi anlatabilirsin. Emp. kurabilirsin. Daha iyi iletişim kurabilir farklılıkları daha iyi kabul edersin. Bu da problemlerin çıkmasını önler (kendini üstün görmeyi) ortaya çıkmasını engellemiş olur. Bizim kendini üstün gören bir çok toplum var. Bence çok gereksiz. Bazı zaman farklı milletleri, ırkları kendisine daha kötü bir algı, izlenim bırakıyorlar. İyi kötü her kültür kendi içinde eşit olabilir diye bilirim.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor? Zaten

Olumlu. Bu artık Türkiye'yi Malezya'dan farklı görmüyorum, kendi memleketim gibi algılıyorum, yani yabancılık hissi duymuyorum, alışıyorum. Yabancılık hissi bitiyor. Kendini o toplumun bir üyesi gibi hissediyorum. Anlıyorum. Bütünleşiyorum.

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı? Bazıları için. Dilden öte kültür farkıyla karşılaşıyorsun, daha anlıyorsun ki fark yok. Genel olarak mutlu oluyorsun çünkü gerçekleşmek istediğin hedeflerin var. Ulaşmaya çalışırken çok mutlu oluyorsun. Farklı kültürle, insanlar senin hedeflerine ulaşmanda bir engel oluşturmuyor. Bence zenginleştiriyor.

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Bu dilden öte konuşulan alakalı. Kültür bana çok yakın farklılık yok. Empati yap. Lazım. Hayat kolay diyor bir çok dost bir insanın, eğlenceye, gezmeye değen bir insansın otomatik olarak kolay adapte oluyorsun ama içine kapanık bir insansa

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz? bu şekilde içe içe adapte pek de kolay olmuyor.

Farklı hissedebilirim. Zaman ve ortam çevresi bunu etkileyebilir. Özellikle bir yerde çok fazla kalırsam ortak aralı gibi olabilirim, hissedebilirim. Ama ülkeye göre yine kendi olabilirim. Yani yaşa göre bilir kişiyim.

(15) Bular hep kötü değerlendirmelerdeki insanların kendi kullandığı kavramlar. Gerekliliktan uzak, onlara ait olmayan kavramlar ifade ediyor.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır. Kesinlikle farklılık olarak değil, aynı bakış açısına sahip olarak algılanıyorum. Çünkü kültür, tarihsel ve empatik bağın çok önemli olduğu hepimizin aynı eğitimden çıkıyor.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Daha geniş bakış açısı olur. Özellikle mesleğimle ilgili, kitaplardan bakmadığım gibi bakmak. Belli bir bakış açısı değil. Farklı ülkelere gidince yerli bulduğum şeyleri olumsuz olarak, onların şeylerinin belli bir noktaya kadar ilerlediğini, yorumlarım.

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Tabiki. En önemlisi ben bir şey olmak zorunda hissediyorum. Atlas gibi seviyorum. Bir de aynı şeyi konuşuyorlar. Tatil geçirdiğim onların yaşam alanlarını ve farklılıklarını görüyorum. Sürekli onları ülkeme davet ediyorum. Sık yaşam biçimini, ülke hayatını yaşıyor.

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Kozmo. Çeşitlilik var farklı bir şeyler öğreniyorum. Farklılık var. Aktivitelik. Gayret var. Dil konuşabiliyorum. Homojen ortam var mıdır bunu bilmiyorum ama olmamasını tercih ederim. Çünkü mutlu olmuyorum, farklı ortamda mutlu şeyler yaşayıp

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Yemek, çok lezzetli. Çok değer veriliyor. Mimari yapı, çok tarihle beslenmiş. İnsanların en değer verdiği şeylerin bu ikisinin olduğunu düşünüyorum. Çok yemek ile kıyafet en önem verilen şeylerden biri. Mimari de. Ama romantik değil çok tarihi

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Tedirginlik olmuyor. Kendi ülkemdeki gibi rahat yaşıyorum. Yabancılık yok. Yabancılık sezmiyorsam kendimi güvende hissediyorum.

41

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

Eğitim: İnsanlara e kültürlere saygı duyma. Ruyan birçok üniversitemize pek çok ülkeden yabancı geliyor birbirlerine kaynaşıyor. Çeşitli projeler yapıyorlar, birbirini yeniden de tanıyıl ediyorlar. Bu şekilde gelen öğrenci sayısı artıyor diye

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, yanlış ötekileştirme)

Politik kavgalar: Çok önemlisi olumsuz etkiliyor. Bu hem kendi ülkedeki insanların kaybına hem de gelmek istenen insanların (turistler, öğrenciler, araştırmacılar...) yolculuğunu zor hale getirebiliyor. Ülkeye gelmek istemiyorlar, güvenliğini algılıyorlar.

saygı ile ilgili saygı duyma ve çok kültürlü olumlu etkileri diye düşünüyorum

42

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

YAŞ 21	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** Türk	
CİNSİYET	( ) KADIN (✓) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	( ) ÖĞRENCİ (✓) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS ( ) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** Öğrenci
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	Almanya	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	( ) KENDİ (✓) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	Türkçe	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	Almanca, İng.	

1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	AL.	3-4	✓				
3.dil	AL	9	✓				
4.dil							
5.dil							
6.dil							
7.dil							

43

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	4	4	4	4	4	4
4.dil						
5.dil						
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

(4) Eğitim için (Formlu)

( ) Tatil için

( ) İş için

( ) Kişisel gelişimim için

( ) Farklı bir ülkede çalışmak için

( ) Mesleğimde daha iyi olmak için

( ) Farklı kültürleri tanımak için

( ) Evlilik durumundan

( ) İlgi duyduğum için

Diğer (.....)

44

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Bir insanın ikiden fazla dile hakim olması. Akıcı fazla dille yazması konuşması sohbet etmesi.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Gittikçe otorite duygusu. Yeni insanlarla ilişki kurmada daha sıkıyorum. Cesaretli oluyorum. Kendimi cesur hissediyorum. Her şeyi başarabilirim, halledebilirim gibi bir algı oluşturuyor insanda.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

İş bulabilirim. Türkçe bir kaç adım ardından. Araştırma yaparken Türkçede her şeyi bulamıyorsun. İngilizce Almanca kaynak lara bakarım. Yani aradığım bilgiye rahatlıkla ulaşabilirim.

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

Sadece Türkiye geldiğim dönemlerde bazen yanlışlıkla Almanca kaçırdım. Sanki Türkçeye Almancayı kelime bazında karıştırdım. Tabi belli bir zamandan sonra bu problemde azaldı hatta sıfırlandı diyebilirim.

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

Mutlaka vardı. 1500'lerden 1600'lerden sonra Avrupa Fransızcanın İngilizcenin Almancanın ortaya çıkmasıyla. Ancak Fransız ihtilali olmuş etkiledi. Sonra dille azaldı. Yani bazı dillere hep ek yapılır

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Çok kolay oluyor. İnternette (de otomatik olarak → bil. dilinde arama yapıp bilgiye hızlıca kolay bir şekilde erişebilirim. Hatta bazı pdf noktalarını biliyorum yani bazı belli bir süre sonra tekrar ediyorum tabi bunları arka dizelerime ekleyerek saklıyorum. Ondan sonra fazlalık olmuş oluyor. Bitse direkt konuşma çok fazla veriliyor. Bu da benim bilgi dilinde direkt yapıyorum. Sonra hocalarımla ve arkadaşlarımla paylaşıyorum hatta resmen oluyor hatta hocam daha mutlu oluyor çünkü o ek öğrenmiş oluyor.

45

⑤ ikinci, üçüncü planda kaldı. Hatta sonlara piştı. İlgi değer görmedi. Her ülke kendi dilini en plana çıkarmak istedi. Olur diğer dillere önem. Yeni dil öğrenmek her zaman vardı. Ama daha çok şimdi (eğitim için iş için dil öğrenilir).

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Farkım şu birden fazla dile sahibim. O dildeki kaynak bilinir. Alma bak açısını Türk bak açısını ve İngiliz bak. açısını kullanabilirim. Toplumsal kodlaşma yapabilirim. Ama tek dilli ihan dili kullanarak kodlaşma yapamam. Daha bile rahat şekilde olmak üzere genelde dünyayı yapar bunu her kelp ile ilgili yapar kısaca,

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Dilleri bilince kültürler dahil oluyorum onlar gibi hissetmeye başlıyorum. Bu şekilde evrensel bir insan gibi hissediyorum. Dünyayı iyi anlamaya bilirim. Çünkü ilgilendiğim şeyler belli. Neki her zaman bir şeyler olacaktır ve bana insana olup bunu değerlendirmeyi yapı çektir. Bu nokta çok dil bilmenin bir önemi yok diye düşünüyorum, !! Herekli, her şeyden önce. Bence herkes

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

Edebilirim. Kendimi ne kadar dahil ettiğime bağlı. Ama önce iyi olmama yönelmeli. Analiz noktasında birden fazla dil bilmek önemli bir role sahip olmalı. İlişkiyle kompleks olabilir.

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Evet. Turizm, dış ticaret Almanya bağlı Türkiye daha şirketler. İş teklifim çok.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

İyi sektörün yerde sorumlu olarak verdi. Tanıdıklarım oldu ya bir yerde sahiliyordum. Konuş noktasında bir problem oldu çünkü ofis pozu verdiler. Tanımadığım insanlarla yanında sahilim. onlardan daha iyi bir konuş elde etmiş. Çalışmam olumlu

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Etkisi yok. Ben öyle bir şey yaşamak medim kendimde

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Birden fazla kültürün tarihini, yaşamını, değerlerini bilmek
Kendi için tanımlamak ve sonuç yeni duygular bir kavram,
Ancak siz bana örnek verirseniz verdiğiniz örnekten hareketle
kendime bir tanım yapabilirim. Tek algıladığım, zenginlik seçicilik
Ama neyin zenginliği, seçiciliği bilemiyorum, (ithal edilen)

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj. Birçok kültür tanıdığım için daha farklı yönlerden
değerlendirebiliyorum. Genişleme oluyor en basitinden
Kabul ediyorum. Yabancılaştırma yok, Ötekileştirme yok,
Kalıplar yok, Resmi bir hoşgörü yok Rahat davranabiliyorum,

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Her zaman kendi kültürüme daha yakın bulurdum kendimi
Farklı kültürleri bilirken de dışarıdan bakabiliyorsun,
Alt kültürleri, ait kültürleri, üst kültürü, bunları görebiliyorum
(yani bunu olabiliyorum) Her kültürü bu kıstaslara göre değerlendir
meye başlıyorsun, çok kıstaslı değerlendirme veya derecelendirme,

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı?

O kültüre çabuk uyum sağlıyorum, Yeni ortama
olmak hoşuma gidiyor, Alt kültür olursa biraz farklı
oluyor (Bağımsızlık mesela) Bu bana tedirginlik oluşturabiliyor
ama tamamıyla bunu benimsemeye bağlıyorum. Biraz kısa zamanlı bir

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Alışma / Sağladığımı düşünüyorum. Iyi bir gözlemci olduğum
odağında olmuş kalıyorum, Bu bana kişisel yönden izafiyet
edindirdi. Karakterimi etkiledi ve, Ama bunu insanlara kavramak olay
mak zor. Farkındayım biliyorum ama bunu insanların kavramı

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Kendimi tam olarak hissediyorum, Ancak bunu milli takım
gurur, sonuçları ama Türkiye diyorum o tam diyorum ki
ülkeme uygun fiziki Ancak bu benim gibi Alt üst değişip
başkaca kişilerin yaşadığı önemli bir problem, Ne olmam
gerektiğini ne de Türk, Ait kimlik sahiplik veriyor
bir yer, Sanki Türk değilim ama Türk gibi hissediyorum
Yani Türkiye diyorum.

Sonuç olarak
Ben farklı,
Bana çok
fazla şeyin
ilk defa farkına
varmamı sağlayan
kişi

(15) İşte evrensel bir ahlak ilkesi bulduktan sonra otomatik olarak gelir

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Almanya'da özellikle yerli kesimde var ama geniş kesimde yok. Almanca dediğimiz zaman Türkiye'de olmak olduğunu anlıyorum. Bende zaten ötekileştirilme de etkisi çok büyük otelin gibi.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Evet bu sayede ufkum gidip gelmeyeni zaten. Aslında kalıp tüm kavramlardan bağımsız bir şekilde yeni perspektiflerden bakıyorum. O kalıpların içinde canlı bir şekilde yer alıyorsun gibi olarak yaşıyorum hepsini. Filmlerdeki izlediğim gibi değil. Uyum kolaylıkları, kendi sınırlarımı belirlemem kendi kolaylıkları

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı? Evrensel bir dil bakışın kolaylaştırır. Daha rahat ifade olabilmek bilgimi, sözcüğü cümleyle bir bütün olabilmem. Daha değil insanı, iletişim kurmam anlatacaklarım daha iyi ifade edebilmem, her şeyi olay olayı anlatabilmem. Pratiklikte bir projede çalışmamızda hemen ona ulaşabilmem, sözcüklerim için, ilerleme

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

İkisinde arası. Çünkü basit bir insanım. Çeşitliliği severim. Ancak karmaşaya gerek yok. Arkadaş severim önemli.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

İnsan odaklıyım. İnsanları gözlemlemeyi severim, mimari olarak da sokaklar dikkatimi çeker

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Kendimi güvende hissediyorum. Rahat ediyorum. Yabancılaşma yok. İki yerde de evimde gibi hissederim. Amerika'da sırf sırf orada da rahat olacağıma inanıyorum. Çünkü uyum problemim yok. Dilini de biliyorum. Bu yüzden güven ortamı hemen oluşur.

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

İnsanlar a kültürlere saygı duymakta tüzde bulunmak önemli. Saygı sonra gelir kendine zaman. Günümüzde insanlar birbirlerini anlamaya çalışmakta. Sanki tek tip bir birey olmak istemekte.

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Politik kavgalar toplumun gelişmesini bile engeller ülke yönetiminde sorun. Savaş gibi bir çok başka problemi meydana getirir. İnsanları kendi ülkesinden soğutur onların farklı ülkelerde yaşamak istemelerine yol açabilir insan kaybına yol açabilir en basitinden

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

YAŞ 52	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** ...İspanyol.....	
CİNSİYET	(X) KADIN ( ) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	( ) ÖĞRENCİ ( ) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS (X) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** Öğretim Görevlisi
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	İspanya	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	( ) KENDİ (X) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	İspanyolca	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	Fransızca, Türkçe, İng.	

1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	İSP	11	✓				
3.dil	TR	25		✓			
4.dil	İSP	20					
5.dil							
6.dil							
7.dil							

4. dili kendisi öğrenmiş.

50

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	4	4	4	4	4	4
4.dil	3	4	4	4	4	4
5.dil						
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

(1) Eğitim için
( ) Tatil için
(1) İş için
( ) Kişisel gelişimim için
(1) Farklı bir ülkede çalışmak için
( ) Mesleğimde daha iyi olmak için
( ) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
(1) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

51

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

(Benim açıklamalarımdan sonra) Bir insanın çok dil bilmesi, çok dilde düşünmesi. Üzerinde düşünülmesi gereken bir konum. İki dillilişi biliyorum ama çok çok dil. Biraz yabancı gelebilir bana.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Normal hissediyorum. Üstün yönüm kendimi. Özgüvenim yüksek çok dil bilmek bana kendimi normal hissettiriyor. Çevremdeki ailemdeki insanların çok dil biliyor. Kendimi pozitif hissediyorum. Diyorsun bir insan gibi hissediyorum.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Okuma isteğim artar. Çok farklı insanlarla konuşma, onları tanıma isteğim artar, kültür öğrenme heveslim artar. Adapte olabilirim her yere. Problemleri kendim çözümleyebilirim. Diller arasında artık kelimeleri anlamları bilmeye çalışırım bazen. Diller arasında yapıları bilmeye çalışırım

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

Kelime karıştırma oluyor. Bir süre sonra düşünüyor İngilizce konuşmaya başlıyor

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

★ Vardı çok eskilerde bazı vardı ama bir şey farkı, insanlar demek konuşmak her türlü ihtiyacı sınırlı ile temin konuşmuş ihtiyaçları. Belki eskilerde biraz farklı olabilir. Yani eşyalarını insanlar değiştirebilir. →

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Bildiğim dillerde her bilgiye rahat ulaşırım. İnternet de olduğu için rahat ve kolay. İkisi varsa daha hızlı ulaşabilirsin. En azından kendi ana dilimde ulaşmaya çalışırım. Bulamazsam diğer bildiğim dillerde taramalar yapmaya başlarım. Zaten gerekli kelime yazarak hemen istediğim bilgiye ulaşabiliyorum.

1

52

(5) İnternet kullanımı da insanların dil öğrenmelerini olumlu etkileyebilir. Eskiden birçok medeniyette imparatorluk vardı. Onların içinde seçkin topluluklar ve diller bir ortaydı, şimdi de aynı fonksiyonu İngilizce görüyor.

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Tek dilli olmak iyi bir şey değil. Fırsatlar yok, şans çok dil bilmek benim bak. aşımı değiştiriyor gibi. Bu yüzden herkes öğrenmeli. Ama tabi tek dil bile, insan kendi dillerini daha iyi bir şekilde geliştirebilir. Belki biraz daha iyi bir şekilde

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl? olmuş olacaksınız, elk

kişiler. Benim için çok dilli bir insan olmış. Gerek yok. Kim eğer ilgimi çekerse bu dilde konuşmak için çalışıp öğrenirim. Belki teorik olarak dünyayı anlayabilirim ama pratik olarak bir şey yok. Çünkü çok anlaşılmaz şeyler var. Bu anlaşılmazlığı seyretmek için çok çok fazla dünyalı insanın çünkü evrensel bazı ekliğini düzen

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi? Birçok dilden okadarla konuşmam, onların yüzünden bakmaya çalışırım. Bir şeyleri yapmaya çalışırım kendimce. Değerlendirme noktasında çok bozuklu olup olmadığını bilemem. Çünkü gözden kaçırdıklarım olabilir. Bu da farkında değilim çok ayrıntılı bir şey. bilmediğimden

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu? kapılar

Evet sunuyorlar. Fransız kızı. Daha çok eğitim alarak iş fırsatları edindim. Çok farklı, çok güzel kapılar açılıyor size. Çünkü kuvvetliyse yani okadarla çok bu da çok fırsat sağlıyor sana.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Benim meslekime bakınca normal. Ama diğerlerine çok olabilir

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Teorik olarak evet ama pratikte bilemiyorum. Kişisel bu benim daha çok. Dillerle alakalı değil. Konularla alakalı olabilir ama kişisel becerilerle. Kendimde çok potansiyel görmedim bu şekilde cevap veremem sorulursa. Ama şunu söyleyebilirim: sadece çok programlıyım, kategori yapabilirim. Kategori yapıp sonra bağlantılar noktasında konuşmaya başlarım.

53

(8) Bu daha çok ilişkili olabilir. Beyin ilişki daha çok kendi alanımla ilgili çalışmalar yapmak

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Eskiden de vardı insanlık tarihinde hep vardı. Çünkü farklı vardı. Elbette farklı bir şeyler çünkü Türkler öyle düşünüyor. İyi bir ifade değil? Bir şeyler eşitsizlik yaratıyor gibi. Hâlbuki zaten çok kültürlü. Yani zenginlik diyelim. Bu zenginlik insanın gerçeği. Hayatın bize verdiği bir avantaj, sanırım.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj. Çünkü kültürsüz sistem olmadığını biliyorum. Farklı değilsin ama bu bana karşıtlanıyor, sistemle mücadele ediyor. Bu da dezavantaj olarak görülebilir. Büyük problemlerin temelinde farklı bir sistemle mücadele en iyi olma eğitim olma isteği var bence. Ama dediğim gibi çok kültür ve milletçilerin, farklı görüşlerin

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Dili öğrenirken kültürü de öğreniyorsun, biliyorsun. Bu zaten yeni insanları tanıyorsun. Eğer bir yeni dili öğrenmeseydin sadece işte kadar gibi olurdu. Yani iyi bir derecede dil öğrenme, isteğini gösteriyor. Seni de güç kazanmanı sağlıyor. Bilinçlenmeni sağlıyor hem hayat hem de yaşadığın toplum hakkında.

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı? İkisi de politik durumla etkileşen politik olmasına gerek yok küçük şeylerde etkileşen. Mesela kadınlık normal problemi bence yaşanan problemler. Bunlar gerçekten olumsuz etkileşen. Tedirgin oluyor işte ilk önce. Kolay değil. Sonra bir şeydir. Ama benimsiçin kötü örneğinden için bence bir problem. Farklı hissediyorum kendini, o yüzden tam alıştım uyum sağladım derken yaşadığın küçük bir problemle yine yabancılık hissediyor

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Bence çalışırsam çabalarsam olur. Gerekli kolay değil, farklı karakterle ne kadar tamamen sıcaklığıyla alakalı bir yumuşak karakterde bir insansan karşındaki de kötü değil sıcak bir insana odaklanıyorsun çok kolay. Ama bence çok farklı bir kültürden gelen bağlayıcı bence problemle yaşarken (Türkiye'lechmace) oldukça normal.

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Yarım İspanyol yarım Türk. %100 olmuyor.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Genel olarak iyi bir şey değil bence yaşıyorlar diyemeyeceğim. Başlangıçta ben yaşadım ve etkilerim sonrasında dahi olduğu için. Bu ırkçılığın sebep olduğu bir durum olduğunu biliyorum. Çünkü hakeli kendi ülkesinde kendi toplumunda ülkesinde sağlıksız. Bu ülkenin yönetimini yönetemiyorlar etkiler.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Evet iyi taraflarından bakıyorum. Duygusal bitiyor. Kendi kendime bakıyorum çalışıyorsun, bozuluyorsun. Sonra alışıyorsun çalışıyorsun. Her şey normalleşiyor. Kültürü üstün görüyorsun kendi gibi.

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Olabilir de olmayabilir de. Çevreye göre değişebilir. Eğer iyi yönlendirebilirsen her şey kolaylaşır ama yanlış yönlendirmeye, iletişimin iyi yoksa her şey kaosa dönüşüyor. Bence. Dili bilebilirsin ama iletişim kuramıyorsan kendini ifade edemiyorsan hiçbir şeye yaramıyor.

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Kozmopolit. Hareketliliği, çeşitliliği seviyorum. Kalıplaşmış küçük yerlerden daha kolay. Demokrasi iyi daha fazla fikir değişiyor. Demokratikleşmeye başlıyorum. Kozmopolit ortam her zaman demokratiktir.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Ritüeller ve sanat dikkatimi çeker çok ilgi alanım.

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Güvende. Kendi ülkeme göre daha güvenli. Bu durumda kötü olabilir. Güven azalabilir. Ülkenin durumuna bağlı. Yaşım için kendimi güvende hissediyorum. Çünkü karşılaşma çok. Çok kötü yaşamak için herhangi bir tehlike olduğunu

55

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

Hepsi. Çünkü insanlar arasında hareketliliği paylaşımı sağlar. Zenginlik kaynağıdır. Ülkeyi ekonomik alanda güçlü yapar. Daha açık bir ülke olur insanlar da açık fikirli olur.

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Hepsi. Terörün yükselir. Popülasyon azalır. Seçimlerin zenginliği azalır. Bu herkes için kötü olur. Şahsi demokrasi anlayışı bitar. İnsanlar sesini çıkarmak istemez. Kuvvet çalışır. Despot bir anlayış hâkim olur.

56

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

<table>
<tr><td>YAŞ 24</td><td colspan="2">UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ ..Burkina..Faso</td></tr>
<tr><td>CİNSİYET</td><td colspan="2">( ) KADIN
(✓) ERKEK</td></tr>
<tr><td>EĞİTİM DÜZEYİNİZ</td><td>( ) ÖĞRENCİ
(✓) ÜNİVERSİTE
( ) YÜKSEK LİSANS
( ) DOKTORA</td><td>MESLEĞİNİZ
Öğrenci</td></tr>
<tr><td>DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE</td><td>Burkina Faso</td><td></td></tr>
<tr><td>KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?</td><td colspan="2">( ) KENDİ
(✓) FARKLI</td></tr>
<tr><td>ANA DİLİNİZ</td><td colspan="2">More dili (Kabile dili)</td></tr>
<tr><td>KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?</td><td colspan="2">Arapça, Fransızca, Türkçe, İngilizce</td></tr>
<tr><td>1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?</td><td colspan="2">
<table>
<tr><th>Dil</th><th>Ülke</th><th>Yaş</th><th>Okul/Kurs</th><th></th><th>Aile</th><th>Arkadaş</th><th>İş</th></tr>
<tr><td>2.dil</td><td>BF</td><td>7</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3.dil</td><td>BF</td><td>14</td><td></td><td></td><td></td><td>✓</td><td></td></tr>
<tr><td>4.dil</td><td>TR</td><td>13</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5.dil</td><td>TR</td><td>13</td><td>✓</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>6.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>7.dil</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
</td></tr>
</table>

57

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	5	5	5	5	5	5
3.dil	4	4	4	4	4	4
4.dil	4	4	4	4	4	4
5.dil	3	3	3	3	3	3
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

(✓) Eğitim için
( ) Tatil için
(✓) İş için
( ) Kişisel gelişimim için
( ) Farklı bir ülkede çalışmak için
(✓) Mesleğimde daha iyi olmak için
(✓) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
( ) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

58

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

Birinin birden fazla dil bilmesi, kültür bilmesi, kültürü tanıması ya da kültürleri diyorum.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Özgüvenim fazla. Bek. oluyorum tanıyın. Mutluyum çünkü insanlara yard. olabiliyim. O dili konuşan başka insanlarla iletişim kurmaktan mutlu olurum. Empati kurarım. İnsanları anlamaya çalışırım. Önyargım olmaz.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Yüksek eğitim için kabul edilme ihtimalim oluyor. Eğitimde ilerleyebiliyim. Yabancı ülkelere rahatça seyahat edebiliyim. Çok fazla dil bildiğim için yabancılık çekmem. Kolay uyum sağlarım. Her ülkeden çeşitli arkadaşlarım olur yardımlarına ihtiyaç yüksek

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı?

dil karışması

Hayır. Ama bazen dil karışması oluyor. Ülkemde Maltaca konuşurken ailemle Türkçe de konuşabiliyim. (Tabi onlar Türkçe bilmiyor. Çünkü Türkiye'de daha fazla kalıyorum ve bu dile alışıyorum, ana dilim gibi oluyor.)

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

fazla

Eski tarihte de vardı. Farklı yerler oluyordu, medeniyetler ve kültürler birbirine karışıyordu. Bu da dil öğrenme ihtiyacını yaratıyordu. Eskiden de ihtiyaçtan dolayı veya ilgiden dolayı. Bir insan başka bir ülkeyi çalışmak için seçer. Araç kiralamak çok. Kapıcılığa ulaşmak gerek bunun için de dil lazım.

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

İnternetten bile dilde haberleri makaleleri okurum. Yeni çıkan kitapları takip ederim. Tüylerim. Onlardan bilgi alışverişi yaparım. Filmlere müdahale bakarım. Öğrendiğim dersin konusunu farklı kaynaklardan destekleyerek daha iyi öğrenmeye çalışırım. Benim için filmler, dizilerle önemli mesaj edeim diğer dillerde. Mesela Arap filmlerini çok severim. O dilin zengin olduğunu, kelimelerinin çok olduğunu ve anlamlarının çok güzel olduğunu anlarım. Bu da ilerlemeyi çok geliştiriyor

59

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Normal hissedeim. Şöyle bi ülkede tabii bir durum.

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

ilk bilgiyle yetinmem. Nr kadar doğru olduğun tesp. etmek için diğer kaynaklara da bakarım. Sohb. edeim başka dilden insanlar şöyle kızı fikirler farklı fikirler olabilir sorgulamaya çalışırım. Böyle böyle biraz daha geniş perspektiften baktığını düşünüyorum, Ama tabi dünyayı anlamak pek de kolay olmuyor. Hergün çok çok değişiyor

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

Çok dil bilmen gerekmiyor. Bilgi lazım. Belirlemek lazım. Bi tartışma yap. lazım. Başka dilde biyoda konuşak hakim olmak lazım.

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Ekt ticari ilişkilerde, eğitimde diş ticarette direkt rehber olarak çalışabilirim. Akademisyen olabilirim. Çok dil bilmenin en büyük avantajı iş bulmada.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Ekt. Çünkü yürüttüğüm herhangi bir işte gelir yapmaya katkım oluyor. O da seni ödüllendiriyor.

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Pratik düşünüyorum, mantıklı düşünüyorum. Beyinsel farklı çalıştığını hissediyorum. Bir olayı çözmek için bazen dilden dile arkadaşlarımın sözüm ekibilirsin kullanmaya çalışırım. Çok yanlış düşünüyorum. Düşünce kapkara oluyor.

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Farklı topluluklar milletler kavramlar farklar
diller inançlar yerelikler ritüeller yaşamlar.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Dezavantaj. Dominant olmayan etkileyebilir o kültürü yok
edebilir. Cahiller kendini üstün görüp diğerini küçümseyebilir.
Edep olarak etkileyebilir inanç olmayan etkileyebilir
Bu nedenle ben çok sıcak bakmıyorum.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Hem avantaj hem dezavantaj. Avantaj: Yeni bir kültürle
tanışıp kaynaşma öğrenme Dezavantaj: İçinde olmayan
etkileyebilir, inancı kimliğini olmayan etkileyebilir.
Kültür çakışı olabilir

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı? Güzel olabilir ama ben kendim güvenli olmaya bilirsin kültür farklılığından dolayı şuan çok şeyi bilmiyorum. Bilmediğim işin de tedirgin oluyorum. Bu da zor oluyor benim için.

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Olanın dilini bilmem lazım çünkü anlat. Dili bildikten sonra
çok kolay oluyor. Ortamı çevreyi tanımaya başlıyor.

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

Değilmiyor Burcu Farklı gibi hissediyorum.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Farklı yapımı (renk) sayesinde farklılık ve tepki var. Ben zaten normal şeklimi ihmal bana mesafe koyuyor.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Farklı şeyler öğreniyorsun artıları oluyor. Dünyaya sığmayacak büyüdüğünü hissediyorsun. Sanki sınırlar yok oluyor. Her şey aynı anda başlıyor.

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Eğitim rahatlığı var. Sağlık sorunu yok. Maddi olarak daha iyi. Manevi olarak olumsuz. Yabancılık hissettirmek.

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Karışık olsun ama ikisinden birbirlerini kabullenmek. Çünkü öğrenme ortamı daha çok oluyor ve şekilli aktifsin. Diğer türlü tembel ve mutsuz olabilirsin.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Din ve yemekler dikkatimi çeker. Müslümanım ama kendi dinimle ilgili farklı uygulamalara da rastlıyorum. Bu beni çok etkiliyor.

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Evet. Problem yok çünkü o dil ana dilim gibi oluyor.

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

İnsanlara ve kültürlere saygı duyma. Kabullendiğimiz zaman saygı duymayı geliyor otomatik olarak. Zaten insanlara ve kültürlere saygı duymazsam zenginlik ve çeşitlilik olmaz.

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Hepsi. Popülerleşmeye başladı. İnsanlar zenginlere. Saygı gider. Kavgalar başlar. İnsanlar birbirlerini anlamaya başlar. Güven biter çeşitlilik olmaz insanlar zarar görür. Kimse kendi inandığı dinin emirlerini yapamaz kaos ortamı oluşur kısacası kötü biter.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

YAŞ 32	**UYRUĞUNUZ/MİLLİYETİNİZ** Arnavut	
CİNSİYET	( ) KADIN (X) ERKEK	
EĞİTİM DÜZEYİNİZ	( ) ÖĞRENCİ ( ) ÜNİVERSİTE ( ) YÜKSEK LİSANS (X) DOKTORA	**MESLEĞİNİZ** Akademisyen
DOĞDUĞUNUZ ŞEHİR-ÜLKE	Arnavutluk	
KENDİ ÜLKENİZDE Mİ YAŞIYORSUNUZ FARKLI BİR ÜLKEDE Mİ?	( ) KENDİ (X) FARKLI	
ANA DİLİNİZ	Arnavutça	
KAÇ DİL BİLİYORSUNUZ?	İng., Türkçe, Arapça	
1.2. 3.4.5.. DİLİNİZİ NEREDE, KAÇ YAŞINDA, HANGİ ORTAMLARDA ÖĞRENDİNİZ?		

Dil	Ülke	Yaş	Okul/Kurs		Aile	Arkadaş	İş
2.dil	ARN	18	✓	✓			
3.dil	TR	20	✓				
4.dil	ARN	18	✓				
5.dil							
6.dil							
7.dil							

64

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÖĞRENDİĞİNİZ DİLLERİ BECERİ SIRASINA GÖRE İŞARETLEYEBİLİR MİSİNİZ?

(1) **Çok kötü**
(2) **Kötü**
(3) **Orta**
(4) **İyi**
(5) **Çok iyi**

	Konuşma	Dinleme	Yazma	Okuma	Gramer	Telaffuz
2.dil	4	4	4	4	4	4
3.dil	5	5	5	5	5	5
4.dil	3	3	3	3	3	3
5.dil						
6.dil						
7.dil						

BU DİLLERİ ÖĞRENME SEBEPLERİNİZ NEDİR/NELERDİR?

(✓) Eğitim
( ) Tatil için
( ) İş için
(✓) Kişisel gelişimim için
( ) Farklı bir ülkede çalışmak için
( ) Mesleğimde daha iyi olmak için
( ) Farklı kültürleri tanımak için
( ) Evlilik durumundan
(✓) İlgi duyduğum için
Diğer (.....)

65

SORULAR (ÇOK DİLLİLİK ve ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK)

1. Sizce çok dillilik nedir?

İkiden fazla dil bilme. Şöyle iki dillilik bilinçsel düzeye geçiyor ama sizin dediğiniz multilingual bu demekki ikiden fazla dil bilme oluyor.

2. Siz çok dilli olmanız konusunda neler hissediyorsunuz?

Anlatılamaz bir şey. Yeb. olmadığını biliyorsun. Kapris kurabiliyorsun. Uzlaşmacı oluyorsun. Öğretmen olacağım için daha farklı düşünüyorsun. Öğrenciyi biliyorsun.

3. Çok dilli olmanın avantajlarını yaşadınız mı?

Akademik bir hayatta yaşamak ist. için o çalışmanın alakalı olduğu dille orantılı yaşadıklarım. Kaynaklara ulaşırken kelimeleri bilerek ilgili merkezden yapma fırsatım oldu. Dilin asıl merkezine ulaşma gibi bir boşluğum oldu. Kelimeleri, cümleleri. Farklı dilleri karıştırmadım. Tek tek çok dil bilmek akademik hayatta olumlu

4. Çok dilli olmanın dezavantajlarını yaşadınız mı? Olmaz bir şey.

Yaşamadım. Ama bir dili yeni öğrenirken korkunç oluyor (diller arasında) örneğin kesinlik olmayabilir bir terimi karıştırıyorsun veya kesin. Ben bunu çok yaşadım. Gerçekten çok büyük problem oluyor anlamı ulaşma noktasında

Dil karışımı

5. Sizce tarihte de çok dillilik var mıydı yoksa sadece günümüzde mi moda oldu? Yani insanlar eskiden yabancı dil öğreniyorlar mıydı yoksa tek dilliler miydi?

Eskiden de böyle hatta daha fazla dahiller falan için iyi iş için öğrenmiyorlardı insanlar, şimdi hedef genelde sınav, iyi üniversite için öğrenmek, bir şeyi elde etmek için yani. Ama kültürel değil; öğrenme sadece tek bir beceride kalabiliyor.

6. Çok dillilik bilgiye erişiminizi kolaylaştırıyor mu? Nasıl?

Kesinlikle. Bilgiye ulaşmak için internet ve afaroz kullanabiliyorum. Bildiğim dillerde anahtar kelimeleri kullanarak yapıyorum. Bu sayede isabetli olarak bilgiye erişebiliyorum. Hem de hızlı bir biçimde en kestirme yoldan diyeyim bilgiye bu yolla ulaşabiliyorum.

66

7. Tek dilli insanlardan farklı bir şekilde düşündüğünüzü söyleyebilir misiniz? Nasıl?

Elet. Farklı düşünüyorum sanki. Yabancı hissetmiyorum ama o yabancı hissedebilir. İtiraf edebilirim. Bilmeyen kitle pek azdan bunu farklı algılayabilir. Yanlış anlaşılabilir. İletişimsizlik olabilir. Dünyayı olmuyor. Dilini bildiğin odanda içte içtense empati kurarsın. Benimsemeye çalışıyor. Yabancılık, ötekilik düşmanlık kalkıyor.

8. Çok dilli olmak dünyayı daha iyi anlamanızı sağlıyor mu? Nasıl?

Çok iyi olmaz ama anlamaya çalışırım. Dilinin arkasıyla farklı perspektiflerden bakabileceğini düşünüyorum. Ama dünyayı anlamak yani dünyadaki problemleri anlamak ayrı bir beceri işte. Bunun için de tilden ziyade entelektüel bir birikimin olması lazım.

9. Çok dilli olmak dünyadaki problemleri analiz edip değerlendirebilmenize olumlu katkı yapabildi mi?

Olması gereken bakış yok menfaatsel bakış var. Dille bakmaya gerek yok. İlgi alanı önemli. Farklı perspektiften bakma farklı anlamla bulma. İşte dil bunda önemli rol oynar yardımcı olur.

10. Çok dilli olmanız iş bulmanızı kolaylaştırdı mı? Size iş konusunda fırsatlar sundu mu?

Hayırlıklı. Akademi, özel araştırma alanlarında — Prestijin arttığı işte uzmanlık yapabilirsin. Şöyle geçiş Balkanlarla köprü kurucağın düşünülüyor. Akademik sahsiyetini kuvvetlendirir.

11. Çok dilli olmanız kazancınızı olumlu yönde etkiledi mi?

Normal.

12. Yeni diller öğrenmek/çok dilli olmanız yaratıcı düşüncenizi artırdı mı? Nasıl?

Birçok çalışman var. Olmalının Amerika gelişi kendi ülkende işgalci gösteriliyor. Ama işte para fetişi. Olumlu olmasa bakma yeni bir bakış edinebiliyorsun. Yeni bir tat ortaya çıkar yani.

13. Çok kültürlülüğü nasıl tanımlayabilirsin?

Farklı dil, din topluluk ırk. Yeni tepkilik, farklılık. Bu yeni duyduğum kavramlardan biri. Dezavantaj ilk etapta bunlar aklıma geliyor.

14. Sizce çok kültürlülük bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı?

Avantaj. Çok tek bir ırk olayı yok. Çeşitlilik olayı hakim. Toplumluk bir araya geliyor. Birbirlerine tepkilik koyuyor ve fayda sağlıyor, Model oluşturuyor.

15. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşamak sizde nasıl bir algı oluşturuyor?

Yaşadığın yerde kültür farklılığı olsa da pozitif ve negatif algı olabiliyor Yabancılık çekebilirsin, Otantik bulamazsın, farklı din olunca açıkcası pek de pozitif bir algı olamıyor.

16. Kendinizden farklı bir kültürün, inancın içinde yaşarken kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Mutlu mu oluyorsunuz yoksa tedirgin mi? Farklı kültürlerin içerisinde yaşamak zor mu kolay mı?

Mutlu ve pivot hissediyorum. Tanımadığın kapıyı çalmak güzel. Reyizm olursa ne olur.

17. Gittiğiniz bir ülkede farklı kültürlerle hemen kaynaşıp uyum sağlayabilir misiniz yoksa biraz zaman mı gerekli?

Biraz. Dil bilsen de karşı taraf yakınlık göstermezse kalıplık soğukluk oluyor. Bunu ilk tanımak lazım, Önce tanımak sonra kaynamak lazım.

18. Çok kültürlü ortamlarda bulunduğunuz zaman kimlik karmaşası yaşıyor musunuz?

İki kişi olursak bir yerde Arnavut gibi hissederim. Ama tek başıma olursam farklı bir milletten gibi hissederim. Karmaşık oluyor kısacası.

19. Çok kültürlü ortamlarda yaşadığınız zaman ötekileştirildiğinizi düşünüyor musunuz?

Olmuştur dinimden milliyetimden dolayı. Bende yaptım milliyetçilikten ve batı politik olaylardan dolayı. İyi mi yaptım kötü mü bence kendime pay mi biriş yaptım.

20. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak/yaşamak, bakış açınızı değiştirir mi? Nasıl?

Genel olarak bakış açım değişir. Ötesi sana bunu sağlar, farklı bunu kazandırır. Kuş bakışıyla bakarsın, göremediğini görürsün, farklı bakarsın, fark edersin.

21. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak hayatınızı kolaylaştırır mı?

Maddi ve manevi olarak farklılıkla zenginleşiyorum. Farklılıkla eğitim alıyorum. Farklı bir ortam televizyon ve ses bunu seyret? Fark etmeye başlıyorsun.

22. Kozmopolit ortamlarda mı bulunmayı seversiniz yoksa tek düze yani biraz daha homojen ortamlarda bulunmayı mı?

Kozmopolit. Çünkü kendine uygun. Aktif olursun. Hayat canlı olur yoğun olsun. Çalışma imkanları sağladığından hayatın içine dahil olursun bu şekilde. Dışlanmışlık yok. Ait olduğunu ve önemli olduğunu hissedersin.

23. Çok kültürlü ortamlarda bulunurken en önce hangi değerler, unsurlar dikkatinizi çeker? (din, tarihî eserler, mimari yapı, ritüeller, kıyafetler, yemekler, sanat…)

Din tarihi eserler mimari yapı, yemekler sanat

24. Çok kültürlü ortamlarda bulunmak kendinizi güvende hissettirir mi? Yoksa tam tersi güvensiz mi hissedersiniz?

Bulunduğun yere bağlı. Dışlanıp dışlanmamana bağlı. Sayısallık önemli değil. O insanların bir oluşuna, yaklaşımına, saygılarına bağlı.

25. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumlu etkilemekte? (Seyahat etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, göçler, eğitim (üniversite okuma/master/ticaret),

Sey. etme, inançlara ve kültürlere saygı duyma, eğitim.

26. Hangi durumlar çok kültürlülüğü olumsuz etkilemekte? (Savaşlar, politik kavgalar, ötekileştirme)

Hepsi. Ortak noktada olmuyor. Orta bir amaç getirmek yerine ortaklıkları ortadan kaldırıyor. Güven tedirginliyor. Tek düzelik oluyor. Ü/farklılık oluyor. Şaldırı ve kaynaşma ortamı oluşmuyor. Birleşme oluyor. Değişmeyi yanlış anlamışlar. O 1 savaşa itiyor. Sonra 1 zaten direk popülasyona etkiliyor zaten. Ötekileştirme farklı bir boyut kazanıyor.

EK 4: HARİTA (Original Locations of American Indian Tribes)

ORIGINAL LOCATIONS OF AMERICAN INDIAN TRIBES

Source: Richard Hofstadter, William Miller, and Daniel Aaron. *The American Republic, Volume One: To 1865* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.) 1959, p. 29.

ÖZGEÇMİŞ

Erzincan'da doğdu. Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Sakarya Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümünde yüksek lisans çalışmasını tamamladı. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde çok dillilik konulu doktora tezini çalıştı. İki dillilik ve çok dillilik üzerine çalışmaktadır.